

Hüsnütabiat Matbaası
İ s t a n b u l — 1967
Cilt : Koray Cilt Evi.

**Dr. AVUKAT MUHİDDİN GÖKLÜ'NÜN
İNTİŞAR ETMİŞ ESERLERİ :**

Huclar ve Cezalar	Marki Beccaria (Tercüme) 3. baskı	1950
El Hakim	John Knittel	(Tercüme) 1951
Criminologia : Suç, Suçlu ve Ceza ...Baron Garofalo (Tercüme)...		1957
Therese Etienne	John Knittel	(Tercüme) 1953
Amédée	John Knittel	(Tercüme) 1958
Üçüncü Cezalar Nazariyesi ... Jéréme Bentiham ...		(Tercüme) ... 1961
İnan Mektupları	Montesquieu	(Tercüme) 1963
Kanunlarınızı Kapatın Kalplerinizi Açın! ... M. Göklü (telif)		1966

MUHİDDİN GÖKLÜ

İstanbul Barosu Avukatlarından

Hukuk Doktoru

Paris Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü
Ceza ve İnfaz İlimler Şubelerinden Mezun

Kanunlarınızı Kapatın;

Kalblerinizi Açın!

ROMAN

Satış ve Genel Dağıtım :
İnkılâp ve Aka Kitapevleri Koll. Ş..

1 9 6 7

.....Heyhat! Lâkin ben kalbin en
asil duygularını uyandırıp inkişaf
ettirmenin güç bir şey olduğunu
ve böyle azametli bir inkılâbı an-
cak yüksek bir ilim ve irfanın ya-
pabileceğini biliyorum.»

MARKİ BECCARİA»

«Rabb'in af ve mağfiretine liyakatsız biri, isterse bu nimete erişebilir!

Faziletsiz ve sefil bir kimseye yaklaşmakla da Allâh'tan uzaklaşan aynı insanoğlu, o bethâhı içinde çırpındığı çamurdan çeküp halâs etmekle de, Ulu Tanrı'nın tâ yakınına erişir!»

Pascal, «Düşünceler.»

*Ey büyük Beccaria,
Bu küçük eserime senin büyük
ruhun hâkim olmuş, kalemimi
(Suçlar ve Cezalar) dan aldığım il-
ham ve kuvvet yürütmüştür.*

Muhittin GÖKLÜ

BU KİTABA, SENİN ,

o muhteşem ve Azametli Ruh VE ADALET dünyandan bir katre katmaya uğraşmışsın.

BU KİTAPDA SENİ ,

Mehabeti, Haşmeti, Hilmiyeti, ve daima cebinde taşıdığı küçük gümüş trinitrin kutusu ile, kânunu hiç bir sima için eğmeyen, adaleti herşeyden yüksek tutmanın ve görmenin mutluluğu içinde yaşayıp dünyadan çekilmeyi gaye edinmiş yüksek mahkemenin vicdanı hür, fikri hür güzel yüzlü hâkiminde buldum.

Yaşadığın rüya aleminde yardım-
cın, göçtüğün hakikat aleminde
ise, Ruhunun huzur ve sükûnu
için daima duacın.

MESERRET

I

Genç profesör Erhardt Rewnecke dershanenin açık penceresinden süzülen kırlangıcın cazibesine kapılmış gibi idi. Zarif kuş, önce tavanın ortasından sarkan avizenin etrafında iki daire çizdi, sonra daha hızlı bir fırlayışla köşeye yerleştirilmiş küçük (**Pieta**) heykelinin üzerinde dar kavislerle döndü, döndü ve nihayet sükûn ve huzurla Hazreti Meryem'in tâ tepesine kondu...

Bütün dinleyiciler bu güzel giriş ve süzülüşün, bu kalbe rikkat veren yerleşişin neş'e ve iç rahatlığını duymuşlardı. Siyah, esmer ve kırmızı renklerle boyanmış, gağa ve göz güzelliğinin ihtişamı ile etrafı süzen bu ufacık kuş sınıfa hâkim olmuş gibiydi...

Profesör taktir vaktinin mühim bir kısmını alan bu manzara ile şevk ve heyecana gelmiş gibi yine dinleyicilerine döndü:

(Böylece, ebedî hayata kavuşmanın zarureti içindedir, insanoğlu! Bu hayata malik olmıyan kimse, her şeyden de mahrum kalacak demektir!)

Kırlangıç ilâhiyat dersinin fusûnile büyülenmiş gibi, uzun ve parlak kanatlarını bir kaç kerre gererek yuvarlak ufak başını aşağıya doğru eğdi; bu vaziyette hareketsiz kalmış, derin düşüncelere dalmıştı sanki!...

Ön sıralardan birinde oturan kıvırcık sarı saçlı **Rembler**, sıra arkadaşının koluna dokundu; gözleriyle de **rahim ve mağfired** timsali heykelciği işaret etti.

Bu sebeple bütün mukaddes kitaplarda en ciddî mevzu, ebedî hayat olayıdır. İnsanlar ruhaniyet bakımından ya hayatta, yahutâ ölüdürler! Ruh, can ve beden insan varlığının ana unsurlarıdır. Bir insan günâh işli-yerk ruhunu öldürür! Zira, günâhın ücreti, yahut kefa-reti ölümdür. Günâh işlemek suretile ölen ruhun yanında, beden bütün diriliğini muhafaza eder. Can'a gelince, bu da akıl ve hislerimizin kaynağıdır. Bu sebeple günâh işli-yenin canı ölmemiştir. Çünkü, o adamda düşünme, plân kurma ve duyma kabiliyeti hiç zail olmamıştır!...)

Kırlangıç yerinden havalandı ve hemen eski yerine tekrar kondu. Bütün başlar yine hayvancağızın üzerine çevrilmişti.

(Bu halde, asıl ölen insanın ruhudur. Demek ki, insanoğlu ruhu vasıtasile Allâh'la münasebete girişmiştir. Günâhını işlediği andan itibaren de, bu münasebet bozulmuş, Tanrı ile arası açılmış demektir. İşte böylece, tebâh olmuş bir ruhun tekrar hayata kavuşabilmesi için de, Al-lâh'dan ebedî hayata nail olmalıdır. Bu da ancak, yendi-den doğmakla mümkündür!...)

Şimdi kırlangıç Hazreti Meryem'in kucağında; sabır, teslimiyet ve hilmiyet timsâli olarak yatan Mesih'in şahâne derecede güzel başına konmuştu. Kehribar gözleriyle hocayı en dikkatli dinleyen talebe işte bu kırlangıçtı!...

Rembler yine arkadaşının kolunu dürttü. Bu defa da hoca farkına varmıştı. Dersin insicamını bozmuş gibi, kırlangıca bir parça dargın gözlerle baktı. Sonra da küstahlık derecesinde tavır ve hareketlerle gönülleri büyüleyen bu nazik ve zarif mahlûktan ayırarak, af diliyormuş gibi, başını semâya kaldırdı.

(Sokaktan geçen her hangi bir insanın dipdiri yaşadığını sanırsınız. Halbuki, belki de bu biçare dolaşan bir cesettir! Zira, günâh işleyen ruhu çoktan ölmüş, bedeninden başka bir şeyi kalmamıştır, heyhât!...

İşte, böyle bir adamın tekrar Tanrı ile münasebete geçebilmesi için, ruhunun dirilmesi, yani ebedî hayata kavuşması lâzımdır ki, bu da Tanrı'ya kavuşmakla, onu tanımak, bilmekle mümkündür!...)

Kırlangıç tekrar havalandı. Hocanın başı üzerinden uçtu ve en sonunda süzülüp girdiği açık pencereden dışarı fırladı.

(Evet, ruhun dirilişi, yani ebedî hayata kavuşma ise, ancak Tanrı'ya kavuşmakla mümkündür! Göklerdeki tahata kurulup, Rabb'in etrafına sokulabilmenin tek çaresi ise, O'na sadakattır. Sonu ölüm bile olsa, sadakattan ayrılmayın, zira, ölüm sizi ebedileştirecektir!...)

Dershanenin arka sıralarından birinde oturan ve İs-

tanbullu bir Türk talebesi olan **Mina** sabırsızlanmış gibiydi. Belli etmiyerek kolundaki saata bir göz attı. Daha yirmi beş dakika vardı. Derin bir nefes aldı. Hocayı daha sevgiyle yeniden dinlemeye başladı.

(Heyhât! Tanrı'yı sıkıca kucaklamadıkça, içimizdeki kargaşalıkları düzeltip, sükûn bulmağa imkân yoktur. Bütün ıztırap ve felâketlerimizin kaynağı vehimlerimiz, tereddütlerimizdir. Kalb atışlarımızın en derin ve yavaş olan inanışlarımızı, güvenimizi ve Tanrı'ya yaklaşma azmimizi duymaya savlet üstüne savlet etmedikçe kurtuluşu düşenemeyiz! Hemcinslerimize karşı dürüst olmadıkça sadece fikirlerimizde sebatkâr olmakla huzura varamayız! Bütün etrafımızı çevreleyen şeyler, bize aynı şeffaflık ve vuzûhla, aynı doğruluk ve incelikle görünmezler. Bunlar bir kısmımıza güzel ve hoş görünür; diğerlerine bayağı ve zelil bir mahiyet gösterir! Bütün hayatımız boyunca, devam edegelen ıztıraplarımızın asıl sebebi, bir türlü hatâlarımızı kabul etmeyişimizde aramalıyız!...)

Profesör Erhardt Rewnecke önce saatına, sonra da divara baktı.

Dudakları hafifçe: (Hey, büyük MICHEL-ANGE!) diye mırıldandı. Büyülenmiş gibiydi. La Pieta dershaneyi ışıkla doldurmuşçasına parlıyordu. Bu ışığın sihrine kapıldı, kaldı. Hazreti Meryem ,kucağındaki sevgili yavrusunu: (Ah Sana neler etmişler! Vah, yavrum!) diye sızlanıyormuş gibi, kalbi lime lime ona bakıyordu. Yüzünde çok hafif bir kızma, isyan etme edası vardı. Sol eli İsa'nın diz kapağına kadar sarkmış, göklerdeki ebedî Tanrı'dan se-

rinletici, ümit ve teselli yağmuru düşsun deye hafifçe açılmıştı. Bu muhteşem Bakire'nin kucağında bedenindeki hareket ve savlet kudretlerinden mahrum hâlde bırakılmış sevgili oğlunun başı hafifçe arkaya, lâkin semâya, Allah'a dönük, dünyalar kadar güzel ve zarif başı kalbin tâderinliklerine ne mest edici duygular dolduruyordu!...

(İnsanoğlu, hatâlarını şöyle işlemektedir. Tanrıyı bir tarafa bırakarak kendi nev'ini sever. Bu takdirde de, bütün kemâl ve güzellikleri o insanda arar! Ondan bekler! Aranılan ve beklenileni bulamayınca da, bu kimseye kin besler! Zalim ve intikamcı olur! Böylece, bir insandan veremiyeceği şeyleri ondan bekleriz! Halbuki, insan kalbinin derinliklerindeki devamlı hasret ve sızıyı dindirebilecek tek varlık, Cenabı Hak'tır!...)

Dersin sonunu bildiren zil sesi sınıfta duyulur duyulmaz, her keste bir kıpırdama oldu. Notlarını çantalarına koyanlar, yüzlerini mendillerile silenler, hocanın bir an önce sınıftan çıkmasına sabırsızlananlar hocanın gözünden kaçmıyordu. O, bu gibi hallere daima anlayış gösterir, zarafet, hilmiyetle mukabele eder, devamlı olarak gülümserdi; yine öyle yaptı.

Nihayet bütün sınıf boşandı...

Basel şehri Üniversitesinin bahçesini ılık bir İlkbahar güneşi aydınlatmıştı. Hava oldukça sıcaktı. Talebeler bulutsuz, parlak bir semânın altında, açık yeşil renklerle bezemiş ağaçların, türlü renklerle gülümseyen çiçeklerin cennete çevirdiği bahçede geziniyorlardı.

II

Mina, otelin küçük salonunun duvarlarını süsleyen ekserisi impressioniste'lere ait reproduksiyon tabloların önünde üçer beşer dakika durduktan sonra, zarif ve işlemeli küçük yazı masasına yaklaştı. İstemiyerek aralıklı el örgülü hasır iskemleye ilişti. Sümenin üzerine çektiği kâğıda yazmak için çekmecedен ince altın dolma kalemini çıkardı. Tam bu esnada beyaz parşemen kâğıdın üzerine mecalisiz bir sür'atle bir sinek kondu ve gezinmeğe başladı. Genç kadın sineğin gidiş ve dönüşlerini, zaman zaman gerip kapadığı şeffaf esmer kanatçıklarını seyre dalmıştı. Ne garipti, sanki yazmak istediği şeyler dağılmış, uçmuş, erimişti!... Parmakları arasında tuttuğu kalemi kâğıdın üzerine bırakınca, sinek oracıkta hemen ürkerек uçmuş, odada kaybolmuştu. Kalktı, pencereye yaklaştı.

İlkbaharın son kalan günlerinden biri idi. Yüksek kırmızı kiremitli çatıların arasından gök yüzü görünüyordu. Arada ince bir şerit halindeki beyaz bulutlar, iki uçların

dan çekilen pamuk yığınları gibi uzuyordu. Güneş evleri altın sarısına boyanmış, pencere camlarından ışık kümeleri aksediyordu.

Genç kadın birden kulağında fısıltılar duymaya başladı: **(Kâinatın kurucusu olan Tanrı, nasıl her yerde bulunur, duyulur, sezilir ve bilinirse; san'atkâr da yarattığı eserinde öyle olmalıdır. Her yerinde bulunacak, hissedecek, sezilecek; lâkin zinhar görünmiyecektir!)** Göğsü daralmış gibi, parmaklarını önce çenesinden aşağılara indirdi, boynunu sıvazladı, kabarık bir zarafetle göğsünden tatlı meyillerle inen çizgiyi izlemek istiyormuş gibi, yavaş yavaş kaydırды ve sonra birden kaburga kemiklerini kavriyerek derin bir **(Ah!)** çekti. **(Oh! Lâkin, ben de öyle oldum! Her şeyde ve her yerde onu duyuyor, onu seviyorum! Fakat, heyhât, hiç bir yerde onu bulamıyorum!)**

Saat ona beş vardı. Üniversitedeki ilâhiyat dersini kaçırmak istemiyordu. Koşar gibi, banyo odasına girdi...

Almuth arkadaşı **Gertraut**'a profesör **Erhad**'ı hafifçe işaret ederek kulağına (yine çok şık!) diye fısıldadı. **Gertraut** not defterini elile kenara itti. Sonra sınıfa girmiş bulunan hocaya dikkatle bakmağa başladı. Hakikaten, yine pek zarif giyinmişti. Uzunca boylu idi. Yürüyüşünde, duruşunda ağır, ölçülü, kibar ve pek nazikti. Hele her kese inandırmak azmile çabaladığı ilâhî ve pek ince fikirleri izah edişinde pek garip ve cazip hususiyetlere malik bulunuyordu. Bilhassa, takrirlerinin en hararetli anlarında gözlerini hafifçe kapar, sesi büyük denizlerin coşup sinen dalgalarına benzerdi. Zaman zaman sağ elinin baş ve şahadet parmaklarile burnunun dolgun dudak-

larına inen kısmını tutuyor, hafifçe sallıyordu. Bu hareketi bir tik değildi, bir rahatsızlıktı. Bu hareketi yaptığının farkında olduğu zamanlar, hafifçe kızarıyor, başını çevirip mendilile burnunu siliyordu.

(Geçen dersimizde günâh ve hatâdan bahsetmiştik. Eğer, sadece bir insanı sever, Tanrı'yı ihmâl edersek, bu takdirde sevdiğimiz insandan her türlü mükemmeliyet ve doğruluk bekleriz. Aradığımızı bulamadığımız zaman ise, zâlim ve intikamcı kesiliriz. Biz böylece, o insandan veremeyeceği şeyi beklemiş, istemiş oluruz. İnsan kalbinin en hassas yerinde devamlı surette duyulan sızuların tek dinlendiricisi, işte hep Ulû Tanrı'dır!)

Mina ellerile başını tuttu, gözlerini kapadı ve bayılacakmış gibi, yanındaki kız arkadaşına hafifçe yaslandı. Kulakları uğulduyordu: **(Sevdiğimiz insandan her türlü mükemmeliyet ve doğruluk bekleriz!)** Bu cümleyi takip eden ikinci söz, daha dehşet verici idi: **(Aradığımızı bulamadığımız zaman ise, o insana karşı zâlim ve intikamcı oluruz!)** Heyhât! Lâkin bu doğru idi. Kendi hayatında da böyle olmuş, bu yüzden zalim ve intikamcı kesilmişti. Amâ, ne yapabilecekti? Hocasının son cümlesi ise, kendisini suçluyordu: **(İnsan kalbinin derinliklerindeki devamlı sızıyı dindirebilecek tek kuvvet, Ulû Tanrı idi!)**

Dershane derin bir sessizliğe bürünmüştü. Bütün dinleyiciler sanki elîm bir bezginliğin, dermansız bir ıztırabın sessiz dalgalarına kapılmış, yavaş yavaş boğuluyorlardı!... Sağ baştaki sırada oturan, oldukça yaşlı bir dinleyici, mendilini çıkarıp sür'atle ağzına götürdü ve bütün bu sessizliği yırtarcasına hapsirdi. İşte sadece bu gürültü, bütün sınıfa hayatiyet ve cesaret vermişti. Fısıltılı gö-

rüşmeler, hafif gülüşmeler, basiretli göz süzüşleri, kaş kaldırmalar, ölçülü kıpırdanmalar başlamıştı. Profesör de, pencereye yanaşmış, dışarıyı seyre dalmıştı. Bu, sanki bir anda cihanı kucaklamak isteyen bir bakıştı; eşyayı, tabiatı ve hakikatleri görmek, bulmak istiyordu, Mesih'inkiler kadar saf, zarif ve yumuşak dudakları mırıldandı: (Lâkin, gerçek işte böyledir, yükseklerden gelen dirâyet ve iman, en çok merhamet ve iyilik duygularını arar, bulur, onlarla birleşek bütün tehlikeleri ve hileleri silip götürür. Böylece de, aşk güvercini kanatlarını kapayıp kalbe sığırır, kalbe bir girince de çıkamaz. Çıkmak istese de, uçmak için açacağı kanatları iyilik, merhamet ve fedakârlık harçlarının ördüğü duvara çarpar, takılır!)

Mina yeniden sarsılmıştı. Arkadaşına iyice dayandı. Ellerini bir şey tutmak istiyormuş gibi, öne uzattı ve derin bir (Ah!) çekerek başı öne düştü. Bayılmıştı... Evvelâ etrafındaki talebeler ve sadece dinleyici olarak gelenler, sonra diğerleri ve daha sonra da profesör Erhardt Rewnecke başına üşüştüler. Bileklerini uçoşturuyorlar, eter koklatıyorlardı. Fayda vermeyince, bir kaç arkadaşının kollarında, Üniversitenin hususî kliniğine götürüp yatırdılar...

III

Genç hastabakıcı elinde bir yığın gazete ve mektuplarla Mina'nın yattığı 32 numaralı odaya girdi. Müteredit ve saygılı adımlarla uykuya dalmış hastanın başı ucuna kadar geldi; elindekilerini usulca komedinin üzerine bıraktı, döndü, odadan çıkacağı sırada hasta gözlerini açmıştı: «**Bir şey mi var?**» diye mırıldandı. Hastabakıcı durdu, tekrar karyolaya yaklaştı, küçük, mahzun ve sevimli yüzünü daha da aydınlatan bir gülümseyişle: «**Postanızı getirdim.**» dedi. Mina, önce karşısındaki divarda duran saata baktı. Sonra başını çevirdi ve bırakılan paketi gördü. Dolgun, küçük ve zarif elini uzattı, uzun şahadet parmağına paketi şöyle bir dağıtarak uzaktan seyre daldı. İstanbul'da çıkan günlük bir kaç gazete ve üç mektup vardı. Gazeteleri arkaya iterek mektupları çekti, bir göz attı. Üzerinde: «**Emin Refik. hususî**» başlıklı gül kurusu renkli, dar ve geniş zarfı uzun uzun süzdü. Zarfın ucunu yırtacağı sırada vazgeçti, onu da diğer mektupların yanına bıraktı. Buna gittikçe yaklaşan ayak sesleri sebep olmuştu. Kapı tıkırdadı, açıldı. Üniversitedeki dinleyici ar-

kadaşlarından bir kaç kişi ziyaretine gelmişlerdi. Her birinin elinde bir buket vardı. Sınıfın en haylazı, şakacısı ve en sevimli delikanlısı **Sachey** sağ elini havaya kaldırmış, sol elile de tuttuğu pembe gülleri hastaya uzatarak öne fırladı; **Mina**'nin elini hararetle sıktı ve sonra kahkahalar attı: «**Şu bizim filozof hocamız varya, bu adam muhakkak çıldırmış! Belki de ruhu günâhlarının ağırlığı altında çoktan ölmüş bir cehennemliktir, öyle değil mi, semavî mahlûk?**» Mina katıla katıla gülüyordu, bu anı sürprize çok sevinmişti. «Ah, sevgili Sachey, sevgili Sachey neler söylüyorsun?»

Delikanlı birden mahcup olmuş gibi sendeledi, sarardı, biraz geriye çekildi, Gertraut, haylaz arkadaşının bu haline üzülmüştü:

— Amâ, Sachey'in hakkı yokmu, sizi bu hale getiren o deli adam değilmi? Durup durup ağzından ayetler döküyor, havvariyundan biriymiş gibi pozlar takınıyor ve hepimizin kalbini gümbür gümbür hoplatıyor! Seni bayıltan da o değil mi?

Bu sırada çok kısa boylu, tıknaz ve fazla açık yüzlü başhemşire odaya girmişti:

— Lâkin, çok rica ederim, müdavi doktorun talimatı son derece kat'idir! Hastanın yanında fazla kalmak, heyecanlandırmak memnudur!

Bu sert ihtar yüzlere atılmış bir kırbaç tesiri gösterdi. Sesler kesildi, neş'eler uçtu, kahkahalar söndü. Ziyaretçiler tam gitmeye hazırlanırken, kapı yeniden tıkırdadı ve içeriye profesör Rewnecke girdi...

Genç profesör aşınası olduğu ziyaretçileri görünce, şiddetli bir rüzgârın esiş istikametine mukavemet edemi-

yerek o tarafa uçan bir kelebek hafiflik ve ürkekliğile, hemen kapıya döndü ve hızla çıkmak isterken başhemşire yeniden içeri girdi; Profesörü yukarıdan aşağıya hayretle süzdükten sonra, kızgın ve fakat pek hörmetskâr bir tavır takınarak konuştu :

— Pek muhterem profesör Erhardt Rewnecke, hoş gelmişsiniz, tabii istemiyerek sağlığını vahim bir tehlikeye attığınız sevimli talebenizin akibetini görmek istediniz, öyle değil mi? Duyduklarımıza göre, Muhterem Pederimiz PAPA hazretlerinin en liyakatlı veliahtlerinden bir prens olmak fazilet ve liyakatlarının hepsine mâlik olduğunuz halde, ilimizin mütevazi üniversitesinde ilâhiyat okutuyormuşsunuz. Bu ne büyük bir şeref! Bizlere gelince, kutsal takrirlerinizin en mantıkî ve en şevk verici taraflarını bile hazmetmekten âciz, büyülenip sarsılıyor ve hattâ içimizde bayılanlarımız da oluyor! Şu biçarenin haline bir bakın! Profesör Sindler'in mucizeli anî müdahalesi olmasaydı, genç yaşında güneşten de, ümitlen de olacaktı!

Erhardt, suçlu bir talebe tavrile önüne bakıyor, susuyordu. Nihayet, başını yavaşça doğrulttu; dağlardan yuvarlanan çığların kuvvetli bir mani önünde heybet ve ihtişamla durmasını hatırlatan bir sükûnla başhemşireye döndü; titreyen, kekeleyen bir sesle:

— Siz bu hastahanenin başhemşiresiniz, değil mi?

— Evet muhterem profesör!

— Vazifenizi size hatırlatmak nezaketsizliğini bana telkin etmediği için Ulû Tanrı'ya hamd ve senâlar olsun!

Baş hemşire bu ağır darbenin altında ezilmek istemedi.

— Ulû Tanrı ile aramıza giren şu kadar insanoğlu varken, biz hastalarımızdan başkaları ile de cenkleşmek zorunda kalıyoruz!

Profesör, muhatabının bir dinsiz olabileceğinden endişelenerek ona biraz daha yaklaştı:

— Allâh hepimizi takdis eylesin!

Başhemşire de dahil olmak üzere, odadaki bütün ziyaretçiler derin bir vecd içinde; «Âmin!» diye genç hocayı tasvip ettiler.

Baş hemşire mahcup olmuş, kızarmıştı; bu defa Gottfried'e samimî bir sevgi ve hörmetle baktı, sonra duyulmasından korkuyormuş gibi:

— Hastanızı istediğiniz kadar ziyarette serbestsiniz, temin memnu olduğunu hatırlattığım hususların insanların kendi aralarındaki münasebetlere müteallik olduğunu, yoksa Allâh'la kul arasındaki münasebetlere hiç kimse'nin müdahaleye hakkı olmadığını gayet iyi bildiğimi belirtmekten de zevk duyuyorum.

Sachey hepsinden ziyade şaşırılmış kalmıştı. Başhemşire odadan çıkınca her keste bir rahatlık, bir huzur kılmıdanışı, oldu. Sachey daha önce söylediklerinin duyulmuş olmasından duyduğu telâş ve endişeden sıyrılmış gibi, şimdi eski neş'esini bulmuştu. Suçunu kapatmak, af dilemek istiyormuş gibi hocasına sokuldu, ellerini oğuşturarak:

— Sevgili hocamız, sizi burada bizim gibi şefkatli ve sadakatlı görmekten sevinç ve gurur duyuyoruz. Biz onunla kâfi derecede görüştük; şimdi sıra sizde, diyerek hastaya döndü, yaklaştı, karyoladan sarkan sararmış gü-

zel elini hararetle sıktı; diğerkleri de aynı hareketi yaptılar ve sessizce ayrıldılar.

Profesör Erhardt getirdiği gülleri göstermemeye çalışarak yatağa yaklaştı, boş iskemleye oturdu ve sonra yerdeki halıya dalmış gibi sessizliğe gömüldü.

Mina yatağında biraz doğruldu, yandaki yastığı da sırtına yerleştirerek yarı oturmuş gibiydi. Hocasile nasıl ve neye dair konuşacaklarını bilemiyor, kalbi hızlı hızlı vuruyordu. Camlardan süzülen bu ılık ilkbahar sabahı güneşi her şeyi iyice aydınlatmıştı. Halıya eğik bu küçük başın kumral parlak saçlarını, burun üstü ve yanaklara sert hatlarla inen alnın aşağılarında hafifçe görünen kumral ince kaşların tesirine kapılmış gibiydi...

Erhardt Rewnecke başını yavaş yavaş kaldırdı, ne zamandır elinde tuttuğu gülleri koyabileceği bir yeri araştırdı, bulamadı; ufaklı büyüklü bir kaç vazoda da çiçekler vardı, ne yapacağını şaşırdı, sıkılmıştı.

— Muhterem profesör, büyük nezaket gösterip beni mahcup ettiniz, bu güzel çiçekler için çok teşekkür ederim; lütfen verirmisiniz!

Erhardt ağır bir yükten kurtulmuştu; hemen demeti hastaya uzattı.

— Geçirdiğiniz rahatsızlığa çok üzüldüm; hastalıklar bir bakıma, Tanrı'nın kullarını kendilerine daha kuvvetle bağlayışları, özleyişleri demektir. Bu sebeple de imrenilecek bir insansınız!

Mina ellerile başını tuttu. Yanakları yanıyordu. Biraz düşündükten sonra:

— Tanrı ile aram hiç bozulmamıştır. Münasebetlerimiz daima aynı kuvvet ve cazibesini muhafaza etmiştir.

Yani, sizin tabirinizle ruhumu hiç kaybetmedim. Onu hiç öldürmedim. Sadece bir beden ve candan ibaret olmamıdır. Ruhum varlığımın en kuvvetli terkibi olmuştur.

— Bazen derste dinleyicilerime dalar, onların halleri ve neyse benzedikleri ile meşgul olurum. Bilirmisiniz, sizin halinizi kime benzetirim?

— Cidden merak ettim bunu!

— Meryem'e, Hazreti Mryem'e! Pieta'daki Meryem'in hayret verici bir modelisiniz, sanki. Hafif yana dönüşünüz, tatlı bakışınız, ince tebessümünüz ve sonra...

— .....

— Ellerinizi çenenize, yahuttâ alınıza dayayışınız... Hepsi, hepsi sizi kutsal bir varlığa benzetiyor...

Profesör bütün söyleyecekleri bunlardan ibaretmiş gibi yerinden kımıldadı, iki elini oturduğu iskemlenin arkasına götürdü, daha sonra cebinden mendilini çıkardı, yüzünü sildi.

— Lâkin gidiyor musunuz?

— Müsadeniz varsa,

— .....

Prof. Erhardt, halsiz kalmış gibi güçlkle ayağa kalktı, ceketini düğmeledi, mendini cebine yerleştirdi, sonra yumuşak bir sesle:

— Pek yakında yine dinleyicilerimin arasında sizi sıhhatli ve neş'eli göreceğimi ümit ederim, dedi. Takip edemediğiniz derslerin yazılı özünü size verecekler.

Mina, ziyaretçisinin hakkında ifade ettiği vasıf ve tavırların kendisinde olup olmadığını düşünmeye dalmıştı...

IV

Mina, iri güzel gözlerini tavana kaldırırken, siyah uçları hafif kıvrık kirpiklerinin arasından iki damla yaş üst dudağının kenarına kadar süzülüp aktı. Sol elini yavaşça kımıldattı, göğsünün sol tarafına getirdi, kalbini susturmak istiyormuş gibi bastırdı, Şimdi bulanık bakışlarına bir berraklık, aydınlık, bin çeşit renklerden dokunmuş parıltılar dolmuştu. (Oh! Hayat nimetlerin en cazibeli! Vaktile gördüğüm bütün rüyalarım buydu işte! Ruhumu öldürmeden canımı ve bedenimi kurtarmak istiyorum!) gözlerini yumdu, nefesini tuttu, başka bir alemin olmuştu, sanki... (Vaktile ne çok ızdırıp çekmişim. Ekseriya gözlerimi kapar, ellerimle kulaklarımı tıkdardım. Bu hareketim, benim dünya ile bağımın kopması için değildi; bil'akis dünyanın benimle olan bağının kopması içindi!)

Kuvvetli bir Haziran güneşi Mina'nın yatağına kadar uzanmış, yavaş yavaş odanın duvarlarına yükseliyor-

du. Görünmez canlı varlıkların vızıltılarıyla garip bir müzik sesi duyuluyor, güneş yanakları ve çeneyi ısıttıkça alnın ortasında, kalbin derinliklerinde nihayetsiz bir teslimiyet, hayata bağlılık, duygulara sadakat, ah, lâkin yeis dolu bir biçarelik duyuyordu...

İşte M i n a, bu tarz duygularla içli, bu yönden meysur ve halsiz evinde yatıyor, nekahatını geçiriyordu. Şehrin en temiz ve mamur semti olan Frohnwagplatz da, dört katlı ve çatısı gotik mimarî tarzındaki bir binanın son katında oturuyordu. Üniversite kiliniğinden bir kaç gün önce taburcu edilmişti. Müdavi doktorunun yardımına tutulan hemşire Blanche ve İstanbul'dan beraberinde getirdiği halâsı **Saliha hanım** evi bir cennet huzuruna kavuşturmuşlardı. Hastanın bir an evvel eski kuvvet ve neş'esini bulması için ona hizmette yarış halindeydiler. Hattâ, bu yüzden arada bir münakaşaya daldıkları, kavgaya tutuştukları bile oluyordu. Faraza, **M i n a : (Bu gün kendimi daha zinde hissediyorum, kalksam mı acaba?)** diyecek olsa, bu iki şefkatli ve gayretli insan hemen telâşlanıyor, vehme kapılıyor, korkuyordu. Biri: **(Daha ister, daha ister, hele rengin bir yerine gelsin!)** derken diğeri: **(rengi yerinde çok şükür, sadece halsiz ve kuvvetsiz; bunları düzeltelim!)** tarzında güya başka iddiaya kalkışıyor ve hak ettiği cevabı da alıyordu, tabii. Saliha hanım, Fransız asıllı hemşirenin bu garip mizacına kızıyor ve sakınmadan: **(Lûtfen, siz doktorun verdiği rejimi harfiyen tatbik edin, yeter!)** diye onu azarlıyor ve sonra da: **(Göreceksiniz, Minam, bir kaç gün içinde sizden de, benden de kuvvetli bir insan olacaktır!)** diye ilâve ediyordu. Vazifesine pek dikkatli ve duygulu hemşire Blanche bu mütehakkim tavır

karşısında ne yapacağını şaşırır, işini bırakıp: (**Allâha ısmarladık, vazifemiz makbul görülünceye kadar tahammül edebiliriz!**) diye haykırmamak için büyük bir irade sarfediyordu. Mina'yi çok seviyordu, bu sebeple de iyileşmesini beklemeye kendini mecbur tutuyordu.

Mina, yatağından bütün bu olup bitenleri görüp dinler, eğlenir, sevinir, gülümser, bazan da kendini tutamaz kahkahalar atardı. Bu iki iyi kalbli kadın bazan da anlaşıp sevişirler, tatlı tatlı konuşmaya dalarlardı.

Bir defasında Mina, onların aralarında şöyle fısıldaştıklarını kapalı gözlerle dinlemişti:

— Peki, almancayı ne zaman öğrendiniz?

— Seneler önce yine burada. O zamanlar Mina bir talebe idi. Yine Felsefe fakültesine devam ediyordu. Üç dört sene kendisiyle İsviçre'de kalmışım. Zamanımızın çoğu hep **Schaffhausen**'de geçti. **Bahnhofstrasse**'de küçük bir evin üçüncü katında oturuyorduk. Büyük bir salonumuz, mutfağımız, banyo odamız vardı. Gündüzleri Mina üniversitede iken, ben de ev işlerimi bitirir, komşularla gene çalardık. İşte böylece almancayı öğrendim.

— Ne diyorsunuz, madam, Mina on sene önce de aynı fakülteye mi giderdi?

— Tabii gidiyordu, Felsefe fakültesini bitirmesine de bir yılı kalmıştı.

— Öyle mi? Peki sonra ne oldu? Fakülteyi neden bıraktı?

— Olanlar oldu, işte. Memleketimizin en büyük zenginlerinden biri, iş için gittiği İngiltere'den dönüşünde buraya uğramıştı; maksadı aynı fakültede okuyan oğlunu ziyaret etmektir.

Saliha hanım, Mina'nın uyumakta devam edip etmediğini anlamak için doğruldu, ayaklarının ucuna basarak yatağına yaklaştı; eğildi, çarşafı hafifçe aralılarak Mina'nın soluk yüzünü uzun uzun seyretti ve sonra duyduğu emniyetle yerine oturdu. Gözleri nemlenmişti. Son bluzu da ütöleyen hemşire Blanche sabırsızlandı:

— Oh! Lâkin sonunu da dinlemek isterdim, madam.

Saliha hanım, bulanık bakışlarını ucu dantelli küçük mendilile sildi, sonra altın çerçeveli gözlüğünü taktı; sanki eşyanın görünüş berraklığını muayene etmek istiyormuş gibi pencereden dışarıyı uzun uzun seyretti. Hemşire Blanche büsbütün hararetlenmişti, ısrarını yenileyeceği zaman, Saliha hanım birden feryat etti:

— Aman! Aman! Kızcağızı çiğnediler! Koşun! Yetişin!

Bu bağıriş keskin bir fren sesini takip etmişti. Hemşire pencereye koştu. Mina gürültü ile uyanmış gibi doğruldu; yavaşça karyolasından kaydı. Terliklerini giyindi, bir elile divarı tutuna tutuna pencereye kadar yaklaştı. Manzara dehşet verici idi. Büyük bir kalabalığın içinden kanlara bulanmış gür saçlı bir kadın başı farkediliyordu; kalabalık rüzgâra tutulmuş balarısı kümesi gibi sağa sola kayıyor, açılıp kapanıyordu. İşte, bu esnalarda görülenler mütefekkireyi iyice yoruyor, kalbi heyecanlandırıyordu. Sarkmış iki el, bir teki düşmüş, diğeri sadece parmakların ucuna takılı iki ayakkabı, kanlı etekler!...

Hemşire Blanche dua ediyordu, gözleri kapalı, elleri göğsü üzerinde kavuşmuş, dudakları titriyor, başını hafif hafif sağa sola sallıyordu. Bir hayat yıkılmıştı! Omuzlarına sıcak bir ağırlık dokundu, gözlerini araladı, Mina'nın

büsbütün irileşmiş şaşkın gözlerini görünce, her şeyi unutmuş, gibi onu kucakladı, göğsünde sıktı, yanaklarından, gözlerinden, saçlarından öperek incitmeden, yormadan, acıtmadan, bin bir ihtimam, dikkat ve itinâ ile yatağına kadar getirdi; yatırdı, örtüsünü boyun hizasına kadar çekti...

Şimdi Mina'nın kulaklarında kutsal ayetler fısıldaşıyordu: **(Zira, Allâh dünyayı öyle sevdi ki, biricik oğlunu verdi; Tâ ki, O'na iman eden her adam helâk olmasın! Ebedî hayata kavuşsun!)** Mina, bu sözlerle, bu kutsal emirlerle, bu biraz evvel gözlerinin önünde bütün acıklığıyle görünen felâketin ağır darbeleri altında şimdi büsbütün ezilmiş, sersemlemiş, helâk olmuştu. Kanlı etekler, parmaklara takılı kalmış pabuç, gür saçların örttüğü biçare kanlı güzel çehre ve sonra **(Tâ ki, helâk olmasın! öyle mi?)** diye hayıflanıyor, başını örtünün altına saklamaya çabalıyordu...

.....

Akşam güneşi uzaklarda **Mondsehen** yakınından büyük dalgalar, çılgın köpükler ve dinmez homurtularla akan Rhein şelâlesinin sularını kızillara boyayarak batıyordu. Kocamış, gövdeler, gür dallar ve sık yapraklarla yükselen ağaçlarla yarıya kadar gizlenmiş büyük şatonun kalın beyaz duvarları şimdi morlaşıp kızillaşmıştı. Rhein üzerindeki büyük köprüden geçen son trenin çıkardığı düdüğü sesi etrafın hüznünü büsbütün arttırıyordu.

Prof. Erhardt elindeki başı gümüş arslanlı siyah bastonunun demir yüksüklü ucunu arada bir yolun sağına soluna vurarak nehrin kenarında yürüyordu. Sık dallar, kü-

çük çamlar, yaban gülleri ve yıldız çiçekleriyle örtülü patikaları tercih ediyor; arada geniş yollara çıktıkça şaşırıp sıkılıyor, kalın dallara, iri yapraklara basarak yeşilliklerde kayboluyordu; az sonra daha yükseklerde, ya da eteklerde eskisi gibi dar bir patikaya kavuşmanın neş'esini buluyor, bastonunu daha istekli ve serbest sallıyordu.

Bazen yol üstünde meraklı çehrelere rastlıyor, görmezlikten geliyor; amâ yine de bazılarının verdiği selâmları almamazlık etmiyor, hafifçe gülümsüyerek, saygıle baş eğiyordu.

Kulaklarında sadece Rhein nehrinin ihtişamlı akışını duymaktaydı. Gök yüzü yokmuş gibi sessizdi, hiç bir kuş uçmuyordu. Güneş gökle alâkasız, kendi başına buyruk, ilâhî bir kaynaktı.

Başını semaya kaldırdı, gök yüzünü seyre daldı. Morluğu artık soluklaşan bir bulut şeridinin büyük şatonun arkasına doğru süzülüşünü gördü. Ufukta kızılıklar morarırken üç karga ağaçların arasından süzülüp geçtiler. Durdu. Hava kararmaya başlamıştı; morlukları da solmaya başlayan akşam güneşi uzaklarda, Rhein'nin derinliklerine iyice gömülüyordu. Nehrin çılgınlıklı artmış, homurtuları yükselmişti, sanki...

Erhardt, birden kendini Bellevue otelinin önünde buldu. Şimdi Rhein, Fischetz kayalıklarından en ihtişamlı heybetile taşıyor, gümbürdüyor, akşam karanlığının sessizliğini yırtıyor. (**Buradayım! buradayım!**) der gibi müfekkireyi zabtediyordu. Genç adam, bu derece sereserpe akış, bu çeşit varlığı kudretle idrâk karşısında münkesir, meyûs olmuş gibiydi; mahzunlaşmış, korkmuştu! Bu nasıl

garip bir duygu idi! Hem bu yolculuğa da niçin çıkmış, buralara kadar neden gemişti

Otele baktı, kapıda kimsecikler görünmüyordu; sadece bir kaç arabayı karaltılarından farkettiler. acıktığını iyice hissettiler. Otele doğru bir kaç adım attı, sonra durdu; tereddütle etrafına bakındı, yeleşimin sağ cebinden baba yadigarı saatını çıkardı, gözlerine yaklaştırdı, göremedi; hava çok kararmıştı. (**Eve dönmeliyim!**) diye karar vererek, adımını şehre doğru attı. Şimdi aydınlanmış geniş yolda sür'atle yürüyordu. Artık yolda rasladığı insanlar arasında tanıdık çehreler pek çoktu. Lâkin, önüne bakmayı ve selamlaşmamayı tercih etti.

Göğsünde garip bir ağırlık hissediyordu; kalbi sanki korku ve üzüntü ile dolmuş gibiydi. (**Akşam garipliğinden olacak, hiç bir şeyim yok!**) diye kendini teselli etti.

Evinin önüne geldiği zaman, kendi katının ışıklı olduğunu gördü. Buna biraz şaşırılmıştı. Çünkü yalnız yaşıyordu. Ana babası Davos şehrinde, küçük bir pansiyon işletiyorlardı. Misafirlerinin ekserisi ince hastalıklı insanlar olduklarından, oradan ayrılıp kendisini ziyaretlerine imkân yoktu. Bu düşünceler içinde hızla basamaklardan çıktı. Sahanlıkta ev sahibesi ihtiyar kadın duruyordu. Neş'eli ve gürültülü bir sesle:

— —Aziz profesörümüzün bir misafirleri var, dedi.

— Misafirim mi var, lâkin kim olabilir?

— Bir tahmin edin bakalım?

— Çok rica ederim, madam. Lûtfen kim olduğunu söyleyin de öyle gireyim.

— Bu saatta kim olabilir?

— Ben bilir miyim?

— Öyle biri ki, bu saatta odanızda oturmaya ve sizi beklemek hakkına ziyadesiyle malik.

— Ah! Annem!

— Tâ kendisi!

Erhardt büyük bir sevinç ve heyecanla salona girdi. Madam Emma Rewnecke, salonun sağ köşesinde, hasır bir koltuğun üzerine oturmuş, önündeki küçük deri çantayı karıştırmakla ve arada bir gözlerini silmekle meşguldu. Oğlunun anî girişini farkedince, hemen elindeki bir yığın kâğıdı sepete fırlatarak sevinçle Erhardt'a sarıldı.

— Benim sevgili, biricik Erhardtım! Benim sevgili yavrum!

— Bu ne sürpriz anneciğim, bu ne tatlı sürpriz!

— Çok mu sevindi yavrum?

— Oh, anneciğim, benim dünyam, sevgilim, annem benim!

— Ah, yavrum seni çok özlemiştim!

— Ben de öyle anneciğim. Zaten, bugün fevkalâde bir şey olacak diye bekliyordum. Babam neye gelmedi, anneciğim?

— .....

— Babam diyorum, anne! Babam niçin gelmedi?

Kadıncağız önce ellerini oğlunun yüzüne götürdü, başını, saçlarını hafif hafif okşadı; sonra yavaş yavaş alnına, yanaklarına, çenesine dokundu ve nihayet:

— Oğlum! Oğlum! diye hıçkırmağa başladı.

Erhardt, annesinin sesini kısmak istiyormuş gibi bir elile başını göğsüne bastırıyor, diğeriyle nahif omuzlarını okşuyordu.

KANUNLARINIZI KAPATIN,

— Anne başımıza bu felâket ne zaman geldi?

— Dün gece, anî olarak, bir kalb krizi her şeye yetti,
Ah!

Erhardt annesini bıraktı, ellerile yüzünü kapadı, Ya-
vaşça yere kaydı, çömelmiş sessiz sessiz hıçkırıyordu. Sa-
londa sadece duvar saatinin tıktakları duyuluyordu.....

V

Genç adam, nihayet iradesini kullanabildiğinden ferahlamış, sevinmişti. (Oh! Rabbim, en dar kapısını geçtiğim bu uçsuz alemin cennetini de bana göster!) Öğle güneşi, bulutsuz gökte en yüksek basamağına çıkmış, dünyayı kuvvetle aydınlatıyor, ısıtıyordu. Işık huzmeleri yanıp sönüyor, uzayıp kısalıyor, renkten renge geçiyordu. Sinek, arı, böcek vızıltıları harareti büsbütün arttırıyormuş gibi kulakları dolduruyordu.

— Ekseriya size yazdığım mektupları hemen yırtardım.

Mina, cevap vermedi, Erhardt devam etti:

— Bu mektuplarda gök gürleyişleri, şimşekler, yıldırımlar, bazan da sağnak halinde yağmurlar, hattâ tufanlar bulunurdu. Bu savlet etmiş hissiyat nerden akıyordu, bilmezdim. Fikrim kalbimle yanyana değildi. İyi-ce bilirsiniz, derslerimde hep aksini söyledim. Derdim ki: (Tanrıyı tanımak için takip ettiğimiz yol, daha ziyade bir

insanı tanımak ve sevmek için takip ettiğimiz yola benzer. Tabiata karşı takındığımız garip ve ölçüsüz bir direnişle O'nu aslâ kucaklayıp tanıyamayız. Temamile ilmi metodların dışında, içimizde sonsuz bir iştihak duyduğumuz ve nihayet kendimizi O'na adadığımız zaman Allâh'ı öğrenip tanıyabiliriz. İman tıpkı aşk ile dostluk gibi, şahsî güvenin bir davranışı, samimiyet ve sezîşin en yüce mertebesidir.) derdim, öyle değil mi? Heyhat!... Bütün bunları söyleyen ben, halbuki, öte yanda neler, neler yazıyordum!... Hattâ, bir defasında: (İçimdeki sadakat ve kendimi feda etmek duygularını boğarak gönlümü çehrendeki dünyevî cazibelere kaptırmış bulunuyorum! En eritici ateşle kızıllaşan bu yığıni söndürmek için bakracından su istiyorum! Dök! Dök!...) İşte bu mektubu yırtarken diğerlerinden daha büyük bir öfke duymuş, kendimden korkmuş, iğrenmişim, adeta!...

Erhadrt elinde tuttuğu saatının brelokunu bıraktı, altına düşen bir tutam saçını parmaklariyle arkaya itti ve bir bardak su içmek istiyormuş gibi, dudaklarını önce emdi, sonra uzattı; neden sonra devam etti:

— Bir gün tarlalarda, kır çiçekleri arasından yürüyordum. Güya düştüğüm çıkmazdan nasıl kurtulabileceğimi düşünecek bir çare bulacaktım. Halbuki, böyle bir muhakeme vadisine aslâ giremiyor, düşünemiyordum. Bütün kalbim ve müfekkirem sevdiğim varlıkla dolmuş taşıyordu. Bu coşkunluk içinde tabiat bütün inceliğini, bütün güzelliğini önüme sermiş, (Buraya gel! Buraya gel!) diye beni ısrarla davet ediyordu. Bu ulvî ve ebedî bir davetti; bu (İnsanların zihinlerindeki karışıklıkları biliyorum. En samimî dualarını yapmadıkça insanlar hiç bir

şey elde edemezler. Samimiyetle dua ettikleri an, Tanrı zihinlerindeki karışıklıkları çözmeye başlar.) kelâmını hatırlatıyordu. Acaba, diyordum, diz çöküp en içten bir haykırıyla Tanrı'ya yalvarsam, halâs kanatlarile havalanabilecek miydim?

Etrafı bin çeşit renklerle, her yeşilden karışık çayır çimenlerle bezenmiş idi. Uzaktan, yakından tatlı kuş sesleri, arı vızıldaışları duyuluyor; gözlere meftuniyet, sükûn ve saadet ışığı dolduran kelebek uçuşları görünüyordu. Yer yer siyah, sarı, kırmızı kaya çıkıntılarına rastlıyor, rahatlık ve huzur vaadedenlerin üzerlerine oturup uzun uzun dinleniyordum. İşte bu anlarda bedenimi kavuran ateşin nereden tutuşturulduğunu düşünmeye daldım. Bu nasıl bir hararetti? Sevgi denilen kasırganın zebunu mu olmuştu! Yoksa bu fazilete varan sonsuzluk muydu? Belki de bu muhteşem irtifa ile, bu dibindekileri göstermiyen uçurumun ortalarında bocalayan bir biçireydim, ben! Birden kafamda bazı ulvî sözler belirdi: **(Allâh sevgidir! Allâh bizleri günahın âciz kurbanları olahm diye yaratmadı! Allâh bizleri doğruluk ve kutsallıkla kendisiyle birleşelim diye yarattı! Allâh bizlere, günâha üstün gelmenin yollarını gösterecektir!)**

Oturduğum yerden doğrulmuş, uykuymdan uyanmış gibiydim. Gezinmeme devam ettim.

Genç kadın, elindeki yaban güllerini fırlatıp uzaklara savurdu: Sonra serçe parmağıle semayı işaret ederek:

— Ya o sonsuzluklara duyduğumuz iştıyak, bu da günâh mıdır? diye sordu.

Erhardt sağ elini kravatının düğümüne götürdü, yutkundu:

KANUNLARINIZI KAPATIN,

— Nasıl? Ne dediniz? sonsuzluklara iştihakmi duyuyorsunuz?

— Bunu yıllardır duyuyorum.

— Lâkin, bu iştihak dediğiniz hasret mi, sevgi mi, hangisi?

— Heyhat, her ikisi de!

Erhardt, farkında olmayarak kravatının düğümünü büsbütün çözmüştü.

— Oh! Rabbim, Rabbim! Neler duyuyorum!

Gökte koyu bulutlar toplanmış, hava birden karar-mıştı. Sert bir rüzgâr uzaklarda homurdanıyor, arka arkaya karga sürüleri uçuşuyordu. Ihlamur, söğüt, çam ve yabani fıstık ağaçlarının süslediği tepeler siyah bir tülle örtülüyor, Rheinfall'ın bol, beyaz köpükleri esmerleşiyor; on kemerli büyük taş köprü uzayan koyu bir gölge halinde sularda duruyordu.

Mina ve Erhardt nehre bakan ormanların bittiği kavisteki düzlükte bir tümseğe oturmuş; bu garip, üşüten ve korkutan manzaraya bakıyorlardı. Etrafta kimsecikler yoktu. Ne zamandır, buradaydılar? Ancak şimdi bunun farkına varıyorlardı.

Erhardt saatına baktı, sonra hafifçe alt dudağını ısır-dı; ne kadar geçikmişlerdi!...

— Rabbim, nerede ise yağmura tutulacağız. Halbuki burada sizi barındırabilecek ne bir çatı, ne de binebilecek bir vasıta var!...

Mina hafifçe titredi; bu sözleri bu titreyişten sonra duymuş gibiydi. Şimdi gözleri gittikçe gökte biriken koyu bulutlara dalmıştı. Üzerine oturduğu tümseğin serinliğini duymağa başlamıştı. Zaten fazla oturmaktan adele-

leri ağrıyordu. Ayağa kalktı; uyuşmuş bacaklarında kanın dolaşması için bir kaç adım attı. Bastığı zemin gittikçe alçalıyordu; biraz ileride koyu gölgeli ağaçlar yükseliyordu; korktu. Durakladı. Etrafına uzun uzun bakındı. Dinledi, sonra Erhardt'a döndü; bir fısıltı gibi.

— Evet yağmur yağacak, gidelim, dedi.

Erhardt bir elile dudakları arasında tuttuğu ince çam dalını çıkardı, sonra birden ayağa kalktı.

— Evet, hemen gidelim!

Yağmur başlamıştı, bile. Zemin kayganlaşmış, sonra sularla iyice yıkanmış, daha sonra da yer yer su birikintileri meydana gelmeğe başlamıştı. Küçük dereciklere, her adımda atlanan gölçüklere düşen iri yağmur damlaları billürdan yarım kürrecikler yapıyor, zaman zaman bu kürreciklere vuran yeni damlacıklar onları ezip patlatıyor, sönen bu şeffaf kabarcıkların yerlerine daha irileri şişiyordu. Arka arkaya dizilen bu şeffaf kürrecikler en muhteşem bir kolye dizisi biçiminde, kalb vuruşlarını hızlaştıran güzel bir kadının göğsünü andıran sularda geziyorlardı.

Erhardt, Mina'nın arkasından yürüyordu; bazan ona dokunacakmış gibi yaklaşıyor, sonra bu kararından vazgeçip ürüyor, geri çekiliyordu. Genç kadın iyice ıslanmıştı. Saçlarından, omuzlarından sular damlıyordu. Pabuçları sırlı sıklam olmuştu. Ellerile kulaklarını kapamış, bazan yüzündeki suları bir elile siliyor, arkasına bakmadan hızla yürüyordu. İki defa durur gibi oldu. Genç adam kendisine yaklaştı; biraz dinlenmişler, sonra yine yollarına devam etmişlerdi.

Şimdi dar bir yola sapsmışlardı; iki yanı ağaçlı bir

KANUNLARINIZI KAPATIN,

araba yolunda, yağmur daha da bastırdı. Dönemeci geçerken sağnak halini aldı. Erhardt, genç kadının sendelediğini, olduğu yere çökmek için zemini araştırdığını fark etti; öne atıldı. Kollarını beline doladı, yavaşça kendine çevirdi. Bir elile başını göğsüne bastırdı, yanaklarından sızan suları ellerile sildi; parmaklarını saçlarının arasını da dolaştırarak suları dışarı çekti. Mendilile evvelâ alnını, gözlerini, kulaklarını, dudaklarını, çenesini ve daha sonra boynunu, gerdanını büyük bir yumuşaklık ve saygı ile sildi...

Mina bütün bu davranışlara sonsuz bir teslimiyet, uysalık ve hattâ memnuniyetle mukabele etmişti...

VI

Mina çay bardağını tabağına bıraktı. Hafif kızarmış ince ekmek dilimine uzandı, sonra vazgeçti. Kalktı, pencereden dışarıyı uzun seyre daldı. Başını çevirirken, Saliha hanımın içeri girdiğini gördü; perdeleri kapattı.

— Halacığım, bugün çok sıkılıyorum.

Saliha hanım kahvaltı tepsisine dikkatli bir göz attı:

— Lâkin hiç bir şey yememişsin, kızım!

Mina duymamazlıktan geldi. Tatlı tatlı gerindi. Sonra yer yer sedef işlemeli küçük yazı masasının üzerindeki gazeteyi çekti. İlk sahifenin başlıklarını büyük bir kayıtsızlıkla okudu. Yorulmuştu. Ne ufak yazılara baktı, ne de diğer yaprakları çevirdi. Gazeteyi eski yerine bıraktı.

Büyük kilisenin, eski otellerin çevrelediği meydanın saat dokuzu vurmıştu. Hiç konuşmuyordu. Amâ, başında büyük bir gürültü vardı; kulakları uğulduyordu. Gecenin ağırlığı bir türlü kalkmıyordu, gün ışığı her tarafa yayılmış gölgelikleri gideremiyor, aydınlatamıyordu.

KANUNLARINIZI KAPATIN,

— Bu sabahki postayı gördün mü?

— Hayır, görmedim halacığım.

— Kocandan iki mektup var.

— ...

— Doğrusu Emin Refik pek hakikatli bir insan. Haftada en azından iki mektup gönderiyor.

— .....

— Öyle değil mi, evlâdım? Halbuki, sen hemen hemen yazmıyorsun!

— Mukabele beklemiyor ki, halacığım!

— Bekler, bekler kızım. Hiç beklemez olur mu? Erkekler beklerler, fakat belli etmezler.

Mina bu söze sadece hafif bir gülüşle cevap verdi.

— Ayol sen kocanı hiç tanımıyorsun!

— Tanımaz olur muyum, hala. Asıl sen tanımıyorsun! O kendi hayatını yaşayan bir insandır. Kendi dünyasından, o dünyadakilerden başka hiç bir şey yoktur, onun için; o sadece bu dünyayı sever, onun gerisinde kalan her şeyle alay edercesine uğraşır. İşte herkes de onun bu hallerine aldanır durur.

— Yine anlamadığım dille konuştun, kızım. Ne dediğini kör olayım anladıysam! Açık söyle de cevabını vereyim.

— Niçin anlamıyorsun, hala! Ben sana diyorum ki, kocam iç duyularını saklar; başka şekilde gösterir, her keste buna aldanır.

Saliha hanım derin bir iç geçirdi :

— Peki kızım, peki. Sen her zamanki gibi haklısın. Ben sana mektuplarını getireyim de bir oku. Ama, sesli oku ki, ben de dinleyeyim.

Mina, halasının verdiği zarflardan kalınını elinde epeyce evirip çevirdi. Kafesinin küçük kapısı açılınca, içindeki nâzik kuşun uçmasından korkan duygulu bir çocuk halile halasına bakıyordu. Lâkin Saliha hanımın biraz da bezgin bakışlarla sabırsızlandığını görünce, çaresiz zarfı açtı. İçinden soluk mavi renkte çıkan kâğıttaki alışık olduğu el yazısını tanıdı. Halasının duyabileceği bir sesle yavaş yavaş okumağa başladı:

(Minam benim,

Bir gün bana kalın bir kitap uzatmış, baş parmağını koyduğun sahifenin ortasındaki yazıları okumamı istemiştin. Ben de okumuştum. Şimdi beni titretmekte olan bu yazı şöyle idi: «Büyük bir ruh bütün hakaretlerin, ıztırapların, adaletsizliklerin, alay ve istihzaların üstündedir. Bunlardan aslâ incinmez!» Ne azâmetli söz değil mi Mina? Lâkin o senin tapar gibi sevdiğin o büyük kafadan (*) şu sözler de çıkmıştı: «Acıma ve şefkatle inlemeseydi, hattâ bu büyük ruh aslâ, aslâ yaralanmaz, incinmezdi» Aynı eser insan karakterini tahlil ederken şuna da işaret ediyordu: «Beşer hayatında öyle bir nev’î saadet vardır ki, bu mutluluktan hattâ hicap duyulmalıdır! Çünkü, bu mutluluğun saiki, başkalarının sefalet ve felâketleridir!»

İşte şimdi ben, vaktile senin bana okuttuğun bu hislerin beşiğinde huzur ve itminânla sallanarak sana bu mektubu yazıyorum.

Kendimi zırlarla örtülü hissediyorum. Elli beş yıl-

(*) La Buryère; Karakterler, yahut asrın örf ve âdetleri; İnsan’a dair, paragraf: 81, 82.

lık ömrümün hangi çağını idrâk etmiş olursam olayım, ruhum baharların, yeşillerin, alların, sarıların ardından koşuyor; heyhat! Her sabah uyandığımda güneşi arıyorum; ondaki harareti, ondaki parlaklığı, ondaki ihtişam ve gururu seyretmekten neşeleniyor, haz duyuyorum. Güneş, tabiatın bu en sevdiğim varlığı, sanki benim de varlığımın sebebi ve teminâtıdır. İşte, ben dünyayı ancak güneşle görürü, güneşle sever, güneşle yaşarsın!..)

Genç kadın daha fazla okuyamadı, mektuptan başını ayırdı. Pencereden dışarıya baktı. Sonra söylenen şeylerden hiç bir şey anlamamış gibi şaşkın şaşkın bakan Saliha hanıma döndü:

— Halacığım çok susadım, boğazım kurudu adetâ!

Saliha hanım daldığı rüyadan uyanmış gibi yerinden kalktı:

— Haklısın yavrum, sana biraz portakal suyu vereyim.

Mina uzaklara bakıyordu. Vücudunu garip bir korku kaplamış, hafifçe titriyordu. Tehlikelerle dolu bir gece yolculuğuna çıkmış bir insanın hali vardı onda. Bu korku ve titreyiş karanlıklardan, meçhûliyet uçurumlarından geliyordu. Ama, bunların sebeplerini apaçık bilemiyordu. Lâkin, gecenin meçhûliyeti ve zûlmeti içinde yürümenin verdiği dehşetle titriyordu işte!... Sadece bunu hissediyor, bunu biliyordu...

Uzun kıvrık kirpikleri hafifçe nemlenmiş, pembe yanaklarına doğru yumulur gibi oldu. Dudaklarını mukavemet edilmez bir arzuya doğru uzattı. Uzaklardan gelen bir fısıltıyı dinliyormuş gibi nefesini tutmuştu...

Bu fısıltı kimdendi; kocası Emin Refik'ten miydi? Halbuki o, bütün zırhlarını kuşanmış değilmiydi? Bunu

açıkça yazmıştı. O bir fısıltı halinde konuşmuyor, duygularını cenk meydanlarında yükselen sayhalarla ilân ediyordu. Ama, bu ilân tarzında da kurnazlık yapıyor, hoyratça davranıştan çekinerek, sükûn, huzur, hilmiyet gösteriyor; kaderin yazdıklarına, tabiatın güzelliklerine sarılıyordu. Bütün ömrü boyunca daima tırmanmasını bilmiş, aslâ kaymamış, düşmemişti. Aska çıkarken daha da âtik ve ehliyetli idi. O kadar sevdiği güneşi bu aşkın tepelerinden daha büyük bir iştiyakla temaşâ etmesini bilmişti. Bazan tepesinden uçup geçen kuşların kayıtsızlık ve çevikliğinde olmadığına esef eder, lâkin tırmandığı tepelerin irtifasını az bularak **(yükseklere! daha yükseklere!)** diye yerden uzaklaşırdı.

Genç kadının dudaklarında hafif bir gülümseyiş belirdi; kirpikleri kıpırdadı, ışık dolu siyah bebekleri yarı göründü. **(Acaba, bu güne kadar niçin, ve neyi bekledim, Rabbim!)** Parmaklari saçlarını önce dağıttı, sonra yavaş yavaş topladı, daha sonra da tarar gibi uzattı. Şimdi saat on biri vuruyordu. Ağır ağır doğruldu ve banyo odasına geçti...

VII

Profesör Erhardt sabahın erken saatlerinde ilk dersini vermiş, fakültenin kalabalık kapısından zorlukla çıkmıştı. Adımlarını atarken alt dudağını ısırıyor, gözlerini sık sık kırıyordu. Birden gözleri buğulanır gibi oldu. Etrafını görmek için zorluk çekiyordu. Şahadet parmağını gözlerine götürürken bir talebe gurubuna çarptı. Elindeki çantası yere düşmüştü. İki talebe nezaket ve tehalükle atıldı, özür dileyerek çantayı hocaya uzattılar, mahcup olmuştu. Teşekkür ederek bahçeden sür'atle geçti, caddeye çıkmıştı.

Yol uzuyordu; tekrar alt dudağını ısırmağa başlamıştı; sanki göğsüne sığmayan bir kitle vardı; bu kitle kalbini sıkıştırıyor, nefes almasını zorlaştırıyordu. Derin derin nefes almayı denedi, nafiyleydi. Elini kıravatına götürdü, gevşetmeye çalıştı; omuzlarına ağır bir yük binmiş gibiydi. Sol kolunu, tâ parmaklarına kadar sızlatan bir ağrıya kaptırmıştı. Çantasını sağ eline aldı, bu sırada ağzından hafifçe (**Zavallı küçük kuş!**) sözleri döküldü; sonra da

(Kim bilir, ne acılar çekiyordur, zavalıcılık!) diye ilâve etti...

Arkasından biri geliyordu. Takip edildiğini anladı. Kısa fasılalarla atılan adımlar gelenin genç bir kadın olduğunu gösteriyordu. Birden arkasına dönmek, gelenle karşılaşmak istedi. Lâkin kendisini durduracak, ne de geriye döndürebilecek kuvveti bulamadı. Sanki, gizli ilmiklerle ayak bileklerinden öne doğru çekiliyordu. Arkadaki ses yaklaştı; şimdi yan yana gidiyorlardı. Bu, kalb akışlarından ayrı, müfekkire çağlayanları gibi haşın, müstakil, müdebbir ve azimli bir gidişti; baş başa giden, âkibeti ikisi için de hayati ehemmiyeti haiz bir yarıştı bu! Hiç biri duramıyor, dönüp diğerine bakamıyordu!...

Erhardt yorulmuş gibi idi, başını hafifçe yana döndürdü; birden olduğu yere çivilenmiş gibi durdu! Bu Mina idi!

Küçük çenesine doğru kıvrılmış ince bir tutam siyah parlak saç hafif bir rüzgârla genç kadının narin, kanatları kıvrık burnuna doğru havalanıyordu; bu zarif saç tutamı havalandıkça da uçları fazlaca dolgun, küçük, az yatık ve pembe kulağının yanağa atlayan inhinasında ufcık ter damlacıkları görünüyordu.

— Mina hanım!

— Evet, aziz profesör, benim!

Profesör çantasını taşıyamıyormuş gibi, iki elile kavradı, göğsüne götürdü; bastırdı. Gözlerini yumdu. Mina hocasına yaklaştı, yavaşça kolunu tuttu, sıktı, sıktı; onu acıtmak, uyandırmak, gözlerini görmek istiyordu. Semâdan düşüyorlarmış gibi zemine dalıp çıkan kırlangıçlar, billûr damlacıklar halinde döktükleri nağmelerle başları-

nın üzerinde uçuşuyorlardı. Güneş yer yüzünü iyice ısıtıyordu. Bir çiçekçi mağazasının önünde durmuşlardı. Uzun boylu genç bir kadın satın almış olduğu taze karanfilleri elinde tutmuş, onlara bakıyordu. Hanımının şıklık ve güzelliğiyle böbürlenir gibi dimdik duran uzun tüylü, kocaman köpeği ise, kıpkırmızı dilini zaman zaman çıkarıyor, ağzının etrafını yalıyordu.

Mina, Erhardt'ı kolundan hafifçe çekti.

— Lâkin, kendinize geliniz, herkes bize bakıyor!

Erhardt'ın kirpikleri aralandı. Yanakları kızarmıştı. Dudakları soluktu.

— Ne garip! İnsanoğlu saadeti hep kendi varlığının dışında arar durur. Halbuki, o ekseriya bu saadet ve huzuru kendi bünyesinde, kendi ruh aleminde, kendi müfekkiresinde bulabilececek iken!...

Mina bu adamın yine çıldırdığına, yine muvazeneyi bozduğuna inandı. Bir an mes'ut olduğunu sanmıştı; işte kurduğu hayâl yine yok oluyor, o kadar yükselttiği saadet duvarları birer birer büyük gürültülerle yarılıp yıkılıyorlardı. Zaten hep böyle olmamış mıydı? Zaman zaman onurluk, sakin, huzur dolu, mavilikler alemleri bir deniz gibi görürdü; büyük bir ümit ve arzu ile soyunup bu denizin içine dalmak, kucağına atılmak arzusile yanardı; lâkin bu sonsuz sular birden çoşar, kabarır, çılgınlaşır, şahlanır; her şeyi, her şeyi yıkar, döker, silip yutardı!

Erhardt sallandığını hissetti; ayak bileklerine kadar sıcak sulara girmiş gibi. Devrileceği, düşeceği zemini gözleriyle ararken farkına vardı; sağ kolunu beline doladı; sol elile de omuzundan tuttu.

— Nenez var, Allâh aşkına, renginiz uçtu?

Erhardt'ın dudakları kıpırdadı:

— Beni bir yere hafifçe uzatın, yürüyecek halde değilim!

Genç kadın şaşırdı; hakikaten profesör pek halsizdi, adım atamıyacaktı. Etrafına bakındı, kimsecikler yoktu. Birden çiçekçideki kadın yanlarına gelmişti.

— Bir dakika, şimdi arabamla yardımınıza geliyorum, dedi ve uzaklaştı.

Erhardt arabada rahatlamıştı. Başı Mina'nın omuzunda idi. Direksiyonda uzun tüylü kocaman köpekli sarışın kadın vardı. Arabayı son derece dikkatle ve pek yavaş sürüyordu. Zaman zaman hafifçe dönüyor, şefkatli gözlerle genç adamın halini gözden geçiriyordu. Hanımının yanında, arkadaki hasta kadar, itaat ve sükûnetle duran, köpek arabadan dışarıyı dikkat ve alâka ile seyrediyor, arada bir büyük kırmızı dilini çıkarıyor, hafif kıpırdayıp ve titreyişlerle boşlukta dönen dilini içeri çekmeden arkasına dönüyor, genç adama derinden derine duygulanmış gibi mahzun gözlerle bakıyordu.

Araba bir virajdan dönerken hasta iyice sarsıldı; başı kaydı, az daha zemine çarpacaktı. Mina atik davrandı, başını tuttu, kendi vücudile onu arkaya itti. Araba birden durmuştu. Sarışın kadın arabadan indi, arka kapıyı açtı.

— Oh! Büyük tedbirsizlik ettim; Fazla dalgınlıktan olacak. Bu dikkatsizliğimden dolayı sizden özür dilerim.

Mina hastanın vaziyetini bozmaksızın gülümsedi:

— Size bu derece rahatsızlık verdikten sonra, özür dilemek bize düşer.

Sarışın kadın bu cevabı hiç duymamış gibi :

— Lâkin, ne yapmayı kararlaştırdınız? Bir hastahane mi gidelim, yoksa profesörün evine mi? diye sordu.

Mina sararsı. Bu yabancı kadın Erhardt'ı tanıyordu. Birden genç adamı saran kollarında bir gevşeme, damarlarında bir ağrı, sırtında sıcak bir su sızması duydu. Şakaklarından kulaklarına, oradan da enseye doğru büyük gümbürtüler gelmeye başladı.

— Mina hanım, cevap verirmisiniz?

Genç kadın şimdi uçsuz bucaksız bir denizin, ya da kızgın çöllerin ortasındaydı. Azgın dalgaların, ya da yıkıcı ve nefes kesici fırtınaların içinde bocalıyordu. Bunlarla nasıl başa çıkabilecekti. Artık gözlerine ne araba, ne sarışın kadın, ne kocaman köpek, ne çiçekçi, ne de zaman zaman yoldan geçenler görünmüyorlardı. Tek gördüğü şey gök, yer, Erhardt ve kendi elleri idi. Kısılmış parmakların uzandığı köşede, beyazlaşmış elleri kendisine korku veriyordu. Bu halsiz, mecalsiz ve küçük eller, yerleşip istirahat etmek istiyorlarmış gibi, kımıldıyor, lâkin mesafeye hakim hareket kudretinden mahrum bulunuyorlardı. Onlara emir ve kumanda etmek istiyor, fakat başaramıyordu. Bu aciz ve meyûsiyet içinde yüreği parçalanırken kulağına sarışın kadının yeni bir ihtarı geldi:

— Üniversite kliniğine çekiyorum!

Bu sırada Erhardt hafifçe göz kapaklarını kıpırdattı; dudakları bir yudum suya dokunmuş gibi titredi, beyaz, düzgün, iri dişleri göründü.

— Çok rica edeceğim, profesörü kendi apartmanına götürüreceğiz, orada daha ihtimamla bakılacaktır.

Mina bu sözlerinin cevabını beklemeksizin Erhardt'ın

sarkan elini tuttu, baş parmağı ile elinin üstünü hafif hafif okşamağa başladı. Bu sırada uzun tüylü kocaman köpek bir kaç defa havladı. Sahibi ona doğru döndü, gözlerini azarlar gibi açtı. Hayvan bir türlü susmuyordu. Bil'âkis havlama sıklaştı. Araba hareket edince, köpek de sustu. Mina buna şaşmış gibi etrafına bakınırken, gözleri profesöre ilişti. Erhardt göz kapaklarını yarı açmış kendisini seyrediyordu. Genç kadın ona gülümseyince, o da mukabele etti. Mina buna çok sevindi. Daha kuvvetle gülümsedi. Hasta buna ziyadesile mutluluk doymuş gibi gözlerini yumdu, bu anda uzun kıvrık kirpiklerinin arasından iki iri yaş damlası yanaklarına süzüldü.....

VIII

Genç kadın yatağına uzanmış, ocakta yanan parlak ateşe bakıyordu. Yükselen ince dumanların hafifçe sardığı eşya odada oynuyor, küçülüp büyüyor, mesafeler azalıp çoğalıyordu.

Birden, düşünceleri kendisini on beş gün öncesine götürdü.....

Şaşkın ve korkak adımlarla yürüyen Erhardt'a yetişmek istemişti. Ona yaklaştıkça şaşkınlık ve korkaklık içini kemiriyordu. Şu bir kaç adım ötede giden bu ürkek ve zeki insandan ne istemişti? Ona koşması nedendi? Seviyormiydi? Bunu bilmiyor, düşünemiyordu. Lâkin onunla konuşmak, beraber olmak, sesini duymak, sözlerini dinlemek istemişti. Onu mükemmel bir insan buluyordu. Düşünceleri hep onun semâsında pervaz ediyor, yükseliyor, rahat ve huzura kavuşuyordu. Derslerindeki hareketlerini, takrirlerini, efkâra tefevvuk ve hakimiyetini, ulûhiyete yükselişini, inandırmış san'atındaki mehareti;

güzel, doğru ve mavi olan şeylere hayranlığını kafasında, gönlünde geçiriyor, sonra: **(Ah! Rabbim! Onun gibi, onunla olsaydım!)** diye inliyordu. Bu tahassür, bu nevmidî, bu yeis gönlünü baştan başa dolduruyor: **(Lâkin, bu aşktır! Ah, bu aşkın tâ kendisidir!)** diye heyecanlanıyordu. Bundan sonra da onun hissiyatını merak ediyor bu yönden endişeleniyor, öfkeleniyor, hiç farkında olmadan parmakları başına gidiyor, saçından bir tutamını yavaş yavaş çekiyor, çekiyor; acıyınca ne yaptığını anlıyor, kızarıyor ve sonra: **(Ben deliyim; oh, lâkin ben deliyim!)** diye hayıflanıyordu....

Şimdi de başka hallerini hatırlamıştı. Sesindeki harareti, hitabetmedeki yumuşaklık ve tatlılığı, sıraladığı cümlelerdeki ahenk ve tenasübü, felsefî mülâhaza ve mantık kudretini, zaman zaman kirpiklerini sür'atle açıp kapayarak yaptığı tikleri gizlemek için gözlerini yalancıkta oğuşturmağa cabalayışlarını, bütün şahsiyetini çok çekici ve üstün buluyordu. Dudakları, dallarında altın meyveler sarkan aşk ağacının lezzetine uzanıyormuş gibi havalandı; gözleri dumanlandı, kaydı; titreyen ellerini yüzüne kapayarak: **(Güzel! Çok mustesnâ bir erkek!)** diye mırıldandı. Bu mırıltı kalbini yaralamış, ezmişti. Bu derece beğendiği, ölesiye sevdiği insan kime aitti, acaba? Göğsünde ağırlık duydu; başı dönüyordu. Sanki midesinin üzerine kırbaç darbeleri iniyordu! Böyle bir merak, bu neviden bir endişe ve meçhûliyet, ne zaman indifa edeceği bilinmiyen, lâkin her an beklenen bir yanardağın dehşetini andırıyordu. Çünkü, bu dehşetin verdiği korku bir değildi. Kendisi için korkuyordu; ama, onun için de korkuyordu : **(Kimindir, acaba? Kimi seviyor? Her halde**

beni değil!) deye muhakeme yürütüyor, sonra da bu tarz muhakemenin ya fazla meyûsiyetten, ya da mağlubiyetten olabileceğini düşünerek, her ikisini de kendine yakıştırmıyor, **(Ya beni seviyorsa! Kim bilir, belki de!)** deye sâkinleşiyordu....

Ocağın alevleri tavanda titrek ve parlak akisler yaşıyordu. Bu titrek ve parlak hayâller tıpkı geçip giden yıllara benziyordu: kendi yılları, kendi ömrü: çocukluğu, genç kızlığı.....

Heyhat! Şimdi kendisi, kalbi hırs, tamâh, heves ve arzu, kin ve intikam, nefret ve garezle dolup taşan bir adama ait bulunuyordu. En nadide ve sık kumaşların örttüğü bir bedenle yıllardanberi cenkleşiyordu. Uzaklarda, ümit ve intizarın çektiği azgın dizginlerin kopacağı müthiş anı, büyük bir dehşet ve korku ile beklemekte idi. Bir gün nasıl olsa, altında barındığı bu gök kubbenin sim siyah kesileceğini, bütün rahat ve huzurunun, bütün sukûn ve selâmetinin havaya uçacağını, kara bulutların homurtu ve gümbürtülerle patlayıp her şeyin sellere karışacağını biliyor, bekliyordu.

Omuzlarında hafif bir ürperme duydu, sonra ayakları parmak uçlarından diz kapaklarına kadar karıncalanır gibi oldu. Bir titreme bütün kalçasını, karnını, göğsünü sarsmağa başladı; korkmuştu. Önce sesini çıkarmamaya çalıştı; lâkin sonra soğuktan öleceğini sanarak halasına seslendi, üstüne iki battaniye örttürdü, iki yanına yastık koydurdu; başını aşağılara gömdü, sadece burnunun ucunu açıkta bıraktı. Bir şeylerin olacağını biliyor muş gibi, nefesini tutarak sessizce bekledi. Kulaklarında

şahlanan muntazam, lâkin sert ve sık kalb gümbürtüsünü duyuyordu. Alnında bir serinlik ve ıslaklık duydu; parmaklarını yavaşça önce burnuna, sonra alnına kaydırdı; saçları terden sıril sıklandı! Ne oluyordu? Ölecekmiydi? Hiç şüphesiz havanın birden bire soğuması buna sebep olmuştu. Kendisi de geceleyin iyice örtünmemişti. Biraz sonra her şey geçer, bir şeyciği kalmazdı. Geçmese bile umurundamiydi? Ölseydi de kurtulsaydı, bari! Hayattan artık ne bekliyebilirdi? Nenin ve kimin ardından koşuyordu? Sarı, yeşil, mor, kırmızı, beyaz havaî parlak baloncular etrafını sarmış uçuyorlardı. Bunlardan binlerce, on binlerce, yüz binlerce, milyonlarca... oh, sayısız denecek kadar çok vardı! Acaba, cennet dedikleri burasımıydı? Bu renkler, bu serinlik, bu tazelik, bu ferâhlık cennettenmi geliyordu? Pembe bir tül hafif hafif dalgalanıyor, aradan sızan, kayan, havalanan kürecikler bazan toplanarak, bazan da arka arkaya sıralanarak en muhteşem bir hayâl kervanı halinde akıp gidiyor, gidiyordu...

Kirpikleri ağır ağır yumuldu, sağ eli yavaşça göğsüne gitti; dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi; derin bir uykuya dalmıştı.....

Mina uzun, derin ve sâkin bir uykudan uyandı. Gün kararmış, sokakların lambaları yanmıştı. Ocağın sönmüş, oda soğumuştur. Elektrik düğmesini çevirdi, hakikata yeniden dönmüş gibiydi. Halasından aynayı istedi. Kendini biraz zayıflamış, yanaklarını sararmış, yüzünü soluklaşmış ve biraz uzamış buldu; iri siyah gözlerinin etrafında hafif bir karartı belirmişti. Aynayı kenara bıraktı.

Dünya ile bağıllığını sağlıyan kalb vuruşlarının hafifleyişine, ruhunun göklerde uçar gibi bedeninden uzak

KANUNLARINIZI KAPATIN,

duruşuna daldı. Gökleri kavrayacak kanatları olduğunu hissetti; çırpınmak, uçmak, ebediyete gitmek istiyordu.

Buna son derece hayret etmişti. Bütün bu olanlardan sonra, bu kudreti kendinde hissetmek, göklerde olmak mümkünmüydü, hiç! **(Rabbim! Ölü ruhlardan biri de benim! Kanatlarımı kopar ve beni mavi göklerden kara toprağa fırlat, at!)** diye mırıldandı.

Dermansız bacaklarını yatağına çekti, dirseklerine dayanarak yavaş yavaş kaydı, yine berrak ve mavi hayallerinin kucağına atılmıştı.....

IX

Emin Refik yazı masasının başına oturmuş dolma kalemle parmakları arasında evirip çeviriyordu. Halbuki, o karısına yazacaklarını daha gecedan tasarlamış, nasıl başlayacağını, fikir hamulesini azar azar nerelere, ne şekilde, ve ne miktarda boşaltacağını, hattâ bilhassa kullanmak istediği bazı kelimeleri, cümleleri unutmamak için bir kâğıda bile geçirmişti. Halbuki, şimdi dirseklerini masaya dayamış düşünüyordu. Asıl hayret ettiği şey, Mina'nın varlığını, şeklini, hususiyetlerini, hattâ hayalini unutmaması, bunların dün gecedan beri kanatlanıp yavaş yavaş uçuşup gitmeleri ve yerlerinde bir kaç isim, bir kaç hatıra bırakması idi! Küçük, silik, zaif ve perişan hatıracıklar!.....

Kalktı, sanki onu tekrar bulmak istiyormuş gibi, sandalında gezinmeğe başladı. Büyük vitrinlerdeki Baviera kristalleri; kayık, geyik, tavus, bıldırcın, kuğu biçimindeki hakiki morenolar; fil dişinden oyulmuş yelkenliler, ba-

lıkçı kulübeleri, şehnişinli mabetler, balkonlarından ef-sane çiçekleri sarkan huri sarayları, Yemen inci ve mercanlarile işlemeli tunç hamam tasları; köşede Şam işi se-def kakmalı tavlâ; masalara serpiştirilmiş İran işi gümüş kutuları, Rönesans ve impressioniste üstatlarının bez üzere-ne çıkarılmış reproduksiyon tabloları; Rus, İspanyol ve Türk ressamlarından bazı orijinal tablolar; yerdeki İran, Efgan ve nadide Türk halıları hepsi onun tarafından be-ğenilmiş, seçilmiş, alınmış, yerleştirilmişti. Tavandaki üç muhteşem kristal avizeyi Avrupa dönüşlerinde Çekoslo-vakya'dan satın almışlardı.

Bütün bu nadide şeyler onu hatırlatmakla beraber, Mina'yı kendisine yakınlaştıramıyor, maddî varlığının hu-susiyetlerini gösteremiyor, belirtemiyorlardı. Yatak oda-sına geçti. Gardrobunu açtı. Elbiseleri renk ve şekil kom-posisyonu teşkil ediyordu; her biri ince bir duygunun, hassas bir ruhun ve ateş gibi yanan bir müfekkirenin ya-şayışını ispat ediyordu.

Kütüphaneye girdi. Dıvara gömülü çelik kasayı zor-lukla açtı. En alt gözdeki çekmecenin anahtarını kilit de-liğine soktu, çevirdi, ve kapağı açınca dışarı bir kaç zarf kaydı. Çekmecenin içi zarfları vaktile biçimli biçimsiz açılmış mektuplarla dop dolu idi. Sarı, mavi, pembe, be-yaz, gül kurusu renkte; dört köşe, mustatıl, gönül biçimin-de, ince, kabarık, kırışmış, parlak, soluk mektuplar... Çekmece kutusunu çekti, çıkardı. Zarfları büyük masa-nın üzerine devirdi. İki elinin parmaklarile uzun uzun karıştırdıktan sonra zarfları boylarına, biçimlerine, hattâ renklerine göre düzenliyerek desteledi. Her kümeyi ayrı ayrı avuçları içine alarak sağ elinden sol eline yavaş akıt-

11. Zarfların üzerlerindeki adresler Emin Refiğ'e aitti. Lâkin, her zarfın üzerindeki yazının biçimi başka idi. Yazanın mizacını, irade kuvvetini, tertip ve nizama beslediği saygıyı, hitap ettiği insana olan alâkayı, güzel san'atlara olan meylini apacık gösteriyordu.

Bu mektuplar Emin Refiğ'in bütün geçliği, bütün mazisi, bütün tesellisi, bütün hazinesi idi. Zarfları birer birer okumağa başladı. Bir çoklarının içlerini okumadan hatırlıyordu. Sanki dün postadan gelmişlerdi. Hattâ içlerinden bazı satırlar vardı ki, hiç unutmuyordu. Bu mektupların bazıları aşk ve neş'e ile dolu idi. Yazan, sadece bunları kendisinden beklemiş, bunları istemişti; başka hiç bir şeyde emel beslemiyordu. Kocalarında artık hiç bulamadıkları neş'enin heyecanı onlara yetiyor; renklerin, kuşların, ağaçların, yaprakların, çiçeklerin dünyanın tek ve en doyulmaz nimeti olduğuna inanıyorlardı. Sevmek ve sevilmek bir kadının yer yüzüne gelmesinin başlıca sebebi ve maksadı idi, bunlar için. En ağır kusurlarını, en affedilmez ihanetlerini iri kolları ve hararetle etli dudaklarile bir çırpıda affettirirdi, bunlara! Bu nazlı çiçeklerden dolayı başının hiç ağrıdığını hatırlamıyordu. Mektupların diğer bir kısmı daha uyanık ve kuvvetli kadınlıydı. Bunlar kendi tabirleriyle saadetin anahtarlarından en san'atkarane yapılanını istiyorlardı: **(Para, bu günkü endişenin en başlıcasıdır! Onsuz yürünmez, onsu durulmaz, onsu uyunmaz, onsu ölümez!)** diyorlardı **(Lâkin, sizi sevmek için değil, fakat sizi kaybetmemek için paraya ihtiyaç var!)**. Hakikaten de öyle idi. Bu sayede ne derin uçurumları doldurmuş, ne çorak ve helâk edici çölleri yeşilliklerle süsü, billür sular fişkırان vaha cennetlerine çevirmişti! Bir

kedi ve kurt yırtıcılığıle üzerine atılıp tırmalayan, parçalayan kadınlar, bu yumuşak yeşil çimenli, billûr sulu vahalarda en uysal ve sevimli kuzu munisliğiyle otlamışlardı; bunu hiç unutmamı, hiç!

Böylece, her mektup bir yüzü, her mektup bir çılgınlığı, yahuttâ saadeti hatırlatıyor; bir neş'eyi, bir öfkeyi, bir düşüşü, ya da bir yükselişi canlandırıyor. Bütün bu hatıraları niçin saklamıştı, acaba? Her biri ile ömrünün bir veya bir kaç mevsimini geçirdiği bu kadınları böylece hatırasında yaşamakta devam ediyor, zaman zaman onları gömüldükleri küllerden silkeleyip çıkararak karşısına diziyor, onlarla ayrı ayrı sarmalaşıp kucaklıyor; kederlerini, vehimlerini avutuyor, bazan de neş'e ve huzur bulmağa çabalıyordu.

İşte şimdi de böyle bir andı. Sarı renkli bir zarfı destesinden çekti. İçindeki aynı renkli mektubu çıkardı. Okudu. Bazı satırların üzerinde durdu. Uzun düşündü. Ne garip sözler, ne taze ve açık düşüncelerdi, bunlar: **(Sele düşmüş bir yaprak gibidim! Baş başa olduğumuz demler dünya bir cennet ve sen bir melek kadar rahîm ve halimsin. Amâ, bir de başkalarıyla olunca, işte o zaman dünya bir cehennem ve sen bir zebani kesiliyorsun!.. Bana etmediğin zulûm ve işkence kalmıyor: Yok alemle iken sen nazarlarımdan yok oluyormuşsun! Yok seni ihtişam ve şaşaaamın koruyucusu olduğun için seviyor görünüyormuşum! Dünya, bensiz senin için mahiyetini kaybettiği halde, benim için tam aksine dünya manâ kazanıyormuş! Neler de neler! Ne saçmalar, Rabbim, ne saçmalar!**

Kuzum, Allâh aşkına bunları nereden bulup çıkarı-

yorsun?.. Bu ne derin hayâl, bu ne engin tasarlayış! Hayret ettim, doğrusu...

Dün kocamla bir nikâha gidiyorduk. Adamcağız yüzümün asıklığına dayanamadı; isyan etti. Kendisini hissizlikle, alâkasızlıkla suçladım. Bütün varlığım kendisi iken, kalb duygularıma en küçük bir yakınlık göstermediğini, artık benim için intihardan başka çare kalmamış olduğunu evvelâ haykırarak, sonrada da hıçkırarak ilân ettim. Zavallı birden şaşırды, ağlamaklı olmuştu! Sükûnet bulmamı bekledi, sonra yaklaşmaya cesaret etti; saçlarımı okşadı; yüzüme korkak busecikler kondurdu; burun deliklerimin etrafını kokladı - saf adam, hep beni böyle sever! Mendilini çıkarıp kirpiklerimi hafif hafif kuruladı; beni yumuşattığına iyice inandıktan sonra, hemen valizimi yapmamı ve istediğim şehire gidip on beş gün kadar yalnız başıma dinlenmemi, çünkü asabımın ziyadesile gergin olduğuna şüphesi kalmadığını, gitmezsem, dinlenmezsem cidden buna kırılacağımı ısrarla söyledi. Tabii, ben de yeniden göz yaşları dökerek ve ondan ayrılmanın işkencelerine nasıl tahammül edebileceğimi tahminde çok zorluk çektiğimi ona temin ederek teklifini gûya zorla kabul ettim!

Nasıl, şimdi memnun kaldın mı, haydut!...)

Emin Refik mektubu katladı, tekrar zarfına koydu; sağ elinin baş ve şehadet parmağıle zarfı çenesine götürdü, orayı bir kaç kerre kaşır gibi sürttü ve sonra düşüncelerine yeniden daldı: O zamanlar kendisi otuz beş, İtir yirmi iki yaşında idi. Tenis kortunda tanışmışlar, karşılıklı olarak birbirlerinin vücut yapısına, adale nefasetine,

topa atılış ve vuruş kuvvet ve meharetine, muamele adap ve nezaketine hayran olmuşlardı. Itır raketi uzatırken ağzını hafifçe açar, göğsü bir yay gibi önce geri, sonra ileriye gerilir, uzun kumral ve parlak saçları ekseriya yüzünü örterdi. Sedlerden sonra galip gelsin gelmesin çok çok güler, ziyadesile kaynar, sağa sola durmadan takılırdı. Bu anlarda küçük, pembe ve güzel yüzü ter damlalarıyla daha da canlı ve çekici olurdu. Bu sahhar kadının en beğendiği tarafı gerdanı idi. Aşırı denecek kadar uzun ve dolgun boynu, geniş omuzlarından yukarıya yükselirken hafifçe sağa meylederdi. Halka halka şeffaf hatlar bütün gerdanı süsler, hafif, yumuşak ve sarı tüyler arkaya, enseyeye doğru gittikçe koyulaşır; kulak altlarına doğru yenden beyazlaşıp pembeleşerek şeffaflanırdı. Böyle anlarda bir bardak meyve suyu içmeyi adet edinmişti. Bardağını boşaltırken şerbetin küçük yudumları gırtlakta halka halka kabarcıklar yapar ve bu çıkıntılar da gerdana ayrı bir cazibe verirdi. Dikkatin en çok bu noktalara toplandığı anlarda, göz hiç yorulmadığı halde, gönül başka başka cazibelerin hasretini çeker, daha aşağılara savlet ederek göğsün ihtişamına esir olurdu. Yorgunluğun ağırlığını yenmek azmile, sık sık inip kalkan göğüs, renklerin, kokuların ve tenasübün cenneti olur, insanoğlu bu cennette ebediyete ulaşmak isterdi...

Emin Refik birden gözlerini yumdu; boğazı kurumuştutu. Şimdi Itır bir sel, kendisi bir yaprak misâliydi, sanki: **(Oh! Rabbim! Ne ilâhî bir kadındı!)** deye mırıldandı. Sonra mektubunu ait olduğu demete karıştırarak: **(Kim bilir, şimdi nerelere savrulmuştur?)** deye hayıflandı.

İpek kordelalı pembe zarfı açarken bir şey düştü; eğil-

di. Katlanmış soluk bir kâğıt paketçliğini aldı; parmakları titreyerek kâğıt katlarını açtı. Bir tutam koyu siyah saç çıktı. Gözlerine yaklaştırdı. Uzun uzun baktı; saniyeler geçtikçe sanki mazinin derinliklerine iniyor, bu koyu siyah saçlar kapkara ve upuzun bir tünel şeklini alıyordu. Farkında dahi olmadan iki adım geriledi; insiyakî olarak arkalıksız bir iskemleye çöktü. Göz kapakları yavaş yavaş yumulmaya başlamıştı. Dudakları belli belirsiz titriyordu. Yaşamakta olduğu dünya şimdi onbeş sene arkaya yuvarlanmıştı.

Sarıyer'de, yamaçtaki köşkte oturuyordu. Tipili bir kış gecesi idi. Ocakta çıtırdayan odunlardan çıkan kokulu dumanlar zaman zaman bacanın tepmesinden odaya doluyordu. Dıvara çakılı geyik başından kıvrıla kıvrıla yükselmiş boynuzlar, van Gogh'un, (kır kahvesi), Velasquez'in (Öğle yemeğinde köylüler) şaheserlerinin reproduksiyon tabloları odanın hafızadan silinmiyen dekorlarıydı. Dışarıda müthiş bir rüzgâr çılgınlık koparak esiyor, zaman zaman büyük gürültülerle kapu ve pencereleri rezelerinden sarsıyordu. Karlar rüzgârın esiş istikametine sür'atle uçarak o cephedeki pencere camlarını tamamen örtmüştü. Hiç unutmuyordu, elinde (Mehmet Rauf) un (Eylül) romanı vardı. Muharrir bu eserinde iffetle aşkı, saadetle ızdırabı, heyecanla sukûnu atbaşı koşturmasını bilmişti. Bilhassa (Suat) ın için için yanarken Süreyya ile Necip arasında açılan elim ve pek derin uçurumun üzerine siyanat kanadını nasıl gerdiğini, kendi kalbi lime lime olurken onlarınkine şifalı ve güzel ellerile nasıl en müessir devalar sürdüğünü hazla okumakta idi. İşte tam bu sırada sokak kapısı şiddetle vurulmuştu. Önce bu-

nu karın, tipinin bir muzipliği sanmıştı. Kimıldamamıştı. Lâkin, az fasılalarla tekrarlanınca istemiye istemiye uzandığı minderden kalkmış, açmıştı. Üstü başı kardan beyazlaşmış, ilk bakışta cinsiyeti belli olmiyan bir insanla karşılaşmıştı. Daha davet etmeye fırsat kalmamıştı ki, misafir içeri girmiş, doğruca açık salona dalarak şöminenin önüne kadar yaklaşmıştı. Biraz ısınınca kürkünü silkelemiş, çıkarmış ve bir iskemlenin üzerine gelişi güzel atıvermişti. Sonra yün şalını da başından alınca, çok güzel, esmer bir genç kadın ortadan belirmişti.

Genç kadın ısınmaktan başka bir şey istemiyormuş gibi etrafına bakınmadan ateşe sokuluyordu. Kendisine önce konyak ikram etmişti; sonra da çay demlemiş, karşılıklı oturmuş içmişlerdi. İri koyu birer zümrüt gibi gözleri vardı. Çay bardağını düşünceli düşünceli ağzına götürüyor, ağır ağır yudumluyordu. Sigarasından çıkan ince dumanları kayboluncaya, dağıluncaya kadar takibediyor, sonra tekrar içiyordu. Bakışları tavana yükseldiği zaman, gözlerinde garip, büyüleyici bir ışık, titretici bir cazibe, acıtıcı ve yürek hoplatan bir kamçı darbesi hissediliyordu. Sigarasını tutuşundaki hür ve nazik hava, çay içişindeki ağırlık ve kibarlık, eşyaya tecessüsten uzak ve fakat görmüş geçirmişliğin memnuniyet ve huzurle bakışı onun alelâdde bir kadın olmadığı intibasını ilk nazarda veriyordu.

Hayatında ilk defa bu kadının önünde kendini mahcup, mütereddit, hattâ korkak hissediyordu. Araya çöken sessizliğin uzaması halinde genç kadının sıkılacağından endişe ederek nefisini zorladı:

— Biraz ısındınız mı bari?

Genç kadın bu suali hiç duymamış gibi sigarasından derin derin içti. Neden sonra hatırlamış gibi gözleri şömineden kayarak:

— Sıcak gönüllerde şöminelerden daha fazla ateş bulunur, deye cevap verdi.

Bu, bir misafirin ev sahibine reva gördüğü en hararetle bir iltifattı. Emin Refik buna son derece memnun olmuştu. Evet iyi tahmin etmişti, bu kadın alelâde biri değildi. Gönül tahtlarının en muhteşemine oturabilecek bir varlıktı bu kadın! Onun kadar olamazsa da, dikkatli ve terbiyeli konuşarak birazcık olsun bir müvazene tesis edebilirdi, deye düşünmüştü.

— Bütün gün okumuş, düşünmüş ve yorulmuştum. Ne iyi ettinizde geldiniz. Doğrusu kader bana daima büyük ve mes'ut vesileler ihsan etmiştir. Tanrıya şükürler olsun!

— Kader değil, karlar! Beni buraya tipi sürükledi! Ben de kaderden hiç şikâyetçi olmamışımdır.

— Daha doğrusu karlar ve kader!..

— İkisine de teşekkür etmeliyiz. Çünkü biri beni, diğeri de sizi örselemiş ve bezdirmiş!

— Ne garip, ikisi bir araya gelince, biz de karşılaşmış olduk!

— .....

Genç kadının boşalmış çay bardağını doldurmuş, önüne sandviç koymuş ve biraz daha yakınına sokulmuştu. Gece de bir hayli ilerlemişti. Şimdi sık sık vahşî sesler, derinden derine boğuk ulûmalar, tiz ısıklıklar duyuluyordu. Ocağa bir kaç büyük kütük atmıştı. Çay samavarını yeni-

den doldurdu, sokak kapusunun sürgüsünü sürdü, zincirini taktı, perdeleri indirdi...

O gece, ertesi gece ve onu takip eden bütün bir kışta ocakta yanan ateş kadar kavurucu bir aşk hayatı yaşamışlardı. Sükûnet, huzûr, temiz hava, ocakbaşı sohbetleri, şiir, roman, felsefe, konserler, tiyatrolar, kısa ve yakın seyahatlar hayat programlarını doldurmuştu.

İffet saadeti neş'ede arardı. Bütün gününü gülmek, tepelerde kır çiçekleri toplamak, resim galerilerini gezmek, müzeleri dolaşmak, sergileri, balonları kovalamakla geçirmek isterdi. Emin Refik onun bu neş'esi, bu şetareti, bu saflığı ve ele avuca sığmazlığı önünde saadetten mest olur, her arzusunu, her emelini derin bir haz ve gönül isteğiyle yapardı.

Aradan aylar geçmiş olmasına rağmen, hususî hayatı, mazisi ve hangi âmille o gece geldiğini İffet'e hiç sormamıştı. Soramazdı da. Çünkü, İffet ezilip örselenerek koklanacak çiçeklerden değildi. Bir defasında bir imâda bulunmağa kalkmıştı da, genç kadın işve ile gülümseyerek:

— Ben, demişti, güzel, neş'eli, işveli bir kadımm; yetmezmi sana?

Biraz daha kurcalamak isteyince de:

— Pek alâ, demişti, evliyim. Kocam da tanınmış bir armatördür. Aylarca uzak denizlerde kalır. Dönse de üç beş gün içindir. O benimle değil, denizlerle, gemilerile, hamûlelerle, gemi adamlarile, paralarile evlidir. Bundan başka dünyanın her toprağında, her ikliminde de başka kadınları vardır!

İşte bu cevap ona yetmiş, artık başka defasında bir şey sormamış, eşelememişti.

Bir yaz akşamı işinden dönünce İffet'i düşünceli bulmuştu. Boynu bükük, boğazı bağlı, saçları dağınıktı. Kucakladı, bol bol öptü. Kokladı, kokladı...

— Seni hiç böyle görmeye alışmamıştım, İffet!

— Beni kollarında daha kuvvetle sık Refik! Daha sıcak ve istekli kokla! Daha yakından bak sevgilim benim!

— Lâkin, İffet beni meraktan çıldırtma!

— O, sevgilim. Benim masmavi dünyam birdenbire karardı, toprakla bir oldu. Amâ sen bir güneş gibi doğdun, bu kararan alemi aydınlattın!

— Allâh aşkına söyle!

— Kocam....

— Evet, kocana ne olmuş?

— Öldü!...

— !....

Genç kadın derinden derine akseden hıçkırıklarla Emin Refiğ'in göğsüne kapandı; uzun uzun ağladı. Bir hafta kadar önce, bir gece büyük bir fırtınada bindiği gemi Baltık denizinde batmıştı. Ölenlerin listesinde kocası da vardı.....

O günden itibaren İffet'i ihmal etmeye başlamıştı. Bu kadının sanki bütün güzelliği, bütün cazibesi solmağa başlamış, fikre hakimiyet kuran fevkalâdelikleri birer birer bükülüp erimişti! Evvelce bir tül gibi okşayıcı ve sevinç verici varlığı şimdi ağırlaşmış, öfke ve yorgunluk sebebi oluvermişti! Ekseriya bezginleşir, kendi kendine: **(Oh, lâkin artık tahammül edemiyorum, Rabbim!)** deye mırıldanır, sanki söküp atacakmış gibi, sağ elini sol göğüs sahasına bastırarak gezdirirdi.

Bir gün tereke hakimliğinden gelen bir tebliğ yazı-

sında, ölü armatör Ali Tosun'un verasetine ait asliye hukuk mahkemesinden istihsal edilen veraset ilâmına göre, önceki izdivacından doğma iki çocuğu ile iştirak eden ve mülkiyet hakkını tercih etmiş olan İffet'e mirasından isabet eden dörtte bir miktarındaki miras hissesine tekabül eden 8.000.000 liranın kendi namına Emlâk Bankasına yatırılmış olduğu bildiriliyor ve banka mevduatı hesap numarası da ayrıca belirtiliyordu.

İffet bu tebligatı Emin Refiğ'e göstermiş ve (İşte para orada, sen ne istersen yap!) demişti. O da uzun düşünmüş, nihayet bu para ile ötedenberi tasarladığı kollektif şirketini kurmanın sırası geldiğine kanaat ederek kolları sıvamıştı. İffet bu şirketin büyük hissedarı idi. Lâkin bütün teşebbüs ve karar Emin Refik'te idi. Şirketin kuruluşundan itibaren aralarındaki münasebet tam bir dostluğa ve sükûna kavuşmuştu. Emin Refiğ'in iş alemindeki engin bilgisi, iş muhitlerine meharetle dalışı, teşebbüs ve münasebetlerinde emniyet ve kuvvet telkin edişi, taahhüt ve muamelelerin en basitlerine bile şiddetle alâka göstererek en küçük bir gecikme ve aksaklığa meydan bırakmayışı, memur ve müstahdemlerle davranışlarını sevgi, nezaket, şefkat ve himayekârlık esaslarına olduğu kadar, müsamsızlık, ciddiyet ve takipçilik prensiplerine göre tanzim eyleyişi... hepsi, hepsi İffet'in nazarında ehemmiyet ve itimadını arttırmış, yükseltmişti. Şirketin teşebbüs hacmi gittikçe genişliyor, büyüyordu. Bu yüzden büyük firmalarla temasa geçmek zarureti çıkıyor; uzun, kısa seyahatlar yapmak zorunda kalıyordu. İffet bu seyahatlardan hiç memnun kalmaz, dönüşlerinde onu daima yatağında, ateşi yüksek, siniri bozuk, gönlü kırık bulurdu. Yine böyle bir

seyahatında, Roma'da Zorzettig adında aslen Triesteli sarışın bir İtalyan kızı ile tanışmıştı. Bir pazar günü idi. Tiber nehri kenarında kısa, gürbüz, çorapsız bacakları, adım attıkça yırtmaçlı etekliğinden dolgun baldırları görünen iri ve dik göğüslü bir kızdı, bu. On sekiz yaşından daha fazla görünmüyordu. Sağa sola kıvrana kıvrana yürüyor, bir elinde tuttuğu siyah iri taneli bir salkım üzümünden de iştahla ve neşe ile yiyordu. Üzümleri çiğnerken kırmızı dudaklı küçük ağızının köşelerinden koyu renkli bir usare sızıyordu. Kız hem yürüyor, hem de etrafındakileri işveli bakışlarla süzüyor, gönülden akan gülümseyişlerle kendine çekiyordu.

Bu kızın hali, sevimliliği, serbestliği ve iç açıcılığı pek hoşuna gitmişti. Bekledi. Şimdi yanından geçiyordu. Kalbi duracak gibi olmuştu. Kız karşısında birden durmuş, bakışlarını gözlerinin tâ içine dikmişti. Aralarındaki mesafe o derece azdı ki, gözlerinin rengini mükemmelen seçebiliyordu. Mavi, sarı ve mor renklerden karışık dokunmuş kadife bir kumaşı andıran bu iri gözlere hemen vurulmuştu. Kıza daha da yaklaşmış gözlerinin cennetinden kana kana içmiş, susuzluğunu giderdikten sonra, aşagılara inmeye başlamıştı. Göğüs çukuruna inen geniş satırların altın ve kehribar renkli vadiler halinde nasıl tatlı meyillerle süzüldüğünü, ter damlalarının bu vadiyi en saf inci dizilerile süslediğini, ince ve mavi damarların bu cennet vadiyi daha da güzelleştirip mest edici rayihalarla doldurduğunu görmüş, varlığı sarsılmış, müfekkiresi dağılmış, mantık ve muhakemesi erimişti sanki!.. Bir kaç saniye gözlerini kapamış, sonra bulduğu nadide mücevheri kaybetmenin endişesi içinde gözlerini yeniden açmış, tek-

rar atmâşaya dalmıştı. Sağ omuz başına doğru kavislenen göğsü boynuna nazaran oldukça genişti. Yuvarlaklığının yarısı görünen omuz başından aşağıya doğru inen meyilin altında görünen bir kaç ıslak ve parlak siyah tüy mukavemetini kırmıştı. Bu büyüleyici varlığın güzel dilini bilmiyordu, lâkin onun güzelliğini, hazinelerini bulup keşfetmiş olduğunu davranışlarıyla, bakışlarıyla anlatabilmiş, duyurmuştu. Hiç tereddüde dahi lüzum görmeden kızın koluna sıkıca girmiş, birlikte yürümenin savletini kendisine vermişti. İtalyan dilberi, bu serbest, samimî ve cür'etli harekete hiç kızmamış, hattâ (**muhteşem varlıklara duyulan hayranlığın ifadesi de muhteşem olur!**) felsefesini hatırlıyarak derinden derine sevinç ve gurur duymuş, tatlı tatlı gülümsemişti.

Dilber Zorzettig ile Roma'da günlerce tenhalarda, harabelerde, mabetlerde dolaşmış; gece alemlerinde hayalî cennetlerin hakikatını görmüş, yaşamış ve onunla ancak büyük kalblerin tırmanabilecekleri azametli bir aşk hayatı geçirmişti.

Bir sabah otelin oda kapusu vurulmuş, her zamanki telâşsız, müsterih ve vakur halile açtığı kapunun önünde İffet'i görünce ölüler gibi hissizleşmişti. Belki bir dakika kadar sessizce bakışmışlardı. Sonra genç kadın:

— Lâkin, biliyorsunuz Roma İstanbul'dan zannedildiği kadar uzak değilmiş!..

— ....

— Daha önce davet edilmiş bir kadının bulunduğu yere sonra gelen kadını aynı erkek içeri davet edemez, öyle değil mi?

— ....

— Ancak bu nezaketi, önce davet edilen kadın gösterebilirmiş!

— ....

— Amâ, bu nezakete de teşekkür etmek bir mecburiyetmiş!

— ....

— Lâkin, heyhat! Bu teşekkürü de sonraki kadın değil, fakat bu nimete nâil olan erkek yaparmış, ne dersin, Refik?

— ...

— Merak etme, işte ben seni bu müşkülâtan kurtaracağım; Allâh'a ısmarladık!

İffet böyle deyerek hızla uzaklaşmıştı. Kendisi bir ay kadar sonra İstanbul'a dönmüştü. Masasının üzerinde birikmiş duran bir yığın evrak arasında pembe büyük bir zarf vardı. Açtı, içinden aynı renkte bir nikâh ve düğün davetiyesi, bir de küçük bir paket çıkmıştı. Davetiyede İffet'in şirketin müdürü Hasip Lütfü ile nikâhı ve aynı günün akşamı yapılacak ziyafeti haber veriyor ve davet ediliyordu. Pakette ise, İffet'in bir tutam koyu siyah saçı vardı. Bundan da kendi davetiyesinin İffet tarafından zarflanıp gönderildiğini anlamıştı.

Mektup demetini düzeltirken gül kurusu renkte bir zarfı hızla çekti. Altun çerçiveli gözlüğünü düzeltti. Gül kurusu renkli zarfın üzerinde yer yer yuvarlak, soluk lekeler vardı. Bu lekelerin sebeplerini de çok iyi hatırlıyordu. Esmer iri ve uzun orta parmağını uzattı; birer birer okşar gibi lekelerde gezdirdi; dudakları birden morarmış gibiydi. Gözlerinde önce bir parıldayış oldu, sonra kirpikleri hafifçe yumuldu. Boğuluyormuş gibi, sol elinin şahadet

KANUNLARINIZI KAPATIN,

parmağını yakasına götürdü; orasını genişletmek istiyormuşçasına içine daldırdı; boynunu sağa sola büktü, oynattı, ve sonra bir müddet hareketsiz kaldı...

Artemisi ile aynı semtte büyümüşlerdi. Mermer tozlarından, güneşten ve usta ellerden çıkmış çeşmelerden gürül gürül akan sularla yuğrulmuş hamurdan bir harika daha yer yüzünü süslemiş, etrafındaki bütün hassas ruhları büyülemiş, kalbleri neş'e, ümit ve heyecanlarla doldurmuştu. artemisi'ye aşık olmiyan yok gibiydi.

Arkadaşları arasında takma adı (kanarya) idi. Sarıya çalan kumral rengi, altın saçları, uzun kıvrak endamı, kıpkızıl dudakları ve balı andıran gözleriyle hakikatan bu isme lâyıktı. Bunaltıcı yaz geceleri sahil boyunca yaptığımız gezintilerde söylediği oynak, yahuttâ yanık rumca şarkılarla sessizliğin tek hakimi kesilir, bütün gönüllerin biricik sevgilisi olurdu.

İşte bu nadir çiçek ömrünün ilk aşkı olmuş, kendisini pek ziyade sevmişti. Aşkları bir kaç yıl devam etmişti. Bütün geçip giden yıllar içinde, bütün küllenen sevdalarının herbiri kalın bir bulutun arkasında kalan sevgili başların arasında, Tanrı ile kulun arasında en kuvvetli ve emin rabıtaı kuran kutsal anahtar muhafaza eden kalbler içinde Artemisi'den daha çok yaklaştığı, daha fazla inandığı, daha ziyade takdir ettiği kimse olmamıştı. Bîlûr gibi, altın gibi, su gibi bir kalbi vardı. Akıllı idi. Muhakemesi kuvvetli idi. Sezişi isabetliydi. Şefkatli, huzur verici, teskin edici, gönül alıcı, gam dağıtıcı, ruhu çekici idi...

Amâ, bir gün, hiç beklemediği, ummadığı bir anda, bu semavî kuş uçmuştu işte!...

Emin Refik, birden hülya kuyusunun derinliğine inerken gözleri kararmış, sendelemiş, duraklamıştı. Uyanmak istiyordu. Halâ elinde tuttuğu gül kurusu zarfı bir iki defa evirdi, çevirdi; sonra içindeki mektubu çıkardı:

(Bir gün nasıl olsa bir birimizden bı kacaktık, sevgilim. Buna inan - Çünkü, insanın mayası böyledir!- Er geç her birimiz kendi dünyasının renk ve ışıkları içinde, kendi iç aleminin keder ve neş'elerine gömülüp daldığımız tatlı rüyâdan dehşetle uyanacaktık! Senin iztirap ve vicdan azabı çektiğini ve buna da benim sebep olduğumu düşündüğüm ne büyük acı ve ne elîm bir nedamet olacak, sevgilim! Bu kadar güzel, bu kadar taze, bu kadar canlı ve sevdalı oluşum benim kusurum değil, amâ bunlardan istifadeye de hakkın yok, benim! Şayet, damarlarındaki harareti az, kafasındaki görüş ufku dar ve mahdut, kalbindeki hayırhâhlik duygusu kıt olduğu halde, hayvani güç ve ihtirası büyük erkeklerden biri olsaydın, tereddüt etmez, aşkınla oynamağı tehlikesiz sayar, pervasız olur- dum. Heyhat!

Bizi saran cihanın içinde bir zerre olan bizler, maa- lesef bu cihanın en zalimleri olan insanların vahşet ve intikamlarına mukavemet edemeyecek kadar nahifiz! Aralarında yaşadığımız hemcinslerimiz öyle merhametsiz, öyle gaddardırlar ki, bizi yalnız gönüllerinden fırlatmak- la yetinmeyecekler, fakat avuçlarında sıkmağa, ezmeğe de çabalıyacaklardır. Hakaretler, istihzalar soğuk bir kış ge- cesinde bir tipi gibi üzerimize çökecek ve bizi örtüp, ebe- diyen boğacaktır!

İşte ben hem seni, hem kendimi bu hazin ve elîm aki- betten uzaklaştırıyorum. Hemen kaçıyorum, sevgilim! Çok

KANUNLARINIZI KAPATIN,

seneler sonra, bir gün beni en mes'ut günlerinden birinde hatırlıyacak olursan, bu kaçışımı aslâ küçümseme! Ya da budalalığuma, hattâ kalbsizliğime verme! Bu fena başlayıp, fena bitmiş bir oyun da değildir. Belki, bütün ömrüm de ilk defa oynamaya başladığım, belki de yaşayacağım bütün bir ömrün nihayete erdirebileceği yegâne ciddî ve son oyundur! Bu oyunun bütün san'atkârlarına en imrenilecek roller verilmiştir; lâkin, yalnız sen müstesnâ, sevgili Refikçğim!

Senin
Artemisi)

Emin Refik imza yerini dudaklarına dokundurdu, kokladı. Sanki, otuz sene öncesini, sanki mahallesini, sanki Artemisi'sini ve sanki onun altın saçlarını, bal gözlerini kokluyordu .....

X

Geniş tavanın ortasından ve iki yanından sarkan avizelerin elmastraşlarından dökülen ışık yağmurları içeriyi nurla yıkıyordu. Mermer kıvrımların, oymaların ve sütun başlarının gizlediği hafif gölgeler parlak ışıklara kavuştukça, gözlere daha da aydınlık görünüyordu. Mahon, ceviz, meşe ve nar ağaçlarının en ince ve kıvrak hatlarla işlendiği bu opera salonunda güzel san'atların en nefis dekorasyonu yapılmıştı.

Pomat ve pudralarla iyice uğuşturulmuş, tırnakları pembe, sarı, gül kurusu renklerle daha da güzelleştirilmiş zarif ellerin serçe ve yüzük parmaklarına takılmış, etrafı iri pırlantalarla çevrili koyu yeşil hakikî zümrütler, kan-kırmızısı lekесiz yakutlar, tektaş saf pırlantalar muhteşem bir renk şellâlesi halinde akıyordu. İşte bu eller yavaş yavaş firuze, kehribar, akik kakmalı, sedef işlemeli ufak dürbünleri atlas, ya da maruken mahfazalarından çıkar- mağa başlamıştı.

Sema, ufuk, taç, hilâl, tavus, taht, gül, erganun ve daha başka biçimlere göre yapılmış baş tuvaletleriyle birer efsâne perisi kadar güzel kadınlar önce yakınlarını, sonra da daha uzaktakilerini seyre daldılar. Yeşil, elâ, siyah, çakır, gri, açık semâ, koyu deniz, bal ve bu renklerin bir kısmile karışarak ressamaların fırçalarına yaklaşmamış harika gözler, etraflarına döndükçe renklerden en güzel-lerini içerek uzun, kıvrak kirpiklerin arasına süzülüyor, hafifçe yumuluyordu. Bilhassa siyah gözler yarı yumulu olduğu halde siyah kirpiklerle kaynaşarak birleşiyor, **(Ah, uyurken de bu gözler harika!)** sözünü söylemekten insanı zabtedemiyordu. Dudaklar derin bir hazzın hararetile kalbe savlet ediyor, gülümsüyor, gülüyordu. Yüzün bu en yumuşak ve hassas tarafı insanın en derin ve manâlı tarafı olan gözlerle adeta rekabet halinde idi, bu gece! Gözlerin anlatamadığını, dudaklar hafif ve alt dudağın bir uzaması, veya kısılması, yahutta kısılması ile ifade ediyordu. Gülümseyişler bin manâya geliyordu. Gözler tecessüsten ziyade tahassüsle dönüyordu. Şimal ikliminin kuvvetli rüzgârlarına, fırtınalarına, yağmur ve karlarına gönül vermiş sarı veya kumral saçlarla süslü iri başların çevrelediği pembe tenli, her renkten mavi güzlü, muntazam ve yukarı kalkık burunlu, yuvarlak ve kuvvetli çeneli zarif erkekleri hayranlıkla tamaşa edenlerin çokluğu yanında; sıcak diyarların esmer, soluk renkli, iri kemikli, hummalı bakışlı erkeklerine bayılanlar da az değildi.

Çıplak başlı, kuru, acı bakışlı, oldukça yaşlı bir adam gözlerini divardaki fresklerden ayırarak yanındaki koltukta oturan şişman adamın kulağına eğildi:

— Hiç üzülme aziz dostum, varsın kurşun ve bakırın

borsası fırlasın. Onlarla müvazi olarak, kalayın da fiyatı yükseliyor. Sen de elindeki kalayları çıkarır, kurşun ve bakır taahhütlerini kapatırsın.

— İyi amâ, elimdeki kalay miktarı, kurşun ve bakır taahhütlerimi kapatacak miktarda değil ki!

— Aldırma dostum, daha bugün okudum. Katanga karışıklıkları bitmiş. Orada da huzur ve sükûn yerleşiyor-muş. Sonra, Şili istihali de geçen seneden daha fazla imiş. Şu halde, pek yakında bakır madenleri faliyete geçecek ve fiyatlar da düşecektir.

— Şimdi ne yapmamı istiyorsun?

Çıplak başlı adam öndeki koltukta oturan gözlüklü güzel kadına hayran hayran bakarken:

— Ne yapmanı mı? Tabiidir ki sabırla, tevekkülle beklemeni.

Arkadaşı bu cevaba içerlemiş gibi, mendilini acele cebinden çıkardı; yüzünün terini iyice sildikten sonra, haset ve hiddetle dolu kalbinin sesini duyurmak istemiyor-muş gibi, sağ elini göğsünün sol tarafına götürüp bastırdı.

— Peki, sen bu gün borsada ne yaptın? Duyduğuma göre süper fosfatlarını satmışsın?

Öteki keyifli keyifli gülmeğe başladı.

— Öyle oldu. Allah'a şükür, yirmi bin ton sattım.

— Halbuki, elinde beş bin ton vardı!

— Tunus'daki mümessilim daha on bin tonluk anlaşmayı imzaladı. Üst tarafını da Kıbrıs'tan temin ettim.

— Eh, Allâh versin, kârımız?

— Bir buçuk milyon frank.

— Hangi memlekete ihraç ediyorsun?

Çıplak başlı, bütün salondakilerin başlarını çevirtecek kuvvette kahkahalarla gülmeye başladı.

— Hiç söylemiyim! Hiç söylemiyim! Ha, ha, ha,.... ha, ha, ha! Söyleyeyim de, işimi boz öylemi? Ha, ha, ha... Ha, ha, ha!...

Tam o anda orkestranın ışıkları yandı. Müzisyenler birer birer gelip yerlerini almağa başladılar. Kemanların, flütlerin, kontrbasların, trampetlerin uğultu, homurtu, gıcirtı, cızirtı ve çığlıkları kulakları tırmalarken, temsile kavuşulmanın büyük şevk ve süruru bütün çehrelerde doluşmaya başladı. Hattâ, bu sevincin helecanile kadın olsun, erkek olsun aşırı hareket edenler bile oluyordu. Kadınlardan bazıları vardı ki, pek coşmuştu. Bunlardan yaşlı, lâkin son derece süslü ve makyajlı bir hanım pek genç olan yanındakine sokuldu: (Ah, dedi, bilemezsin seni ne kadar severim. Şimdi seni böyle güzel, bu derece taze ve zarif seyrettikçe de gururlanıyorum. Müsaade et, öpeyim seni.) genç kız yanaklarını uzattı.

Salonun üçüncü kat orta localarından biri madam la kontes Friedland'a tahsis edilmişti. Basel şehrinin bu pek hareketli, san'atsever, sevimli ve zengin kadını, çok eski yıllarda İsviçre'de yerleşmiş bir Alman aristokrat ailesine mensuptu. Hiç bir temsili kaçırmazdı. Ekseriya teklifsiz görüştüğü kibar bir insanla gelirdi. Duldu. Bilhassa, Şark'ın tasavvuf felsefesine derin bilgisi ile tanınmış filozof Erich Heinecke ile gelirdi. Şimdi de onunla idi. Bu büyük ruh yine cezbeye tutulmuş konuşuyordu: (..... Meselâ, deyordu, dünyayı aydımlatan güneş, alemde ne kadar evler, saraylar yapılırsa hepsine de yeter, ışık olur. Ancak her ev, her saray, her kulübe açılmış pencerelerine göre

güneşe nâil olur. O evlerin çökmesi, o sarayların yıkılması, o kulübelerin dağılması ile güneşe, onun ışıklarına hiç bir şey olmaz. Tanrı da öyledir. Ne kadar insan ve hayvan ölürse ölsün, ebedî ruh ne halde ise, öyle kalır; hiç bir zerre kaybetmez; ebedîdir. İşte, o ruhun zerresine sahip olmağa gayret etmeli ki, insanoğlu ebediyete nail olsun, manen var olsun, ölmesin!)

Locanın kapısı tıkırdadı. Kontes daldığı tatlı düşüncelerin dağılan bulutları arasında uçuyormuş gibi kendini hafif hissediyordu. Kapı tekrar tıkırdadı. O zaman filozofun yüzüne baktı. O da duymuştu. Kalktı, açtı.

— İşte buna tam sürpriz derler, azizim!
Sonra madam la kontese dönerek :

— Aziz madam, size profesör Erharot Rewneckê'yi takdim etmekten gurur duymaktayım. Çünkü, zamanlar talebem olan bu delikanlı, şimdi memleketimize itibar kazandıran bir âlimdir.

Kontesin yüzü aydınlandı. Genç adama doğru bir parça eğildi. Sağ elinin parmaklarını bitiştirerek dalgalı bir çizgi halinde havada gezdirdi :

— Bizi sevindirdiniz muhterem profesör. Locamız sizindir. Onu şeref ve neş'e ile dolduracaksınız.

Erhardt bu hararetli karşılığa ısınmış, gülümseyerek locaya girmişti. Kontesin gayri ihtiyarı uzanan elini vakarla öpmüş, gösterilen koltuğa gayet memnun yerleşmişti.

Localara giriş, koltuklardan kalkış, oturuş, karşılıklı nâzik hitaplar epeyce gürültülere sebep oluyor; bu yüzden de parterlerde oturanlar dönüp dönüp onlara bakıyorlardı.

Orkestra susmuştu. Ünlü maestro Kolpychi göründü. Görünmesile de alkış tufanı bütün gürültüleri bastırdı. Dalgalı beyaz saçlı orkestra şefi alkışlara uzun kollarile mukabele ediyor, klâsik hatlarla ilâhlaşmış yüzünü tatlı gülümseyişlerle süsleyerek mukabele ediyordu. Kürsüye geldiği zaman, bütün orkestra camiası kendisini ayakta saygiyle selâmladılar.

Şimdi artık oyun başlıyordu. Temsil, büyük İtalyan bestekârı **Gioacchino Rossini**'nin **Sevil Berberi** gülünçlü operası idi.

Maestro ince çubuğunu önce küçük nota rahlesine bir kaç kerre vurdu, müzisyenleri dikkata davet etti; ruhlar ellerde, gözler bu son derece nâzik ve ince san'atkârda olduğu halde, bir kaç saniye bekledikten sonra, bir anda meşhur üvertürün ilk sihirli nağmeleri kulakları doldurup müfekkireyi büyülemeye başladı. Salonun bütün sıkkıcı, bunaltıcı havası birden değişmiş; ağırlığı, asık çehreliği, donukluğu silmiş; ümitsizliği, endişeyi, korkuyu, gecenin zulmetini dağıtmış; fecrin zaferini, yazın güneşini, esen rüzgârların serinliğini doldurmuştu. Son derece hafif, ince, yormayan, dinlendirici, eğlendirici, neş'eli bir kıpırdanış ve coşuş bütün ruhları birbirleriyle halkaliyarak sıkı sıkıya bağlamış; sonra da Tanrı'dan dökülen, aslâ yakmayan, lâkin derinden derine dinlendiren ve mavi-liklere çıkarıp bahtiyar eden bir savletle yüceltmış, ısıtmıştı. Orkestradan zaman zaman neş'e ve kakhaha akıntıları, cömert ve coşkun insan topluluklarının omursamazlık vaveylaları, yiğitlik ve iyilik hislerinin şahlanışları, iç aleminin huzursuzluğunu tamamen siliyor, ora-

ya hürriyetin bütün mutluluğunu, yaşama, var olmanın bütün hazzını dolduruyordu.

Filozof kontese mırıldandı:

— Bestekâr yalnız bu üvertürü ile bile san'at ölçülerinin üstüne çıkabilmiştir.

Kontes hafifçe dostuna eğildi, elini koluna götürdü ve yavaşça sığıttı:

— Oh! Sizi anlıyorum, bu bir şaheserdir. Lâkin bitişik locadan bir kadın hiçkırığı duymuyormusunuz?

Filozof elini alnına götürdü, gözlerini yumdu, bir kaç saniye sonra gözlerini açarak:

— Lâkin, sahih biri ağlıyor!

Erhardt konuşulanı anlamamış gibi dostlarını süzdü. Amâ onlar hiç oralı olmadılar.

Yelpazelerin harekete getirdiği hava dalgaları yüzleri önce serin, daha sonra ılık bir elle okşuyor; içinde güneşlerin yanıp söndürdüğü, semâların açılıp kapandığı gözler yarı kapalı uzun kıvrık kirpikler arasından yana kayarak başkalarını süzüyordu.

— Ah! Lâkin bu hiçkırıkların devamı insanda sükûn ve neş'e bırakmıyor ki!

— Hakkınız var kontes. Fakat dinlediğimiz müzik de bir hiçkırıktır.

— Amâ tam tersine; neş'e, hayat, kuvvet ve sükûn veren bir hiçkırık!

— ...

Erhardt yerinden hafifçe kımlıdadı. Bakışları bitişik locaya dikilmişti. Birden sağ elini boğazına götürdü. Boğulacak gibi olmuştu. Gözlerini yumdu. (Aman yarabbi!

Aman yarabbi!) deye mırıldanıyordu. Lâkin, bu gördüğü Mina idi! (**Mina! Mina!**) deye haykırmamak için elini boğazından ağzına doğru kaydırdı; dudakları üzerine bastırdı. Yavaş yavaş gözleri açıldı. Bütün salon, muhteşem tavanı, avizeleri, locaları, renkleri ve insanlarla etrafında dönüyor gibiydi. Bu dönüş yavaş yavaş sür'atını kaybetti ve kontesin menekşe mavisi gözleriyle karşı karşıya kaldı. Bu gözler sanki bedenini delmiş, geçmiş, arkalarını seyrediyordu. Bu gözlerin derinliklerine doğru cesaretle yürümek (**Evet, işte ben Erhardt'ım. Mina'yi ağlar gördüm ve sasıldım, öldüm!**) demek için yerinden kıınıldamak istedise de, koltuğuna sıkı sıkıya bağlanmış gibi kalkamadı. Gözlerini aczin, zâfın ve teslimiyetin harabiyeti içinde tekrar yumdu.

— Muhteşem profesör temsilin birinci perdesine geçildiğini farketmediler, galiba?

Kontesin sesi iklimlerin arkasından, rüyâlardan geliyor gibiydi. Fırtınaların coşturduğu dalgaların savletinden yavaş yavaş kurtulmuş, sahile yanaşmış; lâkin yelkenleri de gevşemiş, direklerinin bazıları eğilmiş, yahuttâ kırılmış bir gemiye benzemişti. Gözlerini açtı.

— Evet, muhterem profesör **Erhardt**, **temsilin** birinci perdesi başladı.

— Lâkin, lutûfkâr kontes, **ben bilhassa bestekârın** üvertürünü dinlemeye geldim. Zira, bu kısım bir şaheserdir. Rossini yalnız bu bestesiyle Tanrı'nın takdisine hak kazanmıştır. Temsilin asıl kendisine gelince, **Opera-
Buffa** dedikleri bu çeşit müzikli ve güldürücü temsilleri hiç sevmem. Bu sebeple eserin ne birinci, ne de ikinci sahneleri beni çekmiyecektir. Sadece bazı ariyaları, me-

selâ **Ecco ridente in cielo**'yu büyük bir zevkle dinliyeceğim. Sevil'in şu sevimli berberi **Figaro**'nun neş'e ve zekâ-sını da takdirle temaşa ederim.

Erhardt sustu. Geçirdiği sarsıntının sezilmesinden korkuyordu. Kıravatının düğümünü biraz daha sıktı. Avucunda tuttuğu mendilinin ıslanıp buruştuğunu hissederek yavaşça cebine yerleştirdi.

Kontes, Erhardt'ın izahlarından pek o kadar tatmin edilmemiş olacak ki, filozof dostuna yavaşça:

— Lâkin, siz söyleyin, bu izahlar doğrumu? Görüyorum ki, profesör sadece eserde noksan olan felsefî mülâhazalardan dolayı temsile bigânedir. Amâ, gülünüp eğlenilirken hissedilen, yaşanılan saadetin içinde felsefî efkâr, kopan şiddetli bir fırtına, düşen bir yıldırım, kasup kavuran bir yangın değildir de nedir?

— Sayın kontesle bu akşam aynı semânın, aynı yıldızların altında olamamaktan acı duymaktayım. Halbuki, her zaman beraber olurduk. O semâyı, o yıldızları beraber temaşâ eder, beraber hayran olurduk. Bu gece ne kadar ayırınız! Bu da şüphesiz fazla mes'ut oluşunuzdan ileri geliyor. Nitekim, biraz evvel bitişik locadaki zarif bir kadının acı göz yaşları, hıçkırıkları bile asabınızı bozdu, sizi kızdırdı!

— Lâkin, felsefî efkâr hakkındaki mülâhazalarınızı söylemediniz

— Fikrim odur ki, akla vuzûh veren, kalbi genişleten, duyguyu yükselten ve idrâki derinleştiren hep felsefedir. Onsuz her şey eksik, herşey silik, her şey ortadır!

Kontes mağlubiyeti bir türlü kabul etmek istemedi:

— Ben de eserde hepsi vardır, diyorum. Yani, lüzum-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

lu her şey vardır, demek istiyorum. Bir kerre, bütün temsil boyunca ayağımız yerden kesiliyor. Orkestrada, hele Rosina'nın billur sesinde ve hele (**Kalbimi hoplatan, ruhumu titreten ses**) aryasında ne büyük bir inşirâh, ne ulvî huzur, ne sonsuz saadet duyuyoruz, öyle değilmi, söyleyin?

— Susalım! Susalım!

Kontes son cümlelerini söylerken ses kontrolunu bırakmış, münakaşanın heyecanına kendini kaptırmıştı. Parterden gelen bu biraz kaba ihtara pek öfkelenmişti. Makyajını sinirli parmaklarla tazeledi, saçlarını düzeltti. Aynaya uzun uzun baktı; sonra da meydan okuyormuş gibi, önce ihtarın geldiği aşağı tarafa eğildi, haşin haşin baktı, sonra da locasındaki erkekleri süzdü.

Erhardt zaten kontesi dinlemiyordu. Muhavereyi tatlıya bağlamak için eğildi:

— Doktor **Bartolo** imdada yetmişti. (**Quando mi sci vicina**) ariyası hakikaten güzel. Evet, evet! Öyle değil mi muhterem kontes?

— Mamafih, bitişik locaya pekde yakın sayılmazsınız muhterem profesör.

Erhardt'ın yüzü sararmıştı. Kontes taarruzuna devam etti:

— Biraz sonra da (**Buona sera, mio signore!**) yi dinliyeceksiniz!

Bu açıkca bir öğüt, bir ikaz, belki de bir teselli idi. Zaten temsilin sonlarına gelinmişti. Erhardt yine her şeyi unuttu. Hafifçe koltuğunda doğruldu. Boynunu uzattı ve bitişik locaya baktı. Hiç bir şey göremedi. Biraz daha doğruldu. Boynu kopacak halde idi. Lâkin hiç kimseyi far-

kedemedi. (Karanlığın azizliğidir bu!) deye gözlerini alıştırmak istedi, boşuna gayret ediyordu; locada kimsecikler yoktu.

Temsil son buluyordu. Kont Almaviva, sevgilisi Rosina'ya kavuşmanın şevkiyle mutlu şarkısını okuyordu. Seyirciler ayağa kalkmışlardı. Alkış ve takdir sesleri salondan dışarılara taşıyordu. Baslar, tenor, soprano, mezosoprano sahneye sık sık davet ediliyorlar, sevinç, sevgi, takdir tezahürleri gittikçe artıyordu. Nihayet perde son defa yavaş yavaş kapandı.

Opera binasının kapusunda Erhardt dostlarından müsaadelerini aldı, ayrıldı. Yaramazlığından dolayı azarlanmış, cezalanmış bir talebe gibiydi. Genç adam uzaklarda koyulaşan gölgelere gömülürken, kontes filozofun koluna sıkıca sarılarak mırıldanır gibi:

— Lâkin, bu sevimli delikanlı sırlı sıklam aşık! Bilmem ki, siz farkında değilmisiniz?

Filozof şapkasını başına iyice oturtmaya çalışarak:

— Farkındayım, farkındayım amâ, kime aşık olduğunı kestiremiyorum, deye cevap verdi.

— Bitişik locada hıçkırın kadına, kime olacak!

— Nasıl anladınız?

— Ondan başka her kese alâkasızlığından, hattâ size bile!!

— Ya bunu nasıl anladınız?

— Talebeniz olmasına rağmen, her sahada size ders vermeye kalktı!

— Ne mütecessissiniz kontes! Doğrusu insan sizin yanınızda çok dikkatli olmalı, davranışlarına pek ihtimam-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

da bulunmalıdır. Yoksa ne ağır ithamlar yarabbi, ne ağır ithamlar!

— Kahveyi bizde içmiyecekmisiniz?

— Nasıl reddedebilirim, sonra kim bilir nasıl ağır bir hüküm yerim!

— Yediniz bile!

— Hele hele, ne yaptık?

— Siz de Erhardt'a karşı alâkasız, tıpkı onu istemiyen bir dost gibi davrandınız. Soğuk, isteksiz, asık yüzlü ve hattâ biraz da canı sıkılmış!

— Kontes, kontes neler söylüyorsunuz?

— Zavallı, bizden nezaketen müsaade isteyince de tehalükle kabul ettiniz; kalması için hiç bir ısrarda bulunmadınız.

— Nereye götürecektim?

— Bize.

— Bunu hiç akıl etmedim; özür dilerim, tamamen haklısınız.

Kontes dostunun bu itirafını hiç duymuyormuş gibi, kundurasını kaldırımın kenarına sürterek geçenleri tanımak istiyordu. Arkalarında çalan kornanın sesi hareketlerine istikamet ve kat'iyet vermiş gibi, döndüler; kontes önden, filozof arkadan arabaya girip oturdular. Şoför kapıyı yavaşça kapayarak direksiyonun başına geçti.

Filozof arabada çok düşünceli ve hattâ biraz da hüznünlü bir tavırla köşesine büzülmüştü. Filhakika, kontes hakliydi; Erhardt'a karşı çok soğuk, hissiz ve hattâ biraz da canı sıkılmış bir tavır takınmıştı. Halbuki, kendisi olup bitenleri pek alâ biliyordu. Her şeyi duymuş, öğrenmişti. Onun ders verdiği sınıfta evli bir Türk kadını sevdiğini,

kadının da bu aşka büyük bir istiyakla mukabele ettiğini, Sshaffhausen'de sık sık tabiatın kucağına atılıp renkli günler, doyulmıyan şafaklar ve gümüşlenen göklerin kanaatlarından mutluluklarını kimseden saklamadıklarını da anlatmışlardı. Bu Türk kıızı, güya yaşlı kocasının cehenneminden kaçarak, vaktile tahsile geldiği İsviçre'nin aşk, sükûn, hürriyet, refah ve kahramanlık köşesine sığınmış, yarıda bırakmış olduğu ilâhiyat ve felsefe tahsilini ikmâl etmek istemişti. Kocasını çok varlıklı, pek görgülü, kültürlü, lâkin ömrünün sabahını,, öğlesini, hattâ akşamını yaşamış, hem de bütün renklerle, bütün güzelliklerle, her lezzetle yaşamış; kala kala bir gecelik ömürle bu Türk kızının karşısına çıkmış, servetini, kültürünü, nezaketini ve iltifatlarını ortaya koyarak, aşktan maada cennetler vaat ederek onunla evlenmişti. Malik olduğu cazibelerin bir kısmının üzerindeki yıldızlar dökülmüş, bir kısmının lezzeti hemen uçmuş, tek hakikî varlığı olan gecenin karanlığı korkunçlaştıkça kurkunçlaşmış ve sonunda zavallı genç kadını yemeye başlamıştı. Hem ne yiyiş! Azgın bir iştahın açtığı dehşet verici bir ağızdan sarkan zalim dişlerle! Bu tıpkı usaresi emilemiyen bir meyvenin taşla ezilmesi, parçalanması gibi bir şeydi! Ona böyle söylemişlerdi; bu misâllerle izah etmişlerdi. Lâkin işin hakikî iç yüzünü lâyıkile bilmiyordu.

— Vaadetmiştiniz, kahveyi bizde içmiyecekmisiniz?

Arabanın içi sarsılmış, dalmış olduğu düşüncelerden uyanmıştı. Kontesin villasına gelmişlerdi. Yine mahcup olmuştu.

— Ha, evet.. Tabii... Kahveyi beraber içeceğiz.

XI

Ertesi günü, öğleye doğru prof. Erhardt, Mina'nın evinin kapısı önünde duruyordu. Gökyüzü açık mavi idi, yapraklar kıpırdamıyordu; güneş ormanın moraran yamaçlarına doğru iyice yükselmişti. Sis bulutları ufuklara kadar uzayıp genişliyor, sarı esmer tepelere yavaş yavaş tırmanıyor, ya da ormanlara dağılıp parçalanıyordu. Gök yüzü zaman zaman küçük beyaz bulut kümelerile süsleniyor, bu kümecikler içinde kayan güneş bazan gizleniyordu; o zaman etraf hazin bir gölgeliğe bürünüyor, kapanıyordu. Çok geçmedei güneş yine bütün sıcaklığı ve parlaklığı ile gökte görünüyor, ruhlara basan sıkıntı hemen siliniyor; ovaları, ağaçları, meraları, evleri, damları, sokakta yürüyenleri, duranları, akan suları başka bir renk, başka bir şevk, başka bir cazibe ve zenginlik sarıp sarmalıyordu. Kalbler neş'e, şevk, cesaret ve iyilik hisleriyle doluyor; gözler tabiatı bütün nimetleriyle, bütün ihtişamıyla kucaklıyordu.

İşte Erhardt böyle bir anda Mina'nın kapısını açlıyordu. Mina içeride yalınızdı. Kalın muslin perdeler pencereleri yarı kapamıştı. Oda dağınıktı. Genç kadın İstanbul gazetelerini açmıştı, üst üste yığılmıştı. Bir eli bu gazete yığınının üzerinde, gözlerinin içinde garip renkler ışıldatarak misafirine bakıyordu. Erhardt yandaki koltuğa yanaştı, oturmaktan vazgeçti; döndü. Ayakta Mina'ya:

— Bütün gece uyumadım, dedi.

Genç kadın elini gazete yığınından çekti, kalbinin üzerine götürdü; endişeli ve meyûstu.

— Hastamısınız, yoksa?

— Basel'den Sohaffhausen'e uykulu direksiyon kullandım. Her halde trafik nizamlarını da altüst etmişimdir!

— Ah! Evet, Basel! Opera dönüşü üzücü ve yorucu oluyor, doğrusu.

— Zaten orada asabim çok bozulmuştu. Hangi kuvvetin beni alıp operaya götürdüğünü de sonra anlamıştım. Bu müthiş bir kuvvetti!

Artık ayakta duracak takati kalmamıştı. Sağ elile belini kavradı, sol elile önce saçlarını sıvazladı, sonra yavaş yavaş alnını, gözlerini, yanaklarını ve çenesini tutarak en sonunda boynunu sıktı. Sallanır gibi iki üç adım atarak koltuğa ilişti.

— Orada, size bu kadar yakın bir locada yer bulayım, bu inanılmıyacak bir lütuftu! Artık temsili unutmuştum, sizden maada her şey gözümde silinmişti! Güç nefes alıyordum. Üvertürün sonlarına doğru geçirdiğiniz buhran neydi, Rabbim! Yardımınıza koşamadığıma, teselli edemediğime perişandım. Lâkin yonunuzdaki adamın son de-

rece hakim, vakur, sakın ve müteccesis tavrı bütün cesaretimi kırıyordu, heyhat!

Yine sustu. Söyleyeceklerini zihninde iyice muhake-me etmek istiyormuş gibi uzun uzun düşündükten sonra:

—Hakikat şudur ki, sizi devamlı olarak düşünüyordum. Bütün gün ve gecelerim sizinle doluyor. Bazan gece yarıları uyanıyor, buralara kadar geliyor, evinizin etrafını dönüyorum. Buraya ait her şeyi, gecenin karanlığını, yakamozlarını, bulutlarını, mehtabını, yapraklarını, gece kuşlarını, dereyi dolduran kurbağa vakvaklarını, suların şariltılarını, ağaçların mırıltısını, pençerelerinizi örtten kalın perdelerin ardından vuran soluk ışığı; oh, mukaddes olan bütün bu şeyleri derin bir huşû içinde seyrediyor, dinliyor, ferahliyorum. Bazan soluk ışığın hafif, ince bir gölge ile karardığını görür: (Ah! İşte odur! Odur!) deye ölürüm....

Mina göz kapaklarını yarı kapadı. Şimdi yaşadığını, şimdi yanında konuşanın hocası Erhardt olduğunu, alnını ısıtan şeyin güneş, parmaklarının temas ettiği şeylerin yumuşak kumaşlar, kokladığı şeyin hava olduğuna, rüya görmediğine inanmak istiyordu. Oh, bütün ömründe ilk defa bu kadar derinden sarsılmış, bu derece hararetli, tılsımlı sözlerle titremişti. Kulak memelerine sanki birer ton ağırlığında ağırlık bağlanmış gibiydi; boynunu döndüremiyordu.

— Lâkin ben sizin için bir azap olmamalıyım. Hayır, benim yüzümden ıztırap çekmemelisiniz. Onun için buradan sizden kaçacak, uzaklaşacağım. Çok, çok uzaklara gideceğim. Artık adımlı bile duymiyacaksınız. Devlet Başkanının yakın dostu olan fakülte dekanından vaad aldım.

Pek yakında Uzak Şark'ta bir üniversiteye gönderileceğim.

Genç kadın birden gözlerini açtı. Tül perdeyi kenarından tutup şiddetle çekti. Sanki karanlıktan kurtulmak istiyordu.

— Fakat bu müthiş bir karar!

Erhardt titredi, Mina'nın uzanan ellerine sarıldı:

— Hayhat, başka bir şey yapamam!

— Benim yüzümden öz yurdunuzdan, derslerinizden, talebelerinizden uzaklaşmanıza razı olamam!

— Uzaklaşan ben değilim ki. Bazı sevgili varlıkları kendimden uzaklaştırıyorum ben!

— Buna da hiç hakkınız yok!

Halbuki, Erhardt genç kadını birden korkutmak istememişti. onu yavaş yavaş bu habere alıştırmak, inandırmak, kendi hakkında ne ürkütücü ve dondurucu fikirlerin tesirile, ne de korkaklık ve aczin, ya da gevşekliğin ve sefilliğin çamurlarile bulanmış olmadan insafına sığınmak istemişti.

Mina, onu başı yerde dinlemişti. Bütün sözlerini, tahlillerini, iç alemini, bu âlemin renklerini bazan gözleri kamaşarak temâşa etmişti; amâ, bu kamaşmayı hissettirmemeye çabalamıştı. Fakat son cümle bütün mantık mülahazalarını, akıl ölçülerini bozmuş, başını isyanla kaldırmıştı:

memeye çabalamıştı. Operada yanında oturan Hasan Emin Emin Refik'ti. İş seyahatı bahanesile İstanbul'dan ayrılmış, seyahat programına dahil memleketlerin her birinde birer ikişer gün kalarak soluğu yanımda almıştı. On gün kadar kalmış, gündüzleri bir yere çıkmamış, sadece bazı akşam-

ları dışarıda yemek yemişler, eğlence yerlerine gitmişlerdi. İşte, Basel Operası da bu kalışın müstesnâ gecesi olmuş ve ertesi günü de benim Refik İstanbul'l hareket tmişti. Opera ve locasında kendisi de Erhardt'ı görmüş, birden bütün sükûn ve huzurunu kaybetmişti. Kocasının bütün ısrarlarına sadee göz yaşlarını dikerek cevap vermiş, tafsilâttan kaçınmıştı. Emin Refik Opera dönüşünde : «**Keşke hiç gelmeseydim! Yarın gidiyorum, yine eski mutluluğuna kavuşursun!**» demişti. Ertesi gün teşyie bile gidecek kuvveti kendinde bulamamış, yatağından çıkmamıştı.

Birden Erhardt verdiği acı haber bu hatıraları sildi :

— Ben, dedi, hiç anlayamıyorum, o sevgili varlıklar dediğiniz kimseler sizden uzaklaşmak, ayrılmak istemiyorlarsa, böyle davranmakta kendinizde nasıl hak bulabilirsiniz

Erhardt, şapkasının ucunu düşünceli bakışlarla düzeltirken :

— Ben, dedi, kader çizgilerine, daha doğrusu kader çizgimizin istikametine uzanmak, bu çizgide ne bir silinti, ne bir kazıntı, ne de bir çarpıklık yapmak istemiyorum.

Mina acı acı bülümsedi :

— Oh! Lâkin hayır! Oh hayır! Bunu kim ister? Böyle olduğunu siz de bilirsiniz! Mümkün de değildir!

Genç adam söylediklerinden nedamet duymuştu. Bu kadını haksız yere kırmış, hırpalamıştı. Şimdi tavrı değişmiş; saygılı, mahcup, nazik ve yıkılacak kadar halsiz bir eğa takınmış, melûl melûl ona bakıyordu. Bir aralık bütün mukavemeti yıkılır gibi oldu; yine bir elile belini, sonra karnını kavradı, sıktı :

— Heyhat, bu dünyam sizsiniz! Siz olmadan bütün mukavemetim yıkılır! Sizin bakışınıza, sizin gülüşünüze, sizin konuşuşunuza, sizin düşüncesinize muhtacım ben! Karanlık yollarımın ışığı sizsiniz! Siz olmadan ne görebilir, ne duyabilir, ne düşünebilir, ne de söyleyebilirim! Annem, kardeşim, sevgilim, her şeyim sizsiniz.

Mina derin bir heyecan duyuyordu. Ruhu saadetin enginliklerine açılmış pupayelken bir gemiyi andırıyordu. Hür, kuvvetli, ümitli, şen ve şakrak bir gemi... Gerçi bu geminin yelkenlerini şişiren rüzgâr kuvvetli esiyordu. Amâ, bu rüzgâr kalbi tatlı bir serinlikle dinlendiriyor, genişletiyor, coşturuyordu. Bu geminin hamulesi renk, ışık, neş'e ve aşktı. Bu geminin içinde seyrettiği sular ılık, berrak ve beyaz köpüklü idi. Bu köpüklü suların üzerinde uçuşan kuşlar uzun kanatlı, ince kıvrak gövdeli, hül-yâlı ve sevdalı başlı, neş'eli, ışık dolu bakışlı idiler. Uçarken sulara yaklaşp, uzaklaşırlar, alçalp yükselirler; garip, hazin ve sevdalı sesler çıkarırlardı. Gök ekseriya açık mavi olur, gümüşî sisler yer yer toplanarak beyaz bulut kümeciklerine doğru hafif hafif akardı.

İşte şimdi de Mina'nın ruhu bu enginlikte, bu tazelikte, bu sıcaklıkta ve bu zenginlikte akıyordu. Bundan dolayı Erhardt'ın bu açık gönül sevdasını bütün ihtişamı ile ihata edebiliyordu. Ancak içinde yaşadıkları içtimai şartların doğurabileceği müşkülât ve üzüntülerin muhasebesini de hesaplamaktan, kalbini dolduran müthiş bir korkunun yanında hemen beliriveren acı ithamların ağır yükü altında ezilmekten de kendini kurtaramıyordu.

— Erhardt, benim evli olduğumu, yalnız bu halimle

his ve isteklerinize yardımdan memnu bulunduğumu nasıl düşünüyordunuz?

Temmuz aydınlığı odada yer yer parıltılar yapıyor, ortası koyu mavi yapraklı Alman halısının üzerinde ışıktan çizgiler çiziyor, vitrindeki kristalleri alevliyordu. Mina kırmızı terliğinin ucunu yıldızlayan güneşten ayağını yavaşça çekti. Bütün vücudu yanıyordu.

— Bu ulvî duygularınıza nasıl minnettar olduğumu bir bilseniz!

Erhardt şaşkınlık içindeydi. Genç kadının son cümlesini evvelkisine ekleyince, hislerinin aktığı sathı maili, ne de sualinin, ya da ifade etmek istediği minnetin müntehasını kavrayamıyordu. Sonunda: (Ulvî duygularınız) demişti. Lâkin, acaba bu sadece aşka olan derin ihtiram duygusumiydi? Bu imâyı, (Yalnız evli bir kadın olduğumu) mülâhazassile aşkına mukabele edemiyeceği, buna memnu olduğu yolundaki - şikâyetle birleşince de: (Oh. ben de sizi seviyorum, hem çok, pek çok seviyorum! Lâkin görmüyormusunuz, ben de ölüyorum sizin için!) itirafını bulup çıkarmamaya da imkân göremiyor (Ah, ne yapsak, ne yapsak Rabbim?) deye hayıflanıyordu.

Bu duyuş ve bu sezışin verdiği kevvet ve cesaretle yerinden doğruldu. Yavaş yavaş pencereye yaklaştı, Perdenin aralığından dışarıya baktı. Sanki her şey beyazlaşmış, güneş ışığıyla karışmış sararmıştı. Canlı hiç bir şey gözüne ilişmiyor, çarpmıyordu. Hayâl alemleri mesafelere, şekillere, tenazura, renklere, hareketlere hakim olmuş; onları eritmiş, yutmuştu. Bir rüya görüyordu. Kendisi ve Mina'sından başka hiç bir şey yoktu, sanki...

Döndü, ona yaklaştı, yavaşça eğilerek kolunu tuttu;

çok ihtimamla ve kalbi şefkatla duracakmış gibi hızla çarparak ayağa kalkmasına yardım etti; kısa adımlarla onunla pencereye yaklaştılar. Bir elini hiç duyurmak istemiyormuş gibi beline doladı, başını onunkine hafifçe eğdi:

— Ben sizden yardım istemiyorum ki, dedi. Sizden sadece olduğunuz gibi kalmanızı, bulunduğunuz yerde durmanızı ve bana dönmüş olan kalbinizin istikametini çevirmek için zor kullanmamanızı sizden istiyorum, hepsi bu kadar.

— Vaktile Jering adlı bir Alman hukuk aliminin (Hukuk için mücadele) adlı bir eserini okumuştum. Müellif bu eserinde çok şayan dikkat bir tez ortaya atıyordu. Onca her şey, insan yapısının bütün muvazene unsuru, nefsin bekası içindi. Hareket, düşünce, yeme içme, hattâ mahrem hayatımız, hepsi hepsi insan varlığının ayakta durması, tebah olup yok olmaması içindi. Bunun için de Allâh insan oğluna mükâfat, ya da mücazat vermiştir. Yemek yemediğimiz zaman acıkma bir mücazattır. Yediğimiz zaman duyulan lezzet bir mükâfattır. Vücudumuzun yapısına giren organların bir kısmının hareketleri bizim irade ve arzumuza tabi oldukları için bu lezzet veya cefayı duyarız. Lâkin bir kısım organların çalışması irademize tabi olmadığı için ne lezzet, ne de bir cefa ve eza duymayız. İşte kalbimiz bu nevi organlardandır. Onun ne hamulesi, ne de faaliyeti elimizdedir. O ilâhî kuvvetin cazibesi içinde çarpar durur. İşte şimdi bu nazariyeyi hatırladım.

— Şu halde ona zor kullanmıyacaksınız?

— Hayır dostum, kullanmıyacağım, değil; lâkin kul-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

lanamıyacağım. Çünkü zor kullanmak elimde değildir ki!.....

— Elinizde olsaydı?

— Heyhat, kullanacaktım!

— ....

Mina birden bir düşünceye takılmış gibi, başını hafifçe kaldırdı, bakışlarını yarı kapalı Erhardt'a çevirerek:

— Asıl olduğu yerde kalmak istemiyen, asıl bir istikamete dönmüş olan kalbini zorlamak isteyen sizsiniz, dedi.

Erhardt bu mukabil ithamı zaten bekliyormuş gibi, acı gülümseyişini elile örtmeye çalışarak:

— Bu ithamınızda sizi haklı bulmadığımı söylediğim için beni katı yürekli sanmayın. Aramızda büyük fark var. Ben bütün imkânlara sarılmak istiyorum, lâkin sarıldığım dallar çatır çatır kırılıyor. Halbuki, bu dalların en incesine bile tutunabilseydim, düşünmezdim.

— Gövde dururken dallara sarılmamalı!

— O gövdeye sarılmak şöyle dursun dokunulduğu zaman, zelzeleye tutulmuş gibi, sallanıyor. Bu, onun devrileceğini de göstermez mi?

— Devrilirse, kendine sarılanı da beraber devirecek; birlikte hiç, yahutta tam mes'ut olacaklardır!

Erhardt bu sözlerin Mina'nın hakikaten ağzından mı çıktığını anlamak istiyormuş gibi, ona daha sokuldu, yüzüne sürünürcesine yaklaşarak gözlerini, burnunu, ağzını, çenesini uzun uzun seyretti.

XII

Şimdi artık Mina çok ürkek olmuştu. Yoldan geçenlerin ayak sesleri, fısıltılar, ışıklar, hattâ tavuk ve horoz sesleri, kedi miyavlamaları, köpek havlamaları, leyleklerin takırdayışları, kırlangıçların cıkcıklayışları... hepsi, hepsi kalbini hoplatıyor, nefesini tutuyor, gözlerini açıyordu; rengi soluyor, elleri titriyordu. En küçük ve ehemmiyetsiz hadiseler, tesadüfler, aksilikler yahuttâ sürpriz sayılmıyacak yenilikleri daha enginlere, suların derinliklerine atıp iten korkunç dalgalar misâli karşılıyor: (**Aman, kurtuluş yolu kalmadı! Eyvah, mahvoldum!**) deye hayıflanıyor: **Lâkin, ya mektup yazıp yolladise! Oh, Rabbim!**) iniltileriyle sarsılıyordu. Bu vesveselerin tesellilerini araştırırken birden gözleri kararır, dudakları titrer, sonra bu soluk ve dolgun dudaklar hafifçe açılır, burun deliklerinin pembe kanatları şişer: (**Ya bütün olup bitenleri öğrendiyse!**) ihtimâlile sarsılır: (**Oh, bilirim, hiç müsamaha etmez; her şeyi, her şeyi mektubunda yazacaktır!**) hükme ezilir, dakikalarca kıvıldanmazdı...

KANUNLARINIZI KAPATIN,

Artık ihtiyatı da elden kaçırmıştı. Bazan güpe gündüz Erhardt'a yazıyordu. **(Gel, diyordu, bunalıyorum! Sıkılıyorum! Gel de bana yaşayabilmenin felsefesini, sırlarını öğret! Şevkini göster!...)** Genç adam pusulayı alınca, sevincinden şaşkına döner, inanmıyormuş gibi kelimeleri gözlerine yaklaştırıp tane tane okur, sonra etrafına bakınırdı. Mina'nın hakikî merâmının ne olduğunu keşfetmek istiyormuş gibi, başını gök yüzüne kaldırır, mavilerin derinliklerini temâşa etmek istermiş gibi, gözlerini kısar, dakikalarca baka kalırdı. Bu sendeleme devresinden sonra, gönlü ferahlar, kalbi hızlı hızlı atar, bütün vücudunun hafif, yumuşak, serin ve lezzetli bir madde ile sıkıca sarıldığını hissederdi. O zaman daha fazla beklemez, kuşlar gibi kanatlanır, uçar gelirdi: **(Nen var? Neden sıkılıyorsun? Çıkalım, ormanlara, kırlara gidelim!..)** kelimeleri dudaklarından dökülürken, ona iyice sokulur, iri ellerini ürkekçe uzatır, genç kadının güzel ağzını daha da belirten kusursuz sıcak çenesini hafif hafif okşardı..

Bu şefkat, bu yaklaşış, bu rikkat ve samimiyet her şeye kâfi gelirdi; turuncu, sarı yünden örülü kazağını orta parmağına takar, yumuşak deriden koyu sarı çizmelerini ayaklarına geçirir, beyaz keten kesketinin siperliğini gözlerinin hizasına kadar indirdikten sonra: **(Lâkin sabrım tükendi! Çıkalım artık!)** deye işyan ederdi.

Yine böyle bir gündü. Süpürge otlarının örttüğü bir dağ yolundan iniyorlardı. Erhardt önden gidiyordu. Omuzları çökmüştü. Mina sık sık yaptıkları bu yürüyüşlerde onu hep arkadan seyreder, halim tavırlarını, tabiata daima eğik başını, ağır yüklerin acısıyla çökmüş omuz başlarını, dokunduğu her dalı, her yaprağı okşayan, sonra da

onları düzelten erkek ellerini, azım ve iradesinin kuvvet ve metanetini gösteren geniş adımlı uzun bacaklarını derin bir hayranlıkla gözetlerdi. Fakat bu defa omuzlarını daha da eğrilmiş ve adımlarında bir bezginlik hissetmişti. Bu görüş kalbini sızlatmıştı; adımlarını hızlandırdı, ona yetiştirdi, şimdi yan yana gidiyorlardı.

— Seni bu kadar ezik görmeğe tahammül edemiyorum!

Erhardt berden ayağını bir kaya parçasına çarpmış gibi sendeledi; sağ elile sağ dizini hafifçe oğuşturarak bulanık bakışlarını Mina'ya çevirdi. Ondan böyle bir feryat beklememişti. Cevap vermek zorunda olduğunu bilmekle beraber, dilini hareket ettiremedi. Genç kadın devam etti:

— Müfekkiresi bu derece parlak, kalbi öylesiye imanla dolu bir insanın Allahlar kadar cesur olmasını isterdim!

Genç adam bir tümseğe çöktü; artık hali kalmamıştı. Şimdi etrafı kararmış, bütün düzen karışmıştı. Ne toprağın rengini, ne güneşin dalların ve yaprakların arasından akan ışıklarını, ne zaman zaman gizli yuvalardan ötüşen kuşların sesini, ne indikleri bayırı ve daha da gidecekleri patikayı, ne de hattâ yanında çıldırtan ve sokan sözlerle var olan sevgilinin o kadar düşkün olduğu güzelliğini, hiç birini, hiç birini farkedemiyor; bütün bu hakikatleri kendi varlıkları içinde vuzûh ve tâbi olunan nizâm ve mesafe içinde idrâk edemiyordu. Birden içinden: (Acaba, bu kargaşalık içinde müfekkire faaliyete geçince mi, şaheserler yaratıyor? Acaba, Leon Tolstoï, Frederic Nietzsche, Arthur Schopenhauer ve diğerleri benim şu anda yaşadığım biçareliğin acısını mi çekiyorlardı?) deye ha hayıflandı.

Genç kadın sürüp giden sessizliğin içinde daha fazla kalamadı:

— Cevabın bu kadarımı, Erhardt? deye sordu.

O zaman genç adamda bir hayatiyet alâmeti belirdi, doğruldu, elile sırtının yanlarını silkeledi; saçlarını avuçlarıyla düzelitti ve sonra azimli bir bakışla:

— Kâşke Allâh olsaydım! dedi. O zaman, aşkın ağırlığı ile ezilmez, lâkin insanlara mutluluk, hayırhâhlik dağıtmak iştîyâkı ile ben de mutlû olurdum!...

Mina, bu sözlerin ihtişâmıyla mest olmuşçasına gözlerini yavaşça yumarken, genç adam yere eğildi, uzun bir süpürge otunu yerden kaldırdı, avuçlarının içinde okşiyarak aynı yumuşak ve sıcak sesle:

— Dün gece hiç uyumadım, dedi. Teskin ve teselli felsefesi özlemi içinde yanıyordum. Tâ, ilk gençlik çağlarımda SPİNOZA'yı çok severdim. İnsanları Ulû Tanrı'ya yaklaştıran, Peygamberlerden sonra, en kuvvetli adam odur, bence! **Panthéisme** (1) bana hepsinden daha mülâyim ve ahlâkî gelir.

---

(1) **VAHDETİ MUTLAKA FELSEFESİ**. Bu felsefenin asıl kurucusu eski Yunan Filozofu (**ZENON**) olup, daha önce **Hind** dinlerini beslemiş, sonraları Eski Roma'nın büyük filozofu **LUCIUS SENECA**'nın fikir kaynağı olmuştur. (**STOİCİSME**) denilen bu felsefenin daha sonraları en büyük müemessili **BARUCH SPİNOZA** aslen Portekiz yahudilerinden olup 1632 de Hollanda'nın Amisterdam şehrinde doğmuş, 1677 de Der **HAAG** şehrinde vefat etmiştir. Felsefi mülâhazalarını topladığı meşhur eserleri: 1— **Tractatus Theologico-Politicus** ve bilhassa 2— **ETHİQUE** (İlmî Ahlâk) dır.

Bu mülâhazalara gelince, şöyle hülâsa edilebilir : Cihânı nizama ve âhenk içinde gören Spinoza determinizmine göre,

Uzaktan uzağa akseden tiren sesi onları dalmış oldukları derin tefekkür aleminden uyandırmış gibiydi. İkisi de ürpermişti. Etrafı mütecessis bakışlarla süzüyorlardı. Dünya hep aynı dünya idi. Nizâm ve ahenk tabiatı baştan başa kucaklamış, sıkı sıkıya sarmalamıştı. Genç adam birden meyûs olmuş gibi, başını hafif hafif önüne eğdi.

— Bir fikir ve meslekte sebat, sabır ve tahammül felsefesi; Büyük filozofun duyuş ve anlayışlarını böylece hü-lâsa etmek kabildir!

Mina acı acı gülüyordu. Erhardt sert ve şaşkın bakışlarını kendine çevirince:

— Biçare filozof, kim bilir ne acılar çekmiştir, bu felsefeyle? deye alaylı konuştu.

— Belki de, lâkin arkasından gelen insanoğullarının en biçareleri de bu felsefeden gıdalarını almışlar, bu felsefeye sığınmışlardır.

— Öyle diyorsunuz, amâ daha önce de, bizlere derslerinizde bu felsefeyi dünya yahut tabiatın Ulu Tanrı ile bir ahenk içinde tek vücut halinde birleşmesi deye anlatmışdınız. Arada olsa olsa bir noktai nazar farkı vardır demiştiniz!

-- Öyle demiştim amâ, yegâne maddei asliyenin ve tek varlığın Ulu Tanrı olduğunu da açıklayarak izahımı ikmâl eylemiştim.

---

cihanşumûl bir determinizm vardır. Bu determinizm tecrübeyi aşmakta, son derece vazih ve ulvî bir izahla Allah'a vasil olmaktadır. Eşyanın da sırrına bu yolla erişmek mümkündür. Hegel ve FİCHTE'nin panthéiste sistemleri bu derece vüzûh ve ihtişam taşımamaktadır.

„Müellif.“

Mina sağ baldırını karıncalamış gibi önce sıvazladı, sonra kaşdı. Rengi tamamen uçmuştu. Dudakları hafifçe kıpırdadı: **(Lâkin, bütün bunlar doğru ise, ben neyim? Bir toz!.. Oh Rabbim!.. Eğer bu böyle ise, o takdirde, bütün bu çekdiklerimin sebebi nedir!..)**

Prof. Erhardt sert ve asabî bir tavırla Mina'yı süzüyordu. Ona yaklaştı. Lâkin bir uçuruma doğru gidiyormuş gibi, gözleri karardı, durdu. Bu uçurumun sonunda bazı gölgelikler vardı; bu gölgeler yer yer kararıyordu. Buraları aydınlatmak ihtiyacında olduğunu duydu:

— Amâ, endişelerinize mahal yok! Çünkü, bundan şu neticeler çıkıyor: Tek maddeî asliye, tek varlık olan; sonsuz, ebedî mustakil, sade ve gayri kabil taksim hep O'dur! Bu vasıflardan ise, yalnız ikisi bize malûm olmuştur: tefekkür ve imtidat. İşte dünyamız bu iki vasıf arasında bulunuyor; ve insanlar bu vasıfların küçük modellerinden müteşekkil bir kolleksiyondan ibarettir!

Mina tırnaklarını avuçlarına batırırcasına sıktı. **(Tefekkür ve imtidat!.. Lâkin bu nasıl bir varlıktır ki, hem düşünebiliyor, hem derinliğine inebiliyor ve sonra da basit, küçük birer varlık halinde bir kolleksiyonunun zerrecelerini teşkil ediyor.... Müfekkirenin ihtişamı ile bir dev cesametini haiz insanoglu, heyhât kudret yoksulluğu ile uçurumların, aczin en derinliklerine yuvarlanıyor!....)**

— Beşerin iradei cüz'iyesi ise, ef'ali sevk ve idare eden esas âmilden habersiz halde kıpırdanıp kımıldanmaktadır. Halbuki, hürriyet insanların ihtiraslardan kurtulduğu, hakikî ilim ve felsefeye yaklaşabildiği ve Allâh'ı

kucakladığı nisbette elde edilebilir. Ahlâkî prensipler ise, Ulû Tanrı'ya duyulan aşkta mevcuttur.

Mina iyice öfkelenmişti. Evet!... Şüphesiz!... Tek varlık, ebedî ve mustakil Ulû Tanrı idi. Lâkin eğer bu bir hakikatsa, genç adamın üzgünlüğü, hattâ bezginliği nenedi?... Bu derece inanç ve kuvvet, öylesiye neş'e ve şetaretin, şevk ve hararetin kaynağı şimdi kendisi olmayacak mıydı?...

Tozlu yolun تنها bir köşesinde genç adamın kolunu tuttu:

— Lâkin bana daha açık söyle! İçini olduğu gibi göster! Felsefi izahlarından artık hiç bir şey anliyamıyorum! Betbahtım! Perişanım!..

Erhardt başına bir taş düşmüş gibi, şakaklarını elleri arasına aldı, sonra daha meyûs, saatına baktı :

— Sana daha evvel söyledim, hürriyet insanların ihtiyacından kurtulduğu, hakikî ilim ve felsefeye yaklaşabildiği ve Allâh'ı kucaklayabildiği nisbette elde edilebilir. Ahlâkî prensipler ise, İlâhî aşkta mevcuttur.

Şimdi Mina ifade edilmesi istenen merâmın hakikatına iyice erişmiş gibi, durakladı. Sararmıştı. Bakışlarını gökyüzüne kaldırdı. Bu ışıklar içinde kendisini seyreden ve tesirinin kuvvetini öğrenmek endişesile bakan genç adama:

— Öyle ise, hürriyetine kavuşmak isteyen asıl gayesi budur, dedi. Kaçmak, uzaklara gitmek isteyişinin se-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

bebi de budur!... O halde, bedenini saran aşk ihtirasından kurtulmak ve kendini büsbütün ilim ve felsefeye vermek için İsviçre'yi terk ediyorsun, sen!...

Daha fazla konuşamadı, hıçkırıklar boğazını kurutmuştu. Elini göğsüne götürdü, daha dokunaklı bir sesle:

— Sen, dedi, daha sonra da Allâh'a kavuşmak suretile ahlâkî prensiplerine erişeceksin, öyle değilmi çılgın!...

XIII

Mina daha ilk günden itibaren içine yuvarlanacağı uçurumun derinliğini görmüştü. Başlı döne döne, vücudu kayalara çarpa çarpa yuvarlanacaktı. Lâkin, bunun önüne geçemeyeceğini de hissetmişti. Bu tıpkı, bir engerek yılının büyüleyici ve bayıltıcı gözlerine vurulan, bu sebeple de ondan uzaklaşamayıp çöreklediği deliğinin etrafında durmadan daire çizerek uçuşan ve en sonunda da yılının ağzında kaybolan bir serçe misâli idi. Ne yapabilirdi ki! Bu büyük aşk belki Erhardt'ı da yutacaktı. Gerçi genç adam felsefenin ışığında, çok dikkatle yürüyor, zemini iyice yoklayıp tam emin olmadıkça adım atmıyor, sağına soluna son derece ihtimamla bakıyor, başını göklere kaldırıyor, nefesini tutuyor, ihtiraslarını bastırıyor ve yenilmemek için çırpınıyordu. Amâ, akibet onun için de öyle mutluluk çiçekleriyle bezenmiş, içinde billûr sular akan yeşil vadiler vadetmiyordu. İşte asıl kendisini eriten, yeis ve acılara yuvarlayan da buydu, zaten! Genç adamın düş-

mesini istemiyor, buna tahammül edemeyeceğini düşünerek: **(Lâkin, hiç olmazsa onu kurtarabilsem!)** diye hayıflanıyordu. O, böyle hamleler, savletler ihtiyacı içinde çırpınırken Erhardt, daha metin, daha semih ve rabbanî görünüyor: **(Oh, düşmiyelim! Aman dikkat edelim! Birbirimizi sıkıca tutalım, ve Allah'a sarılalım!)** diye haykırıyor, sonra da: **(Göreceksin, Allâh bizi kurtaracak, mutlû kılacaktır!)** diye inandırmak istiyordu. Yaptığı felsefenin mihrak noktası hep Allâh'dı.

Bir gezintilerinde: **(Suçu doğuran şey, fiil değildir. Cürmü husule getiren, kötü niyettir. Kasıttır. Yani, o fiili işleyenin, işlediği fiilin kötü olduğunu bilmesidir. Yoksa, bir fenalık yapan kimse, şoyet işlediği fiilin fena olmadığına samimî olarak inanabilmiş ise, bu kimsenin vicdanı pâk kalmış, kirlenmemiş demektir. Bu şu demektir ki, hakikat önünde o kimse suçlu değildir!)** Mina, daha bu izahın manâsını iyice seçmeden Erhardt daha belirli, daha kat'î konuşmağa devam etmişti: **(İşlenecek günâhın büyüklüğü kalbdeki gizli kötülük duygusuna bağlı olduğundan, hiç bir insanoğlu bunu anlayamaz. Meğer ki Ulû Tanrı, bunu o insana ilham eylemiş ola!...)**

Öyle idi amâ, kaderin ışık sızmaz, kalın ve geniş kanadı gittikçe büyük bir sür'atle üzerlerine geriliyor, onları sım sıkı bağlıyor, derinliği ölçülemeyen, dibi kap karanlık uçuruma doğru itiyordu. Gerçe kendini onun uğruna mücadeleye girmekten, gayz ve garaza aldırış etmeden, ölümlü istihkardan zerre kadar çekinmiyecekti; hattâ, bu yolda ona feda olmaktan saadetin en büyüğüne erişecek, kur-

tuluşunu elde edecek, gözlerini sükûn ve huzurla yumacaktı.

Kendini son derece metin ve cesur hissediyordu. Bu duygularının tepkisini yalnız ruhta ve efkârda hissetmekle kalmıyor: **(Lâkin cidal istiyorum! Her şeyi, her şeyi kocama yazmak ve ona meydan okumak için yanıyorum!)** deye sabırsızlanıyordu...

Mina şimdi sık sık derin düşüncelerin zebunu olmuştu. Adeta, eşyanın ve merâmın zeminini inceden inceye yoklamak, onları lif lif, lime lime etmek sevdasile iki ellerile kafasını kavırıyor, başını yastığına iyice gömerek gözlerini yumuyordu. İnsanların, farklı görüş ve duyular içinde, hiçte mutlû ve huzurlu olmadıkları halde, toplumun fırtınası kasırgalara nasıl karşılık birlikte eridiklerini, aralarındaki mesafeleri en kısa ölçülere göre yaklaştırıp nasıl birleştiklerini, bu korkunç ve merhametsiz kuvvetin nasıl vefakâr ve coşkun yardımcısı kesildiklerini acı acı hissederdi. **(Halbuki, deyordu, hakikatte bizi çeke-medikleri, mutluluğumuzu istemedikleri halde, dillerinin ağız boşluğunda hünerle dönerek, aklın ve hayalin cazibeli silâhlarını da kuşanarak neler, ne ulvî ve müessir konuşurlar! Böyle anlarda en tesirli zehirlerini akıtan düşmanlarımız, işledikleri en korkunç ve yüz kızartıcı suçlarını işlerlerken, aslâ eğilip bükülme kabiliyeti olmayan adaleti katlayıp kırmak savleti içinde delice birleşirler!)** Böyle vahim hükümlere varır, sonra da ilâhiyat derslerinde öğrendikleri bilgilerle dolup taşan müfekkiresini araştırır, neticeler çıkarırdı: **(Adalet hakikaten mevcut iki şey arasındaki münasebetin nizâm ve ahengi ise, bu münasebet her zaman aynı kalmalıdır! Mevcudiyeti şart bu kuvvetler ise,**

İster Allâh, ister melek, isterse bir insan olsun, hiç fark etmez!)

Halbuki, hakikat olan şu idi ki, insanlar bu nizâm ve ahengi her zaman görmiyorlardı. Ekseriya da gördükleri halde ondan kaçınıyorlardı. Asıl olan kendi menfaatları idi; onu korumak istiyorlardı. Bu yol ise, onları daima daha faydalıya götürüyordu. İşte, zaten adaletin sesi de buraya yükseliyordu. Lâkin ihtirasların kasırgaları içinde bu ses kendini o derece zayıf hissettiriyordu ki, hayret etmemek mümkün değildi....

Genç kadın bu anlarında daha da coşuyordu. Onca, insanlar menfaatleri olduğu için adaletsizliği tercih ediyorlardı. Bu da kendilerini tatmin etmek, kendi ihtiraslarını başkalarinkine tercih etmekten ileri geliyordu. Nefse olan bu daimî düşkünlük, onların hareket mebdelerini teşkil ediyor, bu da hiç bir zaman boşuna olmuyordu; evet bu, arkasında soluk soluğa koşuştukları menfaatlerini elde etme içindi!...

Bu meyûs ve endişeli zamanlarında, kendine bir teselli kaynağı aramaktan da geri durmaz, müfekkiresinin bütün köşe bucaklarını yoklardı. (**Halbuki, derdi, Ulû Tanrı'nın hiç bir menfaat kaygusu yoktur. Hiç bir ihtirasın peşinde koşmadığından, ne adaletsizliği sevmesi, ne de onu himaye etmesi mümkündür!**) Bu kuvvet onu sarıp sarmalar, derin heyecanlarla titretirdi! Meyûsiyet ve çekingenliği hafifledikçe de, mantığının daha derinliklerine iner, şevk ve ümitle zekâsını çalıştırırdı: (**Hattâ, Ulû Tanrı olmasaydı, insanların yine de adaleti sevmeleri, istemeleri gerekirdi. Çünkü, hakkında o kadar güzel ve müstesnâ**

fikirler beslenen ve mevcudiyeti halinde âdil olacağına inanılan o büyük varlığa benzemek için, bütün kudret ve gayretlerini harcayacaklardır!) felsefesi kalbini ateş çemberi ile sarıp ısıtırdı!...

Sonra bu tahlil tarzından pek ziyade neş'elenmiş görünerek gülümser: (Lâkin, derdi, adaletin ebedî olduğuna ve beşerî anlaşmalardan önce ve ona aslâ bağlı bulunmadığına beni inandıran esas da budur, zaten!)

Böyle olmasına rağmen, günler geçip gittikçe, tekrar yeis ve kararsızlığın zûlmeti içinde bunılır, hastalanırdı. Önünde uzanan yolu aydınlık içinde görebiliyordu. Ya kocasile bütün bağlarını koparmak, yahuttâ içinde yandığı hislerinden uzaklaşmak mecburiyetinde idi. Bu iki çare-den hiç birini tercih edemiyor; sadece göklerden, felsefeden ve nihayet Allâh'tan bir kurtuluş çaresi bekliyordu. Bazan günlerce yatağından çıkmadığı oluyordu. Saatlerini okumakla, düşünmekle geçiriyordu. Bu saatlarda, tıpkı bir ağacın pürtük pürtük kabuklu, koyu esmer gövdesinden yeşil, parlak dallara varmak ümit ve iştiyakile tırmanıp, yine aşağılara inmeye ve sonra zemine temas eder etmez, daha büyük bir savletle tırmanmaya çabalayan küçük bir tırtıla benziyordu. Akşam olupta karartılar etrafı sarmağa başlayınca da içindeki hüznün büyüyor, daldığı hayâl âleminin cazibelerinden uzaklaştığını hissederek (Oh! Lâkin bütün bir geceyi nasıl geçireceğim?) deye sızlanıyordu.

Mina o sabah erken uyandı. Kendini zinde ve neş'eli hissediyordu. Karnı müthiş acıkmıştı. Kahve altında bol süt, tereyağı, beyaz peynir, reçel ve yumurta yiyeceğini

söyledi. Filhakika, bunları büyük bir iştahla yedi. Sofradan kalkarken, Saliha hanım manâlı bir gülüşle:

— Kızım, dedi, çok şükür bu gün sağından kalktın. İnşallâh artık hep böyle olursun. Neş'e de, iştah da seni daima güzelleştirir. Bu halinden çok sevinçliyim, bu gün.

Genç kadın halasını duymamış gibi, dağınık saçlarını aynada büyük bir itinâ ile taramağa, buklelerini narın parmaklarile okşamağa koyuldu. Açık mavi, yer yer beyaz bulutlarla sarılmış gök yüzüne güneşin ilk ışıkları uzanırken Mina'nın yanakları hafifçe pembeleşmişti. Birden döndü:

— Halacığım, dedi, ben karar verdim!

— Neye kızım?

— İstanbul'a gitmeğe!...

Zavallı Saliha hanım, birden derin bir su birikintisine düşmüş gibi, irkildi. Elini farkında olmadan soluk dudaklarına götürdü:

— İstanbul'a dönüş, öylemi!!

— Hayır, bu ebediyen dönüşü olacak bir gidiş!

— !!!

Genç kadın o gece garip bir rüyâ görmüştü. Göklerden sürü sürü sevimli, küçücük kuşlar uçuşarak geliyor, kafasının üzerine üst üste konuyorlardı. Bütün bu kuşların kar beyazlığında, kıpkırmızı gagaları, güneş gibi ışıklı kanatları ve simsiyah parlak gözleri vardı. Canlı varlıklarının alâmeti olacak hiç bir ağırlıklarını hissetmemişti. Sesleri de ipek hışırtısını hatırlatıyor, her birileri birer kalb yumuşaklık ve hassasiyetile uçuşup yine iniyorlardı. Bir aralık bu kuşlara gömülmüşcesine etrafını sarılı görmüştü. Sevincinden, neş'esiinden onlarla semâya fırlıyor,

onlarla zemine iniyordu. Lâkin, birden uzaklardan, mavi göklerin koyu bulutlarla kararmağa başladığını ve bu koyuluklardan siyah kanatlarını çırpıp çırpıp gittikçe yaklaşan karga sürülerinin hışımına geldiklerini görmüştü. Kargalar çığlık halinde tırmalayıcı sesler çıkarıyor, yaklaştıkça kanatları daha da gerilip uzuyordu. Birden kar beyazı, küçücük, sevimli kuşçuklarını hatırlamıştı. Etrafına bakınca, bunlardan bir tanesi bile kalmamış, hepsi birden hayâl aleminin beyaz bulut kümeleri halinde, ufukta beyaz izler bırakıp kaybolmuştu....

Şimdi yapayalnız kalmıştı. Kargalar pek yaklaşmışlardı. Hattâ, bir kaç tanesi başının üstünde devamlı daire çiziyor, acı acı bağıırıyordu. Bu tırmalayıcı, haşin ve kaba sesler ortalığı karıştırmış, kalbine korkunun ağır sıkıntısını doldurmuştu. Nihayet bet, ağır, ve garazkâr seslerle karga sürüleri gök yüzünü tamamen karartmış, gittikçe alçalarak tam başına çarpacakları vakit, büyük kalb vuruşlarıyla uykudan uyanmış, kâbusu atlatmıştı...

Başlangıcı bu derece güzel ve ulvî, sonu öylesiye deşet verici bir rüyâyı bütün ömründe bir kerecik olsun görmemişti. Rüyâlara inanırdı da. Dudaklarını bir gül tomurcuğu gibi büzerek: **(Lâkin, bu rüyâyı hiç unutmamalıyım! Ne müthişti, Rabb'im!....)** deye başını iki elleri arasına aldı. Amâ, bu kadarla da yetinmedi; rüyasını manâlandırılmak hevesine de kapıldı. Gözlerini iyice yumdu, sol elini başından çekerek kalbinin üzerine bastırdı. Müfekkâresinin derinliklerine tam gömülmek istiyormuş gibi, yatığına iyice uzandı, battaniyesini burnuna kadar çekti, başını yastığına kuvvetle bastırdı.

Şimdi artık bir neticeye vasıl olmuştu: **(Kar beyazlı-**

ğındaki sevimli küçük kuşlar aşktır. Hücum eden kargalar ise, bu aşkı dağıtmak isteyen meş'um varlıktır. Seviliyorum ve seviyorum. Allâh, zâlime hiç bir zaman yardımda bulunmamıştır!)

Hemen gözlerini açmıştı. Ortalık henüz kap karanlıktı. Farkında bile olmadan elini elektrik düğmesine götürdü. Birden ne yapmak istediğini anlamış, bundan ürkmüş gibi, elini çekerek tekrar kalbinin üzerine bastırdı. Yeniden düşüncelere daldı. Bu korkunç kargalardan korunmak lâzımdı. Onlardan ebediyen kaçmalı, uzaklaşmalı idi. Kar beyazlığındaki sevimli küçücük kuşlarını onların şerrinden, vahşetinden kurtarmalı idi. Ve yine ihtilâçlar başladı: **(Rabbim, ne yapmalıyım? Ne yapabilirim?)** deye sağa sola dönmeye başladı. Evet, bu kara kümeler daha yaklaşmadan, aşkını halâs etmeliydi. Tek kurtuluş yolu bundan ibaretti. **(Şu halde, mes'ele basitleşiyor, başka hiç bir çare yoktur. Karga sürülerinin kanatlarını kırpmalı, hattâ kırmalı!)** deye hükme vardıktan sonra: **(Hemen İstanbul'a gitmeli, her şeyi onunla açıkça görüşüp halletmeliyim!)** neticesine vardı.

Şimdi artık içindeki yük tamamen boşalmış gibi, kendini pek ferrah ve hafif hissediyordu. Derin bir uykuya yeniden daldı. Artık ne kar beyazlığındaki sevimli, küçücük kuşları, ne de tiz ve kaba sesli kara kargaları görüyordu. Açık mavi, bulutsuz ve sonsuz göklerin kucağında, memnun ve mes'ut sallanıyordu.

İşte o gecenin sabahı bundan dolayı neş'eli, zinde ve iştahlı, yani Saliha halanın deyişile, sağından kalkmıştı.

XIV

Emin Refik, nedense şimdi içinde karısına karşı çok daha sıcak bir alâkanın belirdiğini hissetti. Şimdi, ruhunda yanan, kalbinde tüten bir şey vardı. Kıpkızıl güneşlerin battığı mor dağların tepelerinde uçuşan son ümit kuşları gibi beyaz, hafif, nazlı ve son derece zarif bir hayâl!.... Dıvarda, masanın üzerinde, massif ingiliz gümüşü çerçivelerin içinde gülümseyen, ya da enginlere dalmış Mina'nın yüzüne hasretle bakıyor, onu Mayıs sabahı rüzgârı gibi taze, serin ve canlı buluyordu. Geceleri ayın gittikçe dolgunlaşarak gökte yükseldiği saatlarda yatağında dönüyor, tüllerin arasından süzülen ay ışığının hafifçe aydınlattığı Renoir'in kadın portrelerine dalıyor, kirpiklerinin arasından yarı uykulu gözlerini daha da kısarak masanın üzerine dikeyliyor, Mina'nın aşarı uzun ve zarif bir inhina ile sola eğik gerdanını, ufak ışık ve renkleri bol bol içmiş yüzüne doya doya bakıyordu. Amâ, bu tatlı dakikaları birden kararıyor, etli iri dudakları yavaş yavaş kıpırdanıyordu:

(Lâkin, bana karşı alâkasız!.. Evet muamelesi çok sert, duygusu katı, ve bakışları soğuk!.... Kim bilir, belki de nefret ediyordur!.. Ne garip, içi en nadide taşlarla dolu bir hazinem var, amâ anahtarı bende değil! Kimde?.. Ööyle uzaklarda ki!.. Evet, anahtar kimbilir, Kimde?.. Bunu ancak kalbinde bulmak mümkün!..

Artık akşamları, yemekten sonra o kadar sevdiği kulübe gitmiyordu. Arkadaşlarının sohbetleri, iş, poletika görüşlerini budalaca buluyor, her defasında sudan bahaneler öne sürüyordu. (Beyefendi kendini okuduğu kitaptan ayıramıyor, bñr kaç gün müsaade etmenizi rica etti!... Beyefendiye aile doktoru bir kaç gün tam istirahat etmesini tavsiye etti! Fazla yorgunluk ve uykusuzluk tansiyonunu bir hayli yükseltmiş!.. Kardioloğ doktorun dediğine göre Kroner spazmı geçirmiş, uzun dinlenme ve iğneler, haplar!... Beyefendinin Avrupa'dan gelen misafirlerini ağırlaması ve onları yalnız bırakmaması lâzım!.. ilh... ilh!...)Bütün bu mazeretleri kendisi bulup buluşturuyor, erkek ahçısı Hüseyin Tosun'a ezberletiyor ve sıkı tenbihlerle kulube yolluyordu. O, söze, usul ve merasime, itibar ve saygıya pek ziyade ehemmiyet verdiği için, Hüseyin Tosunun dönüşünü sabırsızlıkla bekler, güya orali değilmiş gibi, başka hizmetler için konuşurken birden durur, gözlerini iyice açarak: (Ha, onu soracaktım, ne dediler?) deye arkadaşlarının tepkilerini öğrenmek isterdi. Aldığı cevap ne olursa olsun, hiç dinlememiş, umursamamış gibi, yine bahsine döner: (... Yarın akşam için enginar bulundur! Doktor bu sırada dikkatli olmamı istiyor!...) gibi emirler verirdi.

Her akşam yemeğinden sonra, köşkün çamlığında gezinir, tenhalarda, badem ağaçlarının altında, yeşermiş otların, yaban güllerinin arasında gizlenmeğe çalışırdı. Köşkten iki taş atımlık ötede **tek katlı, iki odalı** bir tah-ta ev vardı. Vaktile Saliha halanın oturduğu bu nisbeten ıssız, sessiz ve mütevazi barınak onun gözünde şimdi köşk-ten de daha rahat ve muhteşem görünüyordu. Orayı zi-yaret etmek için can atıyor, içeri girince yeşil kadife dar sedire uzanıyor, ışık yakmaksızın saatlarca düşüncelerine gömülüyordu.

Gözleri karanlığa iyice alıştıktan sonra, kendisini iha-ta eden alemi keşfetmek istiyormuş gibi, nemli gözlerle eşyanın üzerinde bir bir duruyor, her birinin maddî ma-nevî kıymetini belirtmeye gayret sarfediyordu. Onun bu ameliyeler esnasında asıl yapmak isteği şey ise, zaman öl-çüsünü unutmak, yüreğini sıkan düşüncelerden sıyrılmak-tı. Üzüntülerinin ne olduğunu, hangi kaynaktan fıskırdı-ğını bilemiyordu. Bütün anlayabildiği, rahatının olmayışı, etrafını saran insanların müfekkiresini tırmalayışları ve işinin, artık saadetinin ve huzurunun anahtarı olma vasfı-nı kaybedişi idi. Artık hiç bir şeyle oyalanamıyordu. Ken-dini oldukça yaşlanmış, hayata bezmiş buluyordu: **(Ne-olacak, çalışmamışım, didinmişim, neye yarayacak? Benim için acı ve iştihak duyan biri varmı? Hayır!... Hepsinin merâmı, kendi saadetleri, kendi refahları, kendi aşkları!)**

Bazan bu kara düşüncelerin tüllerini yırtıp doğrulu-yor, koyu kahve rengi bir el çantasını açıyor, içinden bir yığın evrak çıkarıyordu; bu yığını karıştırıyor, birden ara-dığını bulmuş gibi tehalükle küçük bir zarfı çekiyor ve

sabırsızlıkla okuyordu. Bu mektuplar, şimdi en kıymetli tesellisi idi. Bazılarını okurken kaşlarını çatar, dudaklarını büzer, bir elinin şahadet parmağı ile burnunun ucunu kaşırdı. Böyle zamanlarında uyukluyormuş gibi, sık sık gözlerini kapar, saniyeler çok ağır geçerdi. Eazan da mektubun muhtevası ile mutlûlaşır, nail olduğu saadetin havasını ciğerlerine iyice doldurmak istiyormuş gibi, derin derin nefes alırdı. Böyle zamanlarında gözlerinin içine kadar ışık ve sarhoşluk dolardı.

Haziran'ın ortasında alaca karanlık çöker çökmez, yazı masası üzerindeki evrak yığınlarına, ayakta talimat bekliyen memurlarının sabırsız davranış ve endişelerine bakmaksızın **(Bu günlük yeter, çok sıkıldım! Yarına!... Yarına!)** deye koltuğundan kalkar, dışarıya fırlardı. Köşke gelir gelmez yemek masasına oturur, iştahsız ve tasalı yemeğini yer, kahve fincanından bir iki yudum alıp bahçeye çıkardı...

Bu günler sık sık Mina'dan mektup geliyordu. Yeşil kadife kaplı küçük sedire uzanıyor, ceketinin cebinden, ya da portföyünden çıkardığı mektubu yavaşça okurdu. Mektupların bazıları sahifeler dolusu uzun olduğu halde, bazıları da pek kısa idi; bir kaç sahifeden öteye geçmiyordu. Genç kadın mektubunda felsefenin eğri büğrü yolunda yürüyor, istikametini karanlığa gömüyor; ya da pek açık, pek kısa cümlelerle hissiyatını yazıyordu. Felsefenin dar, eğri büğrü yollarından yürütürken dikenlerin üzerine bastırıyor, Emin Refiğ'in canını iyice acıtıyordu. Bazı cümleleri belki on kerre tekrarlıyor: **(Lâkin, ne demek istiyor, bu çılgın kadın!)** deye düşünmekten de kendini alamıyor, sonra mutevekkil, meyûs ve ümitsiz: **(Her şeyi yazıyor,**

yazıyor amâ, ben anlıyamıyorum! Zavallı yavrucuğum, seni hiç anlamadım, zaten!) deye hayıflanıyordu.

Halbuki, engin bir ruhun bütün derinliğini bu mektuplarda görmek, duymak mümkündü. Hayat, tahassüs, duygu ve tefekkür dolu idi bu mektuplar!... Hiç birinde mutat kadın isteklerine rastlanmıyordu: Para, kürek, mücevher, istikbalin karanlık yollarında sırtan sefalet endişeleri... ilh... bu mektupların sahifelerinde iz yapmıyordu. Buna mukabil, uzaklara açılan, ebediyete kanat çırpan, ve göklerin ümit yıldızı aşka uzanan feryatlar kuvvetli seslerle, derin muhakeme ve mantık savletile kulakları dolduruyordu. Fakat dirayetli bir iş ve teşebbüs insanı, muvaffakiyetlerin kanadında sadece alçak vadilerde, durgun deniz sathında uçmasını bilmiş bu babacan adamda bu tefekkür tarzının hiç bir tesiri olmuyor; kendisi de bunun farkına varmış gibi acılarla kıvranıyor: **(Bu cümleden müradı nedir? Bu karanlığın ışığını kim tutacak bana? Anlamak, ermek için ne yapmalı, Allâhım?)** deye sarsılıyordu. Bazen gözlerini okuduğu mektuptan ayırıyor, uyanık olup olmadığını anlamak istiyormuş gibi, elile dizlerini, başını ovuyor, gözlerini daha da kısarak etrafını saran eşyalara bakıyor, pencerenin yanına kadar gidiyor, perdeleri açıp sonra yine örtüyor, sürahidenden bir bardağa su doldurup içiyordu.

Bir mektubunda karısı tam bir bahtiyar filezoftu: **(Düşün Refik, deyordu, Allâh'ın beni aldatması nasıl mümkün olur! Çünkü bütün aldatmalar ve hileler noksan kemâlat mahsulüdür. Aldatma bir inceliğin, bir zekâ ve kudretin nimeti olsa bile, aldatma ve dolap çevirme arzusu muhakkak surette bir aciz ve kötülüğün kaynağından ge-**

lir. Ulû Tanrı ise, bütün bu noksanlardan arcadır. Buna bütün ruhumla inanıyorum. Refik! Evet, bunun mutlak doğru olduğuna imanım var. Descartes'ı okurken sevin-
cimden uçuyorum, adeta: Tıpkı benim gibi düşünmüş, de
ye altından daha göz alıcı ve kardan daha beyaz garip ve
geniş kanatlarla göklere yükseliyorum... Mes'udum, Refik!
.... Mes'udum!...)

Emin Refik bu mektuplardan hiç bir şey anlamıyor, bu satırların arasından kızgın yaz güneşinin altında beyni kaynayan ve uykulu bakışlarla devrilmemek için cehteden çöldeki devekuşlarına benziyordu. Öyle idi amâ, yine de yüreğinin şiştiğini, bu sözlerinin kalbe, aşka, karı kocalık münasebetlerine dokunan tarafları olduğunu seziyor, için için eziliyordu: (Küçüğüm, boşuna konuşmıyor, elbette! Bir şeyler demek istiyor, amâ istediği şey de ne olsa gerek? Belki de, istediğini açıkça yazıyor da, ben anlamıyorum!.. Anlayamıyorum!... Kusur ve noksan benim!. Evet, evet benim!....)

İki gün sonra daha anlaşılmaz, muamması onca çözülmez bir mektup geldi: (Şimdi artık kendimi Allâh'a teslim etmiş haldeyim!.. Bütün ümitlerim, tesellilerim hep onda!.. Artık ölmeyi düşünmüyorum. Bir kerre O'nun kudret ve keremini sezmek bahriyarlığına erince, artık ölmenin sebep ve hikmeti kalmıyor. Hattâ, ölmek elim mahrûmiyetlerin sebebini teşkil ediyor. Niçin mi? Pekalâ anlatayım. Bak Refik, insanoğlunun tasavvur edebileceği kemâl mertebelerinin hepsi yalnız Ulû Tanrı'da toplanmıştır. Bütün bu mertebeler ulöhiyet vasfındadır. Böyle

olunca, artık bu ulvî mertebeler ve vasıflar kendi kendilerini ret ve inkâr edemezler, tenakuza düşemezler... Görüyorsunuz, yine Descartes'a kapıldım. Onun akıntılarına sürüklendim... Ah! Refik, başka türlü bir hâlâs yolu da gösteremezsin bana! .....

Bazı arkadaşlarım bu görüşlerimi merhametsizce yıkmak istiyorlar!.. Onlara göre, şayet bütün kemâl mertebelerinde hayırhâhlıkların hepsi mevcut ise, nasıl oluyor da yer yüzünü kasup kavuran bu kadar fenalıklardan Ulû Tanrı mes'ul olmuyor!?. Eğer bu böyle ise, içinde bocaladığımız tefekkür tarzı içinde büyük ahenksizliklerin ve tenakuzların tam ortasına düşmüş olmiyacaktık?.. Bu biçarelerin mantık mülâhazalarına içimden gülüyorum. Hem de katılırcasına!.. Çünkü, Allâh sebep ve âmilleri hür bir iradede gelen her hangi bir tasavvur ve taammüdü önceden kesdiremez. Zira, henüz vuku bulmamış bir şey ortada mevcut değildir. Mevcut bir şey olmayınca da, hiçlikle karşı karşıya oluruz. Hiçlik de tanınıp bilinemez..... Hakikatte de hiç olan şey, her hangi bir varlık unsuruna malik olmadığına göre, tefrik ve temyiz de edilemez!.. '

Bu böyle olunca da, Allâh mevcut olmayan bir iradede her hangi bir şey okuyamaz. Öyle ise, tahdit ve tayin kılınmış olmadıkça da, ortada her hangi bir fiil mevcut olmayacaktır...

Bak Refik, ruh tayin ve taammüt eyliyeceği fiili bizzat imâl eder. Lâkin öyle ahval vardır ki, hangi fiili ne şekilde tayin ve taammütte bulunacağımı ruh da bilemez. Ekseriya, bu faaliyeti sadece hürriyetinin istimalı, ona kemâle tasarruf edebilmek azmi ve ihtiyacile yapar. Bu son izahıma çok dikkat etmelisin!...

Bilmem sana bu kadar izahat yetmez mi? Kendi hissiyatımla tefekküratım arasında epeyce zamandan beri devam eden kavgayı anlatabildiğimi sanıyorum. Hattâ, bazan daha da aşırı giderek, hissiyatımı inkâra, yahuttâ onu çelimsiz ve ehemmiyetsiz göstermeye bile gayret ettim. Yukarıdaki son satırlar bunu ispat eder. İnan dostum, bu yüzden olacak ki, hissiyatımla tefekküratımdan hangisinin daha emin ve daha kuvvetli olduğunu ayırt edemeyorum!.. Amâ, sonunda her şeye rağmen, hissiyatımın galibe çalacağından emin bulunuyorum. Yahuttâ, öyle istiyorum!... Beni, artık iyice yorulmuş ve o nisbette de olgunlaşmış bir kadın olduğumu, kalbinle olsun tasdik et, ve susmasını bil!...)

Emin Refik saatına baktı. Gecenin ortasını aşmıştı. Eve kadar gidecek takatı dizlerinde bulamadı. Kravatını bezgin parmaklarla çözdü; caketini yavaşça çıkardı ve sedire iyice uzandı. Siyah renklerin karıştığı beyaz, kırmızı ve yeşil köpüklü garip ve çılgın dalgaların arasında çalkalana çalkalana derin ve huzursuz bir uykuya daldı.....

XV

Emin Refik öyle uslu akıllı bir adam değildi. Kaderin zaman zaman ağır darbelerle vurduğu kapusunu gelişi güzel açmadığı gibi, hafif ve yumuşak tıkırtılarına da pek kulak vermezdi. Asıl olan kendi mizacı, kendi arzusu ve kendi takdiri idi. Hangi taraftan gelirse gelsin, bütün çışklara karşı koymasını, çıkarılan türlü müşkilâtları yemesini, zaman ölçülerini taşıran ve hele tenbellik ve ak-satma maksatlarına müteveccih davranışları ezmesini, herkesin gözünde küçük ve haksız göstermek gayretile girilen savletleri kırıp geçirmesini hayret edilecek bir meharret ve cesaretle başarırdı. Hele içinde bulunduğu muhitin gözünde ve yaşadığı memleketin telâkki ve itibar ölçülerine saygı gösterdiğinin ispatlarını daha da güzel başarırdı. Şeref, namus ve haysiyet münakaşalarına girmekten bile çekinir, küçük bir temasla kıymet ve ihtişamını silip öldürür endişesile açık gözlerini bile hafifçe yumardı. Dostlar arasındaki iş ve güç ihtilâflarında kendisini ha-

kime tercih ederler, hususî hakemliğini itiraz edilmez bir kuvvet ve adalet sayarlardı. Böyle zamanlarda hemen hükme varmaz, tarafları büyük bir dikkat ve itinâ ile dinler, müphem kalan kısımları tekrar tekrar izah ettirir ve bir kerre ihtilâfın zembereğine parmağını basınca da, iki tarafı içi hilmiyet ve sevgi dolu gözlerle süzer, ellerini şefkat ve hararetle sıkır, uzun bir teemmülden sonra: (**Anladım, anladım hiç zahmete girişmeyin! Ben size üç gün mehil veriyorum! İyice düşünün, sorun, soruşturun! Varamamız neticeyi bir kerre de adalet mizanından geçirin!. Şayet, o muhteşem adaletin kutsal nuru gözlerinizi kamaştırmazsa, işte o zaman benden gelin, hükmü alın!..**) derdi.

Bu sözler hemen daima tesirini gösterir, alâkahları adalete doğru çeker, kızgın bakışlar yumuşar, asık çehreler sevimlileşir, acı sözler tatlılaşır ve ihtilâfın taraflıları verilen mehil daha bitmeden, kol kola girerek kendisine dönerler, anlaştıklarını belirterek teşekkür ederlerdi. Şayet, bu hayırlı neticeye varamamışlarsa, aldıkları hükmün doğruluk ve isabeti karşısında, yine teşekkür edip giderlerdi. Bir defasında, şirketinin pek takdir ettiği mimarı ile, bir inşaat sahibi arasında çıkan karışık bir ihtilâf, iş sahibinin isteği ile önüne getirilmişti. Dava konusu aslında basitti. Şirket mimarı inşaat sahibinin arsasına yaptıracığı büyük bir binanın projelerini çizmiş ve ayrıca inşaatın fennî nezaret mes'uliyetini de taahhüt eylemişti. Binanın temelleri atılmış ve baba inşaat bir hayli ilerledikten sonra, inşaat sahibi mimarın nezaret vazifesini lâyıkile yapmadığı ve kendi isteklerinin de yüz üstü bırakılarak binanın estetik vasıflarını belirtmeyeceğini ileri sürerek, işi

o safhada bırakmasını istemişti. Mimar da, mal sahibinin iddiaları yersiz olmakla beraber, istenmediğinden işini bırakmağa amâde olduğunu, sadece arada kararlaştırılmış bütün ücretinin kendisine tam olarak ödenmesi lâzım geldiğini öne sürmüştü. Tarafların karşılıklı keşide ettikleri protestonamelerde de bu cihetler vazıhan yazılı idi. Nitekim şifahî beyanları da bu hudutlar içinde cereyan etmişti. Emin Refik, bu işte de iki tarafa üç günlük bir anlaşma mehli vermiş, fakat anlaşma olmamıştı. İki taraf iddialarında değişmemişlerdi. Nihayet kararı aldılar. Karar pek kısa ve o nisbette de kat'î idi: **(Yapmış olduğum inceleme ve soruşturmada inşaattan önce arsanın rayıç değeri 1.000.000 lira ve ihtilâf safhasında ise, 1.500.000 liradır. Bu güne kadar inşaatın kaba kısmına sarfedilen para: 325.000 lira olduğuna göre, mal ve emek birleşmesinin mahsulünden çıkan kazanç: 175.000 liradır. Diğer bir hesaba göre, inşaatın bitmiş kısmı, bitmemiş kısmına kıyasen % 25 dir. Fikrî ve kalbî emeğini alan mahsule katmış olan mimarın bu güne kadar itiraz mevzuu olmamış mesaisinin karşılığı, arada kararlaştırılmış ücretin bu nisbete tekabül eden % 25 olmayıp, istihsal edilen değer artışı: 325.000 liranın mimarî % 10 ücretinin % 25 idir. Bu da 8.125 liradır. Gerçe mimar ücretinin büyük bir kısmından mahrum edilmektedir. Bunun da sebebi ihtilâfın çıktığı tarihten bir müddet evvel ayrıca iki inşaatın proje ve fennî nezaret işlerine el atmış olmasıdır; ve zira altına girdiği taahhüdütlerin çokluğu, kendisini eski gayret ve ihtimamından alakoymuştur.)**

Emin Refik'in bu çeşit, bir çırpıda çözüp adalete ge-

tirdiği ihtilâfların sayısı pek çoktu. O, hukuk fikrini çekici bir histen, ölüme vasıl olacak bütün beşer ömrünün kısalığından, ebediyet ile yaşanan zaman arasındaki nisbetin, en büyük rakkamlara bile sığmıyan, garabetinden alıyordu : **(Hisle varılan hüküm, akıl ve mantıkla varılana nazaran, daha az yanıltıcıdır. Hakimler hep önlerindeki kanunlara göre hükme varıyorlar. Halbuki onlar bu kitapları kapayıp kalblerini açabilmiş olsalardı, adalet daha sür'atle ve daha isabetle hedefine varırdı!)** sözlerini her vesile ile tekrar etmekten zevk duyardı.

Böyle olmasına rağmen, karısının bu sessiz ve gürültüsüz, lâkin kıyasiye hücumları karşısında, yıkılmayan, yorulmayan mücahit tavrını takınmıyor, bir çıkar yol bulamıyordu. Şaşkın, bezgin ve mecalsiz kalıyordu. Sesi zayıflamış, yumuşamış, hattâ kısılmıştı. İner gibi konuşuyordu. İçindeki kargaşalığı dışardan göstermemek, sulh ve sükûn rüzgârının serin beşiğinde memnun ve mutlû sallandığını ilân etmek, şen ve sakin kalmak azm ile yanıyordu. Fakat her gün daha da beyazlaşıp seyrekleşen saçları, ağız kenarlarında gittikçe çukurlaşmış büzülen derin çizgilerin gizlenmesine imkân bulamıyordu. **(Beni, tâ can evimden vurmak istiyorlar! Bu her halde benden daha kudretli, daha cazibeli ve daha anlayışlı bir insan! Lâkin kim olabilir?..)** Böyle düşüncelerin kasırgalarına tutulduğu zamanlarda büsbütün halsizleşir, yüksek şeker hastaları gibi yerinden kıpırdanmak bile istemezdi! **(Yoksa, küçüğüm bu derece karanlık, öylesine yanık ve cesaretli olamazdı!..)**

Hele şu son günlerde, sadece işleri ve etrafı değil,

sanki bütün hayatla her çeşit bağlarını koparmış, artmıştı. Kendini sun'î bir hayat yaşıyormuş gibi hissediyordu. Bu yüzden de, kalbini ışık ve hararetle dolduran ümit hazinesi tamamen kaybolup gitmişti...

Üç gün önce, içine dolan kasvet daha da artmış, eve pek erken dönmüştü. Bütün geceyi kâbuslar içinde geçirmiş, kendine huzur ve halâs dünyası yaratabilmenin çarelerini aramış durmuştu. Sanki dört tarafı tırmanılmaz müthiş duvarla çevrenmişti. Havasız, ışıksız ve manzarasız kalmıştı. Bir aralık yatağından fırladı. Odada dolaşmağa başladı. Birden kendini hürriyetin kanadına tutunmuş hissetti. Neş'e ve kuvvete kavuşmuştu. Bir parça serin hava almak için pencereye yaklaştı. Etraf karanlıktı. Uzaklardan görünen tek tük soluk ışıklar vardı. Gözlerini yıldızlarla dolu gök yüzüne kaldırdı. Şaşup kalmıştı. Yer yüzünün kasvetli, donuk ve sessizliğinin üzerindeki gök yüzü pek muhteşemdi; irili ufaklı sayısız parlak yıldızlar kalbinin bütün zulmetini bir hamlede silip dağıtmıştı. Fezanın bu halini zaten eskiden beri çok severdi. Tatlı parıltıların cazibesine kapıldı; göğsünü temiz hava ile şişirdi. Geniş avuçları içine aldığı yüzünü hafif hafif sıvazladı...

Ertesi günü bürosunda, ayakta duruyordu. Yazı masasının üzerine intizamla konmuş bir yığın mektup tomarına evvelâ ürkek gözlerle baktı. Sonra elini uzattı. Parmakları ile tomarı geniş bir sahaya dağıttı. Aradığı mektubu bulamadı. İki de telgraf vardı. Onları çekti. Birisi Tahran'dandı. Ticarî mahiyette idi. Diğeri Mina'dan geliyordu. Dün çekilmişti. **(Yarın öğleyin oradayım. Hava meydanında bekle. Mina).**

KANUNLARINIZI KAPATIN,

Telgrafı iki defa daha okudu. Dudakları önce beyazlaşmış, sonra morarmıştı. Yavaşça koltuğuna oturdu; gözlerini yarı yumdu...

Bir kaç dakika öylece kaldı. Şimdi kendini, defin merasiminden sonra kabristandan uzaklaşan cemaatin arkasından kalkıp koşmak isterken, başı hak taşına çarpıp ölenin bizzat kendisi olduğunu anlayıp tekrar toprağa uzanan, bir ceset hissediyordu. Evvet bu gelişin, bu anî dönüşün ağır darbesini duymağa başlamıştı. İki taraftan biri toprağa uzanacaktı. Dişlerini sıktı. Hangi iklimlerin sert rüzgârlarını yediğini daha iyiye anlayamıyordu. Lâkin, esen rüzgârın şiddetini yüzünde hissediyor, kamçılanan yüzünde hiddetin hararetini duyuyordu. Kalbi heyecan ve korku ile dopdolu idi. Bu korku ve heyecanın hakikî sebebinin öğrenmek istemiyordu. İçten içe kaynayan, fakat uzun asırlar sessiz duran büyük volkanların birden büyük gümbürtülerle patlayıp lavlar fışkıracığını hissediyordu: **(Yarın! Evet, yarın!... Ne olacaksa yarın olacak!..)** Onunla tekrar aynı çatı altına gireceklerdi. Mina ile tekrar aynı evde yaşamak büyük bir hatâ olmayacak mıdi? Acaba, müthiş bir infilâkın aynı anda, hayatın uysal akışlarını temâşaya cehtetmeye çabaladıkları bir sırada, vuku bulması büyük felâketleri meydana getirmiyecek miydi? Bu korkunç indifadan akacak cehennem lavları bütün evi, içindekilerle beraber yakup eritmiyecek miydi?.....

Ertesi sabah gün ilerledikçe, Emin Refik telâşlanıyor, önce saatında uyandırılmamış olmasından, daha sonra kahvaltısında gazetesinin getirilmemesinden, ne zamandan beri dikkat etmemiş olduğu ev içinin nizamsızlığı, pisliği,

bakımsızlığından... ilh... şikâyetler ediyor, yanıp yakılıyor; bütün adamlarına lânetler yağdırıyordu. Halbuki, bütün bu gürültü ve patırdılar, içindeki endişe, telâş ve korkuyu her kesten saklayıp yenebilmek için yapıyordu!..

Acele yıkandı, giyindi ve sokağa fırladı. Önce başıboş, dalgın bir tavırla yürüdü. Sonra garajdan arabasını aldı. Beyoğluna çıktı. Büyük bir kuyumcuya girdi. Ufak pırlantalarla çevrili, gayet temiz ve kıpkırmızı damla bir yakut yüzük aldı. Büyük bir para ödedi. Arabasına döndü. Şimdi Yeşilköye uzanan asfaltın üzerinden sür'atle uçuyordu...

Hava meydanına yaklaştıkça sür'atı yavaşlattı. İki tarafında uzanan parsellenmiş ve işaretlenmiş arsaları, seyrek binaları, çok sık konmuş reklam levhalarını, yer yer yükselen tepeleri ve bazıları yarışa girmiş gibi görünmesile kaybolan arabaları arkasında bıraktıkça düşüncesi de artıyordu: (Şimdi bu yakut yüzüğü de ne deye aldım, sanki? Belki evvelâ sevinmiş görünecek. Fakat daha sonra buna türlü manalar verecek. Maksadımın ne olduğunu düşünecek. Belki de, bu hediyelerle kendisine yaklaşmak, onu avucuma almak için çırpındığımı zannedecek, ve böyle olunca da, cesaret ve hücumlarını arttıracak!....)

Araba Londra asfaltından hava meydanına giden daha dar yola dönünce, içinde bir bulantı hissetti: (Belki de sür'at ve hareket yapmıştır. Lâkin bu yüzüğe de hakikaten ne luzûm vardı? Kim bilir, belki de benim aşâklık duygusu içinde bocaladığımı, sersem, arsız ve yılgınlığıma hükmedecek!...) Müfekkiresinde kurduğu mantık te-

razisinin kefelerinden biri, bazan da diğeri ağır basıyor, ve bu duyguların kuvvetine göre arabasını hızlandırıp, yavaşlatıyordu. Bu yüzden yolun gidiş istikametini de lââyikile seçemiyor, trafik nizamlarını alt üst edecek bir kayıtsızlık ve dikkatsizlikle ilerliyordu. İşte bu anlarda, diğ er arabaların da muvazenesini sarsıyor, bozuyor, içindekilerin sert tepkilerine, ve hattâ hakaretlerine hedef oluyordu. Halbuki, o bütün bunların farkında bile olmuyordu!...

Hava meydanı bekleme salonunda bir haylı oyalandı. Karşılama, ya da uğurlama için gelen diğ er insanlara dikkat bile etmiyordu. Birden koluna birinin girdiğini farketti. Döndü. Eski iş ortağı Halûk Ziya tatlı bir bakışla gülüyordu. Sükûnetle elini sıktı. Mülâyım bakışlarla süzdü. Ve sonra sevincini gizlemek istemiyormuş gibi, pek yakın bir dost halile onu kucakladı.

— Karşılacağın müstesnâ insanı biliyorum, Refik!

— .....

Halûk Ziya kolundaki saate bir göz ettikten sonra:

— Hava biraz bulutlu amâ, yine de çok güzel, dedi. Yarım saat sonra kavuşacaksınız!...

Emin Refik arkadaşının bu tereddütsüz konuşmasından hiç bir şey anlamamıştı. Hislerini belli etmemeğe gayret ediyor, gülümsemek istiyordu. Aylardır içini ezip kemiren endişeler, dağlardan yuvarlanan çığlar gibi büyümüş, yuvarlandıkça da güzergahındaki serili karlarla birlikte ağaç dallarını, kopmuş kayaları, taşları, kökleri her şeyi, her şeyi de söküp indirmişti. Böyle olmasına rağmen, bu anda vadide de sükûn ve huzura kavuşmuş

değildi. Bu, durulacak yeri olmıyan mütemadî bir iniş-ten ibaretti.

Gözleri dolmuştu. Arkadaşı bunun farkına varınca, kalbindeki boşluğa bir saadet payının dolmağa başladığını, sevdiği bir dostun huzuru yanında, kedi ruhunun da sükûna kavuştuğunu hissetmişti....

Mina, son derece güler yüzlü ve seyahatından ziyadesile memnun göründü. Uçağın iniş kapısına yanaştırılan merdivenin basamaklarından indikçe gülüşü artıyor, yüzünün sevimliliği beliriyordu. Al bir döpiyes giymişti. Kırmızı bir fular tutuyordu elinde. Hafif bir rüzgârın dokunuşlarına kapılmış saçları havalanıyordu. Bir elinde de iki küçük el çantası sallanıyordu. Arkasından inen yaşlı bir dönüp dönüp bir şeyler söylüyor, sonra da eşarplı ilini ağzına doğru götürüp gülüyordu. Gözleri hep boşlukta birini arıyormuş gibi dönüyordu.

Yolcuları karşılamağa gelenlerin sayısı çoktu. Balkondan bağırانlar, el sallayanlar kalabalığın daha da fazla olduğu intibamı veriyordu.

Emin Refik arkadaşının kolunda sessiz sessiz bakıyor, zaman zaman gözleri etrafındaki insanların üzerinde inatla duruyordu. Mina yere ayak bastığı halde, kendisini seçememişti. Birden Halûk Ziya kolunu sıktı.

— İşte!... İşte!... Bak, sana el sallıyor....

Emin Refik arkadaşının gösterdiği istikamete baktı. Mina'yı görmüştü. Onun yürürken sağ tarafa sekiyormuş gibi, hafif eğilişlerinden tanınmıştı. Uzun zaman bir kafese kapatılmış uzun ve ince kanatlı nazlı bir kuşun parlak ve hür havaya çıkması gibi bir hali vardı. Heyecanını saklamağa çalışarak:

— Ha!... Evet!... O !... deyebildi.

Gümrük, döviz, vesair formalitelerden sonra kucaklaştılar.

Genç kadın, sağ elinin şahadet parmağını tehdit manasında sallıyarak:

— Refik, beni öpmiyecekmisin? deye şakalaştı.

Kocası yanaklarından hafifçe öptü. Halûk Ziya neş'elenmişti:

— Ha, söyle!..... deye kakkahalar attı.

Biraz geride memnun ve fakat yorgun gözlerle bakan yaşlı kadın, çantasından küçük mendilini çıkardı. Hissettirmemeye çalışarak kirpiklerine sıralanan sevinç göz yaşlarını sildi. Emin Refik birden onun farkına varınca, karısını bıraktı. İçinin sevincini belirten bir gülümseyişle:

— Sevgili Saliha hala!... Hoş geldin!... deyerek onunla da kucaklaştı.

— Refik biraz üzgünsün! Hastamısın yoksa?

— Yok hala, iş yorgunluğu....

— İnşallâh! Amâ, bu gün işi düşünmiyeeksin!.....

Saliha halanın halinde bir coşkunluk, bir sevinç vardı ve bu halin gizlenmeyecek kadar belli oluşu, Emin Refiği birazcık olsun teselli etmişti. Bu bulutlarla dolu semânın geniş bir sahayı açık bırakışı gibi bir şeydi. Belki de, bu bulutlar tamamen dağılacak ve güneş bu masmavi gökte ümit ve ihtişam ışıklarını dağıtacaktır....

Hamal valizleri arabanın bagajına yerleştirirken, Mina arabanın ön kısmına, Saliha hala da arkaya oturdu. Emin Refiğin karısının yanında direksiyonu tutunca nefis bir kokunun arabaya yayıldığını hissetti. Bu kokuya,

kadınlığa has bir şefkat ve sıcaklık havası, tarif edilmez bir incelik ve tazelik te katılıyordu....

Mina kadın sezişinin hemen daima erkek zekâsına üstün olduğunun yeni bir örneğini verdi. Artık saçları iyice kırlaşmış kocasının büyük bir itinâ ve incelikle yaptığı cömertliklere, iltifatlara, hassasiyet ve sevinç gösterilerine rağmen, fikren ve ruhan pesimist ve derin surette çöküntü içinde olduğunu; yüreğinin şiştiğini, dizlerinin titrediğini ve bir korkunun iri ve acı dişleriyle iyice kemirildiğini pekalâ anlamıştı. Üstünde, billûr sular çağlıyan, en nadide çiçeklerin doldurduğu cennet bahçelerile çevrili, mor dağların, yeşil vadilerin ve güneş yüzlü insanların dolaştığı mes'ut görünen efsanevî bir diyarın altında kin, gurur, hiddet ve intikamın kaynaştığı bir cehennem kayınıyordu!..

Onun için projesinde bir değişiklik yapmağa mecbur oldu. Onunla daha sonra konuşacaktı. **(Bir kerre dalgaların en şiddetlileri geçsin!.. Sular bir kerre sakinleşsin!.. Durgun suların yüzünde atılan taş kaydıraklarının izleri daha derin, daha belirli olur!..)** deye düşündü...

Mina, evlendiği gündenberi yalnızlık ve avareliğe mahkûm olmuştu. Gerçe, daha sonraları gerilen, sıkılan ve çekilen esaret zincirleri gevşetilmiş ve hattâ, bu zincirleri iki taraf çeke çeke nihayet parça parça kopmuştu; amâ, kopan halkaların her biri tabiatın kucağına fırlatılıp saçılacağına, toplu bir halde bir köşeye konmuş, kocası zamanın ve işin verdiği her fırsatı nimet bilerek, bu halkalardan bir avuç alıp, yine bunları birbirine eklemek istemişti. Fakat, genç kadın esaretin, ihanet ve hiyanetin annesi olduğunu ileri sürerek bir sırtlan çevikliğile atılmış,

onu pençeleyip tirmalamış ve avucundan aldığı halkaları rüzgâra savurmuştu. İşte, bu suretle avuç dolusu halkalar savurula savurula nihayet hepsi de tükenmiş ve böylece tam ve kayıtsız bir hürriyetin kucağına düşmüştü...

Genç kadın muhafazakâr ve mutaassıp bir Türk ailesine mensup değildi; binaenaleyh, aslında hür ve serbest yetişmişti. Türk ordusunun, kahramanlıkla bilgiyi itidâl ve tevazuu yan yana getirmesini ve uzlaştırmasını bilen, albaylardan birinin kızı idi. Annesi son derece zayıf, kibar ve oldukça da güzeldi. Üç kız ve iki erkek evlâdın dördüncüsü idi. Babası en çok kendisini seviyor, fikren yetişip yükselmesini istiyordu. Nitekim liseyi bitirince, bütün maddî fedakârlıkları göze alarak çok heves ettiği felsefe ve ilâhiyat tahsili için kendisini İsviçre'ye göndermişlerdi. Fakültenin üçüncü sınıfına kadar okumuştur. **Basel** şehri üniversitesi bu Türk kızının zarafet, hassasiyet ve derslere derin nüfuzu, hevesi ve çalışkanlığını takdir ederek burs vermişti. Fakülteyi bitirmesine daha bir buçuk yıl varken, bir sömestr tatilinden istifade ederek İstanbul'a, ailesinin yanına gelmişti. Babasının çok samimî arkadaşı ve komşusu Emin Refik, kızının Avrupa'dan gelişi şerefine arkadaşına evinde bir ziyafet vermişti. Zaten sekiz ay kadar evel Avrupa seyahatından dönüşünde oğlunu ziyaret maksadile uğradığı İsviçre'nin Basel şehri Üniversitesinde Mina'yı görmüş ve pek beğenmişti...

İşte Mina kocasını asıl bu ziyafette iyice görmüş, tanımıştı.

İri gövdeli, kocaman elli, kalkık kaşlı Emin Refik'i pekte beğenmemişti. Fakat son derece yumuşak bakışlarını, cömert misafirperverliğini unutmamıştı. Az konuşuyor-

du. Gözlerinin etrafı beyaz çil lekelerile çevrili idi. Bu lekelerden ellerinde de bolca vardı. Giyinişindeki sade zenginlik ve uygunluk hoşuna gitmişti. Yemekte içki almıyordu. Babasile sık sık ve zarif nüktelerle şakalaşıyorlardı. Her vesile ile, artık ömrünün son baharını yaşamakta olduğunu, hayatın gençlere lâıyk ve onlarla renkli olabileceğini, güzelliğin ruhta olduğu kadar beden ve yüzde de görünmekle insan oğlunu bahtiyar edeceğini; paranın ise, ancak bedeni satın alabilip, ruha biç bir şekilde yaklaşmıyacağını söylüyordu. Evini dolduran nadide eşyaların güzelliğinden bahis açılınca, hemen başka bir mevzu ile meşgulmuş gibi bahsi değiştiriyor, sanki bu sahaya giriş kendisini mahcup edecekmiş gibi irkiliyordu. Yemeklerin nefaseti hakkında yapılan methiyeleri memnuniyetle karşılamakla beraber: **(Yemekler, insanların iştahlı olup olmadıklarına göre, mevsimlerin değişikliklerine, neş'eli veya dertli anlara göre lezzet derecesine maliktir.)** gibi cevaplarla mühimsemiyordu.

Kültürünün derecesini pek iyi öğrenmemiş olmakla beraber, yemeklerin yeniliş zamanları ve iyi çalışıp iş başarma mevzuu hakkında yapılan musahabada söylediklerini pek alâka ile dinlemişti: **(Eski Romalıların yaptıklarını taklit etsek, bence daha kuvvetli bir bünyeye malik oluruz. Yana doğru uzanmış olarak, yumuşak yastıklara ve ipek kumaşlarla kaplı düşeklere gömülerek yersek, yemeklerin lezzeti de başka olur, faydası da. Halbuki, kuru sandalyalar üzerinde dikine oturmuş olarak, muhtelif vasıtaları usulile kullanarak ve etrafın ayıplama korkusu içinde yimek bir işkence değildir de nedir? Hele çalışmak ve iş başarmak için edindiğimiz itiyat daha da yorucu, ve-**

rimsiz ve zahmetli; bedenimizin, enerjimizin, tahayyülâtımızın mezarı oluyor! Bir kerre, sağlık ilmine dair kitaplar bize, uzanarak ve ayaklarımızı daha da yukarılara dayıyarak çalışmamızın, gerek kan dolaşımının kemâlile vukuunu, gerek beynimizin beslenmesini, ve gerek bütün bu sebeplerle neş'e ve kuvvetimizin artmasını sağlar. Bunun ispatı da kolaydır. Erken yatup geç kalkmayı bütün hayatlarınca itiyat edinmiş meşhurlara bir bakalım. Filozof ve sosyelog Ruskin, Mark Twain, Voltaire, Disrael ve nihayet Winston Churchill.. ilh... Bunlardan Ruskin, bütün büyük faaliyetlerini yatakta uzanarak yapmış, bu zamanın sükûn ve huzuru için çırpınmıştır. Bir gün nihayet büyük bir eserini bitirmek için yatağında bile kimse tarafından rahatsız edilmesini istemiyerek, dost ve hısımlarına birer mektup göndermiş; iki ay için ölmüş olduğunu ve mezarına uzanmış bulunduğunu kabul etmelerini rica etmişti. Mark Twain, bütün eserlerini yatağında yazmıştır. Churchill erken yatar, günün öğle vaktine kadar yatağından çıkmaz; öğle yemeğinden sonra yine yatar, ancak ikinci zamanı sokağa çıkardı; bütün bir insanlığın hürriyet ve saadeti için ettiği kahramanca mücadelelerin planlarını yatağında tasarlayıp çizer, yazardı. Voltaire de, insan oğlunu zangır zangır titreten ve müstebitlerin heyecan ve kin içinde yaşamalarına sebep olan o meşhur eserlerini hep yatağında yazmıştır. Montesquieu, o büyük Fransız ihtilâlinin göz kamaştırıcı eserlerini ekseriya uzanarak yazmıştı; hattâ reisi bulunduğu Bordeaux şehri yüksek mahkemesine ve daha sonra Fransız' Akademisine bu yüzden pek geç geliyordu. Ölmez "İran Mektupları" adlı eserinin içinde geçen kızgın çöllerin, uzak denizlerin,

efsanevi sarayların ve gül yüzlü bakirelerin koştuğu İsfahan bahçelerini yatağında uzanmış olarak tasvir etmişti. Ya büyük tilmizi ve beşer nev'inin gözlerini, devrinde kamaştırdığı kadar, gelecek bütün devirlerin fikriyatını hayret ve minnetlere boğacak büyük İtalyan filozof ve cezacısı Marki Beccaria, muhteşem eseri Suçlar ve Cezalar'ını da, henüz 22 yaşında Milâno'daki mütevazi odasında hep uzanmış olarak tasarlamış ve 24 yaşında biçare insan oğullarının ıztırapları ile derin bir vecd ve heyecan içine sürüklenmiş olarak, yatağında yazmıştır. Bana gelince, büromdaki koltuk hafifçe öne meyillidir. Masamın altında da kimse tarafından görülmesine imkân olmıyan bir tabura vardır. Ziyaretçilerim ayaklarımın tabura üstünde olduğunu pek anlamazlar. Hoş anlasalar da, mazeretimi daha önceden hazırlamışımdır...)

Mina, yumuşak, tatlı, pürüzsüz ve ahenkli konuşan bu adamı, geniş ilim hamulesile ilk görünüşünden çok daha ehemmiyetli, sevimli ve cazibeli bulmuştu. Hangi sahaya ilişse, kanatlarını açıyor ve bu geniş kanatların kucakladığı kültürün ve tecrübenin büyüklüğüle uçuyordu...

Bekârdı. Aile hayatı hakkında başka bir toplantıda konuşmuştu. Evliliğin huzuru yanında, vesvese ve endişelerini de sayıp dökmüştü: **(Bir kadının görünen tarafı, güzelliği veya çirkinliği ise, görünmeyen tarafları daha çoktur! Bunlar arasında neler, neler olabileceğini ancak Tanrı bilir!)** deyordu...

Çok zengin olduğunu söylüyorlardı. Serveti söz konusu olunca, yüzü asılıyor ve susuyordu. Bir defasında bu mevzunun üzerinde daha fazla durulmasına tahammül ede-

memiş: (Hakikî servet, rüyâ aleminden hakikat alemine göç ederken götürebileceğimiz şeylerdir. Böyle olunca da, müflis bir kimseyim, ben!) demişti. Mina, bu çok acı hüküm üzerine gözleri babasına dönmüş, zavallı babacığının ağlamaklı olduğunu yüreği parçalanarak görmüştü...

55 Yaşında idi. Yüz adalelerinin gerginliği, dişlerinin eksiksiz ve beyazlığı, gözlerinin yeşil ve sarı renklerle emsalsiz daireler çizerek, ıslıl ıslıl yanışı onun yaşından çok daha diri olduğunu gösteriyordu....

Mahallenin hemen her evinde ismi hörmət ve sevgi ile söyleniyordu. Her fırsat çıkışında, hakikaten muhtaç olanlara yardım elini uzatıyor, zengin ve hayırhâh müfekkiresinin nimetlerini saçıyordu. Bütün bu iyilikleri yaparken, yüzünün asıldığının vaki olmadığı söyleniyordu....

İşte Mina, bu adamla evlenmesi hususunda babasının gösterdiği şiddetli arzuyu hissedince, aradaki yaş farkını, yarıda kalacak tahsilini ve henüz kalblerinin konuşup kucaklaşmamış olmasını umursamadan (Peki! Sizinle evlenmeyi kabul ediyorum!) demişti....

Evlendikleri günlerde henüz yirmi beş yaşını bitirmişti. Her gün güneşle uyanır, gurupla uyurdu. Bütün günü hareketli, şen, göklerin mes'ut kuşları hafifliği ve sevimliliği ile maviliklerde uçarak geçirdi. Evlilik hayatı kısa bir pembelikten sonra yavaş yavaş kararmaya, solmaya başlamıştı. Kocasının kendisine düşkünlüğü arttıkça, kıskançlığı da büyüyordu. Yüzü her gün daha da asılıyor, kaşları kalkıyor ve homurdanmaya başlıyordu. Müdahaleleri kitaplarına kadar uzanmış, okuyacağı eserlerin önce kendi tarafından oknup beğenilmesi şart edilmişti. Vücudunun dolgun ve tahrik edici tarafları görünmesin deye,

modellerini inceden inceye eliyordu. Bir defasında muhtelif moda evlerine ait mankenlerin bulunacağı bir defileye o da gitmek istemişti. Erkeklerin bu yerlere karılarıyla gitmelerinin henüz memleketimizde adet olmadığını söyleyince, Emin Refik kızarmış, sonra da: **(Ne o, küçük yoksa benden utanıyormusun!)** diye serzeniş etmişti. Defileye yalnız gitmişti amâ, dönüşünde kocasının komidinin üzerine bıraktığı bir pusulada, işleri için acele Bursa'ya gittiğini, bir kaç gün kalacağını yazıyordu. Halbuki, ertesi günü yazıhanesine telefon ederek, seyahatın ne maksatla yapıldığını sorunca, hiç haberleri olmadığı cevabını almıştı...

Zaten o günden sonra, aralarındaki gerginlik daha da artmış, hattâ, kısa bir müddet sonra da odalarile birlikte yatakları da ayrılmıştı...

Mina, evlenmekle hiç iyi etmediğini, sadece babasını memnun bıraktığını, yeşil vadilerin, zümrüt akar suların, mavi göklerin, pırıl pırıl yanan altın yıldızların süslediği bir cennet diyarını sür'atle aşıp, kızgın, gölgesiz, sessiz, kurşun gibi durgun ve ağır kumlu bir çöle girdiğini hemen anlamıştı. Lâkin olan da olmuştu! **(Yoksa!.. Yoksa, ben mi onu mes'ut edemedim? Kabahat benim mi, Rabbim!...)** diye hayıflanıyordu. Hakikatte kendisi iffet, haysiyet, merhamet ve ciddiyet istikametlerinden bir parçacık olsun ayrılmamıştı. Buna her şeyile yemin edebilirdi. Lâkin, kalb ve meyil itibarile bu kadar cesur ve kuvvetli konuşamazdı. Kalblerimizin bağları Ulû Tanrının elinde idi. Bu muazzam iradenin önünde, hayatın en zelîl ve sefil heyecan ve tahriklerine, en sade cazibelerine esir insan kalbinin hakikî bir cürmü olabilir mi? Vaktile okuduğu ve

KANUNLARINIZI KAPATIN,

derinden derine heyecanlandığı cihanşumûl bir determinizm felsefesinin büyükleri olan Zenon'u, Seneca'yı, Spinoza'yı hatırlıyordu. Cihanı saran ahenk ve nizâmın hakimi ancak Ulû Tanrı idi. Bu ahenk ve nizâm bütün cihanı sarmakta, tecrübeyi aşup Allâh'a vasıl olmakta idi. Böyle olunca, bir erkeğin karısına hakim olmaya kalkması, ondan tam bir aşk, tam bir iptilâ ve yalnız kendine müteveccih bir cazibe beklemesi doğru olurmidi?

Günlerce bu neviden felsefî mülâhazalar, ilmî ve ilâhî izah ve mazeretler aradı; kendi mes'uliyetinin terazisini tuttu; ruhî meyillerinin vicdan murakabası önündeki kuvvetini denedi ve en sonra, hiç bir kabahati olmaıyacağına iman getirdi!...

Ne yapabilecekti? Hangi zırhını kuşanacak, kimin öncülüğünü isteyecekti? Her kesin nazarında talili, bahtıyar ve tatmin olmuş bir kadınıdı. Her şeyi vardı. Serveti, aşçıları, hizmetçileri, mücevherleri, her şeyi, her şeyi... Sadece, kocasının yaşlı olması, iş ve gücüne dalmış bulunması mutluluğunu giderecek, hattâ azaltacak bir mazeret sayılmazdı. Erkek aslında işinde erkektir, diyorlardı. Erkeğin karısından yaşlı olması da asıldı, onlarca!...

Emin Refik karısının ürperen gönlünü, tükenmekte olan sabrını hissediyor, lâkin her gün daha da serpilip gelişen, giyinip süslendikçe güzelleşen Mina'nın yürümek istediği geniş ve dümdüz yolun şurasında, burasında gizli çukurlar, belirsiz tümsekler olabileceğinden emin bir insan olarak, istikametini değiştiremiyordu. O, hayatta erkek kudret ve muvaffakiyetlerinin bütün hazlarına nail olmuştu; geçirdiği sevdaların tatlı acı hatıralarını unutmazdı. En mülâyım ve kalb vuruşları en sakin kadınların,

ısrarlı bakışların, yalvarmaların, hiç bir kötü maksadın esiri olmadan, yalnız ilâhî duyguların incizabile coşulduğunun teminatları sayılıp dökülmek suretile elde edildiklerini pek alâ bilirdi. Gerçe kadınların hissî kudretleri, sezişleri itibarile erkeklere üstünlükleri bir hakikattı. Lâkin, erkek azım ve sebatının üstünlüğü onlardaki ihtişam ve kuvvetle birleşince de, kadınları kolaylıkla tuzığa düşürebildikleri de bir hakikattı!..

Emin Refik mazeretlerinde haklı olabilirdi; fakat Mina bu görüşlerin zebûnu olamazdı. Kafese hiç alınmamış bir kuştı. Göklerde uçmak, yerdeki ağaçların, dağların, coşkun ırmakların, hattâ denizlerin bile gökteki cevelanına manî olmasına tahammül edemezdi. En yumuşak duygularının, sevinç, acıma ve hattâ aşk duygularının gizli kapıları yoktu. Bütün bu kapılar ardına kadar açıktı ve dışarıdan içeriye bakanlar her şeyi olduğu gibi görebilirlerdi. Hayatının daha ilk baharında, kalbi baştan başa dolduran ve birinin diğerine beslediği arzunun kuvvet ve cazibesi olan aşkını köstekliyebilecek dünyada hiç bir kuvvet olamazdı!.. Bu, kükreyen denizin çılgın dalgalarını kamçılarlamak istemek gibi gülünç bir şey olurdu. Hayır kamçılarlamazdı!... O, bunda kararlıydı!..

Bir gün anî kararını verdi ve boşanmaları bahasına da olsa kararını mutlaka tatbik edeceğini açıkladı; yarıda kalan tahsilini ikmâl için İsviçre'ye gidecekti. Emin Refik önce kendi kararını bildirmek için (**Düşüneyim!**) demişti. Aradan ancak on beş gün geçtikten sonra, bir akşam gayet neşeli ve azımlı görüldü: (**Gideceksin, küçük!**) .Mina bu cevabı pek beklememişti. Bu cevabın kucaklayabileceği ihtimaller, bir an kafasında belirli. En tehlikelisi olanını,

boşanmaları ihtimalini dahi hayırlı sayarak, teşekkür etti ve seyahat hazırlığına başladı. Emin Refik, üzüntülü, fakat kat'î kararlı görünüyordu. Kafasını yoran ve kalbini sıkıştıran tereddütler geçirdiği muhakkaktı: (**Amâ, yalnız bırakmam, Saliha hala da seninle gelecek!**) Bu teklifi hemen kabul etmişti : (**Zaten bir senen kalmıştı. Ne bu müddetin uzatılmasına, ne de başka bahanelerle fazla kalmana kat'iyen razı olmam! Sene sonunda dönersin! İster diplomanı al, ister alma!**). Bu teklifi biraz anlayışsız ve hoyratça buldu: (**Bir kerre tahsilimi üçüncü sınıfta bıraktım. Binaenaleyh, bu sınıfı yeniden okuduktan sonra son sınıfı da okumam lâzım! Bundan maâda, imtihanları kimse garanti edemez. Dünyanın bin türlü hali var; elime bir diploma almalıyım! Bana kalsaydı, bütün hasretim lisans diplomasından ibaret değildir; doktoranı da yapmak isterdim.**) Bir müddet sustuktan sonra : (**Allâh! mevzulu bir tezin taslağını ne zamandır kafamda hazırlamış bulunuyorum, bile!**) deye ilâve etti.

Emin Refik, bütün bu aksi cevapları sükûnla dinlemişti. Çok düşünceli görünüyordu. (**Babam da, doktora yapmamı arzulardı. Rahmetli, bilhassâ Allâh mevzuu için derin bir incizap ve alâka duyuyordu!**) Kocası bu son sözler üzerine başını düşüncelerinden ayırmış, derin bir yeis içinde kendisini bir hayli süzdükten sonra: (**Öyle mi, demişti, demek baban böyle istiyordu?**) Bir müddet tereddütten sonra, içinden gelen tatlı bir gülümseyişle: (**Pe-kalâ, demişti, işte ben de babanın arzusuna katılıyorum. Doktoranı da yaparsın!**) Mina ilk defa kollarını kocasının boynuna coşkun bir muhabbet ve minnetle dolamış: (**Te-**

şekkür ederim, Refik!) deye tatlı göz yaşlarını akıtmıştı.....

Mîna, yıllar önce geçen bu muhavereyi şimdi en gölgeli noktalarına kadar hatırlıyordu. Aradaki bu açık anlaşmaya rağmen, başka şartlar içinde, ve hiç beklenmeyen hisler, itiraflar için yurda dönmüştü. Olan olmuştu. Arkasında bütün köprüler sapa sağlam ve bütün yükleri kaldırabilecek kudrette ve ayakta durdukları halde, kocasile müşterek hayatlarının bütün ağırlıklarını taşıyabilecek önlerindeki köprüleri toptan yıkmış, param parça etmişti. Yapabileceği tek hareket ayakta duran arkadaki köprülere dönmek, onların üzerinden geçip saadete erişmekti!...

Şimdi o, kalbi burkularak, vücudu baştan başa titriyerek atılacağı kavganın büyüklüğünü, tırmanacağı irtifan belki de yarısında kayarak dehşet verici gürültülerle düşeceğini, zemine sıhhat ve huzurla değil, fakat şiddet ve ölüm naresile devrileceğini hissediyordu ...

Kocasının bütün vahsî ve mağrur faziletini, yapmacık ve hileden ibaret hilmiyet ve sükûnunu artık tamamen seziyor, biliyordu. Evet, hepsi hepsi bir ihanet ve hiyanetin intikamcısı olmak azmîle takınılmıştı. Bu adam, kendisini dünyada yalnız onun hevesatına tabi, yalnız ona hayran olmakla yetinebileceğine inanmıştı; nefsi için bütün bu zevkleri bir hak bilmışti. En kıymetli kumaşların örttüğü ve en pahalı mücevherlerin süslediği kendi vücudu ise, onun için sadece bir oyuncaktı! En masum istekleri onca bir suçtu! Onun nazarında, bir esir, paranın çektiği ve kuvvetin yığıldığı alelâdde bir esirdi!...

Heyhat, Emin Refik yanılıyordu! Hem ne fecî şekilde yanılmıştı!... Çünkü, belki bedeni ile bir esirdi; lâkin ru-

hu, fikri tamamen hürdü; hür kalmıştı!.. **Onun sert, haşin ve kat'î kanunlarını tabîî kanunlara göre tâdil ve islâh etmişti. Fikren daima Everest zirvesi kadar bağımsız, yüce ve dik kalmıştı!.. Ebediyen de öyle kalacaktı!.. Beşer duygusunun tabîî temayülüne aykırı her kanun, bir nehrin ortasında, tatlı ve serin çağlayan suları durdurmak için, birden bire yükselen baraj duvarlarına benzerdi. Öyle ise, ergeç ya bu duvarlar akan çılgın suların kuvvetile aniyen devrilecekler, yahut da bu duvarları diplerinden yavaş yavaş yumuşatıp eriten bu sular, onu sonunda mutlaka ortadan kaldıracaktı!...**

Fazilet ve namus telâkkilerine karşı işlediği suç, onun hevesata boyun eğmeyeşine, direnişine en kuvvetli delildi. Onunla şehvet sathı mailinde de elele değildiler. Hattâ, bu sathın kenarlarında bile ürperti duyuyor, bu ağır yükûn altında nasıl can vermemiş bulunduğuna hayret ediyordu. Değil bu arzunun zirvesine ulaşmak, daha ilk merhalelerinden bile istikrâh duyuyordu; daha ilk anlarda bedeninin dehşetten nasıl titrediğini, gözlerinin büyüyerek nasıl kaşındığını, soluk terler içinde nasıl metlûç ve münhezim kaçışını, kin ve intikamın ümit ve tesellisile odasına nasıl sıvıştığını unutmuyordu!...

Hakikat şu idi ki, Mina kocasını hiç sevmiyor, ondan hattâ iğreniyordu. Onun iş ve cemiyet hayatındaki muvaffakiyet ve mümtaziyetini de küçümsüyordu. **(Zira, deyordu, o ne bir fikir adamı, ne de büyük çapta ve büyüleyici zekâ sahibi bir iş adamıdır. Çünkü, büyük vafına müstahak bu tipte bir adam, zaman zaman muvaffakiyet-sizliklere, inhidamlara maruz kalır. zira, gözünü hiç bir**

budaktan esirgemez. Nazarları çok ileriye ulaştığından, çok uzaklardaki vahameti, tehlikeleri görebildiği halde, yakınlarındakileri görmez. Her çeşit müşkülâtta pek az yılar. Halbuki, bütün büyük işlerin muvaffakiyetini hazırlayan ufak teferruatı ihmâl eder!.. Şimdi, bir de ona bakalım, o böyle biri midir?.. Hayır!.. Aslâ!.. O, her işini inceden inceye hazırlar, plânlar; hiç bir tarafı tesadüfe bırakmaz. Çünkü, en ufak bir ihmâlin nelere mal olacağını gayet iyi bilir!..)

Sonra, etrafını saran dalkavukları, memurları, müstahdemini içinden geçiriyor, hayret ve kızgınlıktan burun deliklerinin kanatları titriyordu: (Zaten, diyordu, umumî efkâr, böyle orta çaptaki insanları beğenir, sever. En yüksek mevkilere lââyık görür. Her muvaffakiyetin ona mal edilmesini ister. Hiç bir nimetten mahrum edilmesine razı olmaz. Her halini, her hareketini hoş, uygun ve haklı bulur. Halbuki, büyük adam öyle midir?.. Haksız yere ne acı buhtanlara lââyık görülür!... Hakkında biçilen bütün cezaları az bulurlar: — Çeksin cezasını, mücrim adam! — derler. Ekserisinin bir kulpu bulunup — Hain! — damgasile damgalanır ve hattâ bir punduna getirilip büyüklüğünü hayatiyle ödetirler!.. Geçimsiz denir!.. Mağrur, hırsız, katı yürekli ve neler de neler denir!...)

Dönüşünün haftası idi. Salonda yemek yiyorlardı. Sessiz ve düşünceli idiler. Saliha hala da sofrada idi. Zaman zaman başını tabağından ayırıyor, karı kocayı hissetmeden süzülüyor, bazan da, yemekleri sofraya koyan aşçıbaşına talimatlar veriyordu. Bir aralık sofradan kalktı, salondan çıktı.

Emin Refik aşçıyı da savduktan sonra, yavaş bir sesle:
— Mina, dedi, bilâkis bu bahsi iyice konuşmalıyız. Yangının iyice söndürülmesinin en iyi çaresi de budur.

Mina, çatal bıçağını usulca tabağına bıraktı, birden sararmıştı :

— Yangini söndürmek mi? Lâkin bu yangını söndürmek elmizde değil ki!...

Emin Refik yüzünü buruşturdu. Yavaş yavaş kaşları çatıldı, yüzünde yarı tehdit, yarı kızgın bir ifade belirmişti :

— İnsanların elinde olmıyan şey, Ulu Tanrı'nın elinde demektir.

Mina, bu cevapla dâvasını kazanmış gibi gülümsedi :

— Ve Allah'ın elinde olan bir şeyi, insanlardan istemek mümkün değildir!..

— .....

Bir gece önce, Mina koasile pek az konuşmuş, fakat kalbinde esen sıcak rüzgârların hızını ve coşkunu yeterli kelimelerle açıp göstermişti. Bu rüzgârlar esip geçerken, her şeyi söküp koparak, kırıp yıkarak birlikte götürecekti; vaktile «Dinler tarihi» ve «mukayeseli felsefe» derslerinde Çin'in büyük filozofu Kon-Fon-So' (1) nun söylediklerini içinden mırıldanmıştı: **(Olgun ve bilgili insanlar, dolgun buğday başaklarına benzerler. En kuvvetli ve çılgın rüzgârların esiş istikametine eğilebildiklerinden, saplarından kopup kırılmazlar. Ama, içi boş başkalar öyle midir? Eğilemediklerinden dik durmaktan vazgeçmezler, ve bu yüzden rüzgârların daha ilk**

---

(1) Konfüçyüs.

hamlelerine mukavemet edemeyip kırılıp saplarından koparlar ve zemine kanatları birden kırılmış kelebekler gibi düşerler!) Öyle ise, Emin Refik bütün bilgilerini, bütün olgunluğunu göstermeli, bunlardan kuvvet ve medet umarak başını eğmeliydi...

— Refik, demişti, büyük bir yangının ortasına düş-tüm! Hiç bir yanda kurtuluş kapısı bulamadım. Böyle olunca da, felsefenin derinliklerine daldım!...

Genç kadın bu sözlerle duygusunun şiddetini, çaresizliğini anlatmıştı. Sangi geciktirdiği bir ibâdetin son dualarını yapıp bitirmiş gibi, derin bir inşirâh duymuş, uyu-mak istemişti. Amâ, Emin Refik için vaziyet aynı değildi; ibâdet için girmek istediği mâbedin kapısını açamamış, derin bir yeis ve nevmidî içinde geriye dönmenin inki-sârını duyuyordu. Bir zamanlar bu mâbedin kapısını ne kolaylıkla açtığını şimdi büyük bir hayretle düşünüyordu : **(Artık, demişti, benim için sadece bu mâbet var!.. Buradaki sükûn!... Buradaki huzûr hayatımın kalan kısmını doldurur, doyurur ve artar bile!)**. O kadar ferah, büyük, ışıklı ve tavanı yüksek mâbedin içi birden küçül-müş, kararmış ve tavan dökülüp alçalmış. Şimdi ise, mâbedin içine bile sığmadığını, dışarı atılmanın zarûretini dinliyordu!..

— **Bir zamanlar** ben de bu ateşlerde yanardım. Hattâ, bu yangınların bazıları dayanılmaz derecede büyük olur, etrafımı karanlıklar, dumanlar ve zehirler kapladı. Bu zamanlarda bu âffetten hiç bir şey kurtaramıyacağımı düşünür, dehşet içinde kalırdım! Ama, görüyorsun ki, hiç bir yerimde yanık eseri taşıyorum! Demek hepsi bir kuruntu, bir zaaf, yahuttâ bir inanıştan ibaretmiş!...

Mina, kocasının bu yıkıcı ve alaylı sözlerini acı bir gülümseme ile karşılamıştı. İki ömür arasındaki büyük ve doldurulmaz uçuruma her halde kendisi düşmemeliydi :

— Halbuki, dedi, ben kendimi mahvetmeden, sonunda, senin gibi, hüsranların yükü ile ezilmeden her şeyi kurtarmak istiyorum!..

— Sen nasıl istersen öyle düşünebilirsin küçük!. Ben tekrar edeceğim: Taze baharların, beyaz köpüklü suların, bulutsuz göklerin cennetinde kavrulduğunu ısrarla iddia ettiğin yangın, sadece küçük bir susayış, bir incizap ve bir kuruntudur!..

Genç kadın, kendini hilmiyet, sükûn ve huzur içinde, telâssız ve mutmain vuruşlarla göğse ferahlık dolduran bir kalbin ağına düşmüş hissetti. Bu duygunun doğruluk ihtimalini düşününce derin surette korktu.

— Yanılıyorsun, Refik! dedi. Ben aşkımin, iptilâmın azametini şimdi, burada senin yanında daha iyi hissediyorum. Bazan rastlayıp ondan da cazip, dayanılmaz bulduğum insanlara bakıyorum da, kendi kendime hiç birisini emellerimle hülyalarımın biricik insanile mukayese edemiyorum. Öyle sönük, öyle renksiz kalıyorlar!...

Ve karşısında kendisini, sabır ve fakat melâl içinde dinleyen insanın kocası olduğunu hatırlıyarak, ucundan tuttuğu ateşin avuçlarını nasıl yakıp bu hale getirdiğini anlatmak ve belki de affedilirim ümid ve kaygusile :

— Onda öyle bir kuvvet var ki, bütün kutsal vazifelerimi susturuyor! Keşke onunla karşılaşmadan ölseydim! diye mırıldandı.

Emin Refik duyduklarının bir rüyâ âleminde söylenmesine inanmak istiyormuş gibi gözlerini kapamıştı. Şim-

di kendini bir çölde sanıyordu. Ama bu tam bir çöl de sayılamazdı. Uzaklardan ümit izleri beliriyordu. Tek tük ağaçlarla uzayıp tâ karşiki küçük tepelerin eteğine kadar giden bir yol vardı. İkisi de bu yolun hemen daha başlangıcında durmuşlardı. Etraf altın pullarla bezenmiş masmavi bir tülle örtülü idi. Birden gözleri hafifçe aralandı.

— Dünyada intikam kadar tanımadığım bir his yoktur, bilirsin!

Genç kadın gözlerini semâya kaldırdı, inler gibi :

— Hiç Allah'tan intikam alınır mı? dedi.

Sonra kocasına döndü. Bakışlarında (Günah işleme, **Refik!**) demek isteyen bir manâ vardı.

— Allah da insanların birbirinden intikam almalarını yasak etmiştir!

Mina birden kulaklarının yırtıldığını sanmış, sağ elini yavaşça kulağına götürmüştü :

— Bu tamamen doğrudur! Ve ben bu ulvî emri kalbimin en aydınlık köşesinde büyük bir itina ile saklarım. Beni iten kuvvet aslâ senden kaçmak kastı cürmisi değildir. Beni yürüten ve eriten kendi kalbimin açlığı, susuzluğudur. Allah'la doldurduğum bu kalbi ezip parçalayabilirdim, Refik!?..

Emin Refik artık sabırsızlaşmıştı, ayağa kalktı :

— İnançlarında yanılmış olmamasını dilerim, küçük!.. Amâ, ben öyle düşünmüyorum. Ağır bir güneş ve kaynaşan kumların hâkim olduğu bir çölde yaşayan insanlarda daima bir vaha özlemi, yeşillikler vâdisine, çağılayan billür sulara atılış iştiyakı uyanır. Bazan bunun tahammülsüz hale geldiğini de kabul ediyorum. Ama, bir kere kaybedilince çölün sessizliği, sükûnu, emniyeti ve hürriyeti

KANUNLARINIZI KAPATIN,

evvelâ gönüllerin gölgeli bir köşesinde saklanır, fakat sonra bu eski özlemler yavaş yavaş belirir, kalbin karanlıklarından sıyrılarak sürüne sürüne gelir ve aynı kalbin tâ baş tacına kurulup oturur!...

Hava o kadar durgunlaşmış, o kadar yumuşamıştı ki, ikisi de memnundu; sakin, mütevazi, neş'eli bir tavırla dışarıya bakıyorlardı...

Emin Refik, kalbin sert köşelerine, deşilebilecek yaralarına dokunmaksızın serin bir havanın sarıp sarmaladığı taraflarını hafif hafif okşayarak ona yaklaşabilmenin sırrını bildiğinden emin bir huzura kavuşmuştu; şimdi artık bütün ümit ve tesellisi bu olabilirdi. Öyle idi amâ, bu yolların da dikenleri, gizli çukurları, sert dönemeçleri bulunabilirdi. Çok dikkatli olmalıydı. Bunun da biricik korunma çaresi, sâkin, müsamahalı, anlayışlı, şefkatli ve yumuşak davranışlardan ibaretti!...

Bakışlarını yavaşça karısına çevirdi. Bir gölge kadar ince kaşlarının belirsiz uzanışını, etrafı uçuk renklerle çevrili iri süzük gözlerini, çeneye doğru gittikçe incelen yüzünü, pürürsüz, şeffaf cildini ayrı ayrı tetkik etti. Bu kadın gerçekten güzeldi. Bütün bu güzelliklerde bir çırpını, bir vahşet, bir afacanlık vardı. Kafesini bırakıp uçan ve tırmanılması imkânsız bir dala konan vahşî bir kuştu, sanki! Bakışlarında ürkeklik, göğsünde titreyiş ve bütün vücudunda bir çırpınma hali, en ufak bir hücumla, en zayıf bir yaklaşıma imkân vermeden uçup kaybolacak ürkek bir kuş ürkekliği vardı!...

Halbuki, evlilikleri müstesnâ şartların, ender tesadüflerin eseri idi. Çok mes'ut olmuşlar, yahuttâ öyle gö-

rünmüşlerdi. Zaman zaman saadetinin ihtişamı kendi gözlerini kamaştırmış, daha önce geçirmiş olduğu ömrün nasıl renksiz, nasıl hayâl ve gayesiz olduğunu derinden derine hissetmiş: «Lâkin, asıl şimdi yaşıyorum!» dedirtmişti. Çok defalar kalbinin huzurunu kaçırarak dertlerden uzak olmalarının mutlûğunu düşünürken: (Ah! Eğer asıl evlilik bu idiye, hiç fena değilmiş! Hiç fena değilmiş!) diye Ulu Tanrıya hamd ve senâlarda bulunmuştu...

Ama, şimdi bütün bu nimetler, bu saadetler yıkılmış, heder olmuştu. Zaten henüz Mina İsviçre'de iken, felâketinin çanını duymamış mıydı? Bir rüyaâda, altın renginde tellerle örülü büyük bir kafes vardı. Bu kafesin içinde ufacık bir kanarya ile, kafesi baştan başa uzun kanatlarile dolduran kızgın bakışlı, kanlı gagalı bir atmaca görmüştü .Birden iki kuş kanat çırparak karışmışlar, kanlı bir çarpışmaya başlamışlardı. Kanarya yanık seslerle ufacık kanatlarını çırparak istimdât ediyor, vahşî ve dev hasmının savletlerinden sıyrılmak istiyordu. Avını bir hamlede parçalayacağından emin atmaca, hiç ses çıkarmadan sadece iri kanatlarını gererek kanaryayı şurasından burasından gagalıyor, kurtarılmasın diye de kanlı gözlerle etrafını gözetliyordu. Birden nasıl oldu, kanarya atmacanın tepesine kondu. Ve vahşî kuşu kafasından gagalamağa başladı. Atmaca öyle çığlıklar kopardı, öyle kanat çırpı ki, nihayet takattan kesildi ve kafesin içine çöktü. Kanarya, şimdi de iri kuşun ölmüş kafasından kocaman bir delik açmış, oradan beynini gagalıyor, yiyordu. Minnacık kuşun beyin yiyebilip yiyemeyeceğini düşünmeye vakit kalmadan, zavallı hayvancık birden gözlerini yumdu ve cansız kafeste yuvarlandı. Artık hareket etmi-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

yordu. İşte bu anda atmaca tekrar canlandı. Kanat çırparak toparlandı. Daha kızgın ve kanlı bakışlarla ölü kanaryaya saldırdı ve onu bir hamlede parçalamış, yiyip yutmuştu!....

Emin Refik bu korkulu rüyâdan uyandığı zaman, kalbinde büyük bir sıkıntı duymuştu. Hemen bir kaç damla koramin damlatarak yarım bardak su içmişti.. Yavaş yavaş kalkmış, pencereyi açmıştı; serin bir rüzgâr esiyordu. Rüzgârla yüzünü bir kaç damla yağmur da ıslatmıştı...

Ertesi sabah taze, yeşil, parlak bir bahar odayı dolduruyordu. Bütün melâl ve kasvet vu serin havanın, bu güneşli kokuların yayılmasile uçup kaybolmuştu....

XVI

Bir sabah Emin Refik geç vakitlere kadar yatağından çıkmadı. Halbuki, kış, yaz yatağından erken uyanır, o günkü gazetelerin bir kısmına şöyle bir göz atar ve banyo odasına geçerdi. Yıkanırken hafif şarkılar söyler, ya da yüksek sesle kendi kendine konuşur, küçük yaşta mektepte öğrendiği şiirleri okurdu. İşinin yolunda gidip gitmediği belli olmazdı. Uykusu, iştahı, yıkanma merakı, şarkıları ve şiirleri hep aynı ölçüde olurdu; yüzündeki biraz soluk tebessüm hemen hiç eksik olmazdı...

Halbuki, bu onun dış âlemi idi. Görünen taraflarıydı. Çınlayan sesi, içinde kımıldandığı renkli dünyası böyle idi. Bu, ilk hızın itiş kuvvetiyle havada yükselen ağır bir cisme benziyordu. Bu yükselişin müddeti, heyhat pek kısa sürer, gözlerin takip isteği bitince birden bire, fakat daha büyük bir hızla zemine düşerdi. Düşüş fazla gürültü ile olmazdı; lâkin harabiyeti pek müthiş olurdu. Amâ, ruh sathı üzerinde cereyan eden fizik olayını sezme, görmek

KANUNLARINIZI KAPATIN,

ve duymak herkesin harcı değildi. Onunla yakından ve derin bir seziş kudretine malik olanlar bunu anlıyabilirlerdi ancak!...

Böylece, Emin Refik'in dış ve iç âlemleri yekdiğerine tamamen zıt kuvvet ve metanette idi. Bu âlemler başka iklimlerin, ayrı güneşlerin dünyasında garip ve zıt renklerle boyanmışlardı.

Hangi dünyalarda yaşadığı anları Mina pek iyi biliyordu. Tıraş olurken hiç ses çıkarmazdı. Bu zamanlarda iç dünyasında yaşardı. Gözleri hafif yumulu, gür kaşları fazlaca kalkık, alt dudak daha da etli ve sarkık olurdu. Ciddi eserleri okurken, yüzü renkten renge girer, bacakları mütemediyen sağa sola oynar, parmaklarıyla sık sık kulak içini kaşır, ya da kulak memelerindeki ufak kılaarı yolmaya çabalardı...

Öfkeli geçen önceki gecenin sabahı traş olurken, sağ yanağının üstünü hafifçe kesmişti. Önce bunun her zamanki dikkatsizliğinin yenisi diye aldırış etmemiş, lâkin pembe küçük bir damla kanın çenesine doğru sızdığını görünce sinirlenmişti. (Erkekler, diye düşünüyordu, kadınlar tarafından beğenildiklerini, sevildiklerini ve takdir edildiklerini görmek için çırpınırlar. Halbuki onlar bu hislerini hiç belli etmezler. Hattâ, bu duygularını hissettirmemek için büyük gayret sarfederler. İster tefahur ve terbiye dolayısıyla, ister hürmet ve riayet hissiyle olsun, adına vazife dediğimiz şey hep aynı menbadan kaynamaktadır. Bu da: faziletli görülebilmek iştiyakıdır. Ve bu faziletten de kendi çıkarlarını elde etmenin ateşile kavrulurlar! Bu elde etmek istedikleri çıkarlar da, hep aynıdır; takdir ve methedilmeleri!.. Evet övülmeleri!... Gök-

lere çıkarılmaları!... Başları bir kerre göklere değince de, daha yükseklere, daha yükseklere!.. Arşı alâlara ermek isterler!... Ama, ben öyle miyim? Ben ne istiyorum?.. Hiç!.. Sadece bir parça huzur!.. Bir parça sükûn!.. Zaten başka şeyleri istemeğe de artık hakkım kalmadı benim!...)

Hakikatte hislerinde aldanmıyor, iç âleminin derinliklerinde vaktile hayranlıkla temâşa ettiği sarı mor renkli hayâl kürrceklerine artık rastlamıyor, hep kara daireler dönüyor, dönüyordu. Arada bir görünüp kaybolan beyaz ve yeşil noktalar sür'atli akışlarla uzaklaşıyorlardı...

Aslında o, ömrünün kalan yıllarını genç ve güzel karısına hakikî bir eş olmak, iç âleminin artık sükûn bulan aşk fırtınalarından kurtarabildiği yıkık dökük varlıklarla ona sahip olabilmek, dünyayı ona güllük gülüstanlık, güneşlerin solgun doğuşlarını şiirlerin ve melâl duygularının tülleri ardında daha kuvvetli, daha ihtişamlı ve sıcak gösterebilmek emelinde idi. Lâkin, heyhat!... bütün bu emel ve hülyâların büyüleyen renkli tülleri birer birer uçup gitmiş; kapkara, yıkık dökük virânesinin ortasında yapayalnız kalmıştı!... Aşkının bütün güneşi şimdi artık yorgun, büzük ve yatık kalbinin küçük sahası içinde ezilip burkulmuştu!.. Bu ezik kalble birlikte hürmet, basiret, terbiye... hülâsa aşktan geri kalanlar da çökertilmiş, mahvedilmişti!...

Bütün bu yıkılışlar bir kere olmuştu! Sabır ve tevekkülden başka elinden ne gelebilirdi?.. Böyle davranmalıydı! Hiç olmazsa bu sayede kendi erkeklik gururunu koruyabilecekti. (**Erkeklik gururu!... Gurur, öyle mi!.. Bütün**

duvarları çökmüş bir evin tavanı havada kalabilir miydi? En yüksekte olan şeyin altta kalanlardan daha sür'at ve şiddetle devrilip yıkıldığı hakikat değil miydi!.. Ben de neler, nelerle avunmaya kalkıyorum!..)

Acaba, bu pesimist muhakeme tarzile bir cürmemi itilmekteydi?.. Birden sağ elile, bütün tehlikeli silâhlar oradan patlıyacakmış gibi, kalbini tuttu. Hiç hareketsiz, gözleri aynada, kımıldanmaksızın saniyelerin akışını bekledi. Cürüm mü? Ulu Tanrı onu korumalıydı! Koruyacaktı da! Bunu hiç istemez, düşünemezdi: ((Acaba, sadece bu, ihtimale, bu tasavvura sürüklenmekle; böyle meyilli bir yolun ortasını bırakıp kenarına geçmekle ve meyil aşağı kaymak istemekle cehennemi hak etmiyormuyum? Daha cürmün meş'um girdabına kapılmadan, iç azabının bütün şiddetile diz çöküp tövbe etmemeli miyim? Tanrının bütün hışmîle tepemde esmeden, kendiliğimden ibâdethane-nin serin tenhalığına çekilip dünya cazibelerinin mutluluğu uzaklaştırdığını haykırıp af ve mağfiret dilememeli miydim? İnsan oğullarının hâkimleri önünde, onların hat-ları kımıldanmıyan asık yüzlerinin ürperten tehditlerini ve yıpratıcı suallerini işitip görmeden bu çeşit kimselerin hiç bulunmadığı rabbanî adaletin eşliğinde günahlarımın muterifi olarak göklerin adaletini beklememeli miyim?))

Zavallı adam, yok yere bunalmıştı. Şimdi yüzün-deki kan damlası çenesini aşmış, boynunun yukarısında, siyah ve ufak bir benin bulunduğu şah damarının kenarından sızılmaktaydı...

Mina iyice sabırsızlanmıştı. Ertesi günü İsviçre'ye

döneceğinden konuşacakları pek çok şey vardı. Gerçe; işin esasını birlikte açıkça görüşüp halletmişlerdi. Kendisi de, Emin Refik de açık ve kat'i konuşmuşlardı. Boşanmaları artık bir zaruretti. Kadınlık izzeti nefsinin korunması icabediyirdi; bundan dolayı da boşanma dâvası kendi tarafından açılacaktı. Sebep, ruhî imtizaçsızlık yüzünden sık sık husule gelen şiddetli geçimsizlikti ve karı koca bu yüzden epeyice zamandan beri fiilen ayrı yaşıyorlardı. Şayet hâkim, boşanma talebinin haklılık zaruretini araştırarak olursa, bu takdirde de aradaki büyük yaş farkı ileri sürülebilecekti. Emin Refik, karısının kendisile nisbetini muhafaza etmek ve şerefini de korumak kayıtlı ve şartile ölünceye kadar devam etmek üzere, neredede yaşarsa yaşasın kendisine aylık beş bin lira ödeyecekti. Ayrıca, evliliklerinin ilk günlerinde yaptırmış olduğu hayat sigortasına devam edecek, ölümü halinde, âkit sigorta şirketi kendisine yarım milyon lira verecekti. Bütün ev eşyaları, giyimleri ve mücevherleri de Mina'ya ait olacaktı. Anlaşmaları daha da şumullendirilerek sevdiği adamla evlenmesi, boşanacağı kocasile nisbetinin muhafazası şartını ihlâl etmiyeceği protokola yazılmıştı, Amâ, kimle olursa olsun, meşrû bir bağ olmadan yaşaması veya evleneceği adamın kalbini ve gururunu çiğneyerek bir başkasile bağlantılar kurması, nisbetin muhafazasını bozan ahvalden addedilecekti. Böylece, Emin Refik Mina'nın bütün müdafaa ve iddialarına rağmen, hissiyatını meşrû kabul etmediğini, kendisini ağır şekilde itham ettiğini, fakat büyük yaş farkını ancak kendi hakkında bir ihanet sebebi olarak revâ gördüğünü belirterek, bu hususu da protokola kaydırmakta ısrar etmiş ve bunda da muvaffak olmuştu.

Mina'nın avukatı, bu ısrar karşısında önce direnmiş (Lâkin, bu kayıt karımızın tevali edeceğine inandığımız ihanetlerinin burhanı gibi olacak!) demesi üzerine, genç ve tecrübesiz hukukçuya: (Öyledir amâ, boğanma dosyasına koyduracak değiliz ya, protokolu sadece kendimiz sakliyoruz.) demişti. Avukat, bu cevapla tamamen tatmin edilmiş görünüp: (Beyefendi, protokolda malî taahhütleriniz de var, bunları da mahkemeye ibrazla dosyaya koyduramazsak, bir vekil olarak müvekkilemin hukukunun himayesinde basiretsizlik ve ihtiyatsızlık yapmış olmiyacak mıyım?) deyince, Emin Refik: (Hayır, hiç ihtiyatsızlık etmiyeceksiniz, sadece yapmaya mecbur olmadığı büyük fedakârlıkları, yapmayı arzu eden aldatılmış bir kocaya saygı göstermiş olacaksınız! Bundan başka şart koştüğüm bu husus ise ayrı bir protokolde tescil edilecektir.) Bu sevabın gizlediği büyük tehdidi iyice hisseden avukat, teklif edilen şartı kabule mecbur olmuş ve protokollar o şekilde yazılıp, taraflarca imza edilmişti....

İşte, tam her şeyin düzenine girdiği, kara bulutların yavaş yavaş sökülüp dağılarak uzaklaştığı, ümit ve cesaretin timsâli altın güneşin göklerdeki tahtına kurulduğu bir zamanda Mina, çok sevdiği fakülte arkadaşı Sachey'den beklemediği müthiş bir mektup almıştı. Afacan Sachey dünyayı güllük gülüstanlık gösteren mizacı, etrafa tebessümler ve yaşama arzu ve ümitleri saçan dili ile iki sahife doldurmuştu. (Dershanemizin beyaz güvercinleri dün iki defa müthiş gürültülerle üniversitenin avlusunda uçuştular. Hemen eski Yunan mitolojisini hatırladım; ya bu güvercinlerin havada kanatlarını kapayıp bir aşk ilâhesi olarak, her biri bir kurşun hızıyla ateşli bir kalbe da-

lacak olsa ve sonra içine kapandıkları kalblerin ortasında heyecan ve mutluluktan yeniden kanat çırpıp gerseler, işte felâket O zaman müthiş olur. Çünkü, açık kanatla kalblerden çıkmak mümkün olmayacaktır. Zaten aşk da bu idi; böyle idi!

Ne ise, her birimiz yine kendi dünyamızın hayâl alemine döndük. Acaba, bizim nazlı güzelimiz mi geliyor diye, geç vakitlere kadar gözlerimiz seni bekledi!.. Amâ sen, İstanbul'un gökleri kısındıran camilerinin, altun ve pırlantalardan daha kıymetli çinilerle süslü türbelerinin üzerinden uçuşan güvercinlerinin yanında o kadar mes'ut, o derece serazât ve rahatsın ki, elbette onları bırakıp bize gelemezdin. Lâkin, biz sana dayanamadık. İçimizden seni en çok seven biri sana doğru yola çıktı! Hem de bu gün!.. Kim bilir, şu anda nasıl merak içindesin?.. Böyle anlarında daha da pembeleşip güzelleşirsin!.. İşte tam bu zamanlarda seni hasretle sarıp kız kardeşimden daha çok örseleyip incitmek isterim. Şu anda da aynı arzu ile yaniyorum. Ha, unutuyordum, tabii şimdi sen merak içindesin! Sana gelen ve içimizde seni en çok sevdiğini söylediğim kimseyi bilmek istiyorsun, öyle değilmi? Hayır öyle değil, çünkü sen aramızdan en çok kimin tarafından sevildiğini pekalâ bilirsin. Avludaki güvercinler, kurşun sür'atile uçtukları zamanlar, biz pencerelere gözlerimizi çevirirdik. Siz ikiniz de, görülmek korkusundan kurtuluşun sevinç ve heyecanile, bakışıldınız. Sizi kaç kerreler yakalamıştım da, âlicenaplık gösterip sesimi çıkarmamış, uyuyormuş gibi gözlerimi kapamıştım... Şimdi bu adamı, bu mutlû seviliyi daha iyi anladın, sanırım. Seni her kes arıyor. Alâkasız kalmış olanlar bile, şimdi sana kavuşmanın hasretini

çekiyor. Amâ ne gezer! Bu cazip ve haiz olduğu manevî kuvvetlerle daha da güzelleşmiş adam oralara geldikten sonra, seni aramızda artık hiç göremeyeceğiz!...)

Mina, daha fazla okuyamadı. Kendini, büyük bir kalabalık içinde kaybetmiş gibiydi!.. Etrafı dopdolu bir boşluk vardı içinde. Hiç bir şey düşünemiyordu. Ne gariptir ki, böyle bir zamanda bir kitapta okuduğu bir fikre takılıp kalmıştı. Müellife göre, insanlar diğer bütün mahlûklar gibi, gayretlerini nefislerinin muhafazası ve bekalarının temini için toplamışlardır. Hayatı ihtiras derecesinde severler. Hayat denilen bu tılsımlı rabîtadan bazı ahvalde çözülmek isterler. Lâkin, bu zamanlarda bile hayatı çok, hem de pek çok severler!... Bu hakikaten doğrudu. Bunu bütün kudretile hissediyordu. Kalbini dolduran hisler bundan ibaret te değildi. Aynı kitapta, her ne kadar milletlerin mukaddes kitapları, anî surette patliyan tabiat üstü ve korkunç kargaşalıklar ve musibetlerle dopdolu iseler de, insanlar bunların yine de vâhî ve bâtil olduğuna inanmak için çırpınırlar, deniyordu...

Bu duyguların tesiri altında, kendini teselli etti. Amâ, yine de aşkı vâhî ve bâtil değildi. Seviyordu. Ve müthiş kargaşalık umurunda bile değildi. Sevgilisi İstanbul'a, tâ yakınına gelmiş olsa bile, buna sadece sevinç duymalıydı. Bu teselli ile gözleri ışıkla doldu; tekrar mektuba döndü. Bu sevimli haylaz, müthiş haberinin tafsilâtını, dağdan bayırdan bahsediyormuş, bahçesindeki çiçekleri suluyormuş, ya da dersler hakkında bilgi veriyormuş gibi yazıyordu: (O senin filozof var ya, işte o şimdi daha da ulvileşti. Okuttuklarından hemen hiç bir şey anliyamıyoruz! Fincke geçen gün tuttuğu notları okurken saçmalamaya

başladı. Bütün dünyada teskin ve tesellinin en acısı, şeametin zaruretine boyun eğmekmiş! Alınacak ilâcın yetip yetmediğini ölçmeksizin onunla iltiyam bulmak, taliin uğursuzluğuna inanmak, hikmeti rebbaniye ve kaderi ilâhiye budur, ne yapalım, demek ve nihayet beşerin içinde bulunduğu şartların yüklediği ağır şartları tabii bir felâkettir, deye karşılamak ve meflûç muhakemelerle susmak en iyisi olmasa bile, en hâyırlısı imiş!... daha neler de neler, zavallıyı bir alaya, bir alaya aldık ki, sorma... İşte hepimizin aklını başımızdan almak gayretile kendisinden geçmiş aziz hocamız, cennetin tâ kapusuna dayandı. İllâ da girecek! Lâkin onu öyle semavî melekler karşıladı ki, takatı kesildi!. Ona, dirilerin içeri giremeyecekleri söylendi. Bizim koruyucumuz hemen cevabı yapıştırdı. Evvelce ölü olduğunu, Asıl şimdi dirildiğini söyledi. Melekler bu cevabı gülümseyerek dinledikten sonra, kaşlarını çatıldılar. Hakikî dirilerin içeri hiç giremeyecekleri cevabını alınca, soluğu kesildi. Ve işte, bu çaresizlik içinde, gördüğü hurilerden bin kat daha güzel sevgilisinin yanına gitmekten başka çare bulamadı. Bu nadidenin yaşadığı ülkede, öteki cennetleri aratmayacak derecede güzelmiş!. İşte sevgili Mina, aziz profesörümüz Erhardt, belki şu anda yanı başında ve İstanbul Üniversitesi İlahiyat ve Felsefe fakültesinde misafir hocadır...)

Bütün bu yazılanların, eskiden geçmiş bir hikâyeye olduğunu, kendisi ve hakikatle bir alâkası olmadığını sanıyordu: (Lâkin, mümkün mü? Mümkün mü?) deye şaşıyordu... Sonra Erhardt'ın, cennetin tâ kapısına gidişinin ve içeri girmeye direnişinin kastettiği manâ ne olabilirdi? Yoksa!.. yoksa!... evet, yoksa bu dünya nimetlerinden ar-

tık lezzet almaz halemi gelmişti? Birden ürperdi. Kalbi kopacak gibi oldu. Yoksa Erhardt bir intihara mi teşebbüs etmişti?» Bu ihtimalin dehşeti ile; kasırgalarda kökleri sökülün narin ağaçlar gibi sallandı. Lâkin muhakemesine çabuk sahip olmuştu. Mademki İstanbul'a gelmişti; şu halde hayatta idi. Ilık bir suya girmiş gibi bedeninde bir gevşeme, kalbinde bir yavaşlama hissetti; sakinleşmişti...

Her şey alt-üst olmuştu. Artık İsviçre'ye gitmenin sebep ve imkânı kalmıyordu. Müfekkiresinin bütün bu olup bitenler karşısında nasıl dağılıp saçıldığını, mutluluğunun tahtına oturmuş mabûdunun devrilip düştüğünü bir an düşünür gibi oldu; böyle sandığı, böyle düşündüğü için kendini zâîf, sadakatsız ve değersiz görerek hemen neda met etti.

Evet, ileri atılacağına, geriye itilmişti. Erhardt dediğini yapmıştı. Bu aşka koşuş yarışmasında kendisi pek gerilerde kalmış, sevgilisi fersahlarca açılmıştı.

Öyle ise, yeni savletler kendine düşüyordu. Yeni şartlar, yeni projeler düşünüp hazırlamalıydı. Öyle savletler ve öyle projeler ki, ne kendini, ne de aşkını mahvetmeden mutluluğa ulaşmalıydı. (Ah! Bir kerre rahatliyabilsem, kendi başıma hür ve endişesiz kalabilsem!) diye hayıflanıyordu. Birden gözlerinin önünde siyah bulutlar birikmeye başladı. Öyle koyu, öyle kara bulut kümelerini de hiç görmemişti! Bu siyah dalgalar yavaş yavaş tepesine doğru akmaya ve orada birikmeye başladı. Zaman zaman hafif mavilikler kara bulutları dağıtıyor, lâkin daha kalın ve büyük kümeler araya yerleşip bütün ümitleri eskisinden daha koyu kapatıyordu. Halbuki, o güneşleri bekliyor, güneşleri istiyordu. Bir kerre doğsaydı, her şey de-

ğışecek, bu meş'um bulutlardan bir zerresi bile kalmiyaca-
caktı. Heyhat! Güneşin doğması için bulutların dağılması,
mâvi sahaları serbest bırakması şarttı!...

Emin Refik salona girdi. Soluk lâkin sakın görünüyordu. Mina'yı bir köşeye büzülmüş kara kara düşünür görünce, oturmadı. Vazolardaki çiçeklere birer birer yaklaşıp, onları okşamağa, koklamağa başladı.

Donuk, kapalı bir gündü. Böyle zamanlarda kırık ve meyûs gönüller arasındaki bağlar daha da incelir, gevşerdi.

Birden karısına döndü, sükûn içinde:

— Mina, dedi, Acaba İsviçre'de, yahuttâ Paris tiyatrolarında (Olimp'in izdivacı) diye bir dram seyrettin mi?

Mina hiç beklemedi bu yumuşaklık ve merak karşısında şaşırıldı. Hissen, fikren o derece başka dünyalarda yaşıyordu ki, kocasının tatlı gülümseyişini bile farketmedi. Ona içindeki garip duyguların bütün ışıklarile bakarken:

— Hayır, seyretmedim, dedi.

Emin Refik yavaşça koltuğuna yerleşti. Orta masada duran sabah gazetelerini dağıtıp topluyarak kelimelerin üzerine basa basa anlatmağa başladı:

— Öyle ise, son derece rikkat ve ibret veren bu piyesi sana ban hülâsa edeyim. Gençliğimde Paris'te Odeon tiyatrosunda seyretmiştim. Neye yalan söyleyeyim, o zamanlar pek de tesirinde kalmamıştım. Hikâyenin kendisini de, neticesini de; yani cürmü de, âmîlini de gayet tabîf bulmuştum. Hiç bir fevkalâdelik taşımıyordu. Amâ, aradan yıllar geçtikçe, ve hayat insanoğlunun hamurunu yuğuran elin kudret ve mehabetini belirttikçe, bu hamurun içindeki mayanın hiç değişmediğini ve bütün iffet, istikamet, ba-

siret, teslimiyet ve hattâ aşk dediğimiz kuvvetlerin işte, bu mayada olduğunu ispat ettikçe, bu piyes manalanıyor; aynı davranışların haksızlığını, çaresizliğini ve manâsızlığını gösteriyor. Gösteriyor amâ, her kes için değil. Dediğim gibi, yaşlar ilerleyince, ihtiyarlığın beyaz yolları uzayınca ve tecrübelerin ilmikleri bedenimizi iyice örseleyip hırpalayınca bu neticeye varılabilir. Onun için daha senin önünde çok uzun yıllar var. Mutluluğun füsunlu kemerini kuşanmak için çıldırıyorsun, öyledir amâ, bu kemerin şaşasile tam bir saadete erince, artık senin için bir sükûn, tam bir teslimiyet ve sadakat devresi pâyıdar olmalıdır.

Yaşlı adam, gazeteleri elinden bıraktı. İki elile tıraşsız yüzünü tuttu. Uzun uzun düşündükten sonra, piyesi anlatmaya başladı.

— Olimp Tavernier, adî bir aile kızı iken, kaderin yardımıle zengin bir kontla evlenir. Viyana'da oturan kontun amcası Markı, bu izdivacı büyük bir esefle karşılar. Lâkin kalbinin yufkalığı, asâleti ve Ulû Tanrıya olan sonsuz bağlılığı yüzünden ağzını kapar. Kont, karısının bütün mazisini öğrenmiştir. Sefahat aleminin en parlak aşiftelerinden olduğunu, babasının aşağılık bir sefih iken, nasıl hilelerin ve yalanların kahramanı kesildiğini, bir menfur yılanın bile bu aileye mensup olmakla kendi kendini sokup zehirleyebileceğini, hepsini!... hepsini!... biliyordu. Ancak aşırı aşk duygularına ve ruhî mehabet ve asâletinin itiş kuvvetile harekete gelerek karısının Paris'in en kibar muhitinde ve en asil ailesine mensubiyetini, babasının eski ve kahraman bir muharip olduğunu, Olimp'in güzelliğinin sadece fizik ölçülere ve gönülleri esir eden cazibelere münhasır kalmadığını, onun saf, masum, kibar ve pek ziyade kültürlü olu-

şunun da hesaba katılması gerektiğini etrafına inandırdı. Amâ, beri tarafta bu sefil ruh, rahat ve mutlû duramaz. Çok geçmez; namuslu, sakın ve temiz hayat onu sıkarak. Kalbini saran ihanet ve hiyanet ejderhası canlanır; bu adı ve küçük kalbi öyle sıkarak, öyle sıkıştırır ki, zillete hasretin, sefahata inncizabın ve sefaletle susayışın ateşine dayanamaz; gözlerini kapayarak çamurlara atılır, burnuna kadar pisliğe batar ve kocasını aldatır. Zavallı adam karısının, zarif iğiliş doğruluşlarla yürüyüşüne, en rakık kelimeleri talâffuza dikkat ederek konuşuşuna, aşkın tatlı kımıldanışlarının sihrini muhafaza etme itinâsına; kötüye, eğriye yalana hülâsa dünyada yerde sürünen ve fazilet ışıklarından mahrum her şeye gösterdiği tiksinti ve korkulara rağmen, feci şekilde aldanarak, mutlûluk içinde, her şeyden habersiz ve endişesizdir.

Halbuki beri tarafta, Markinin kızı kontu çılgınca sevmektedir. Amâ, (Taliim yokmuş! O, şimdi Olimp ile mes'uttur ya, bu mutluluğuma yeter!) der. Biçare melek kız, tâ küçüklük devrelerinde kalbini bağladığı, yakışıklılığına olduğu kadar da mehasin ve faziletlerine vurgun olduğu kontun yüzündeki memnuniyet ve saadet gülüşlerini aynı mutlûluk sevincile karşılar, ve bu sebeple de Olimp'in en iyi arkadaşı, gûya sırdaşı olur. Bu iffetsiz ve kalbsiz kadın zaman zaman gelir, meyûs ve müteheyyiç: **(Oh! Lâkin bilsen nasıl betbahtım!)** deye fısıldar, berikinin telâş ve merakını tahrik edince de: **(Onu nasıl sevdiğimi görüyorsunuz. Lâkin, onun beni aynı muhabbetle, aynı emelle sevdiğini nasıl bileyim?)** deye sızlanır.

İşte bu oyunlar, bu hileler devam edip giderken tesadüfler kontu, karısının ihanetlerinden haberdar eder.

Adamcığaz, bütün yaşama kuvvetini kaybeder. Önce inanmak istemez; teselli, itminân çareleri arar. Lâkin, hakikatın gizlenemiyen ve bil'âkis bütün çıplaklığıyla çıkan manzarası önünde gözleri kararır, sendeler ve düşer. Kendine gelince de, ondan intikam almak biricik emeli, tesellisi olur. Her kesin ve Markizin önünde karısının kimliğini, mazisini, aşağılıklarını, içinde batmış olduğu çamuru, babasının hakikî hüviyetini birer birer anlatır ve onu ağır şekilde tahkir eder. Sonunda da ettiği hatâdan, onlara karşı işlediği kusurdan, aşırı ve taşkın davranışlarından dilayı af edilmesini istirham eder.

Emin Refik burada durdu. Derin nefes aldı. Mina, temsilin bittiğini sanarak ağzını açmak üzere iken kocası elile işaret ederek:

— Daha bitmedi, gerisi var. Ve asıl enteresan olan da bu kısımdır, deye devam etti:

— Olimp'in bütün istediği âşıkile Nis'e kaçmak, orada kontes unvanile tam bir serbesti içinde macerasını devam ettirmektir. Esasen bu emel için, bütün mücevherlerini, elbiselerini sevgilisiyle kaçırtmıştır. Kont bunu da öğrenince, büsbütün deliye dönerek, firarî aşıkla duello için Nis'e gider. Onun yokluğundan istifade etmek isteyen amcası Marki ise, bu fahişeyi aile mahremiyetinden ve unvanlarından koğmak için, onunla pazarlığa girer. Kontes unvanını terk etmesini kadına şart koşar. Bunun için servetinin tamamını vermeğe razıdır. Arsız kadın bu tekliflere karnı toktur! Şiddetle muhalefet eder. Hattâ, bu neviden tekliflerin pek alçakca oluşundan bahsile, istihzalara yeltenir. Markiyi tezyif edici söz ve davranışlarda bulunur. Çaresizlik içinde soğuk kanlılığını da kaybe-

den marki, tabancasını çeker ve teklifini kabul etmeden odayı terke cür'et ettiği takdirde, ateş edeceğini ihtar eder. Yüzsüz kadın bu ihtarını, başka türlü bir tehdit sayarak aldırış etmez. Artık içtimaî muvazeneden tamamen düşmüştür. Omursamaz, başını kaldırır, iğrenç bakışlarını markiyeye dikerek son derece küstâh, işveli ve sarhoş edasıyla gülümsüyerek meydan okur ve kapıya ilerler ve tam çıkacağı zaman, tabanca patlar! Her şey bitmiş, her şey hal edilmiştir!...

Emin Refik piyesin anlatışını bitirince, canı sıkılmış gibi, koltuğundan kalktı. Pencereye yaklaştı. Karısının içinde yaşadığı ruh aleminden meraklanmamış gibi, dönüp bakmamıştı, bile. Onca en mühimi kendi hisleri idi. Durup dururken de bu piyesi ne deye anlatmıştı? Hakikaten bunu kendisi de bilmiyordu. Anlatmıştı işte! Bu ihtiyacı duymuştu ya, bu da kâfi bir sebepti. Acaba hikâyesini anlatmadan önce, söylemeye luzûm gördüğü mukadimeden şimdi nedamet mi etmişti? Yoksa, geçip giden ömrünün tecrübeleri, aşkları, acıları ona bu piyesin sonunu mâkul ve tabiîmi gösteriyordu? Karısını tehditmi etmek istemişti? O derece müstesnâ mehasin, o nisbette ulvî renkler, teslimiyet, mertlik ve doğruluk bir hamlede, bir tetkik düşüşile red ve inkâr edilebilecek miydi?

Yine derinlere dalmıştı. (Peygamberimiz bize, karılarınız tarlalarınızdır. O tarlalara istediğiniz gibi yaklaşabilirsiniz! Ruhlarınızın hayrı için bütün faaliyetlerinizde serbestsiniz! Beklediğiniz bu hayrı bir gün bulacaksınız, buyurmamış mıdır? O halde, her şeye mani olabilir, itebilirim! Hislerini de, aşkını da, hattâ hayatını da!) deye başladı: (Bizi memnun ve mutlû etmekten ziyade, eritip

bitirmeye ceht eden kadınlar, hep zaaf ve gevşeklik anında karşımıza geçer, müfekkiremize musallat olurlar!) Ruhundaki huşunet ve sabırsızlık yavaş yavaş itidale meyil etmeye başladı, gözlerinin önüne biriken koyuluklar hafif hafif dağılıyordu: (Halbuki, biz erkekler, tabiata ne çok benzeriz! Tabiat tesir ve kuvvetini nasıl yavaş yavaş, yani tasarruf esasına riayet suretile gösterirse, onun hareket ve faaliyeti aslâ şiddet ve savlete müstenit değilse, bütün nimetlerin istihsâl ve idrâkı bu itidâl ve yavaşlıktan lezzetini alırsa, zorlandığı zaman nasıl bütün ihtişamlar birer harabeye dönüyorsa, sinesinde yaşayan hilkatı muhafaza ve müdafaa için nasıl bütün kuvvetlerini tüketiyorsa, işte biz de aynı basiret, aynı ihtimam, aynı fedakârlık ve itidalı gösteririz.

Heyhat! Bizim bütün bu faziletlerimizi yıkan hep kadınlardır. Hep onların işveleri, nazları, hileleri, göz yaşları, zaif ve hafif oluşlarıdır!)

Öte yanda zavallı Mina, kocasına sabit nazarlarla bakıyor; onun sukûtiliğini bozmak korkusile soluğunu bile pek seyrek ve yavaş alıyordu. Şaşkınlığı büsbütün artmıştı. Fikren, kalben bu adamı çok az tanıdığıнын farkına varmış gibi, nevmit ve muztarıptı: (Kim derdi ki, bu adamda bu derece zarafet, bu derece rikkat bulunsun! Kim derdi ki, bu adam bu kadar eski bir hatıranın harikulâde hafızasını taşıсын!)

Böyle düşünüyordu, amâ, bu hikâyede yine de gizli bir tehdit, yahuttâ aşikâr bir ibret dersi seziyordu. Kocasını kendisine: (Beni aldattın! Bunda haklı ve mâzur olabilir-

sin. Seni bu bakımdan af ediyorum. Aramızda büyük yaş farkı var. Ben göklerin bütün nimetlerini tatmış, doymuş biriyim. Lâkin senin için bundan böyle tek bir istikamet var. Aslâ eğrilip sapmadan, hep doğru istikamete gideceksin! Aldatmiyacaksın! Sevmiyeceksin! Yalnız ve tek olarak sevdiğin adamın olacaksın! Aksine davranışın seni bitirecektir!) demek istemişti.

Mina bir tüyün havalanışı gibi yerinden kalktı, kocasına yavaş yavaş yaklaştı. Pencerenin pervazına dayalı kolunu tutarak fısıldar gibi:

— Refik, dedi, bu anlattığın Olimp'le aramda bir müşaheret olduğuna kendimi inandırmalı mıyım?

— Hayır, aslâ!

— Öyle ise, rövelverini hangi haklı sebeple bana çevireceksin?

— Mina, sence ben de Markinin durumundamıyım?

— Bilmem, fakat bu faciayı tasvir ediş tarzına bakılırsa...

— Hayır, her şeye rağmen aynı durumda değilim. Çünkü, ben sevdiğin adamın hiç bir şeyi olmadığını halde, senin kocanımlı...

Mina mahcup olmuştu. Gözlerini yarı yumarak:

— Yalnız kocam değilsin, beni bütün musibetlerden koruyan, çok uzak görüşlü ve kuvvetli bir varlığımın.

Emin Refik acı acı gülümsedi. Kolunu pervazdan çekti, önce karısını sarmak istedise de, bundan hemen vaz geçerek, elini sabahlığının cebine soktu.

— Refik, o şimdi İstanbul'da olmalı!

—!...

KANUNLARINIZI KAPATIN,

— Bura Üniversitesine getirilmiş.

— !...

— İsviçreden mektup aldım. Daha gelip gelmediğini hiç bilmiyorum. Halbuki, bir kaç gün önce yola çıkmış; mektubun postaya atıldığı gün.

Emin Refik güçlkle konuşabiliyordu:

— Şimdi ne yapacaksın? İsviçre'ye gidecek misin?

— !...

— Ben, senin her arzunu yapmağa bir kerre karar vermiş bulunuyorum. İsviçre'ye gitmiş olmanla, gitmemen bence birdir. Kararlaştırdığımız işler yapılacaktır.

— Aynı sür'atle mi?

— Daha büyük sür'atte!

— ....

— Yalnız, İstanbul'da kalman halinde bir değişiklik yapmamız lâzım. Sen boşanmanın sonuna kadar bu evde oturacaksın. Ben hemen bir seyahata gideceğim. Avukatlarımız işi pek çabuk sonuçlandıracaklardır.

Genç kadın birden sarsılır gibi oldu. Kocasının sağ elini avuçlarının içine aldı. Kuvvetle sıktıktan sonra onu dudaklarına kaldırdı; o ana kadar hiç duymadığı derin bir aşk ve minnetle bu kalın mavi damarlı, kocaman ve sıcak eli dudaklarına yapıştırdı

XVII

Kenarları hafif sararmış ihlamur ve dut yapraklarının doldurduğu tümsekten gidiyorlardı. Vakit akşamıydı. Sonbahar serinliği uçan kuşları ağaçların ufak dallarına çekiyordu. Boğaziçi yarı gölgelenmişti. Karşıdan Kandilli tepeleri sulara iniyor; evler, ağaçlar denizin sahile vuran beyaz köpüklerini içiyorlardı. Yollar تنها, kahveler sessiz ve dükkânlar müşterisizdi. Gök yüzü, Marmara'ya kayan yer yer ve şekil şekil bulutlarla kaplı idi. Güneş epeyce önce karşılara son ölgün ışıklarını bırakarak batmıştı.

Mina, Erhardt'ın sıkı sıkıya koluna sarılmış küçük adımlarla ilerliyorlardı. Bebek eteklerine inmişlerdi, bile. Sahil yolundan türlü vasıtalar, insanlar geçiyordu.

Genç kadın, daha biraz evvel, sevgilisinin kolunda indikleri yamaçların tatlı dönemeçlerini, yanları her çeşit yaban otları, çiçekleriyle, yahuttâ ağaçlarla örtülü bitmez tükenmez asfaltı hiç bitmiyecekmiş gibi yürümüşlerdi. Hal-

buki, tâ yukarılara taksi ile çıkmışlardı. İnişlerinde tabiattan başka bir sırdaş istememiş, yalnız olmak, bütün çıkışları yolları başbaşa inmek iştiyakile yanmıştı. Ne güzel inmişlerdi. Asfaltın her dönemecinde duruyorlar, etraflarını iyice gözetledikten, kimsenin bulunmadığına emin olduktan sonra, bütün aşklarının sıcaklığını duyuran dudaklarını birleştiriyorlardı...

Hemen hemen hiç konuşmamışlardı. Halbuki, ne çok konuşmak ihtiyacındaydılar. Kaderin kendilerine sık ve sür'atle dokuduğu aşk kumaşının her yanında bozukluklar olmuş, yer yer derin ve belirli çözümler, kaçmalar ortaya çıkmış, hattâ ölçüde bile fahiş hatâlara düşüldüğü anlaşılmıştı. Bu kusurlu kumaşın istenen bedeni sarıp sarmalaması için usta terzi elleri lâzımdı. Bu nadide kumaştan en küçük bir parça dahi ziyaa uğratılmamalıydı!...

İşte, onlar şimdi bu son derece nazik ve ziyadesile ehemmiyetli ihtimam mevzuu üzerinde konuşmalı, karara varmalıydılar.

Bir arabanın muvazenesiz ve aşarı sür'atli geçişinden endişelenerek Erhardt'ın kolunu çeken Mina:

— Dikkat et, dedi, çigneneceksin!

Genç adam gülümsedi, kolundan sarkan hafif parmaklarını okşiyarak:

— Bütün dikkatsizlik sende, dedi. İnsan sevdiğini bu derece mes'ut etmemeli, yoksa çignenmek değil, her şey mümkündür!

Mina son derece memnun göründü. Erhardt'ın koluna daha fazla sarıldı. Sevincinden küçük etli dudaklarını öteki elile kapamaya çalışarak içten gülüyordu.

Bir aralık adamı yolun kenarına doğru iterek:

— Bak Erhardt, dedi, beni çığına çeviren asıl sensin. faziletlerin, derinliğin, ihtişamın, doğruluğun, fedakârlığıdır!..

Erhardt, Mina'nın elini kendi kolundan çıkararak, onun koluna girdi. Yine düşünceli, filozof tavrını takınmıştı:

— Aşk, dedi, zemine hiç bakmaz. Semânın sevgili kızı olan aşk semânın faziletlerini ister. Ben de öyle; ben de seni faziletlerin için sevdim. Eğilip büküldüğünü hiç görmedim. Daima göklere baktım!

— Bunu bana daha canlı ve ilmî bir misâlle anlatır mısın?

— Yarına. Söz veriyorum. Yarınki ders konum, ister istemez beni bu cazibeye götürecektir. Düşündüklerimi açıkça söylemekten çekinmiyeceğim. Sen de gel yarın.

— Yani yarın aşka dair mi konuşacaksın?

— Esas mevzuu, tefekkür ve tekevvün teşkil edecek. Lâkin, bu dersimi dinleyecekler için, aşk halli gerekli felsefî bir konu olacaktır.

Şimdi ikisi de düşünceli idiler. Konuşmaya karar verdikleri asıl mes'eleden uzaklaşmışlardı. Daha derinliklerin cazibesi içinde saadetleri yüzlerinden belli oluyordu.

Yürüyerek Ortaköy'e kadar gelmişlerdi. İstemiyerek sahile döndüler. Ortaköy camimisinin deniz tarafında yürüdüler. Erhardt camiin minarelerine daldı. Bir aralık genç kadın:

— Nasıl buldun? diye sordu.

Erhardt son derece tabîî ve samimî bir sesle:

— Bir Türk kızı kadar narin ve zarif! diye cevap verirken, gözleriyle Minayı kast ettiğini işaret ediyordu.

Mina bu cevabın hazzile eridi.

— Teşekkür ederim, Erhardt!

Orada yarı köy tipi kahveler vardı. Oturdular. Birer çay içtiler. Hava iyice kararmıştı. Caminin kubbesi ve minareleri karanlıkta daha muhteşem hatlarla belirmişlerdi. Balıkçılar bağırıyor, pek ucuz fiatlarla balık satıyorlardı. Balık satıcıların ekserisini rum kadınları teşkil ediyordu. Nazik, yumuşak seslerle alıcıları davet ediyorlar, tartılara işvelerini de katarak her kesi memnun ediyorlardı.

Mina, üşüdüğünü hissetti. Erhardt'a sokuldu. Bu anı yaklaşış ve iltica genç adamı rikkata getirdi:

— Kalkalım! dedi.

Kolkola oradan çıktılar. Havada kara bulutlar toplanıyordu.

Otomobil Taksime yaklaşmıştı. Dolmabahçe'den Gümüşsuyu istikametine kıvrılan yerde Mina çantasını eline aldı, açtı, yüzünün makyajını hafifçe tazeledikten sonra:

— Yemeğimizi küçük bir lokantada yiyelim, ister misin? diye sordu Erhardt suali duymamıştı. Yüksek Mühendis Mektebinin eteklerinden Dolmabahçeyi, camii ve boğazı seyre dalmıştı. Bu, arabanın yokuş yukarı çıkışı esnasındaki sür'atinde eksilen metrelerin verdiği imkânla mümkün olabilmişti. Öyle idi amâ, bu kısa zaman hakikatta ona karşılıarı, Üsküdarı, Kuzguncuğu, hattâ Beylerbeyi'ni kucaklıyacak kadar geniş imkânlar sağlamıştı.

— Dedim ki, yemeğimizi küçük bir lokantada yiyelim?

— Sen nasıl istersen Mina!

— Az önce çok dalgındın?

— İstanbul'un her köşesi denizle karışmış. Amâ, de-

nizden de güzel. Hele camileri!.. Vaktile memleketimize dönen turistlerimiz İstanbul'u göklere çıkarırlarken pek de inanmazdım. Bizans imparatorluğunun temelleri üzerine kurulmuş bir mâmurenin pek de şairane olamayacağını, olsa olsa muhteşem olmaktan ileri gidemeyeceğini, denizin ise dünyanın bütün iklimlerinde aynı olduğunu, biraz koyu veya daha açık mavi suların bir ihtişamı ulvileştiremeyeceğini, kendilerinden öncekilerini taklit etmenin inhimâkile böyle anlattıklarını sanırdım.

— —Taksime geldik, efendim!

Şoförün bu ikazile ikisi de yerlerinde doğruldular. Mermer merdivenlerin önünde indiler. Erhardt, kendilerini tatlı bir hayâl aleminden uyandırdı deye, parasını verirken şoföre biraz kırgın ve üzgün baktı. Mina farkına varmıştı, yavaşça koluna girdi ve onu İstiklâl caddesine doğru sürükledi...

Pencereleri jaluzilerle kapalı, duvarları mat boya, küçük lokantada idiler. Erhardt sevgilisini Abdullâh Efendi Lokantasına sokmak istemişti; İstanbul'a geldiği gün Üniversiteden bir profesör arkadaşı kendisini oraya götürmüştü, yemeklerinin nefaseti ve temizliği, bilhassâ müşterilerinin ekserisinin yabancı oluşları pek ziyade hoşuna gitmişti. Lâkin Mina, orayı sevmiyordu.

— Bilmezsün Erhardt, orada sanki tepemde bekleyen ecel melekleri vardır. Bir an önce dünyada işimi bitirip götürmük istiyorlarmış gibi! Halbuki yemek esnasında dinlenmek isterim.

Böyle demiş ve kendisini aynı pasaj içindeki küçücük, sevimli, her halile ruha huzur, sükûn veren "Aziz" adında başka bir lokantaya götürmüştü.

Mina yemek listesinden ördövrolarak karışık salata, beyaz peynir, zeytinyağlı yaprak dolması, böbrek ve midye tavası ismarladı. Erhardt için duble rakı, kendisi de bira içecekti. Daha sonra kâğıtta lüfer ve meyve yiyeceklerdi.

Lokantanın sahibi esmer, üzüm gözlü, ağır başlı bir türktü. Gelen müşterilerinden kibar ve mümtaz olanlarını farkeder etmez, bizzat kendisi hizmet etmekten hoşlanır ve bu arzu ile koşardı.

Mina lokanta sahibini eskiden beri tanırdı. Kocasile çok kerreler gelmişlerdi. Fakat adam çok ince idi. Hiç tanışmıyorlarmış gibi davrandı. Arzularını öğrenince, uzaklaştı.

Yanlarındaki masada, dört kişilik bir gurup oturuyordu. Erkeklerin ikisi de yaşlıydı. Giyimleri, davranışları, konuşuşlarındaki saygı ve sessizlik onların halleri vakitleri yerinde, yaşamasını da bilen insanlar olduklarını gösteriyordu. Kadınların ikisi de çok genç ve güzeldiler. Parmaklarında iri tek taşlar gecenin loşluğunda yanıyorlardı. Mina dikkat etti, ikisinin de aliyanları yoktu. (Babaları olmalı!) deye düşündü. Genç kadınların kıyafetlerindeki açıklık ve zenginliği de (Bir düğüne, ya da bir aile toplantısına gidecekler!) deye tefsir etti.

Carsonun da yardımile yemekler masaya diziliyordu. Patron Mina'nın yandaki masaya dalmış düşünceli halini görünce, o da döndü; önce hiç ehemmiyet vermemişti, lâkin birden bir şeyi hatırlamış gibi, yine döndü, ve bu defa dudağını ısırıldı... Masadakiler Emin Refik'in iş ortakları Süha Sahir ve Selim Münci idiler. Bunların, sonraları ortaklığa dahil olduklarını, Mina Avrupa'da tahsilde iken

kaynaştıklarını, ara sıra Emin Refik'le birlikte akşam yemeklerine gelişlerinden biliyordu.

Patron Mina hanıma büyük hürmet besler, onun ciddiyet ve zarafetini takdir ederdi. Dönen dedikodulardan habersiz değildi. Zaten evlenişlerini kendisi de içinden tasvip etmemişti. Çünkü, gerek Emin Refik'in yaşına nazaran pek genç sayılacak kadımlarla baş döndürücü denilecek hareketli hayat sürüşü, dünyayı yaşadığı kadar güzel telâkki ettiğini kaç geceler içkinin samimiyeti içinde itiraf ettiği, ve gerek Mina'nın aşırı derecede hassas ve kültürlü bir kız oluşundan onların nasıl olsa mes'ut olamayacaklarını sezmişti...

Kararını verdi. Her hangi müessif bir davranışın, yada çaresiz bir nedametın önüne geçmek azmile Minâ'ya gerçeği söyleyecekti. Yavaşça eğildi, genç kadının kulağına kısaca fısıldadı.

Mina önce sarardı, sonra pembeleşti. Erhard olup bitenlerin farkında olmamıştı. O, yemek listesinin türkçelerle fransızcalarını karşılaştırıyordu. Bir elile de tuttuğu bıçağını tabağına hafif darbelerle vuruyor, sonra bu darbelerle yana kaçan tabağını elile eski yerine getiriyordu.

Olan olmuştu; artık kalkamazdı. Yemekler de nerede ise, soğuyacaktı. Erhardt'a kendisi servis yaptı. Her tabaktan bir parça koydu. Rakı dublesine de su ve buz ilâve etti.

Kendi kadehini hafifçe kaldırdı:

- Erhardt, fevkalâdde geçen günümüz için içelim!
- Her günümüz bu güne benzesin, Mina!
- İnşallâh, sevgilim!

Mina bardağını masaya bırakırken, kulaklarına adı

nın konuşulduğunu duydu. Sağ yanağının hafifçe titrediğini hissetti. Yandaki masaya bakamıyordu. Orada kendilerinden bahsedildiği muhakkaktı.

— Nen var, Mina? Rengin sarardı!

Erhardt şimdi yemeği bırakmış, genç kadının garip ve endişe veren tavrına bakıyordu.

— Bir şeyim yok, yemek yerken acele ederim; bu da gaz yapar, kalbime vurur!

— Lâkin, daha bir şey yemedin ki!

— Ya, öylemi! O halde soğuk biradan olmalı. Soğuk da aynı şeyi yapar!..

Erhardt bu cevapla rahat etmemiş gibi, etrafına bakındı. Yandaki masada oturanlar hep kendilerini süzüyorlardı. O da onlara dikkatle bakmaya başladı. Ne acayıp insanlardı. Bakışlarında sanki bir tezyif, bir hakaret, bir meydan okuyuş vardı! Zaten Şark böyle idi. Misafirperverdi, cesurdu, cömertti, mertti; amâ, sinsi idi, mütecessisti, kskançtı, ikram ettiğinin karşılığını beklerdi, yardımının ücretini fazlasıyla isterdi!... Hele kadın meclislerinde bütün faziletlerinden sıyrılır, bir canavar kesilirdi! Ne mertliği, ne misafirperverliği kalırdı. Önündekini kemirmek, yemek, yutmak isterdi. Yanındaki kadına kahraman ve cömert görünmek için de kalbindeki bütün iyilik duygularını boğar; incelik, ulviyet, merhamet ve kemâl namile ne varsa hepsini silip atar, zehirli yılanların ortasına atılmış vahşiler gibi sağa sola saldırırdı. Böyle zamanlarda bir şarklının öfkesi ile oynamamalıydı! İşte bu adamlar da şarklıydı. Yanlarındaki, güneşin ve ayın en güzel ve kuvvetli renklerle yanan dünyalar kadar güzel kadınların varlığını unutmışlar, kendi sevgilisini yemeye ha-

zırlanıyorlardı. Halbuki, giyinişleri, tavırları, önlerindeki yemek ve içki çeşitleri, refakatlarındaki kadınların giyiniş, kuşanışları, nihayet yüz hatları itibarile İstanbul'un mümtaz, nezih ve zengin muhitine mensup oldukları muhakkaktı. Amâ çok mağrur, pervasız, etrafını saranlara hırslı ve adeta ateşli nazarlarla bakıyorlardı. Ağırladıkları kadınların yanında, Cihanı sindirmiş, yenilmez kadırgaları batırmış tarihî birer kahraman edasile içiyorlardı. Tam bu anda gözlerini onlardan ayırdı. Minaya döndü. Hafif mavi damarlarının beyaz tenini dahada açıp güzelleştirdiği elile yanağını tutuyor, solgun ve endişeli bakışlarla kendisine bakıyordu.

— Neler düşünüyordum, Erhardt?

— Hiç! Şark'ı!

— Şark o kadar düşündürüyor mu?

— Hem de nasıl!

— Anlatırmısın, Erhardt?

— Vaktile büyük Fransız filozof ve hukukçusu Montesquieu'nun İran Mektuplarını okumuştum. Müellif bu tamamen hayalî, yânî ne İranı, ne de Türkiye'yi gezip görmeden yazmıştı. Lâkin, hakikatlerin üzerine öyle bir şiddetle ve isabetle basmıştı ki, buna halâ hayret edilir. Bunun da sebebi bu eseri yazabilmek için, bu ülkelere dair yazılmış tam 5.000 cilt eser okumuştum. İşte iki ciltten ibaret bu eserde, büyük zekâ Şark'ı bütün varlığıyla karıştırmış, yağurmuş, her zerresi, her damlası üzerinde derin derin müşahedelere girişmişti. İnsan; iklim; karakter; hükümdar; esir; haremağası; cariyeler; prensler; devlet adamları; filozoflar; bektaşiler; rahipler; körler; fazla görenler, hakimler; cahiller; edipler, sarhoşlar; faziletliiler..

hülâsa ne varsa, Şarkı, Garbı karşılaştırıp didik didik etmiş, kalbi hoplatan, bazan yeis, bazan ibret veren neticeler çıkarmıştır. İşte orada okuduklarımın bir kısmını hatırladım.

— Amâ, hep yandaki masalara baktın?

— Evet, işte onlara bakarken o kitabı hatırladım.

— Bana biraz izahat ver!

— Meselâ, hatırladığıma göre, o kitapta deyordu ki, Şark'ta hükümdarlara suikastlar yapılır. Halbuki, garp'te buna luzûm görülmez. Çünkü, Şark'da ricali devletten biri gözden düştümü, hükümdarın sadece, şöyle bir göz işaretile o adam ortadan kaldırılır. Yani öldürülür. Halbuki, Garb'de aynı talihsiz adam, öldürülmez. Makamından uzaklaştırılır. Serveti de kendisine bırakılarak hükümet merkezinden uzaklara gönderilir. Artık o adam gözden düşmüştür, ve menkûp yaşayacaktır. Amâ, tabii ömrü ne ise, onu ikmâl edecektir. Yalnız mansıp, makam, ihtişam, tantanadan mahrum olacaktır, o kadar. İşte, bu ahvalde Şark'deki bahtsızın hayatta kalıp dünya nimetinden faydalanması için elinde tek çare, gözünden düştüğü hükümdarın ortadan kaldırılmasıdır. Ve bu maksat için de suikastler ister istemez sık sık vukua gelir!

Ne kadar hakikat değil mi? Yine bu eserde, esirlerin hain ve zalim olduklarını, çünkü farklı muamelelerin ve saadet paylarındaki fahiş farkların yanında, hürriyetin sadece varlıklı ve kuvvetli insanlara müyesser olmasının ruhlarında derinden derine sarsıntılar yaptığını, hattâ bu sebeple kanunları yapanların esir insanlardan veya esareti benimseyen kimselerden seçilmemelerini okumuştum.

Kadınlara, cariyelere, haremağalarına ve saray sahibi

varlıklara gelince, okuduklarımı anlatamıyacak kadar doluyum. Sadece yanımızda oturanların bakışlarını gördüm de hatıralarım canlandı ve haşyetle ürktüm.. Öyle zannediyorum ki, bu adamların nazarında, dünyadaki bütün kadınlar birer cariye den ibarettir. Binaenaleyh, onlar üzerinde hak iddiasına kalkabileceklerini zannederler! Bir aralık senin üzerine atılacaklarını sandım!..

Mina, sevdiği erkeğe hayretle bakıyordu:

— Şayet, bu günkü olgunluğunda o eseri okusaydın, bu derece haksız konuşmaz, yanılmazdın!

— Şark erkekleri hakkındaki kanaatımı değiştirebilecek delillerin varmı?

— Var!

— Bütün bu delillerin cerhedilemez dahi olsalar, yan masadaki adamların bakışlarını bana unutturacak dünyada hiç bir makul sebep taniyamam!..

Mina biraz tereddütten sonra:

— Onlar, beni tanıyorlar. Emin Refiğın iş ortakları.

Erhardt'ın cevap vermemesi üzerine ilâve etti:

— Pek ziyade sevip takdir ettikleri bir insana tercih edilen başka birinin hususiyetlerini görüp anlamak haklarıdır.

Yemeklerine dalmışlardı. Erhardt meyve yemiyeceğini, sadece şekerli bir kahve içeceğini söyledi. Garson uzaklaşırken, yavaşça Mina'ya:

— Delillerinden bahsetmiştin? diye sordu.

Genç kadın başını tabağından kaldırdı, gözleri bulanıktı.

— Bunu fiilen görecek ve inanacaksın!

Yandaki dört kişi hesaplarını görmüş, kalkmışlardı.

Hanımlar çantalarını yerleştirirlerken, erkekler ayakta onları göz altından daha alâka ile tedkik ediyorlardı. Erhardt. genç kadının verdiği haklı izahata rağmen, bu tecessüsten pek incinmiş, örselenmiş gibiydi. İzzeti nefsinin yanında, bu kadının da gururu, haysiyeti vardı; mademki ayrıldığı erkeğini tanıyorlardı, o halde hiç olmazsa, ona saygı göstermeliydiler. Tedkikin de, tecessüsün de bir hadi olmalıydı! Bu kadarına istihza, istihkar denirdi! Bu adamlar aşkı biliyor, tanıyorlarmıdi? İki tarafı çeken ve birinin sallanması halinde, diğzerinin onu hararetle sarıp sarmalılarak, en kötü ve en iyi günler için yanında kalmaktan ibaret olan aşkın gözünde güzelliğın, yakışıklığın, zenginliğın, fakirliğın, gençliğın, ihtiyarlığın, yabancınn, yerlinin, evliliğın, bekârlığın bir önemi olabilirmiydi? Bütün bunları onlarla konuşmayı, aşk ve kendi rabitaları, çaresizlikleri hakkında tahlillere girişmeyi ne kadar isterdi!..

— Erhardt, kahven geldi!

Kahvesini yudumlarken, onlar lokantadan çıktılar...

XVIII

Istanbul Üniversitesi Edebiyat fakültesinin D anfisi
o gün mutaddan daha kalabalıktı. Dinleyicilerin
hemen yarısı ömürlerinin kalan kısmını ateşin zekâların,
ince ruhların ve yüce fikirlerin mahsulu eserleri dinlemek,
tahlillerini anlamak ve değerlerinin miyarlarını bilip öğ-
renmek için gelenlerdi. Bunlar Garp dünyasında daha da
kesiftirler. Beyaz ipek saçlı nineler bu saatlarda belki de
hayatlarının en mes'ut zamanlarını idrak ederler. Ekseri-
ya varlıklı, gün görmüş eşleri, ya da kardeşleri veya sa-
mimiyetleri pek ileri dostları kendilerine refakat ederler;
yanlarında, yer bulamazlarsa arkalarında otururlardı. Di-
ğer fakülteler bu mazhariyetten mahrumdular. Oralara
sadece müsbet ilimlerin objektif hasilâtını görmek ve so-
nunda başarı kazanıp diploma almak için devam edilir.
Dünyanın hemen her yanı böyledir. Amâ, bu saha öyle
değildir; ruha, kalbe vâsi, son derece vâsi sahalara tanıyan;
tefekürü, müspet hasilâlardan ziyade güzellik, insicam,

vus'at, vahdet, tahayyür, teemmül ve ihtişam sevdasile harekete getiren edebiyat ve felsefe bütün hassas ruhları cezbeden bir ilimdir.

İstanbul'un en mümtaz simalarından kadın, erkek dinleyiciler ön sıraları işgal ediyorlardı. Diğer fakültelerin öğretim üyeleri de topluca gelmişlerdi. Ünlü İsviçre felsefe ve ilâhiyat profesörü Erhardt Rewnecke ilk dersini verecekti. Bu açılış dersinde genç profenör, bazı mukayeselerle ilmin ışığında muhtelif mevzulara dokunacak, kendi görüşlerini cesaretle açıklayacaktı. Kulaktan kulağa söylendiğine göre, genç filozof hangi sahaya temas edilirse edilsin, derinlemesine ilmî tedkikler yapmış, sayısız etüdler, mukayeseler ve bütün dünya basınında akisler uyardıran yeni fikirler ileri sürmüştü. İsviçredeki talebeleri tarafından pek sevilen alim, onları büyük acılar içinde terk etmiş ve fakat ayrılış tesellisi olarak şöyle demişti: **(Büyük İslâm Peygamberi Hazreti Muhammed'in meşhur bir sözü vardır, çocuklar! Ben de size ancak bu aziz ve çok kıymetli sözleri söyleyeceğim: İlim Çinde de olsa oraya gideceksiniz! Çünkü ilmi aramak cihattır! İlmi tahsil etmek ibadettir! İlmi talim etmek sadakadır! İlim ehline ihsan ve iltifat Ulû Tanrı'ya yaklaşmaktır. Allâh'm yolunu ilim aydınlatır! Çölde enîsimiz ilimdir! Yalnızlığımızda en iyi dostumuz ilimdir! İlim bizi saadete götürür; sefaletten vikaye eder! İlim zinetimizdir! Düşmanlarımıza karşı kudretli ve kahredici silâhımız ilimdir! Onun için ilim uğruna vatanını terk eden, vatanından ve dostlarından ayrılan kimse, Allâh yolunda adım atmıştır!.. İşte sevgili arkadaşlarım, ben de Şark'a, oranm derin ilmini, hikmetini, insan oğlunu asırlardan beri derin derin dü-**

şündüren, fikre cilâ, kalbe inşirah ve müfekkireye ihtişam veren Şark filozoflarının veİslâm Büyüklerinin ulvî ef-kârını öğrenmeye gidiyorum. Bundan dolayı hocanızı teb-rik etmeli, sevinmelisiniz. Kim bilir, sizlere ne tükenmez ilim hazinelerile döneceğim. Beni sabırsızlıkla bekleyin! Allâha ismarladık!) İsviçre gazeteleri bu vedâ sözlerini iri-puntolarla yazmışlardı. Profesör Erhardt Rewnecke ders vermeye değil, fakat ders almaya geldiğini nâzik bir tarz-da ifade etmiş ve her kesin kalbini kazanmıştı.

Yaşlı bir ilâhiyat profesörü arkadaşının kulağına eğil-di, fısıldar gibi:

— Peygamber Efendimizin hadisi şeriflerini ne de gü-zel telhis etmişler, dedi. Peygamberimiz, ilmin hilmiyet ve tevazuu aslâ uzaklaştırmamasını, hele hilmiyeti zinhar yanından ayırmamasını; beşuş, dinç bir çehrenin alimin yüzünün süsü olduğunu buyururdu. Halbuki, şimdikiler böylemi? Hilmiyet, tevazû, güleryüzlülük!.. bütün bun-ları küçüklük, ilimle bağdaşmayan davranışlar sayıyorlar, heyhat!....

Daha yaşlı olan profesörün yüzü son derece sarardı. Kekeler gibi :

— Haklısınız, dedi. Dahası var, Asrı Saadet'te İslâm ümmetinin idare merkezi olan **Medine-i Münevvere** şeh-ri Mekke'nin sukutundan sonra, yalnız Arap rüesasının değil, Arabistanın dışından gelen kavimler için de bir ilim ve irfan merkezi sayıldı. Acemler, Yunanlılar, Suri-yeliler, Habeşiler, Berberiler, Mısırlılar ve daha pek çoğu Hazreti Peygamberimizin huzurunda ilmi tahsilden, onun nur ve irfan dolu hadislerini dinlemekten son derece haz ve şeref duyuyorlardı. Niçin? Çünkü, Fahri Kâinatımız

son derece beşuş bir çehre ile, mubahasa, musahaba eder gibi ilmi öğretiyorlardı.

Öteki sabırsızlandı:

— Ah! Benim sevgili dostum, şimdi de garb böyle. Hocalar, hakikı alim, hakikı hakım ve hakikı mürşit hocalar ders anlatırlarken mahcubiyetlerinden ter dökerler. Biraz gürültü edilse, kendilerine karşı bir eseri istiğna ve istihza zannederek, af dilerler ve dersi terke kalkarlar! Öyle değilmi? Sen de bulundun, gördün?

— Tamamen yle! Ah, ne çare!

Genç bir asistanla salona giren İsviçreli profesörü her kes ayakta uzun uzun alkışladı. Erhardt kürsüde pek şaşkın ve zgn duruyordu. Salonda hazır bulunan niversite rektörü kürsüye çıkararak önce profesörün elini sıktı, bir kaç kelime konuştu, sonra hazırına dönerek tatlı bir sesle:

— Muhterem dinleyiciler, dedi, size İsviçrenin kıymetli ilim adamı profesör Erhardt Rewnecke'yi takdim etmekle sonsuz şeref duymaktayım. Kendileri niversitemizin mali fedakrlığı ve ısrarlı teşebbüsü ile edebiyat fakültemizde altı ay için ders vermekle görevlendirilmiştir. şimdi huzurunuzda ilk derslerini vereceklerdir. Takrir fransızca olacak, türkçesi asistan Fazıl Yceay tarafından çevrilecektir. Pek genç denebilecek bir ömre nazaran büyük bir ilim hamulesile kıymetini hemen bütün dünyaya kabul ettirmiş profesörü zevk ve alâka ile dinleyip büyük istifadeler edeceğimize emin bulunuyorum.

Asistan rektörün konuşmasını fransızcaya virerek hafif bir sesle profesör Erhardt'a tekrarladı. Genç ilim

adama mahcup olmuş gibi kızardı. Rektörle hararetle el sıkıştılar. Rektör kürsüden indi.

Şimdi bütün gözler kendisinde idi. Dersi verecek başkasıymış gibi gözleri salonda geziyor, birini arıyormuş gibi, sabırsızlık alâmeti gösteriyordu. Nihayet istediğini bulmuştu. Bu sağ yanağının üstündeki küçük siyah benini çukurlaştırarak saadetten mest olmuşcasına gülümseyen Mina idi. Siyah giyinmişti. Şeffaf beyaz teni pembeleşmişti. Mes'uttu! Bir kadının mes'ut olduğunu ancak böyle anlamak mümkündü. Bu saadetin tamı idi. Eksiksiz bir saadet....

O da Mina'ya gülümsedi; sonra cebinden notlarını çıkardı. Karşılıklı bu sevinç ve saadetin emsalsiz gülümseyişini farkedendenler oldu, genç kadına dönüp baktılar; onu beğendiler. Güzeldi. Kıbardı. Göz alıcı idi. Vakurdu...

Asistan gözlüklerinin camlarını sildi, titrek bakışlarla profesörün hareketlerini takip ediyordu. Bu esnada anfinin büyük kapısı zortlandı, açıldı; yeni bir dinleyici kafitesi girmek istiyordu. Bütün başlar o cihete yöneldi, gelenlere ayıplanıyor gibi bakıyorlardı. Fakat onlar illâ da girmek azmindeydiler. Lâkin buna hiç bir suretle imkân yoktu. İçeriden kapıya yakın oturanların bir kısmı ayağa kalktılar, kürsüye doğru bakındıktan sonra kapıya yanaştılar. Hafiften gürültüler başlamıştı. Bir kadın sesi: **(Biz de girsek, sığarız!)** diye sızlanıyordu. Başka bir kadın sesi: **(hacayı görmek istiyoruz!)** tarzında fısıldıyordu. İçeridekilerden hemen hemen aynı tarzda cevaplar, mazeretler duyuluyordu: **(Yer yok! Hoca hep burda görürsünüz! Başka derse gelirsiniz!)**

Profesör Erhardt Rewnecke gürültünün, hafifçe itiş-

menin geldiği tarafa bir müddet bakındıktan sonra asistanına bir şeyler mırıldandı. Ondan aldığı cevaba memnun olmuştu; gülümseyerek, ayakta durmayı kabul etmeleri halinde, gelenlerin içeri alınmalarını rica etti. Asistan bunu türkçeye daha zarif ve mahviyetkâr sözlerle çevirince, her kesin gözü doldu. (Muhterem profesör, bu tevacüme pek ziyade müteessir oldular. Teessürlerinin sebebi, bu teveccüh ve sevgiye mukabele edecek değerde olmadığına farkında bulunuşudur. Böyle büyük bir kitle karşısında hicabın hararetile kızaracağından emin olduğuna göre, dinleyicilere bir miktar daha ilâve edilmiş olsa bile yükünü onlar değil, ben kaldıracığım, deyolarlar. Lütfen müsaade etsinler!)

Orada bulunanların hemen hepsi yıllardır profesör Erhardt'ı tanıyorlarmış gibiydiler. Onu çok sevmişler, pek beğenmişlerdi. Hakikatan çok halim, mütevazî bir ilim adamı idi.

Deminki yaşlı ilâhiyat profesörü dostuna yine eğildi:

— Lâkin, bu derece mahviyet ve hilmiyet insana hüznün veriyor. Hazret ortaya çıktıktan sonra, daha da nurânî bir çehreye büründü. Her kesin muhabbetini, hürmetini kazandı. Halbuki daha bir kelime ders okutmadı! Meğer Peygamber Efendimiz ne büyükmüş! Bir hadisi şeriflerinde: (Ülema ile muhabbet ve ihtilât, Cenabı Hakk'ın muhabbetini temin eder!) buyurmuşlardır.

Yaşlı meslektaşını mahzun mahzun gülümsedi:

— Ya şu hadisi şerife ne buyurursunuz: (Dünyaya hayır ve saadeti talim ve nefsinin unutup nimetlerden mahrum eden alim, tıpkı bir muma benzer; kendini yakup bitirir, lâkin cihanı ışığa boğar!)

— Gürültüleri keselim! Gürültüleri keselim! Ders veriliyor!

Kalın bir sesin bu ihtarını üzerine gürültüler kesildi. Şimdi önce bir kaç dakika genç profesör konuşuyor, susuyor ve arkasından asistan tavrıyla türkçeye çeviriyordu:

(... O kadar mehasin... O derece ulviyetin sahibi ve mucidi Ulû Tanrı'yı ilk dersimizin konusu yapışımızın sebebi dogmatik doktrinlere derin temayülümüz değildir; belki bu temayülümüzün yanında, onunla atbaşı giden iyiliğe, iyi ve ulvî olan şeyler derin zaafımız, sonsuz bağılılığımızdır!)

Mina'nın oturduğu sıradaki talebelerden ikisi gülüşüyorlardı. Mina, derin bir heyecan içinde, bir rûya alemi yaşıyormuş gibi srmest ve hafifti. Bir aralık gülüşler o derece aşikâr ve gürültülü oluyordu ki, diğer dinleyiciler rahatsız olmaya başladılar; dönüp sert sert bakıyorlardı. Lâkin, bu gençlerin aldırtdıkları yoktu. Asapları bozulmuştu; durmadan ve etrafın ağır bakışlarını, rahatsızlığını umursamadan gülüyorlardı. Nihayet asistanın da dikkatini çektiler. Buna da aldırmadılar.

(.....)

..... Amâ, bu yolun üzerinde gidenler aynı sandet şerbetini içemiyorlar. Dudakları hararetin şiddetle paramparça ne biçareler var ki, susuzluklarını gidermek için göklerin melekleri tarafından uzatılan tasları halsiz ellerile itmekte ve kanamış, yırtılmış adalelerin sürüklediği ayaklarla yürümeye çabalıyorlar!..)

Mina, gittikçe fazlalaşan gürültülü kahkahaları artık duymaya başlamıştı. Başını çevirmeksizin, hafif göz kay-

đırarak baktı. Uzamış saçları kulaklarını örtmüş çok genç denecek yaşta, yüzleri Mesihi andıran iki gençti bunlar. İçinden onlara sonsuz bir merhamet duydu.

(... Nietzsche., Tolstoi... Schopenhauer... Kant... Gibi büyük pesimistlere başımızı çevirmeden, onları selâmlamadan yolumuza devam edelim. Onlara bakacağımıza, yüzümüzü göklere kaldıralım daha iyi. Nietzsche'ye bir selâm verdiğimizizi farzetsek, ne kazanırız, hiç! Ne kaybederiz, pek çok! Bizim hayırhâhlığımızı kendi zalim doktrinine feda edecektir. Bizi derhal PERSPEKTİVİSME'in karanlık yollarına saptırmaya cabalayacaktır. Onca, bütün bilgilerimizin menşei hayatî ihtiyaçlardır. Bilgininin bizatihî varlığını, hakikatını aslâ kabullenmiyecek, imanın tamlığını red ve inkâr edecek ve hele tecrübeden önceliğine katıla katıla gülecektir! Allâh'ın varlığını ve ebediyetini ise, hurafa ve komedi deye isimlendirecek! Var olmanın derin zaruret ve hakikatını sadece bir tasavvur ve itibar deye vasıflandıracaktır, heyhat!...)

Genç profesör durdu, eli yeleğinin cebindeki saatına gitti. Küçük, işlemeli altın saatının yeşil altın zencirini çekti. Sonra saatını tekrar yerine yerleştirdi.

(..... Amâ, yolumuzda biraz daha ilerliyelim. Öntümüze Muhyiddin-ül-Arabî,... Auguste Comte,... Bergson,... Berkeley,... Fichte,... Schelling,... Hegel,... Descartes,... ve daha yüzlerce güneş çıkıyor.. Huşû ile, sevinçle onları selâmlıyalım... Bunlar, bu hassas ruhlar savlet üstüne savlet ederek bedenlerimizi tefekkür hazinelerimize yükseltmeye gayret etmişlerdir. Öyle bir tefekkür ki, düşüncenin fevkinde, ondan müstakil ve hürdür!...)

Üniversite rektörü caketinin iç cebinden küçük bir defter ve bir dolma kalem çıkardı. Onu gören başka bir kaç hoca da hoşlarına giden bazı takriri not etmeye başladılar. Bu hareket Erhardt'in gözünden kaçmadı. Şimdi vecd içinde coşmuştu.

(..... Bu günkü felsefî temayül, içinde bizim de bulunduğumuz, maddî alemlerin en geniş manasile tefekküre sürüklemektir.

Amâ, heyhat, idealizm bir tekevvün realizmine zıttır. Bir kelime ile, idealizm ayrı ayrı ufuklara açılmaktadır. İdealist sözü XVII. asır felsefesinde kullanılmaya başlandı. Bilhassa, Leibniz bu kelimeyi kullanarak materyalistlere hücum etti. XVIII. asırda ise, Berkeley'in doktrinini izah için kullanıldı. Lâkin, fezada bizden müstakil görünen realitelerin şüpheli, ispatsız, aldatıcı ve gayri mümkün olduğunu iddia eden amelî ve tecrübî idealizm, yani idéalisme empirique; ne Descartes'ın şüpheci ve sadece düşünüyorum, o halde varım!- tefekkür tarzı olan ihtimalî idealizmi, «yani idealisme problematique» i bizi asla mutlak inanç saadetine götürmemiştir!...)

Erhardt, tekrar saatına baktı ve asistanın delâletile, ders saatının dolmasına rağmen, tahliline giriştiği idealizmin derli toplu izahını ikmâl için, bir kaç dakika lutfunda bulunmalarını dinleyicilerden rica edince, salonu derin bir sessizlik kapladı.

(Nihayet, bir Berkeley ortaya çıkıyor. İman ve itimnan ateşile parıl parıl yanan yeni bir idealizm ortaya atıyor ve buna da «idealisme dogmatique» deyuyoruz. Ancak insan oğlu onun sayesinde ilk önce rahat bir nefes alabili-

yor. Onun dediği gibi, nazarlarımızı fezaya çevirdiğimiz zaman, namahdut varlıklar idrâk ediyoruz. Bu muhteşem vus'atın ortasında maddî varlıkların mevcudiyetini idrâk ediyoruz.

Sonra, bir Bergson doğuyor ve sıcaklığıle bütün münkirlerin soğuk kalbini ısıtıyor. Ancak his, şuur, vicdan ve iman kuvvetimize akseden ve orada varlığını hissettiren varlıkların mevcudiyetine iman etmemizi söylüyor. Gerisinin hakikatle bir alâkasının olamayacağını ilâve ediyor. Bu da Şark'ın büyük mürşidi Muhyiddin-ül Arabî'nin yolundan gitmekten başkası değildir. Teemmül. Keşfi zamiri!.... Bunun için de yavaş ve ağır bir vicdan sezişi, kalbî tahlil, ruhî teemmülü esirgememek suretile ilmî ve zihnî faaliyetimize yarayacak bütün manevî burhanları toplamak gerektir. Hele hayat, insiyak, tekâmül gibi felsefî mevzulara taalluk edince, daha da fikren, ruhan ve vicdanen yorularak onlarla temas edecek tarzda ilerliyeceğiz. İntuitionisme dediğimiz muhteşem felsefî doktrini de böylece hülâsa etmek mümkündür.)

Profesör dersini bitirmişti. Mütebessim ve yorgun bakışlarını etrafında gezdirirken (sual sormak lutfunda olanlar varsa hazırım!) demek isteyen bir hali vardı. Bundan cesaret alan Fikri Cemal adlı hariçten bir dinleyici yerinden kalktı, pürüzsüz bir Fransızca ile:

— Muhterem profesöre sormak isterdim, acaba idealizm doktrinlerini top yekûn ele alırsak, aşkı bir realite kabul etmek mümkünmüdür?

Salonda bir kaynaşma, yer yer gülüşmeler başladı. Suali soran elli yaşlarında, kibar tavırlı, pek yakışıklı bi-

ri idi. Bu mevzuu pek te tuhaflık olsun diye kurcalamamış olduğu muhakkaktı.

Erhardt suali güzel bir fransızca ile soran dinleyiciye dönerek:

— Şayan dikkat sualinizi, büyük nezaket gösterip, kusursuz bir fransızca ile sordunuz. Çok teşekkür ederim. Amâ, öyle zannediyorum ki, muhterem dinleyicilerden ekserisi suali anlamadılar. Cevabımın faydalı olabilmesi için, lütfen bu defa sualinizi bir de türkçe tekrarlar mısınız?

Fikri Cemal aynı sualini bu defa da güzel bir İstanbul şivesile tekrarladı. Büyük bir alkış koptu. Hocalar da gülüşüyorlardı. Erhardt da tatlı tatlı tebessüm ederek samimiyete katılıyordu. Alkış bitince, son derece yumuşak ve sıcak bir sesle:

— Bütün idealizm doktrinleri aşkı bir realite, hem de tam bir realite kabul ederler, dedi. Böyle olunca aynı metodu tatbik edeceğiz. Yani his, şuur, vicdan ve iman kuvvetimizle onu araştırıp varlığını, hakikatını idrâk edeceğiz. Bir kere mevcudiyetini idrâk edince de, artık gerisinin hakikatle bir alâka ve irtibatını araştırmıyacağız. İlmî ve zihnî faaliyetimize yarayacak bütün burhanları toplayabildikten ve aşkı idrâk eyledikten sonra, artık uğruna bütün fedakârlıklar yapılacaktır!

Profesör son sözünü bitirmiş olduğunu başını zarif bir şekilde eğerek selâm vermesile belli oldu ve her kesin kalbinde en itibarlı, en hassas yeri kazandığını açıkça gösteren sıcak alkışlara hak kazandı.

XIX

Hepsi bir yana, Emin Refiğ'in açık meydan okuyuş-lara hiç tahammülü yoktu. Gençliğindeki aşırı has-sasiyetinin pek çok müşkülâtını çekmiş, acılarla inlemişti. Gözünü hiç bir budaktan esirgememiş bir insandı amâ, yine de kalbinin bütün taşkınlıklarını başıboş bırakma-mış, şuradan buradan coşan hislerinin kapılarını sıkı sı-kıya kapamasını bilmiş, onların kendi kapları içinde çal-kalana çalkalana durulmalarına imkân ve fırsat vermişti. Hem o tarihlerde kendisi Mina'dan daha da küçük yaşta idi; ve hattâ hayat tecrübeleri o tarihlerde daha da pek azdı...

Böyle olmasına rağmen, genç kadın aradaki protoko-lu çiğnemiş, daha şimdiden kendisiyle olan nisbetini ez-miş, tarumar etmişti. Hiç bir şeyi omursamıyordu. Er-hardt'la kolkola gezintiler yapıyor, belirli günlerin belirli saatlarında, her kesin gittiği lokantalarda yemek yiyorlar; araba gezintileri yapıyorlardı. Pendikte Mehtap gazinosun-da yemek yediklerini duyduğu gün tahammülü taşmışken,

o günün akşamı yine aynı yerin meşhur Deniz gazinosunda gece geç vakitlere kadar mükellef bir akşam yemeği yemişler ve bol bol içip etrafın mütecessis ve biraz da ayıplayıcı bakışlarına meydan okumuşlardı. Vaktile bu yerlere beraber gitmiş oldukları için, sadakat meram ve iddiası, ya da müzevirliğin insanın doğuşile kalbleri sarmalayan cazibesi, yahuttâ bir sebeple kendisine garaz ve intikam duygusu besliyenlerin savletile bütün bu olup bittiklerden hemen haberdar ediliyordu.

Tenbellik, ihmal, kayıtsızlık, işsizlik, iğvâ sadece çocukları pençesine alan ve onları evirip çeviren, mes'ut ülkelerin kıralları halinde kendilerini teskin ve teselli ettiren kuvvetler olmayup, zaman zaman büyükleri de, tıpkı o tecrübesiz ve mes'uliyetsiz küçükler gibi uçurumlara yuvarlar! Derin uykulara sürükler ve onları bitmiyecekmiş gibi uzun gecelerin kucağında bayıltır!

İşte, Emin Refik de şimdi o çocuklara dönmüştü. Bütün günlerini ve gecelerini yatağında, uyumakla, ya da dalmak ve düşünmekle geçiriyordu. Gözleri sanki hakikatleri görmiyordu, artık! Canlıların, cılızların, kuvvetlilerin, güzellerin, zariflerin, yerde sürünenlerin, koşanların ... hiç.. hiç bir farkı kalmamıştı nazarında...

Bazan tam bir çocuk oluyordu. Her şey gözüne büyük görünüyordu. Evler, bahçeler, hayvanlar, eşya, mağazalar hepsi.. hepsi.. sanki ilk defa görüyormuş gibi afallaşıyordu.

Hakikatta, hiç bir şeyi görmüyordu. Gördükleri, hayalhanesinde imâl ettiği şekillerden ibaretti. Asıl gördüğü ise, bütün bu şekillerin arkasında, çok uzaklara kaçmış, kopmuş varlıktı.

Aslâ işlememiş oldukları bir kabahattan dolayı, cezalandırıldıkları için, bütün emniyetini kaybettiğimiz çocuklar misâli, şimdi Emin Refik de insanlar hakkında bütün teveccüh, sevgi ve itimadını kaybetmişti. Onca, insanların kendisine karşı muameleleri tamamen başka türlü olmalıydı. Hatâlarından iyice istifadeler elde edememişti. Bunun için bu hatâlarını sık sık tekrarlaması, katı yürekle bunların lezzetini çıkarması lâzımdı. Halbuki, o bu hatâlarının sonunda daima büyük bir yeise düşmüş, derin bir nedametle sarsılmış, tekrarlamamak cehdile çırpınmıştı. Böyle yapmıştı da, netice ne olmuştu?

Bir arkadaşına bir gün bu duygusunu açacak oldu, aldığı cevabın şiddetle az daha ölecekti! Mazlûm bey iki elini bir müddet oğuşturduktan sonra:

— Lâkin, tecrübe tecrübe deyorsunuz, sonu neye varacak? bütün bu tecrübelerden alacağınız cesaretle ölürseniz, maksat hasıl olacak mı?

Emin Refik, Mazlûm beyin bu cevabını önce kavriyamadı:

— Tecrübeden ölmek mi?

— Evet, ayağınız tökezlendikçe tecrübe sahibi olacaksınız. Böyle dememişmiydiniz? Şimdi soruyorum: Tökezlene tökezlene artık tökezlenmemeyi öğreneceksiniz. Ve bir gün, bu itiyadın verdiği sür'at ve cesaretle öyle bir tökezleneceksiniz ki, bunu hayatınızla ödeyeceksiniz; işte bunu doğrumu bulursunuz?

Emin Refik yine de anlamamıştı. Mazlûm bey nükteci, kurnaz ve zarif bir insandı, artık tahammülü tükenmişti; bu sebeple, cepheden hücumla geçmeyi tercih etmişti:

— Emin bey, artık Mina'yı unutmalısınız. Onunla birlikte bütün kadınları unutmalısınız! Yoksa, hayatınıza malolacak!

Dostunun son sözlerini artık dinlemiyordu bile. Derin bir hüznün içindeydi : **(Saadetimizi kendimizin ötesinde; başka kalb, başka gönül, başka düşüncelerde arıyoruz; ne garip!.. Halbuki, kendilerine güvenmek isteğimiz bu insanların ekserisi, aşırı derecede adaletsiz, pek az samimi, son derece kıskanç, garip mizaçlı ve sinsidirler!...)**

O sabah Emin Refik yine pek erken uyandı. Ateşler içinde yanıyordu. Şu son günlerde tansiyonu iyice artmış, şekeri de bir hayli yükselmişti. Doktoru tam bir istirahat, mutlak bir yemek rejimi, fikrî ve ruhî sükûn tavsiye etmişti. Zaten istirahat halinde idi. Daha nasıl dinlenebilirdi? İşe gitmiyordu; çalışmıyordu; projelerle, planlarla kafasını yormuyordu. Daha ne yapacaktı! Halbuki, doktorun tavsiye ettiği istirahat, huzur ve sükûn tamamen farklı idi. Kandaki şekeri yalnız yemeklerindeki karbon hidrat miktarile artmıyor ve fakat dimağı yorgunluğu, asabî ihtilâç ve ruhî feveranlarla atbaşı gidiyordu. Tansiyonunun da artması yine aynı sebeplerle idi. Kendisine hasbî ve garazî yetiştirilen haberlerle iktifa etmiyerek, bir de hususî ücretli adamlar tutmuştu!

Şimdi artık akşam yemeklerinde viski içmeyi adet etmişti. Kadehini iki parmak kalıncaya kadar iskoç viskisiyle dolduruyor, taşırıncaya kadar da buz ve limon koyuyordu. Bu derece fazla alkol almasının hem şekeri, hiem de tansiyonu için zararlı olacağını ileri sürenlere içerliyor, acı acı gülümsüyerek; (Canım, deyordu, doktorlar ne deyolarlar? Viski dilatasyon yapar, damarları açar, geniş-

letir, kan da bol bol kalbe gider, kalb adelerini besler! İşte ben de, bu tavsiyeyi yerine getirmekten başka ne yapıyorum? Zavallı, halsiz, hasta kalbimi besliyorum! Onu kendi haline bırakıp öldürmeye hakkım var mı?)

O akşam avukatı doktor Semih Sahir'i yemeğe davet etmişti. Avukat işlerinin çokluğundan, yorgunluğundan dem vurmuşsa da davetinde ısrar etmiş: (Davamız hakkında çok mühim söyleyeceklerim var!) deye zorlaşmıştı.

Sofrada başbaşa idiler. Avukat Semih Sahir duruşmanın geç bir güne atılmış olmasından, kusurlu kendisiymiş gibi mahcup bir tavır takınmıştı. Çünkü, dava Mina tarafından açılmış olmasına rağmen, usulî muameleler kendisine bırakılmıştı. Belki de bu yüzden, Emin Refik üzülmuş olabilirdi, deye düşünüyordu. Çünkü bu işin bir an evvel bitirilmesi lâzımdı. (Benim için en mühim tarafı budur. İzdivaç rabıtamızın bir an evvel kalkması icabediyor. Zorlanmadan, parçalanmadan, hattâ, kopmasına mahal verilmeden kanunun yumuşak, lâkin kat'î dilile bu bağ zail olmalıdır, avukat beyefendi! Bilmem meramımı anlatabiliyormiyim?) demişti. Bu sözlerde tehdit, cürüm, hattâ cinayet korkuları, endişeleri dahi vardı. Bundan dolayı dava lâyhalarını hemen kaleme verdimiş, hasma tebliğ muamelesini yaptırmış ve gün aldirmişti. Amâ, günlerin fazla dolu olması yüzünden kısa bir gün almak imkânı hasıl olamamıştı.

— Bana kalırsa, dava uzun ömürlü olmalıdır!

Genç avukat muhatabının bu beklenmeyen cümlesile hakikata döndü, şaşırılmıştı.

— Ne gibi beyefendi?

— Yani biraz devam etmelidir, deyorum. Etmelidir,

çünkü uzun ömürlü insanlar gibi, bunda fayda mülâhaza olunur.

Avukat gözlerini hafifçe kıstı.

— Çok yaşayan insanların çok tecrübeleri, edindikleri intibahlar, aldıkları dersler demek istiyorum...

Avukat Semih Sahir İsviçre’de tahsilini, doktorasını yapmıştı. Bir kaç lisan biliyordu. Ayrıca felsefe de okumuş, müzikle de fazla meşgul olmuştu. Fıkren az çok tekemmül etmiş bir insan sayılabilirdi. Lâkin hayatta pek yeni sayılırdı. Hisleri ihsaslarından öteye geçmemiş, söylenenleri duymuş, görebildiklerini ancak idrâk etmişti. Ötesine geçmemiş, geçmek arzusunu da duymamıştı.

— Muhterem doktor siz hiç içmiyorsunuz, bunu şimdi farkettim!

Genç avukat kendi de bunu henüz farketmiş gibi, eli kadehine gitti; boş olduğunu görünce, rakı şişesine uzandı, kadehini yarı doldurdu, buzlu su ile beyazlaştırdı; sonra bir yudum alarak, yutkundu:

— Çok yaşayanlar çok da yanılmışlardır, efendim! dedi.

Emin Refik vekilinin ne demek istediğini anladığını dargın bakışlarla anlatmıştı.

— Kararlarımı acele vermemek huyumdur!

— Daha önce de kararınızı vermiştiniz!

Emin Refik genç hukukçunun bu anî savletini beğenmiş, taktiğini yerinde bulmuştu. Lâkin, bu hissiyatını açıkça söyleyemezdi. Bazı mezelletlere batışın mes’ut görünüşleri olabilirdi; bu gibi ahvalde, hüner bu mezelletlerden çabuk çıkabilmek, manzarayı mümkün olduğu kadar kısa göstermekti, hepsi o kadar!

— Bu defaki kararımnda daha fazla düşündüm, avukat bey!

Avukat, kendi hatâlarına mümkün olan yavaşlıkla akıl erdirip, nimetlerine sür'atle vasıl olmanın hikmetini hatırlıyarak, susmayı tercih etti. Müvekkili bu sükûtu lehine bir itminân ve muvaffakiyet bilerek devam etti:

— Fikrimin, kalbimin, hissiyatımın zâfındanmıdır, nedir pek bilemiyorum. Fakat, bu davanın hemen bitmesini de istemiyorum. Şu son günlerde hatırladıkça içimi çöle çeviren, yakan korkularla eziliyorum. Aceleliğin kurbanları sayılmıyacak kadar çaktır. İnsanoğlu türlü heves ve hislerin zebûnu, inanmak istediği duyguların esiri oluyor. Aynı insanoğlu, hemen bir hiç için kalb duygularının faziletlerine kapılır, bu uğurda yapmadığı fedakârlıklar kalmaz. Ölümlere bile koşmaktan lezzet duyar! Yine onlar bedenin güzelliklerine, ya da tefekkür tarzının ulviyetine bütün servetini, bütün hayatını eritir; helâk eder!

Emin Refik'in sesi boğuk çıkmaya başlamıştı, susmayı tercih etti. Hem sesini açmak, hem de kapıldığı pesimizmi gidermek için kadehini viski ile yeniden doldurdu. Avukat endişeye başlamıştı. Bu kaçınıcı viski idi. Lâkin muhatabında öyle hakim bir tavır, öyle kararlı bir eda, ve asıl üzerinde durmak istediği husus kendine taalluk eden dava işi olduğunu, diğer bütün şeylerin teferrüatta kaldığını, bunlar üzerinde bir an duruşun, müdahale edişin hakarete kadar götüren manalar taşıyabileceğini hissederek çaresiz sustu. En iyisi, müşterisinin temas ettiği mevzua, kendisinin de parmak koyması, o zaviyelerde yolunu çevirmesiydi.

— Görüşlerimiz arasında bilmemki bir parça fark

varmıdır? Bence, tevazuun hassas zeminine basmaya ihtiyaç duymadan, sadece ve yalnız kendisinden, kendi yapısı ve kendi iç dünyasından bahseden; faziletin peşinde koşanın, iyilik ve vefakârlığın ebedî hayranlığını duyanın, samimiyet, adalet, minnet gibi ince duyguların bütün titreşimlerini kalbinde hissettiğini iddia eden bir insanın ispat külfetine girdiği çok şeyler var demektir!

Emin Refik soğuk bir sudan bir hamlede çıkmış gibi irkilmişti. Avukat neler de söylüyordu! Bu bir itham mıydı? Şayet bu bir itham idiyse, artık müdafaasını yapması mümkün olacak mıydı! İnanmadığı bir faziletin himâye ve müdafaası kendisinden istenemezdi!

Dudakları morarmış, sesi kısalmış, gözleri ufalmıştı.

— Beni itham ediyorsunuz!

— Kendinizi itham ediyorsunuz, beyefendi!

— Hayranlık, gıpta ve kıskançlık, bütün bu beşerî duyguları kuşanarak bizi konuşturmak, ya da susturmakla yetinemeyiz! Biraz da adalet, basiret, insaf, müsamaha.... evet bir parça da ahde vefa, söze iman ve itikat duygularıyla konuşmalıyız. Zatiâlinizin nazarında ne şekilde konuşmuş olursam olayım; lâkin haysiyetli bir avukat olarak biraz önce arzettiğim ulvî duygularla konuşabildiğimden dolayı bahtiyarım!..

Kim derdi ki, bu çelimsiz, sükûtî, alacağı ücretin mukavelesini peşinen hazırlayıp gelmiş ve mırıldanır gibi, usul ve nizamları öne sürüp, imzalanmasını istemiş tecrübesiz avukat böyle vâzih, böyle felsefî, böyle meydan okurcasına ve öğretircesine konuşsun!

Amâ. Emin Refik iş adamı idi. Küller içinde mükemmel bir parıltı görmüş, bir pırlanta bulmuştu. Artık onu

hiç elden kaçıramazdı. Ebediyen de vekili kalacaktı. Bütün nazlarını, bütün kaprislerini, ve bütün acı sözlerini, şimdi söylediklerinden bin kat daha ağırını söylemiş olsa da çekecekti..

— Benim aziz doktorum, bana pek yerinde ve mükemmel bir ders verdiniz. Bu dersinize ne dereceye kadar müstahak olduğumu istikbal gösterecek. Yalnız çok güzel konuştunuz. Doğrusu, böyle konuşabileceğinizi ummuyordum. Bu da mükemmel bir sürpriz oldu. Ve çok yaşamanın yeni bir nimetini teşkil etti. Şimdi sizden ricam, davamız olduğu yerde kalsın!

— Kalsın mı, yani takip etmiyelim, öylemi?

— Evet!

— Amâ, onlar takip edebilecekler!

— Giyabımızda, değil mi?

— Evet! Giyabımızda, fakat yükleri ağırlaşacak. Çünkü, henüz mukabil cevap lâyıkamızı vermiş değiliz. Vermiş olsaydık, içinde, iddılarını teyit ve boşanma taleplerine iştirak suretile ispat külfetlerini son derece hafifletirecektik.

— Peki, şimdi?

Artık avukatın müvekkili önündeki mevki, kıymeti tamamen değişmiş, yükselmişti. Şimdi o altın yumurtlayan bir tavuktan da daha büyük değerde idi. Onun için cevabını büyük bir dikkatle bekliyordu.

— Biz duruşmaya çıkmayınca, önce bir giyap kararı tebliğ edecekler; müteakip celselerde ise, duruşmalar tamamen giyabımızda devam edip karara iktiran edecek. Tabii, bu gibi ahvalde duruşmayı yalnız başına yürütmek isteyen tarafın vecibeleri, külfetleri çok zorlaştırır. Bir ker-

re bütün delilleri kendileri irae ve ikameye mecburdurlar. Sonra, bu deliller hatır için oldukları hakim tarafından kolaylıkla sezilir ve hüküm isdarına kifayetli görülmez ve neticede de dava ekseriya reddedilir. Yani haksız açılan bir dava, ekseriya sezilir ve kazanılamaz!

— Biz de iştirak etseydik, öyle olmiyacakmiydi?

Avukat, canı sıkılmış gibi, elini boyun bağına götürdü:

— Hayır, öyle olmiyacaktı. Biz iştirak etseydik, geçinememe ve ruhî imtizaçsızlığın mevcudiyetini teyit edecektik. İki tarafın tesadukundan sonrası ikinci derece kalacaktı. Hakim artık vicdanen müsterih olabilirdi.

Emin Refik, yarı doğruldu, viski kadehini tamamen yudumladı.

— Öyle ise, tamam! Benim istediğim de buydu zaten! Davayı takip etmiyeceğiz!

Dr. Semih Sahir kara kara düşünmeye başladı. Şüphesiz böyle bir davranışla bir yuva yıkılmaktan kurtulacaktı. Lâkin, temelinden sarsılmış, duvarları yıkılmış, çatısı çökmüş bir yuvadan da ne beklenebilirdi! Hattâ, bu tarz davranışla bu yuvanın kalıntıları bile süpürülecek, son küllerile birlikte esen rüzgârlara karışıp uçacaktı... Emin Refik koca olarak, sevdiği kadının bütün günahlarını silip affedebilir, dikenlerle dolu bir yola dönebilirdi. Amâ, kendisi böylemiydi? O, bir hukuk adamı idi. Hayatını, şerefini, itibarını, gelecek nesillere yaddettireceği imini mesleğine bağlamıştı. Söz vermişti. Bir taahhüdü imzalamıştı. Bu söze, bu taahhüde güvenilmiş, ona göre davranılmıştı. Şu ana kadar haysiyetli bir avukat, mümtaz bir hukukçu ve sözüne güvenilir bir insandı. Bu andan

sonra, bütün bu hazinelerini elinden alacaklar, kendisini müşterisinin arzu ve iradesinin mahpesinde meflûç, üç beş kuruş ücret için verilmiş sözlerin, yapılmış vaitlerin kıymetsizliğini müdafaaya müheyyâ bir zavallı mı olacaktır?

— Beyefendi, önce beni vekâletinizden affedeceksiniz!

Emin Refik, koltuğundan kalktı. Pencereye kadar gittikten sonra döndü, akuvatının karşısında durdu:

— Kararınız kat'îmidir?

— Kat'î!

— Çok müteessir olarak, peki!

— Yarın büromda istifanamemi hazırlar, takdim ederim.

— Durumunuzu, hislerinizi takdir ediyorum. Dostluğumuzdan istifanızı hiç bir zaman kabul etmeyeceğimi iyice bilin!

Avukat bu güzel ve nazik iltifatı gülümseyerek karşıladı. Emin Refik misafirini büyük bir sevgi, teessür ve nezaketle uğurladı.

Ertesi gün avukat kâtibi ile istifanamesini bir zarf içinde göndermiş, Emin Refik de avukata küçük bir zarf içinde hamile muharrer bir çek yollamış, selâm ve sevgilerini de kartına yazmıştı.

XX

Avukat Semih Sahir bürosunda, yazı masasının üzerine yığılı kamusların, edebî eserlerin arasında okuyordu. Gümüş kitap açacağını farkında olmıyarak göğsüne batıra batıra daldığı eser, belki o ana kadar yüz kerre okuduğu. Güstave Flaubert'in «Madame Bovary» romanıydı. Üzüldüğü, ya da sevinçli olduğu zamanlar, sanki üzüntülerinin veya sevinçlerinin kaynağı bu kitapmış gibi içine dalıyordu. Bu düşkünlüğün sebeplerinden biri, müellifin harikulâdde uslûbu idi. Bir muhaberatında: **(Lirizm kanseri bütün bedenimi istilâ etmişti; siz de kalktınız beni ameliyat ettiniz. Tam zamanında müdahalede buldunuz umâ, sancuların şiddetile deliler gibi haykırdım!...)**.

İsviçre'de doktorasını hazırlarken de, en yorgun zamanlarında Madame Bovary'yı okurdu. Nihayet tezini muvaffakiyetle verince, herkes dinlenmek için neş'e, eğlence yerleri ararken, o bu eserin hakikatlerini görmek, elemek, duymak için Fransa'ya, çok yorucu bir yolcu-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

luğa çıkmıştı. İki maksadı vardı. Hem Flaubert'i hem de büyüleyici eserinin yaşadığı yerleri, kalıntılarını, dokundukları köşeleri görecek, kokladıkları havayı ciğerlerine dolduracaktı. Hakikatte Madame Bovary d'Adelphine Couurier adında talihsiz bir kadındı. Delamare adlı basit bir kasaba doktorunun karısı idi. İşte bu kadın romanda Emma Bovary'ya model olmuştu. Ry kasabası belediye sicilinde bunu gözlerle görmüş, eski mezarlıktaki ehram biçimindeki mezar taşını da apaçık okumuştun.

Önce Rouen şehrine gitmişti. Flaubert'in babası, meşhur operatör Achille-Cléophas Flaubert'in başhekimliğini yapmış olduğu memleket hastahanesini gezdi. Büyük romancının içinde doğduğu pavyonu derin bir saygı ile ziyaret etti. Eşsiz yazarın yatak odasındaki kanapede iki dakika kadar oturdu. Böylece, ruhuna yakınlaşmak istemişti. Bu oda ikinci katta idi. Müellif (Bir Delinin Hatıraları ve Terbiye Hissiyeye) eserlerini burada yazmıştı. Sonra Croisset'ye gitti. Babası 1884 yılında bu malikâneyi satın almıştı. Flaubert ölümüne kadar bu muhteşem binada oturmuştu. Bütün klasikleri ve muasırlarını yine bu çatı altında okumuş, didiklemişti: Homere, Hérodote ve Sophocle, Lucréce, Virgile ve Tacite, Rabelais, Montesquieu ve Voltaire..... ilh.... ilh.....

İşte bu kâşane (Flaubert müzesi) haline getirilmişti. Yuvarlık, cıllâlî masası üzerindeki müteharrik rahlesinin iki kenarında dikine oturtulmuş tüy kalemler, o büyüleyen ve kalbi genişletip heyecanlarla taşırان uslûbun son kalan vasıtaları idi.

Madame Bovary'yı bu masada yazmıştı. Tam yedi sene, muhaberatında yazdığı gibi ağrılarla, sancılarla, bin

bir eziyetle yazmıştı; tıpkı doğurur gibi!... Amâ, sonunda da hiç ölmeyecek dev gibi bir çocuk doğmuştu!...

Nihayet romanın mevzuunun büyük bir kısmının geçtiği Yonville kasabasına gitmişti. Küçük kasabanın tek büyük caddesi Ry'de yürürken heyecanından nefesi tıkanacaktı. Madame Bovary'nin oturduğu iki katlı ev, sağ baştan üçüncüsü idi. Şimdi J. Foliot tarafından kahvehane ve lokantaya çevrilen romanın en meşhur şahsiyeti: iyimser, gülünç kibirli ve geveze, şarlatan alim, eczacı Homais'nin eczahanesi karşı sırada ve Madame Bovary'nin evinin karşısında idi. Sokağı dönünce, vaktile madame Lefrançois'nun (Altın Arslan hanı) nı görmüştü. O şimdi (Rouen oteli) idi. Cehaletini hilmiyeti ve kanaatkârlığı ile örten Papaz Bournisien'in içinde tatlı sesini duyar gibi olduğu Ry kilisesi, bir san'at eseri olan ravakını hayran hayran seyretmişti. Emma Bovary'nin evine tekrar dönmüş, kapı tokmağını vurmuş, dışarı çıkan genç ve çok güzel bir kızıdan evin bahçesini görmeyi istemişti. Genç kız bu arzuya şaşır kalınca da: (Şey, beni affediniz, Emma ile Rodophe'un geceleri buluştukları bahçeyi görmeden gitmek istemiyorum!) demişti. Genç kız kendisini yukarıdan aşağıya kadar merakla süzmüş: (Hiç bir şey anlamıyorum, efendim!) demişti. Bu cevabın elemi halâ hissediyordu. Bu aile bir hazinenin içinde yaşadıkları halde, sefalet çekiyorlardı! Bu hazinenin örtüsünü biraz çekmek, parıltıları bir parçacık olsun onlara göstermek mecburiyetinde olduğunu hissetti. Aralarında geçmiş muhavereyi şimdi pek alâ hatırlıyordu:

— Bu evde siz oturmiyormusunuz?

— Evet, iki seneden beri.

— Daha önceleri kimler oturmuş biliyormusunuz?

— Hayır efendim, ben Paris'te tahsildeyim. Ebeveynimin kimden satın aldıklarını dahi bilmem. Galiba bir domuz tüccarı imiş. Zannedersem, kendileri inşa etmişler.

— Zannınızda aldanıyorsunuz, küçük hanım. Bu evde tahminen seksen sene evvel Delamare adında bir köy doktoru, daha doğrusu bir sağlık memuru oturmuş.

— !...

— Şayet, bana bahçeyi gösterirseniz, size çok ilgileneceğiniz başka bilgiler de vereceğim.

Genç kız, bir dakika müsaade isteyerek içeri girmiş, kapıyı kapamış; biraz sonra annesi olduğu belli olan şişman ve güzel bir kadın kapıyı açarak, büyük bir nezaketle:

— Buyurun, girin! demişti.

Hava biraz kararmaya başlamıştı, bahçe romanda tasvir edildiği şekilde idi. Rodolphe'un kocaman paltosuna sarılmış Emma Bovary şimdi sanki yine bahçenin tâ dibindeki kocaman dağdağan ağacının altında aşıkile sarmaş dolaştı. Yaprakları dökülmüş yasemin dalları arasından yıldızlar hafifçe yine parıldıyordu sanki. Emma nefesini tutarak, yarı çıplak, dudaklarında bahar, kendisini tamamen aşıkına bırakmıştı. Arkada derenin şarılması ve ara sıra kurumuş sazların hışırtısı duyuluyordu. Gecenin serinliği ile onlar daha fazla sarmaş dolaş olurken, bahçenin şurasında burasında toplanmış kuru dallar ve sararmış yaprak yığınları ara sıra rüzgârdan ürpererek kımlıdınıyor, sanki azametli dalgalar halinde hücumla geçecekmiş hissini veriyordu. Yağmurlu gecelerde ise, ahırla arabalık arasındaki hasta muayene odasına sığınırlandı.....

Ev sahibesi kadın, elli yaşlarında kadar vardı. Mırıldanır gibi bahçede yürüyüşünden korkup çekiniyormuş gibi, usul usul geliyordu, arkasından. Birden kulağına bir ayak sesi gelince durmuş, kulak kabartmıştı. Bu gürültünün, annesinin arkasından gelen deminki çok güzel genç kızın yürüyüşünden çıktığını görünce memnun olmuştu. Ancak bu gürültü, romanda geçen ve vaktile onu pek ziyade ürperten bir konuşmayı da hatırlatmıştı; Genç kızın da yanlarına gelmesini beklemişti, sonra gayet yavaş ve sıcak bir sesle fısıldar gibi onlara şunları söylemişti :

— Bu eser bütün genç kızlarımız için bir ibret ve basiret kitabıdır. Muharrir eseri sadece yazmakla kalmamış ve fakat insan kalbini parça parça dilimliyerek, diğer insanogullarına göstermiştir. Bir gece Emma Bovary aşıkile bu bahçede sevişirken, kitapları arasına sakladığı mumlardan da birini yakmıştı. O esnada muayenehanede bulunuyorlardı. Şu yandaki odada. İşte en hareketli anlarında bir gürültü olmuştu. İkisi de bunu bahçede bir ayak sesi sanmışlardı. Emma: (Geliyorlar!) deye fısıldadı. Aşıkı mumu üfliyerek söndürdü. Emma: (Tabancan yanındamı?) deye sordu. Rodolphe şaşırılmıştı: (Ne olacak, Niçin?) Emma kocasını kastederek: (Lâkin... Kendini müdafaa etmek için!...) deye cevap verdi. Aşıkı büsbütün şaşkındı: (Kocanı mı vuracaktım!.. Zazallı adam!...) Rodolphe böyle cevap vermiş ve öyle bir jestte bulunmuştu ki, adamcığazı silâha hacet kalmadan, parmağının ucile perişan edeceğini anlatmak istemişti. Emma, genç ve güçlü aşıkının bu babayığitçe ve kabadayınca omursamazlığına hayran olduysa da, bu davranışında bir kabalık, hoyratlık ve azamet kokusu da duymuştu...

Sonra kadınları çardağın yanına götürdü.

— Eskiden burada asma vardı. Asma yaprakları çardağın üstünü tamamen örterdi. Altındaki kanepenin üstü her zaman gölgeli idi ve yasemin kokularile ortalığı doldururdu. İşte biçare doktor Charl Bovary de bu çardağın altında, başı arkaya devrilmiş, duvara dayalı, ağzı açık, o kadar çok sevdiği ve ihanetlerinin delillerile şimdi deliye döndüğü karısı Emma Bovary'nin saçlarından kestiği bir tutam saçı avucunda iyice sıkarak, upuzun devrilip yatmış bulunmuştu. Semih Sahir artık coşmuştu, sağlık memuru Delamaré ile Bovary'i karıştırıyordu.

Genç kız ve annesi bir kelime bile konuşmadan, dolu gözlerle, kendisini evden selâmetlemişlerdi...

İşte Semih Sahir böyle bir avukattı; kendi ikliminin, kendi duygularının içine bütün bütün büzülmüş, Allah'ın yarattığı en nâdide ve pek müstesnâ güzelliklere meftun, gerisine hiç aldırış etmiyen bir insandı. Emin Refik değişen hissiyatının müdafiiini ararken onu seçmekle çok yanılmıştı...

İşte, genç avukat, bu gün de meslek hayatının baharında kalb ve irade kuvvetinin oldukça metin bir örneğini verebilmenin huzuru içinde, Madame Bovary'sini okuyordu. Kâtibinin içeri girmesile başını kitaptan kaldırdı. Masasına bırakılan zarfa, dokunulunca uzaklaşacak sihirli bir madde imiş gibi ürkerek bakıyordu. Tekrar kitabına daldı. Fazla devam edemiyerek gözlerini ayırdı. İnce zarfa takılmıştı. Elindeki kalın kitabı masanın ucuna doğru iterek zarfı çekti. Üzerinde (Muhterem Dr. avukat Semih Sahir beyefendiye) deye yazı vardı. Açtı, ikiye katlamış mektubu çıkardı. Bu esnada masaya çek düştü. Önce mek-

tubu okudu. Gayet küçük harflerle yazılmıştı: (Hayatınızda bitiremediğiniz işlerinizin bir kısmı, bitmişlerden belki de daha hayırlı olmuştur. Vekâletimi bu safhaya kadar dirâyet ve basiretle yürüttünüz. Aynı dirâyet ve basiretin devamını, davadan dönüşte de kullanmanızı istirham edince, isyan ve istifa ettiniz. İsrar ettiğiniz için, kararınıza hürmetle boyun eğiyorum. Yalnız bu dava münasebetile sizi iyice tanınmış bulunuyorum. Size güvenim artmıştır. Mesafeler, ya da irilik ufaklık farkları beni hiçbir suretle ilgilemeden deye bilirim ki, gökteki yıldızların hepsi müsavi derecede parlamazlar. Parıltılarına bakılamıyacak kadar muhteşemleri olduğu gibi, kendilerini bile aydınlatamıyan sönükleri de pek çoktur. Ben ve siz hangilerindeniz, bilmiyorum. Muhakkak olan bir şey varsa, siz benim nazarımda müstesnâ bir mevki sahibisiniz. Şimdiye kadar sarfetmiş olduğunuz fikrî ve bedenî faaliyetinizin ücretini deyemem, lâkin bu yüzden uğradığınız kayıpların bir kısmını telâfi eder mülâhazasile, ilişik çekin lütfen kabulunu rica eder, hürmetlerimi sunarım,

Dostunuz

Emin Refik)

Avukat Semih Sahir mektubu bir kerre daha okudu. Bazı cümlelerin üzerine fazla eğildi. Sonra kâğıdı katlıyarak zarfa soktu. Şimdi gözleri çeke gitti. Bir müddet tereddütten sonra uzandı, aldı. Üzerinde, hamiline on bin lira ödenmesi yazılıyordu. Onu da katlayıp aynı zarfa yerleştirdi.

Hava da ne kadar sıcaktı. Bütün pencereleri açtı. Boğulacak gibiydi. Halbuki, henüz ilk bahar sayılırdı. Mayıs ayının ilk günleri idi. Sanki dışarıdan bir kürek ateş

içeri atılmıştı. Bunun sebebini bir türlü anlayamıyordu. Birden gözlerine masanın üzerinde duran zarf ilişti. Odanın sıcaklığı büsbütün artmıştı. Şimdi bütün vücudu alevlere karşı tutulmuş gibi idi. Yangını artık anlamıştı. Bütün bu sıkıntının menbaini kurutmak, yangını söndürmek lâzımdı. Evvelâ koltuğuna iyice yaslandı. Karşısındaki raflarda duran ciltleri okuyacakmış gibi, üzerlerinde uzun uzun durdu. Sonra antetli bir mektup kâğıdı çekti. Bir müsvedde yaptı. Kâtibini çağırdı. Hemen daktilo edilmesini rica etti.

Emin Refik, avukat Semih Sahir'den gelen zarfı eli titriyerek açtı. Başına gelecekleri önceden sezmişti. Tahmin ettiği gibi, çekini aynı şekilde katlanmış zarf içinde buldu. Avukat kısa yazmıştı: **(Uzun ömür sayesinde tecrübeler de artar demiştiniz. İşte bir yenisi daha! Çekinizi size iade ediyorum. Mesaimi kıymetlendirdiğimize müteşekkirim. Lâkin, kendi irade ve ihtiyarımla yarıda bıraktığım bir işten ücret talep edemeyeceğimi, almış olduklarımı da iadeye mecbur olduğumu meslek nizâm ve gelenekleri emreder. Tefekkürle kalb arasındaki derin mübâyeneti bir kerre daha ortaya koyan bu davranışta ben haysiyet ve şahsiyetimi, siz de gururunuzu kurtardınız! Hörmetler...**

Dr. Semih Sahir)

Emin Refik mektubun görülebilmesi korkusile ezildi; farkında değilmiş gibi bir kaç defa katladı, açtı; sonra yavaş yavaş parçaladı, ufaladı ve kâğıt sepetine attı...

Avukat Semih Sahir kâtibini Emin Refik'e gönderdikten sonra, serinlemiş, rahatlamıştı. İçinde bir bayram esintisi vardı, adeta. Eski müvekkiline hak ettiği darbeyi

indirmiş, mesleğinin mehabetini ve şerefini iyice korumuştur. Ötedenberi müşterilerine karşı bu mevzuda bir kırgınlığı vardı. Hep küçük görülmeğe, ücretin verişile yapılmıyacak işlerin ardından koşturulmak, konuşmalarda ses tonunun yükseğini onlardan dinlemek gibi bir zorlamanın sikletini daima duyardı. Halbuki, kendisi felsefenin ve dinin ışığı altında hukuku yükseltmeyi, hangi simâ için olursa olsun kanunu dik tutup eğmemeyi, hakka ve doğru olan şeylere şiddetle sarılmayı ibadet bilmmişti. Zaten, Peygamber Hazreti Musa da kanunu böyle tarif etmişti...

İşte şimdi de böyle bir ibadette bulunmuş, hattâ daha öteye gitmişti: **(Peygamberimiz, Efendimiz ise, bir saatlik adalet, altmış senelik ibadetten hayırlıdır, buyurmuştu!) deye zihnen tegfekküre daldı. (Bu adamlar da kendilerini ne gözde görüyorlar? Çekleriyle bütün kapıları açabileceklerini mi, sanıyorlardı?)**

Tam tahayyül ettiği bir saadete kavuşmuştu şimdi. Aralık Madam Bovary'sını yine rahat bir gönülle okuyabilecekti. Muazzez kitabı takdis eder gibi okşadı, gelişi güzel açtı. İkinci kısmın VII. faslı idi. Bu faslı da pek severdi. Emma mütevekkil, borca batmış, alacaklıların hücumuna uğramış; ev eşyaları icra memuru tarafından haczedilmiş; hain, mel'un faizci Lheureux'nun bütün oyunlarını öğrenmiş; rica ve niyazlarına karşı bir mermer hissizlikle gülmüş ve onu kapıdışı etmiş; kocasının bütün bu sefaletleri öğreneceğini, mezelletlere tahammül edemeyüp kahrından öleceğini bildiğinden, önce Rouen'a bankerlere, Léon'a, koşmuş, ağır hakaretlerine maruz kalmış; daha sonra kasabaya dönerek Noter Guillaumin'e gitmiş, önce

bir baba şefkat ve sevgisi ile karşılanmışken, sonra bulunduğu müşkül andan istifade savleti ile namusuna tecavüz edilmiş, kendini tutamayıp notere : **(Beyefendi, bulunduğum harabiyetten alçakcasına istifadeye kalkıyorsunuz! Şu anda sizden yardım istemek için karşınızda bulunuyorum, yoksa kendimi size satmak için değil!)** deyip dışarı fırlamış, en son halâs yolu olarak, kadınlık gururunu da çiğneyerek eski aşığı Rodolphe'un Huchette'teki şatosuna kaşmuştu. Servet ve ihtişam içinde yaşayan vefasız sevgili, önce kendisini kolları arasına almışsada, derdini ve kendisinden üç bin frank istediğini öğrenince buz kesilmişti; kalbinin bütün katılığı ile onu ezdi! Deliler gibi dışarı fırlayan Emma Bovary soluğu eczacı Homais'nin eczhanesinde aldı. Eczacının evinde meşguliyetinden istifade ederek, sevimli ve iyi kalpli çırağı Justin'in yardımı ve onun saflığı ile arsenik zehirini aldı ve yuttu! İşte hepsi bu kadardı!...

Bütün bu VII. ve VIII. fasıllarda geçen vak'aları en küçük teferruatına kadar ezbere bildiği halde, uslûptaki cazibe, tasvirdeki ihtişam ve eşhasdaki his ve renk hakikatına kapılarak yeniden tâ baştan okudu.

Vakit bir hayli ilerlemişti. Akşam oluyordu. Bürosundan çıkma zamanı gelmişti. Çantasını hazırlarken, hatırına gelmiş gibi, rehberi karıştırdı, sonra telefonu çevirdi. Mina'nın avukatı Hüseyin Belig'i karşısında bulunca, önce şaşırıldı. Söyleyip söylememekte tereddüt etti.

- Aziz üstadım, şöyle bir hatırlarımı sorayım, dedim.
- Elhamdülillâh; Ben de sizi arıyacaktım.
- Hayırdır, inşallâh!
- Efendim, Dava lâyhâsının önce asile tebliği şart

koşuluyor, malum ya, bir çok garip ve müessif hadisele-
rin önlenmesi yönünden de doğru!

— Tabii!

— İşte bu sebeple, zatiâlinize gönderilmek istenen
dava tebliğ zarfı gitmemiş. Ben de müvekkiliniz sayın
Emin Refik namına tashihen göndertmek zorunda kal-
dım. Kusura bakılmamasını istirham ederim.

— Çok isabet olmuş, efendim. Ben zaten o işten is-
tifa etmiş bulunuyorum.

— İstifa mı ettiniz! Sahih mi?

— Maalesef evet, uzunca sürecek bir seyahata çık-
mak tasavvurundayım da.

— Kâşke istifa etmeseydiniz, yerinize bir arkadaş
vekâlet verirdiniz.

— Adetim değildir, Belîğ bey. Bizzat takibini üye-
rime aldığım bir işi, kendim görüp bitirmek isterim.

— Hayırlısı efendim, buna cidden üzüldüm.

— Teşekkür ederim.

Emin Refik'ten sonra, Mina'nın da irtibatını kesmiş,
şimdi tam bir rahata kavuşmuştu.

XXI

Emin Refik artık üstün bilinen faziletlerinin peşinde koşmuyordu. Rabbanî inançların da esiri hiç olmamıştı. Etrafında dönen şeylerin, görünmez ve bilinmez kuvvetler tarafından sevk ve idare edildiğini, şimdi arkasında koştığı zaafıların nereden ve nasıl bedenini kemirdiğini, kalbini erittiğini ve mufekkiresini bozduğunu bilemiyor; sadece, bütün dünyanın aleyhine dönmüş olduğunu, her şeyin uzaklaştığını; bütün servetine, bütün hayatiyetine rağmen kimsenin umursamadığı, çekinmediği, hattâ sevmediği ve istenmediği bir insan olduğunu pekâlâ hissediyordu.

İşte, bu yüzden de hiç bir şeyin sikletini hissetmiyor, bütün mezelletin acı ve yıkıntılara rağmen hayatı sevmeye, yaşamaya devam etmek istiyordu. Mina'nın göklerden kapalı gözlerle yere düşüne, üzerinde şu kadar yıl kendisinin de yaşadığı bu elem ve hüsrânlarla dolu dünya yüzünde, sadece kalbinin sesini dinleyip başka taraflardan

gelen her çeşit sayhalara kulak tıkayışına artık hayret etmiyor, meyûsiyet duymuyordu.

Mücadele edecekti! Bütün zekâsile, tecrübelerile, servetile, kalbile, okuduğu kitaplarla, alacağı nasihatlarla, sabır ve tevekkülle... icab ederse... evet, icabederse inkiyât ve intizarla!...

Erhardt'ın iki dersinde gizlice bulunmuştu. Kulaklarını tıkamış, gözlerini iyice açmıştı. Ulû Tanrı'nın özene bezene yarattığı insanlardan bulmamıştı onu. Her şeyi ile orta sayılırdı. Son gidişinde yavaşça mendilini çıkarmış, gözlerini, sonra da gözlük camlarını iyice silerek, kaderin bu derece ihtişam ve cesaretle karşısına çıkardığı bu insanı daha dikkatle, fakat mümkün olan tarafsızlıkla seyre dalmıştı. O, güvercin kanatları gibi ince ve uzun ellerin tatlı ve insicamlı hareketleriyle ders taktirini veriyordu. Dudaklarında endişeli ve ürkek bir tebessüm hiç eksik olmuyor, sık sık altın köstekli cep saatini hatırlıyor, assorti ve zarif giyinişinin uyandırdığı havanın teneffüs edilip edilmediğini anlamak istiyormuş gibi, zaman zaman ayakkabısının uçlarına kadar kendini seyre daldıktan sonra dinleyicilere dönüyordu. Gözleri tekrar, onun mevzun, ince, beyaz ellerine takıldı: **(Acaba, Mina bu ellere mi vuruldu?)** diye düşündü. Aşka dair psikolojik eserlerde bu neviden çok şeyler okumuş olduğunu hatırladı. Hattâ, dünyalar kadar yakışıklı kocasını bir kenara itip, sadece beyaz dişli bir erkekle kaçan bir kontesi; ayakları ufak deye karısının anası yerinde bir kadın için yuvasını dağıtan bir kelebek kolleksiyoncusunu; güzel konuşuyor deye sarayının mübeyincisini tercih eden kraliçeyi; intizam ve tertibi için rahat ve huzurle birlikte ailesini terkedip hizmetçi-

sile diyar değiştiren bir zenginın macerasını hatırlamıştı.

Pek de oralı olmadığı halde, takrirlerinden bazı parçalar da dinlemişti. İzahları hep mücerret, metafizik ve uhrevî idi. Bütün edindiği intiba, bu adamın son derece mistik oluşu, ulûhiyete ziyadesile merbut ve mübtelâ bulunuşu, mevhumata ruh, vücut ve hayat vererek onları kalblere ve fikre yerleştirişi idi.

Bu intibâdan da hemen istifadeye kalktı. Böyle bir insan, başka birinin saadetini, huzurunu bozamaz, ışığını söndüremezdi. Dersinin bir yerinde de (**Şu yer yüzü dediğimiz tozlu topraklı yuvarlakta tamâşa ettiklerimiz bir rüyâ âleminden başkası değildir. Hakikat alemi ise, göçüp gidilen ebediyettir. Ruh, o alemde tam bir serbesti içinde, bütün günâhlardan münezzehtir, sevinç ve inşirahla dopdolu olacaktır. Bu rüyâ âleminde günâh işleyip Ulû Tanrı ile münasebetini kesenler, sadece bedenlerle ortada dolaşan hakikî ölümlerdir!.**)

Ne garip! Bu adamı biraz da sevmiş, beğenmişti. Belki sevmeye, beğenilmeye lâayık olduğu içindi; belki de takririndeki kalbine şifa ve teselli veren sözleri içindi. Lâkin sevmişti, işte!

Aradan bir hafta geçmeden Emin Refik'in eline oldukça müessir bir çare geçti. 1860 Yılında Paris'te basılmış müellifi meçhul ve fakat büyük bir din adamı olduğu muhakkak olan (**Allah'a yükselen Ruh**) adlı bir kitabın 405 sahifesinde okuduğu hazin bir hikâyeyi pek beğenmişti. Hikâyenin satırlarını dolma kalemle işaretliyerek kitabı paketledi. Bir de kısa bir mektup yazdı, postaya gönderdi. Adres olarak (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Prof. Erhardt Rewnecke) yazdı.

Mina, avukatı Hüseyin Belig'den aldığı bir telefon daveti üzerine yazıhanesine gitmişti. Bir miras işinin hissedarları arasında payları tevzi şekli üzerinde pek meşgul bulunduğu avukatı kendisini yandaki odaya almış: (Çok değil, on beş dakika. Mühim şeyler konuşacağız!) demişti. Orta küçük masanın üzerindeki döner dünya haritasını parmaklarile çevirirken, avukatının ne gibi mühim şeyler konuşacağını düşünüyordu. Kocasile daha evvelisi günü telefonla görüşmüş, bir ihtiyacı olup olmadığını, bir şeye üzülp sıkılmamasını, hattâ isterse eve de gidip kendisi ile şahsan da görüşebileceğini söylemişti. Her halde, avukatın mühim dediği hususlar, başka mevzuulara mütedair olması lâzımdı...

Avukat Hüseyin Belig haşin yüzlü, orta yaşlı bir insandı. Üst üste iki defa enfarktüs geçirdiği için, itinâ ve huzurla çalışıyordu. İşlerini en az yorucu yollardan yürüterek bitirmek isterdi. Paraya düşkün olmamakla beraber, hali vakti yerinde olmadığından gayretinin karşılığını tam almak isterdi. Esasen bu ihtiyaç zaruretile doktorların tenbihlerine rağmen, işlerini tasfiye edip kenara çekilememişti. İkinci karısının da fazla dağınık, sathî, hercaî ve gevezeliği hayatını alt üst etmişti. Onun artık bekleyeceği tek akibet, ölüm yatağına rahatça uzanmaktı. Böyle bir imkânı da ancak paranın kuvveti temin edebilirdi.

Deminki miras işindeki aşırı yorgunluğu da yine bu yüzdendi. Yoksa, hele böyle gürültülü, karışık ve dedikodulu işlerle uğraşması kat'iyen doğru değildi.

Mina'nın babası ile, epeyce yıllar önce, Devlet Şurası'nda bakılan bir davasında, vekilliğini yaptığı için, ah-bap olmuşlardı. Davadan sonra da ailece ara sıra görüşür-

lerdi. Emin Refik kendisine de bir vekil bulmak isteyince, karısı: **(Zahmet etme, benim tanıdığım bir aile dostu avukat var.)** demişti...

Avukat Hüseyin Beliğ odaya gülümseyerek girdi, Mina'nın elini tekrar hararetle sıktı.

— Merak edilecek bir şey değil, usule müteallik bir iş.

— Ne gibi?

— Kocanızın avukatı Semih Sahir istifa etmiş.

— Neden acaba?

— Sordum, seyahata gideceğini söyledi.

Mina cevap vermedi. Avukat yuvarlak dünyayı parmağıle döndürerek:

— Onunla görüşmemiz lâzım galiba!

— Neyi?

Avukat Hüseyin Beliğ dudaklarını buruşturdu:

— Yeni kararını öğrenmeliyiz.

— Kararında bir değişiklik mi var?

— Öyle zannediyorum.

Mina masanın üzerinde duran bir mecmuayı alarak, sararmış dudaklarını kısıtı:

— Ben de hiç sanmıyorum! dedi.

Avukat cebinden not defterini çıkardı. Yapraklarını çevirdi. Sonra başını genç kadına eğerek:

— Pekalâ, yarın öğleden sonra ben kendisile konuşur, sizi de haberdar ederim, dedi.

Mina muhaverenin bittiğini anlıyarak kalktı. Avukat da doğrulmuştu. Genç kadın bütün neş'esini kaybetmiş, meyûs bir tavırla kapuya doğru ilerliyordu. Vekili kendisini merdivenin sahanlığına kadar teşyi etti.

— Hiç endişe ve telâş etmeyin Mina hanım, davanızı sonuna kadar müdafaa edeceğim.

— Çok müteşekkirim. Artık benim davam olmaktan çıkmış, onun da davası olmuştu. Arada bir de protokol imzalanmıştır.

— Ah, Mina hanımefendi, bilseniz ne dönüşler, ne inkârlar görürüz mesleğimizde! Hepsini bekliyorum ve hiç taaccüp etmiyeceğim!

— Bu takdirde ne yapabiliriz, sizce?

Avukat düşünce ile müvekkilini süzdü:

— Bu sualinizi ona sormak lâzım!

— !...

— Yani, bu takdirde, o ne yapabilecek?..

Mina bu cevabı tatminkâr bulmamıştı. Acı acı gülümsemi.

— Nemi yapabilecek? O kudretteki bir insan ne yapamaz ki?

Avukatın canı sıkılmıştı, azarlar gibi:

— O kendi noktai nazarınız! Ben öyle düşünmüyorum; kudreti ne olursa olsun, adaletle oynanmaz. Adalet yavaşlasa, topallasa da, hedefine ergeç ve mutlaka varacaktır.

Mina avukatını rencide ettiğini hissederek, özür dileyen bir yumuşaklıkla:

— Adaletten ve sizden daima emin bulunuyorum, siz de lutfen buna emin olun, dedi.

Avukat gülümseyerek teşekkür etti...

XXII

Erhardt artık İstanbul'un havasına, insanlarına kendini alıştırmış, ikliminin itidâli, sularının lezzeti, dostlarının cömertlikleri ve komşuluklarının hayranı kesilmişti. Günlerin nasıl hızla geçtiğini duymamış henüz baharın karanfillerini, güllerini, gılayyöllerini, orkidelerini lâyıkile kokliyamadan Haziran ayının sıcakları başlamıştı. Mamafih, yazın bu ilk ayının ilkbaharı unutturduğu yoktu. Ekseri günler kapalı, hafif yağmurlu ve bol meyveli geçiyordu. İstanbul'da gördüğü kadar meyveyi, dünyanın hiç bir yerinde bir arada görmek, görse bile bu derece ucuza satın almak mümkün değildi. Tarabya'daki pansiyon evi iki buçuk odadan ibaretti. Küçük odada Mina ile yemek yerlerdi. Bu odanın denize bakan geniş bir terası vardı. Yemek masasının üzeri hemen her gün tabak tabak kayısı, kiraz, elma, portakal, vişne, erik ve dutla benzenirdi: (İsviçre zengin bir memleket ise, Türkiye de çok bere-

ketli ve hayret edilecek derecede ucuz bir diyardır. İnsan bedavadan yaşıyor, adeta!) diye düşünürdü.

Hele evlerinde eksik gördükleri kapkacak, yahuttâ gıdaya taallûk edipte o anda bulunamayan şeylerin komşularca birbirleriyle yarış edercesine tedarik edilip taşındıklarını gördükçe, büsbütün şaşırıyor: **(Ne garip insanlar, yahuttâ bizler ne garip insanlarımızız!) diye hayıflanıyordu.** Bir defasında İsviçre'den turist olarak gelen karı koca iki akrabasına bir döşek tedariki için kapı komşularına ricada bulunmuşlardı da, haber hemen sokağa yayılmış, eve üç kat yatak, çarşafılarıyla birden getirilmişti. Arkasından tepsi tepsi yemekler gönderilmiş, kabul edilmemesi halinde bunun geleneklere hakaret sayılıp tepkisinin ağır olacağı söylenmişti. O gün pek ziyade heyecanlanmış: **(Lâkin, çok da yanılmışım, meğer Şark'ı lâyıkile bize tanıtmıyorlar! Binlerce kitap okuyarak Şark hakkında eser yazılacağına, üç ay kalınsa daha hakikî şeyler yazılır!)**

Bunu Mina'ya açtığı zaman, genç kadın kurnazca gülümsedi:

— Hatırlıyormusun Erhardt, benden delil istemiştin! Ben de fiilen ispat edeceğim, demiştim. Şimdi dediğimi yapmış oluyorum.

Erhardt aralarında küçük lokantada geçen muhavereyi hatırladı, kızardı.

— Ben de sana bir şeyi ispat ettim, dedi.

— Neyi?

— Hakikatler karşısında susmamayı!

Mina, bu güzel karşılığı pek beğendi. Doğrusu insana yakışan da bu idi. Böyle davranışlara öyle meftun olurdu

ki. Eğildi, onu derin bir şefkat ve minnetle öptü. Bu, belki yurdunun asıl ruhlarının kalbine doldurduğu sevinç, minnet ve tahassusun ifadesi idi.

Mina her akşam onu vapur iskelesinde karşılar, eve birlikte dönerlerdi. Erhardt gelişlerinde Mina'ya mevsimin taze çiçeklerinden küçük bir buket getirmeyi hiç unutmaz, elini ona uzatmadan önce, çiçeğini verir, sonra gülümseyerek iskeleye ayak basardı.

Semt sakinleri kendilerini karı koça biliyordu. Dünyayı unutmuşcasına kendilerini sevgilerine bırakışları, kimseyi incitmemek için kalabalık arasından zarif inhinâ ve seker gibi yürüyüşleri, alış veriş ederken teferruat üzerinde durmadan ve hiç işgal etmeden sıvışmaları, gürültüsüz patırtısız yaşayışları onlara muhitlerinin sevgisini kazandırmıştı. Daha sonraları, aynı semtten Üniversiteye devam eden gençlerin, Erhardt'ın hoca, hem de dünyaca tanınmış, çok bilgili ve faziletli bir alim olduğunu söylemeleri üzerine, bu sevgiye derin bir saygı da ilâve olunmuştu.

Erhardt Üniversite dönüşü hep içi kitaplarla dolu çantasile görünürdü. Mina bu ağır çantayı ona bırakmak istemez (Sen yorgunsuz, bırak eve kadar ben taşıyayım!) diye ısrar eder, kısa ve sevimli bir mücadeleden sonra çantayı kendi eline alırdı.

Çantadan bazan küçük hediyeler de çıkardı. Bu ince ve sıcak alâka tezahürleri genç kadını pek sevindirir, (**Yorgunlukların yetmiyormuş gibi, bir de bunları alıyor, taşıyorsın!**) diye serzeniş ederken, içinden de sonsuz bir mutluluk duyardı. Sıra kitaplara, notlara gelince, bunları Erhardt boşaltır, sıralardı.

O akşam da, Mina sevgilisinin iskelede karşılaşmış, çantasını elinden almıştı. Erhardt her günkünden daha fazla yorgun görünüyordu. Amâ, o bunu hissettirmemeye çalışıyor, birer vesile bulup gülmek istiyordu. Lâkin, Mina sezişi son derece kuvvetli bir kadındı. Yalana, yapmacığa hiç aldanmaz, aldanmadığını da hemen açığa vururdu.

— Sevgilim hem yorgun, hem de çok neş'esizsin!

— Hakikatan Mina, çok yoruldu.

— Amâ, neş'esizliğinin sebebini söylemiyorsun?

— Yorgunluktandır.

Bakkala, kasaba uğradılar, sessiz sedasız evlerine çekildiler.

Mina çantayı açtı. Yeşil ve mor renkli iki ipek eşarpa sevindi. Yine serzenişlerde bulundu. (Bu kaçınıcı eşarp? Daha yaza adamakıllı kavuşmadan, yarım düzine eşarp aldın. Kaç defadır söylüyorum, yeminler ettiriyorum, bir şey almiyasın deye. Her defasında söz veriyorsun, yine de alıyorsun. Sen de az değilsin sevgili Erhardt!)

Genç adam bu azarlamalara alışmıştı. Hattâ, onun bu kavgalarını seviyordu.

— Şimdi artık bunları sana alabilecek bir tek insan var, o da benim.

— Amâ, Erhardt her şey aldın, artık yeter. Üzüyorsun beni!

— Küçücük bütçemle sana hiç bir şey almadığımı ima etmek istiyorsun?

— Nasıl böyle konuşabilirsin, sevgilim! Ben maddî bir kadın mıyım?

Erhardt, onu kırdığından korktu, bir elini tuttu.

— İnsanların cömerdi iyidir. Kâşke, ben de cömert olabilseydim, Mina!

— En büyük cömert kimdir, sevgilim?

— Ulû Tanrı!

— Sonra?

— ?

— Sonra, dedim?

— Bilmiyorum!

— Sensin!

— Çok lütûfkârsın, Mina!

— Hayır, hakikatı ifade ettim. Madem bilmiyorsun, öğren! Bana verdiğin saadetlerin, nimetlerin çokluğu, büyüklü bunu ispat etmez mi?

— Bunlar da Allâh'ındır, sevgilim.

— Evet, Allâh'ın olan lûtuf ve nimetleri en bol şekilde harciyan ve münhasıran bana veren de sensin...

Erhardt'ın gözleri dolmuştu. Uzun kirpiklerinde titreşen iki iri damla yaş akacak yol ararken hemen onları Mina'nın saçlarına gizledi.....

Mina çantadan bir kaç açılmamış mektup, bir de paket çıkardı. Bunları Erhardt'a uzattı. Konuşmalarının heyecanile sermest delikanlı denize bakıyordu.

— Erhardt, bunlar sana!

Mektup zarflarından üçü İsviçre'den geliyordu. Bir mektup Paris'tendi. Beşinci mektup İstanbul'dan gönderilmişti. Paket de İstanbul'dandı ve mektup zarfı üzerindeki el yazısile yazılmıştı.

Mektubun metni Fransızca yazılmıştı; altında Emin Refik deye yazılmış ve sonra imzalanmıştı.

— Mina sevgilim, bu mektubun kimden geldiğini imkân yok, tahmin edemezsin!

Genç kadın mutfaktan koştu, yanakları kızarmıştı.

— Emin Refik'ten!

— Nasıl bildin; yoksa haberin var mıydı?

— Hayır, sadece bir tahmin. Avukatını davadan istifa ettirdiğine bakılırsa!

— Bana bundan hiç bahsetmemiştin!

— Henüz öğrendim.

Mina sabırsızlandı. Mektubu Erhardt'ın elinden çaktı. Okumaya başladı. Erhardt caketini çıkardı, terliklerini giydi; o da Mina'nın yanına geldi. Sessiz, adeta nefes dahi almadan okuyorlardı:

(Muhterem profesör, size kendi benliğimizin, kendi dininizin dilile hitabedebildiğimden dolayı memnunum. Bir hafta kadar önce fakülte'deki bir dersinizi dinlemiş ve sizi iyice temaşa etmiştim. Doğrusunu söylemekten neden kaçınmalı, sizi ve takrirlerinizi çok beğendim. İyi bir insan ve Allâh'a samimî şekilde rabtı kalb etmiş bir alim buldum sizi. Sesinizde ve bakışlarınızda inanan ve inandıran hararet vardı. Karımın sizi hakikaten sevmiş olacağına itminân getirdim. Ancak, sizin mütekebil hislerinizi bilmiyordum. Acaba, siz de onu aynı kuvvet ve metanetle mi seviyordunuz? Bilmem söylemek istediğim şeyi anlatabiliyormiyim? Sizdeki manevî vasıflar, daha açık tabirle sizdeki ruh karımın büyük aşkının zembereği olmuşsa, sizde de aynı tesir, aynı ruh yücelmesi vuku bulmuşmudur, deye tereddütlere düştüm ve bu şüphemi karımın aleyhine yordum. Ve şayet siz, sadece onun maddî güzelliğini sevdinizse, bu takdirde ortada mütekebil ve takdise

lâyık bir aşk yoktur, deyerek sizi uyarmağa karar verdim.

Muhterem profesör, size bu posta ile bir de kitap gönderiyorum. Azizlerinizden biri tarafından anlatılmış olan hazin vak'a, kitabın 405. sahifesindedir. Lütfen okuyun ve sonra aşkınız hakkındaki kararı bizzat kendiniz verin. Hörmetler.)

Mina mektubu daha önce bitirmiş ve paketi açmıştı. Elleri sararmış titriyordu.

Erhardt de mektubu bitirince, Mina'ya yaklaştı, çenesinden yavaşça tutarak :

— Sevgilim dedi, acele etmiyelim, istersen kitabı yemekten sonra okuruz.

— Hayır, Erhardt hemen onu da okuyalım!

— Neden sabırsızlanıyorsun?

— Senin hissiyatını bir an önce öğrenmek istiyorum!

Erhardt yavaşça odanın köşesindeki koltuğa oturdu. Pek yorgun görünüyordu.

— Benim hissiyatım hep aynı kalacaktır, Mina!

Genç kadın bu cevabı duymamıştı bile. O, şimdi kitabın söylenen sahifesini açmıştı. Erhardt'ın yanına sokuldu. Hava kararmaya başlamıştı. Elektriği yaktı. İskemleyi sevdiği erkeğin yanına çekti.

— Söylediği yeri buldum, okuyalım.

Erhardt bezgin bir sesle:

— Sen oku, ben seni dinliyeceğim Amâ, yavaş oku!

— Peki.

Bu siyah, yırtık pırtık kaplı pek eskimiş bir kitaptı. Papa aziz Grégoire'ın çok muhteşem ve ilvî bir dersini ihtiva eden hazin bir aşk hikâyesi idi.

Mina yavaş yavaş okumaya başladı:

(Vaktile çok yakışıklı ve itibarlı bir delikanlı bir genç kıza vurulmuştu. Ne nasihat, ne dualar, ne de teselliler kâr etmiyordu. İhtirasının ateşile kavruluyor, alevler içinde yanıyordu. Nihayet Ulû Tanrı arzu ve irade etti; beklenilmeyen bir kaza geldi, çattı ve genç kıızı alıp götürdü. Lâkin, asıl hayret ve endişe veren şey, genç kızın ölümünden sonra, delikanlının içinde eridiği ateşin büsbütün alevlenmesi, kalbine batan ihtiras oklarının daha da derinleşip kanatması idi. Delikanlı da bu halinden pek bizzardı, perişandı ve ölmeyi bin kerre tercih ediyordu. Nihayet, bir gün kasabanın ruhanisine gitti. İçini gösterdi. Yangınının söndürülmesini, ya da kendi bedeninin izalesini niyaz etti. Fazileti ruhanî biçare delikanlıyı sonuna kadar dinledi, göz yaşlarının kurumasını bekledi, sonra yavaşça elini tutup kulağına fısıldadı:

— Sevgili oğlum, bana içini bir ayna açıklığıle gösterdi. Sana bütün kalbimle derinden acıyor ve yasını paylaşıyorum. Lâkin, heyhat, sevgilin bir kerre ölmüştür! Daha doğrusu bu rüyâ aleminden hakikat alemine intikal etmiştir. Öldü, dediğimiz sadece bedendir. Eğer sevmiş olduğun şey onun bedeni idiye, hayfaki, o artık yoktur! Yahuttâ görülmiyecektir! Görülsede, bakılmıyacak kadar haraptır! Yok şayet, genç kızın ruhunu sevdinse, o zaman işler değişir, zira bu ruh ölmemiştir, ve göklerde cevelan etmekte, Ulû Tanrı'nın etrafında parıldamaktadır.

Delikanlı ruhaniye karşı pek ziyade saygılı idi. Lâkin bu nasihat ve rabbanî izahlarile tatmin olmamıştı. Göz yaşları seller gibi gözünden boşanıyor, daha mukni, daha

kat'i burhanlar istiyordu. Aziz ruhanî meyûs oldu. Delikanlının bu isyanını kederle tamâşa ediyordu. Birden aklına kurtarıcı bir çare gelmiş gibi, gözleri semâyâ kalktı, Cenabı Hak'ka hamdüsênâlarda bulunduktan sonra, delikanlıya döndü:

— Seni bütün yeislerinden kurtaracağıma inanabilirsin, delikanlı!

— Nasıl, aziz peder?

— Allah'ın sayesinde ve onun şu anda bana ilham olan buyruğıle!

— Ben kurtulmak değil, kavuşmak istiyorum, aziz peder!

— Evet, aziz oğlum, yakında kavuşacaksınız!

— Kime?

— Mâşukana!

Delikanlı birden yere çömeldi ve hüngür hüngür sevinç göz yaşları döktü. Ruhânî, onun bu son coşuşunu da sabırla bekledi. Sonra yavaşça koluna girip, yerden kaldırdı:

— Yarın aksam güneş batınca, ve fakat hava kararmadan önce, kasabanın mezarlığında buluşacağız! Seni orada bekliyeceğim. Bizi kimse görmemeli!

— Ne varki, aziz peder!

— Sevgilini sana göstereceğim!

Delikanlı bu cümleyi duyunca, kara bulutlar başının üzerinde toplanmış da, az sonra gökteki bütün şimşekler, yıldırımlar patlıyacakmış gibi, geri geri kaçtı.

Ruhanî, kendisine yaklaştı. Dudakları bazı duaları mırıldanıyordu.

— Yoksa, sevgilisini görmek istemiyormusun?

Delikanlı elini göğsüne götürdü.

— Onu görecekmiyim?

— Evet, kalıntılarını!

Ruhaninin bu sözü de onu pek ziyade şaşırılmış, üzümüştü. Çünkü, o aynı fikirde değildi. Sevgilisinin öyle bir ihtişamı vardı ki, bunun bozulması mümkün olamazdı. Böyle bir abidenin kalıntılarından bahsedilebilirmiydi? İhtişamın parçaları da muhteşem olurdu; abidelerin kalıntıları da abideden sayılırdı. Şimdi ruhanîye kızgın bakışlarını çevirmişti.

Delikanlı, yine de sevgilisini görmenin ümidile sevinmişti. Din adamının teklifini kabul etti.

— Peki!...

Ertesi gün ikinci vakti kasaba mezarlığında buluştular. Üç mezarıcı işlerini bitirmişler, çukurdan çıkıyorlardı. Büyük ruhanî açılan çukurun başına yaklaştı. Aşağı baktı, başı dönmüş gibi gözlerini yumdu ve bir kaç dakika böylece kaldıktan sonra, tekrar delikanlının yanına döndü.

— Cesaret, evladım!

Delikanlı ruhaninin yüzüne mağmum ve mahzun baktı. Bu bakışta korkudan eser yoktu. Sadece, ümit ve intizarla karışık garip bir keder vardı.

— Haydi, evladım! Sevgilini artık gör!

Delikanlı çukurun etrafını, sonra oradaki mezarları, dağdağan ağacını uzun uzun süzdükten sonra, sallanan adımlarla çukura doğru yürüdü. Çukurun kenarına gelince başını semâya kaldırdı; sanki gök kubbenin bütün ışıklarının kararmasını, hiç bir şeyi görmesine müsaade edilmesini istiyordu. Gözlerini yumup çukura baktı. Ruhanî vazifesini bitirmeliydi, yaklaştı. İri ellerile delikanlı-

nın kolunu tuttu. Biçare gözlerini açtı. Sanki kolları mukavemet edilmez bir kuvvetle sıkılıyormuş gibi, büyük bir ürperti ile çekti ve (Ah!) deye haykırdı. Gördüklerinin hakikat olabileceğine inanmak istemiyordu. Elile başını tuttu. Sonra daha fazla haykırmamak için iki elile ağzını kapadı.

Ruhanî delikanlının içinde bulunduğu dehşetin büyüklüğünü biliyordu; zaten bütün istediği de bundan ibaretti. Amâ, o delikanlının müfekkiresindeki sevgili mabudeyi kırıp dökmeden, hayâl cennetini karartıp söndürmeden onu kurtarmak istemişti.

Amâ, aşkının ihtiras halini almış olmasından, iç alemini yiyip bitirmesinden, dünyada ne kadar ulvî, cazip ve faziletli şey varsa, hepsini silip gözünde silinmesinden ürkererek ve Ulû Tanrı'nın da önünde mukavemet edilmez emirlerini hatırlıyarak bu manzarayı ona göstermeye mecbur olmuştu.

— Sabır ve tahammül göster evladım! Gördüklerin ne kadar müthiş ve korkunç olsa da, geri çekilmeyeceksin! Bu senin en büyük inanç kaynağın olacaktır! Şimdi iyice bak! Gözlerine neler görünüyor? Şayet sevdiğin şey, genç kızın bedeni idiyse, bak gör, ne hale gelmiş! Bu derisi kalkmış kafatası, etleri dökülmüş yüz, sönmüş gözler, sararmış kemikler.. bunlar, işte sevdiğin hep bunlarmış!... Aşkının kaynağı olan bütün bu korkunç ve çirkin şeyler için mi, hep ağlıyor, Tanrı'na isyan ediyorsun!

Bütün sevgini, bütün saygını, bütün emniyet ve selâmetini, ve nihayet bütün ebediyeti ve ilâhî aşkı kalbinin karanlıklarına itip bu kalıntılara mı kalbini açtın!

Bu sözler ve gördükleri delikanlıyı öyle perişan etti

ki, ayakta duramadı. Çukurun başında çöktü. Ellerile yüzünü kapadı. Şimdi sanki hakikatı tepesinden görmüş, inanmıştı. O neyi sevmişti? Elbetteki çukurdakileri sevmemiş, onlar için inlememişti. Ruhanînin hakkı vardı. O sevdiğinin ruhunu sevmişti. Bu ruhun şimdi göklerde olduğu muhakkaktı. Onun böyle iğrenç kalıntıları olamazdı. O ölemezdi. Bir gün ona kavuşacaktı. Muhakkak, onu gidip bulacak, ebediyete elele gideceklerdi. Ve asıl hayat ondan sonra başlayacaktı.

Şimdi içinde bir hafiflik, bir ümit belirmişti. Kalbi kuvvetle dolmuştu. Bir hamlede ayağa kalktı. Yani başında duran muhterem ruhanînin elini tuttu. Dudaklarında toplanan rabbanî iştiyakla o eli huşû ve minnetle öptü....)

Mina susunca, Ernardt hiç bir şey söylemeden kısılan gözlerini büsbütün yumdu, uyumuştı....

I

Ağır Ceza Mahkemesi Reisi başını kaldırdı:

— Bütün bu anlattıklarınız doğru olsa bile, dedi, karısile anlaşamadı deye onu asmak hakkı hiç bir erkeğe verilmemiştir!

Duruşma salonunda büyük bir sessizlik oldu...

Mtтеhem gözlerini kapamış, bölmedeki yerine yavaşça oturmıştu. Elindeki katlanmış bir dosyayı karnı hizasında havada tutuyordu; kapalı gözlerini hafif aralarken dosyayı da yavaşça yanına bıraktı. Vaktile Mısır'da bulunmuştu. Bir gece Ehramlar vadisinde, iki Türk dostu ile çöl gezintisi yapmış, uzaklardan yıldızların ışıldattığı ehramları tamaşâ etmişlerdi. Yüzlerce metre yer yüzünden yüksek bu dev yapıların üzerlerinde kendi ihtışamlarını, aşağılarda ağır işlerde çalışan esirlerin kcck görünüşleriyle mukayese etmiş meşhur Firavnlara ne çok acınmış olduğunu şu anda ne sebeple hatırladığını bir türlü anlayamıyor, hattâ buna şaşıyordu.

— Mtтеhem, kalkınız!

Reisin ihtarile doğruldu.

— Karınızın ucuna asıldığı ipi hemen kesebilirdiniz, öyle değilmi?

— Evet!

— Bunu da yapmadınız!

— Evet!

— Oturunuz!

Otururken yanına bıraktığı dosyası yere düştü. Eğilmek istedi; mübaşir bölmeye girdi, yerden aldı, yanına bıraktı.

İşte o Ehramlar vadisinde, o gece karaltılar içinde başıboş koşan bir sıpa görmüşlerdi. Koşup çevirdiler ve yakaladılar. Zaten yorgundular. Önce arkadaşlardan biri atladı hayvancığaza; zavallı az bir mesafe sonra yorulup durakladı; daha sonra diğer arkadaş binmişti. Sıra kendisine gelince, sevimli sıpa yorgunluktan o derece bitâptı ki, kıyamadı; arkadaşlarının şiddetli muhalefetlerine rağmen onu eski, başıboş halinde terketmişti...

Dinleyiciler, bölme içinde, gözleri yumulu, sessiz, hareketsiz ve reisin her emrine, isteğine son derece yumuşak başla karşılık veren kır saçlı, temiz ve ağır giyinişli adamın içinde koştuğu iklimlerin, çöllerin, vadilerin, semâların, denizlerin uçsuz bucaksızlığını imkânı yok anlıyamazlardı...

— Müttehem, kalkınız!

Tam arka cebinden bir şey çıkarırken kalktı. Çıkaramadığı şey için üzülmüştü. Çünkü elinde olmiyarak sağ elinin parmaklarile bir kaç kerre arka pantolon cebini kurcaladı. Bulamayınca öksürdü.

— Onu ölümden kurtarmak istemediğinizi kabul ediyorsunuz!

Müttehem, bu defa elini caketinin iç cebine götürdü, bulmuştu. Beyaz bir mendil çıkardı, yüzünü, boynunu sildi. Sakin ve heyecansız görünüyorsunuz. Hiç cevap vermeden yerine oturdu, yorgun bakışlarını, sağda, cılâli masada oturan ve önünde kalın bir dosyayı karıştırıp duran avukata dikti.

— Müttehem kalkınız, ve size sorulana cevap veriniz! Avukat Semih Sahir müvekkilinin kalkışını beklemeden, yerinden fırladı.

— Sayın müdafî, henüz size sıra gelmedi, müdafaada istediğiniz kadar konuşacaksınız!

Reisin bu pek nazik, lâkin çok acı ihtarı o andaki heyecanını sadece kamçulamıştı:

— Kanunun verdiği bir hakkı teyit edişinizi şükranla karşılıyorum. Sizler bazan kanunlarda olmiyan, yahuttâ yazılmasına luzûm ve zaruret duyulmiyan hakları da tanımakla daha da şereflenirsiniz. Böylece, vazî kanunun fevkine çıkarsınız! Bu sebeple sıram gelmeden, lâkin müvekkilimin şahsî ve hukukî menfaatının siyaneti gerektiğinden, şu anda benim konuşmama, onun da susmasına müsaadenizi rica edeceğim.

Reis biraz sararmıştı. Beyaz saçların daha da güzelleştirdiği nurlu bir yüzü vardı. İffet ve istikametle dolu kalbinin bütün ışığı gözlerinden taşıyordu. Cinayetlere karşı duyduğu gayz ve hiddet, bu fiillerle itham edilerek karşısına gönderilenlere duyduğu kin ve nefret, kalbinin insanlık merhamet ve şefkatle dopdolu çarpmasından ileri geliyordu.

Sağ ve solundaki hakim azaların halîm ve mutmain bakışlarını görünce, avukata döndü:

— Peki, buyurun! dedi.

— Muhterem ve cinayet işlerinde ziyadesile hassas kalb sahibi reisimizin son sorduğu sual, bilhassâ müdafamızla sıkı sıkıya alâkalıdır. Kucağımızda sakladığımız ve üzerinde titrediğimiz müdafaa kuvvetimizi bir çırpıda elimizden almak istemediğinize eminim. Çünkü, burada muhakeme edilen sadece biz değiliz. Biz de, siz de muhakeme edilmekteyiz!

Reis oturduğu koltuğu iterek masaya yaslanınca, müdafi bu sözle neyi kastettiğini izaha mecbur oldu:

— Bizi siz muhakeme ediyorsunuz. Sizi de, dinleyiciler, yani halk muhakeme ediyor. Öyle ise, biz de, siz de kanunun gerektirdiği mecburiyetlerden, ya da taraflara tanıdığı haklardan yüz çeviremeyiz. Zaten muhakemenin aleniyeti de bu yüzdendir, reis beyefendi!...

Bu izah mahkeme reisinin adalet anlayışını okşamış olacaktı ki, yavaşça yine koltuğuna kaydı.

Müdafi, bu ilk dinletebilme muvaffakiyetinin verdiği hazzı iyice sindirmek istiyormuş gibi, gözlüklerini çıkardı, camlarını itinâ ile sildi ve taktıktan sonra:

— Muhterem hakimlerim, dedi, şu kadarını şimdilik söylemeliyim ki, muvekkilim elli birinci tekmeden sonra ısırmıştır!

Dinleyiciler arasında bir kaynaşma oldu. Avukat ne demek istemişti? Her kes yanındakine soruyordu...

— Evet, müvekkilim ellinci tekmeyle yediği halde sessiz durmuş, hiç atılmamıştır. Lâkin her insandan çok daha uysal, hazımkâr ve şefkatli olan müvekkilim elli birinci tekmeyle de yiyince, ihtiyarı elinden alınarak ısırmıştır!...

Yüzü, içinin bütün ihtilâç ve ihtilâlini aksettiren avukat müvekkiline döndü. Zavallı, bölmesinin içinde kendisine melûl melûl bakıyordu. O da konuşmasını az bulmuştu; bir köpeğe benzetilmesinin sebeplerini istiyor gibi idi. Genç müdafiinin ilmine, müdafa kudretine, ve nihayet hakimlerin kalblerile birlikte müfekkirelerinde derin çizgiler meydana getirebilecek dünya adalet edebiyatından mukayeseler, misâller verebilme imkânlarına malik olduğuna sonsuz itimadı vardı.

— Ben müvekkilimin sabrı karşısında onu bir Mesih gibi gösterebilirken iyiliği, uysallığı, yumuşaklığı, şefkat ve takatının hudutsuzluğu önünde eğilip, elli birinci tekme-yi de savuranı ısırıldığını söylemek suretile onu bir köpeğe benzetmişsem, bu müdafa san'atının nezahat ve zaruretine vakıf olanların nazarında aslâ bir kusur sayılmaz!

Daha sonraları, başı istenen ve fiilinin hiç bir hafifletici sebebi olmadığı belirtilen, müvekkilimin işlemiş olduğu söylenen cinayetinin müdafaası sırasında, öyle sanıyorum ki muhterem hey'etinizin de yüksek tasvip ve takdirlerine mazhar olacak bir tezi müdafa edeceğiz. İşte bütün yükünü taşıyacağımız bu müdafaaya intizaran, gerek son tahkikatın açılması kararında atıf ve isnat edilen ve gerek yüksek iddia makamının iddianamelerinde serdeyledikleri anasırı cürmiyenin dışında suallere girişilmesini hassatan istirham ediyorum.

Reis avukatı dikkatle süzdükten sonra koltuğuna yaslandı. Müdafi yerine oturmuştu.

Emin Refik bölmesinde, müdafiinin söylediklerinden hiç birini duymamış, hep Mısır'da Ehramlar vadisindeki

gece gezisini düşünüyordu. Şimdi gerisini de hatırlıyordu. Sıpa ellerinden kurtulup uzaklaşmak üzere idi ki, arkadaşlarından biri koşarak ona yetişmiş ve sırtına binmek istemişti. Buna kendisi de çok kızmış, koşarak yanlarına gitmişti. Arkadaşı hayvancığazın ille sırtına binmek istiyordu. Yalvarmış, yakarmış, onu bu inadından vazgeçirememişti; son bir hamle ile öyle bir sıçramıştı ki, zaten küçücük bir sıpa olan hayvanın boyu pek kısa olduğundan, arkadaşısı öteki tarafa yuvarlanmış, iki gün hasta yatmıştı. Şimdi tam bu yuvarlanması hatırlamıştı da, kıs kıs gülmeye başladı.

— Müttehem, kalkınız!

Emin Refik, hakikata dönmenin hicabı ile kızarmış, reisin ne deyeceğini bekliyordu.

— Gülüyorsunuz! Sebebini söyleyin!

Bir anda salon karışmış, çatı tepesinde dönmüştü. Acaba duydukları doğrumu idi? Gülmüşmi idi?

— Mahkemenin mehabet ve ciddiyetine sığmayan, kendi akibetinizin istihkarı manasını da içine alan bu davranışınızı mahkeme aslâ tasvip etmez! Şiddetle ihtar eder! Tekerrüründe bakılan davanın konusu ne derece ağır ve akibeti ne derece vahim de olsa, hazır bulunmanıza mahal görmeksizin, müdafininizin mevcudiyetile iktifa edilerek giyabınızda davaya bakılacaktır!.

Emin Refik, reisin kanun adına söylediklerinden hiç bir şey anlamamış gibi, sıra ile ona, azalara, dinleyicilere dikkatle bakınıyordu.

— Yerinize oturunuz!

Emin Refik bu son ihtarı da duymamıştı.

Şimdi de yine aklı ehramlara gitmişti. Keops ehramı

ne de muhteşemdi. Galiba yerden 280 metre yükseklikte idi. Firavn tepesinden esirleri seyrederken: (âmma da küçük şeyler!) demişti. Halbuki, aşağıdan onu seyreden esirlerin de kendisini aynı küçüklükte gördüklerini nasıl da akıl etmemiştii!...

— Yerinize oturmanızı emrettim!

Bunu duydu ve oturdu.

Aslında reis hakikaten çok mütevazi, merhametli, iffet ve istikamet ehli bir insandı. İri kemikli, beyaz tenli, kanlı, çok terliyen, gülmesini çok seven, okumaktan ziyade kalbinin atışına göre davranan bulunmaz bir hakimdi. Bütün faaliyetini hemcinslerinin huzur ve saadetlerine hasretmiş, aslâ bir mükâfat kazanmak ateşile yanmamış, ya da bir ceza korkusile titrememiş, mahallesindeki muhtaç ve muztariplerin dertlerine daima kalbinin kapısını ardına kadar kesesile birlikte açmış mümtaz bir iyilik-severdi. Silâhlı hırsızlık cürmile muhakemesi biten yaşlı ve fakat mazisinde oldukça iyilikleri olmuş bir eşkiyanın hakkında verilecek hüküm için hey'eti hakime müzakereye çekildikleri bir gündü. Kendisi usul cezaya pek ziyade riayet ettiğinden, ve kendinden kıdemsizlerin kanaatlarına müessir olmak istemediğinden (Siz münakaşanızı yapın, reyinizi verin, sonra bana haber verin!) demiş bir köşeye çekilmişti. Azalar münakaşalarını yapmışlar, reylerini vermişler, kendisini bekliyorlardı. Bir türlü kıpırdamak istemediğini, ve kalın bir kitabın sahifelerine daldığını görünce, şahsına duydukları derin saygı ile bekleme-yi tercih etmişlerdi. Lâkin, daha bakacakları davalar vardı. Vakit pek azalmıştı. Kıdemli aza reise yaklaştı. Konuşmak üzere hafifçe eğildiği zaman, reisin uyuduğunu

ve okuduğu kitabın Victor Hugo'nun «Sefiller» romanı ve resimli olduğunu, uyuduğu sahifede başının üzerine düştüğü resmin, meşhur ve hayırhâh rahip Myriel olduğunu görerek derin bir heyecanla geri geri çekilmişti. Reis uyanınca, eşkiya hakkında vardıkları, kanaati sormuş, onlar da müdafaayı yerinde görerek suçsuzluğunu öne sürmüşlerdi.

İşte mahkeme reisi Mükrim Melih müttehemi sert ve haşın sözlerle yerine oturturken, içinden de derin bir acı duymuştu. Fiilinin ağırlığına rağmen, bu adamın, muhittinde çok iyi tanınmış, hayır hayrat sahibi, cömert, mert, verdiği sözü tutan, kötülöklere sapanları para, iş ve nasibat yardımlarile kurtarmağa çehdeyleyen bir insan olduğunu anlamıştı.

Mahkeme reisi dava dosyasını siper ederek başını bir sağa, bir sola çevirip aza hakimlerle görüşüyordu. Bazen gözlerini dosyanın üzerinden dinleyici sıralarına, ya da bölmede mütevekkil, dalgın oturan Emin Refik'e bakıyor, bu hareketile (**İntizar edin, mühim bir mevzuu müzakere ediyoruz!**) demek istiyordu.

Reis müşaveresini bitirmiş, dosyasını önüne bırakmıştı. Söyliyeceği şeyi toparlamak istiyormuş gibi, gözlerini yumdu ve sonra masasına abanarak:

— İddia makamının bir talepleri var mıdır? deye sordu.

Cinayet müddeiumumisi dalmış olduğu hayâl aleminden birden silkinir gibi ayağa kalktı:

— Bütün hatâlarına, bütün ihanet ve hiyanetlerine rağmen, kadının hayatta kalmağa hakkı vardı. Boşanma müessesesi onların dertlerine en iyi bir çare idi. Hattâ, hiyanetlerin en ağırını işlemiş de olsa, bir kadının öldü-

rülmesine hukuk nizâmı müsaade etmiyecektir! Vâzi kanun, ancak bazı meş'um ve seyri bir eş için tahammülsüz kabul ettiği meşhut vak'aları istisnâ etmiştir....

Reis elini kaldırdı:

— İddia makamından da mahkemenin istediği, celsenin talikinden önce bir talepleri olup olmadığıdır. Henüz duruşmanın birinci celsesini kapıyoruz. Duruşmalar sonunda, esas hakkındaki iddianamenizi serde sıra gelince, o safhalara kadar varılacak hakikatleri de terazinin kefelelerine atarâk taleplerinizi açıklarsınız!

Müddetiumumî yutkundu, sözünün yarıda kesilmesinden ziyade, reisin mantık mülâhazalarının kuvveti altında fazla ezilmekten kurulmak savletile:

— Teşekkür ederim, dedi, biz de bu celsenin taliki dolayısıyla yüksek mahkemeyi işlenen cürüm hakkında yeniden aydınlatıp uyararak, mücrim hakkında adaletin seyrini değiştirip tehlikeli bir istikamete sevkedebilecek bir karar istihsal etmelerine imkân verilmemesini talep ediyoruz.

— Talebinizin sarih olması şayanı tercihtir!

— Efendim, işlenen suçun cinaî cürüm vasfında olmasına, mevcut delillere ve bu celse müdafaanın ileride takınacağı müdafaa taktiğinin donnelerini hazırlamak imkânlarını araştırıp temin etmeye kıyam eylemesi ihtimalinin mevcudiyeti göz önünde tutularak, mucrimin mevkufiyet halinin devamına karar verilmesi hususundaki hassasiyetinizi bilhassa istirham ederim.

Avukat Semih Sahir gülümsedi, söz sırasının kendisinde olduğunu ve reisin kendine hitap edeceğini bildiğinden gözlüklerini parlatarak ona bakıyordu.

Reis yine dosyayı siper ederek önce sağdaki hakmile, sonra da soldakile müşaverede bulduktan sonra:

— Muhterem iddia makamı mutalaalarının iki yerinde (mücrim) tabirini kullandılar. Ne bu tabir, ne de bizzim kullandığımız (müttehem) tabiri ceza usulu muhakemeleri kanunumuzda bulunmuyor. Ancak biz, tahkikatın seyir ve şekline, son tahkikatın hukukî mahiyetine göre tabirimizi yerinde ve haklı kullandığımızı inanıyoruz! Mücrimiyet henüz kat'ileşmiş olmadıkça bir kimseye mücrim denemez kanısındaız. Yüksek iddia makamını bu noktada uyanmakla, işlenen fiilin vasfı, ne de fail hakkında peşin kanaat ihsasına taraftar olmadığımızı belirtmeyi adaletin mehabetinden biliyoruz.

Müddeiumumî önünde duran ve bahsi geçen kanunun yapraklarını karıştırmağa başladı. Halbuki, bu hareketi zahiri kurtarmak içindi. İçinden reisin yerden göğe kadar haklı olduğunu kabul ediyordu.

— Sayın müdafaanın bir talebi var mıdır?

Avukat önünü ilikliyerek kalktı, dosyasının kenarına not ettiklerini tekrarladı. İddia makamının istical ve endişelerinin yersizliğini belirterek, işlenen fiilin vasfı ve failin cezaî durumunun vahameti, ne de yapacağı müdafaaların burhanlarını hazırlamanın imkânlarını temini yönünden müvekkilinin serbest oluşuna ihtiyacı olacağını belirterek:

— Sayet, dedi, yüksek iddia makamı bu kuruntularla adalete varacaklarını, ve kanunun hakimiyetini temin edeceklerini zannediyorlarsa, beşer nevinin en faziletliileri ve en akıllıları tarafından yükseltilmesi gereken hukuk

nizamının yavaş yavaş alçalıp günün birinde bir anda çökeceğinden emin olmalıdırlar!

Dinleyiciler arasında bulunan ihtiyar bir kadın, parmağındaki gümüş alyansı farkında olmıyarak çıkardı, öteki elinin serçe parmağına geçirirken, yüzük yere düştü, yuvarlandı ve tâ hakimler hey'etinin kürsüsünün alt pervazına kadar gelerek oraya çarptı ve devrildi. İhtiyar kadın, batık mavi gözleriyle yüzüğün bu garip seyahatını takip etmiş, devrilmesi üzerine de, yerinden kıpırdanarak (Mübaşir efendi!.. Mübaşir efendi!...) deye elile işaretler de yaparak onu göstermişti. Reis kadının bu lâübalî hareketine pek ziyade sinirlenerek, bir jandarmaya verdiği emirle onu duruşma salonundan dışarı attırmış ve kadın dışarı çıkarken: (Bir şey demedim ki, yüzüğümü istedim, günah mı?) deye sızlanmıştı.

Şimdi bütün gözler gümüş halkaya takılmış kalmıştı. Reis sağ elinin şahadet parmağını çenesinin altına dayamış, dinleyicilerin bu merak ve tecessüsüne hayretle bakıyordu. Halbuki hakikatta o, içindeki düşüncelere dalmıştı. Az önce müdafî avukatla müddeiumumî arasında geçen çekişmelerin de manasını tahlil ediyordu: **(Bence adalet, iktidarın en göz alıcı ihtişamıdır. Bu ihtişam iktidarın siyasî varlığında mevcut olup yoksa onu teşkil eden şahısların elinde değildir!... Cürmün şenaatı ve korkunçluğu nisbetinde iddialara ve ithamlara az itimat etmelidir!... Vicdanî kanaatı tariften ziyade, onu hissetmek daha kolaydır. Zira, hisle muhakeme eden cehalet, akla göre muhakeme yürüten ilme nazaran daha az hataya maruzdur!... İnsanların en faziletli ve en akıllıları farz olunanları tarafından hemen her gün çiğnenen kanun ve**

nizâmlara, canîler nasıl hürmet edebileceklerdir?!.. Bir adamın kendi kendisinin ithamcısı olmasını istemek iddiası çok korkunç ve pek gülünçtür. Hakikat sanki onun adaleleri ve sınırları içine gizlenmiş gibi, onu işkence ile çıkarmağa çabalamak vahşet ve budalalık değildir de, nedir?.. İşlenecek günâhın büyüklüğü, kalbdeki gizli kötülük duygusunun kesafetine bağlı olduğundan, hiç bir insanoğlu bunu peşinen anlıyamaz. Meğer ki, Tanrı bunu o insanlara ilham eylemiş ola! Adaleti dağıtmak için makamına geçen hakim, sanığın düşmanından başkası değildi. Karşısında duran zavallı ise, zencirlerin ağırlığı altında iki büklüm olmuş, acılarıyla ezilmiş, göreceği işkencelerin ve gelecek günlerin dehşetile korku içinde titrerdi!.. Bu hakim aradığı şey, hakikat değildi; onun istediği, itham mevzuu olan suç için bir suçlu bulmaktı! Binaenaleyh, hemen ağını, tuzaklarını kurmağa başladılar. Önündeki kurbanı suçu yükliyememek korkusu altında canavar kesilirdi!...) Büyük İtalyan cezacısı ve derin bir filozof olan Marki Beccaria'nın ölmez (**Suçlar ve Cezalar**) adlı eserinden hafızasına gülümseyen bu kırık dökük parçalar şimdi zihnini alt üst ediyordu.

Dışarıda, adliye koridorunda çıkan bir gürültü reisi gömüldüğü düşüncelerden ayırdı. Biraz evvel mahkeme salonundan çıkarken ihtiyar kadının (**Yüzüğümü isterim! Ben gideceğim! Duruşmanın sonunu bekliyemem! O bana kocamın tek kalan servetidir!..**) deye bağırduğu, kalabalığın da kendisini teskin için, itişip koşuştukları duyuluyordu.

Reis kadının meramını henüz anlamış gibi, koltuğundan doğruldu, kürsünün üzerine abanarak aşağıya baktı

ve gümüş yüzüğü gördü. Reisin bu müsamahalı, hisli ve biraz da ihtiyarsız hareketi dinleyiciler arasında memnuniyet ve sevinçle karşılanmıştı. Sanki, gök kubbeden büyük parıltılarla bir melek, acı ve karanlıklarla dolu yer yüzüne inmiş, her tarafı neşe ve aydınlığa boğmuştu. İçlerinden bazıları yerlerinden fırlayıp kürsüye atılarak reisi kucaklayıp şevk ve hasretle öpmek istiyordu. Onlarca, bu güzel ve beyaz saçlı insan kendilerinin çok fevkinde idi; ve koltuğundan kalkıp kürsünün üzerinden uzanarak yüzüğü görmeye tenezzül etmesi, ancak azizlerin tenezzül edebileceği bir zahmetti. Dışarı çıkarılan ihtiyar kadının yanında oturmuş olan genç kız dinleyici de reisin hakikî hayranlarından biri kesilmişti. Onun fazla eğildiğini görünce, yüzüğü görmediğini zannederek çok üzüldü ve kendini tutamıyarak yerinden kalktı, iki adım ileri attı. Sağ elinin şahadet parmağıyla yüzüğü göstererek, ince, titrek ve pek saygılı bir sesle:

— Reis bey, işte, orda!.. deye yardımında bulunmak istedi.

Reis genç kızın duruşma adabına sığmıyan, lâkin samimîyet ve gönül hararetinden kaynakdığı belli olan bu hareketini gülümseyerek karşıladı.

— Peki kızım, teşekkür ederim, gördüm. Lütfen onu alıp dışardaki hanıma veriniz.

Genç kız kürsüye doğru çekingen ve mahcup adımlarla ilerledi, önce başını kaldırıp reise derin bir saygı ile baktı, sonra eğilip yüzüğü aldı ve salondan çıktı; yüzü nar gibi kızarmıştı.

— Emin Refik, sizin bir isteğiniz var mı?

Bütün bu olup bitenleri bölmesinde, bir tiyatro seyir-

cisi gibi alâka ile seyreden müttehem birden kendini topladı, her şeyin kendisi için cereyan ettiğini ve bu dramın en büyük aktörünün de kendisi olduğunu hissederek kalbi burkuldu.

— Avukatımın dediklerine iştirak ediyorum, efendim.

— Peki, oturun!

Hey'eti hakime dosya arkasında kafa kafaya vererek, kısa bir müzakereden sonra, reis ara kararını tefhim etti:

Buna göre, mahkeme öncelikle hukuku umumiye delillerinin tedkik ve dinlenmelerine, cinayetin vuku bulunduğu evde ilim adamlarının uzatacakları ışık altında keşif icrasına, bu keşifle daha önce adlî tıp meclisinden istihsal kılınmış rapor arasında bir mübâyenet olduğu surette, bu cihetin hal ve tavzihi için gereğinin teemmülüne, keşif esnasında müttehemin de hazır bulundurulmasına, müdafaaya müteallik talep ve tetkikatın daha sonraya bırakılmasına, itham mevzuu cürmün vasfına göre, müttehemin mevkufiyet halinin devamına ve bu sebeplerle duruşmanın başka bir güne talikine karar verilmişti.

Reis kararın okunmasını müteakip dosyayı düzenlerken, hangi sebeple olduğu anlaşılmiyan tatlı bir gülümseyişle zaman zaman müdafi avukatı, Emin Refiği, ya da müddeiumumiye süzüyordu. Avukat, müvekkilinin mevkufiyet halinin devamına karar verilmesini pek tabii ve kanunî bulmuştu. Bilhassa, reisin duruşmayı sevk ve idarede takındığı halim ve sâkin tavidan son derece derunî bir huzur duymuş: **(Ne adalet Rabbim! Ne adalet!)** deye haykırmak istemişti. Müddeiumumî, henüz mesleğinin ibtidasında sayılırdı. Onun için bu günkü acı dersten kalbi burkulmuş, gururu incinmişti. O, kanunun himayesini

müdafaa ederken, adaletin eline düşmüş biçarelerin hemen oracıkta canlarını almaya, onları bütün benlikleriyle yıkmaya, ruhlarını bedenlerinden ayırıp, bedenlerini lime lime etmeye kalkışmanın tepkilerini çok acı bir şekilde anlamıştı artık. Her kes yuvarlanan gümüş yüzüğe dalmışken, reisin sağ elinin parmağını çenesine dayayıp başka iklimlerin fikriyatında gezinirken gözlerinde nele okumamıştı!.. Bir aralık korkmuştu bile!.. Kalbini korku ile dolduran kuvvet ne olabilirdi? Belki de bilmediği semâvî emirler, hakkaniyet prensipleri idi!.. Yoksa, o gözlerin o derece parlaması mümkün olamazdı. Halbuki, kendisinin bir kabahatı yoktu, o sadece vazifesini yapmak istiyordu. Kanunu temsil ediyor deye, kendisinin korku mevzuu olması düşünülebilirmi idi? Sonra oturduğu müddeiumumilik makamı (Cumhuriyet) rejiminin ikliminde pâyidar oluyordu. Vaktile hocaları hukuk derslerinde buna temas etmişler ve Montesquieu'nun (**Kanunların Ruhu**) eserinden mehoz göstermişlerdi : Monarşik idarelerde kanunların temin etmek istediği şey: ş e r e f ve ş ö h r e t; istibdat idarelerinde bu maksat: k o r k u ise; Cumhuriyet rejimlerinde kanunların temin etmek istediği maksat sadece : f a z i l e t idi.

Hey'eti hakime, başta reis olmak üzere sakin, mütevazî, mülâyım ve nazik tavırla bölme kapısından çıktılar. Jandarmaların arasında salondan çıkarılan Emin Refik, kendisine vakur ve fakat mahzun bakan vekiline hürmetle başını eğerek selâm verdi. Dinleyiciler önlerinde cereyan eden bu muhakemeden son derece memnundular. İşlerini bırakıp geldiklerine nedamet duyan kimse çıkmadı. Adaleti sevmek, Allâh'ı sevmekle birdi. Ve en iyi adalet, hal-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

kı memnun eden adaletti. Bedenen nahif ve hattâ hasta olanlar bile, kendilerinde bir ferahlık ve zindelik hissediyorlardı. Sanki, vücutlarını sarıp dolduran fazlalıklar atılmış, kalblerindeki bütün gölgeler silinmiş, intikam duyguları erimiş, boşalan yerlere iyilik etmek duygusu, yani adaleti tesis eylemek arzusu dolmuştu...

II

Şayet, göklerin altın kanatlı nazlı kuşu olan ümit, zaman zaman koyu bulutların arasından süzülüp kara toprakların dikenleri içinden sıyrılmak çabasile helâk olmuş insanoğlunun başına konmasa, işte asıl felâketin kapısı o zaman zorlanıp ebediyen kapatılamaz!

Avukat Semih Sahir de, ancak bu ümitle şimdiki yükünü selâmet ve rahatlıkla davanın sonuna kadar taşıyabileceğine inanıyordu. Filhakika, müvekkili karısını aşmıştı. Kadın ilmiğin çekildiği ipin ucunda sallanmış, o da buna seyirci kalmıştı. Salp olayı (A) tipikti ve tam bir sallantı vuku bulmuştu. Ayaklar zeminden kesilmiş, vucut bütün ağırlığı ile ilmiğin ucuna yüklenmiş, ilmiğin tam ense köküne rastladığından, boyunun iki tarafından kan taşıyan büyük şah damarları ipin tazyikile tıkanmış ve böylece dimağı besliyemiyen kan, dimağ hücrelerinin felce uğrayıp bozulmasına sebebiyet verecek ölüm vetiresi hemen meydana gelmişti.

Avukat Dr. Semih Sahir, öteden beri asılmak suretile idam cezalarına karşı bir istikrah duyar; bu tarz infazın insanoğlunun kaderini daha da meş'um ve utanç verici hale soktuğunu kabul ederdi. Belki de bu duygu ona vaktile doktora tezini hazırlarken, tedkik ettiği ikinci dünya harbi sonunda kurulmuş meşhur Nurenberg mahkemesinin almış olduğu bir karardan ilham olmuştu. Çünkü, o mahkemenin hakimliğini yapan müttefik milletlerden İngiliz, Rus, Fransız ve Birleşik Amerika devletlerinin hakimleri, sulh, harp ve insanlık suçlarından toplu veya bazıları ile itham edilip mahkûm edilen ve haklarında ölüm cezasının tatbiki kararlaştırılanların, bu cezalarının hey'eti hakimeyi teşkil eden hakimlerin mensup oldukları milletlerin hangisinin infaz sistemine göre idam edileceklerini müzakere etmişler ve sonunda, Sovyet Rusya'da normal idam cezasının infaz şekli kurşuna dizmek olduğu halde, vatana ihanet ve pek caniyane işlenmiş cürümlerde mücrimin haysiyetini de kırmak için, asılmak suretile idam edilmesi esası göz önünde tutularak, milyonlarca insanı diri diri, tüyler ürpertici işkencelerle öldüren ve beşer haysiyetini param parça eden Alman mücrimlerinin de asılmak suretile idam edilmeleri esasında ittifak etmişler ve hakikatan da infaz öyle yapılmıştı.

Amâ, müvekkilinin fiilinde cürmî kasıt ve maddî unsur bakımından çok büyük farklar vardı. Bu sebeple de, kanunî unsur da değişmeli idi. İşte bu ümidin heyecanı içinde şimdi müdafaasını hazırlamakla meşguldu.

Müdafaasında savunacağı son derece alâka çekici tezin nedenlerini sadece ilmin ışığında arayacak, bu ışıktaki gösterecekti. Daha şimdiden atılacağı cidâlin heyecanını

duyuyordu. Muvaffak olacaktı. Olacaktı, amâ, umduğu yardımların esirgenmemesi de şarttı.

Öncelikle Prof. Erhardt Rewnecke'nin hararetle bu müdafaaya iştiraki lâzımdı. Halbuki, genç adamın ağzını bıçak açmıyordu. Hep karalar içinde giyiniyor, derslerine öyle çıkıyordu. Kaç kerre görüşmek için evine, üniversiteye gittise de, birer nazik sebep ve mezeretle kaçınmış, çıkmamıştı. Duyduklarına göre, geceleri uyumuyor, sabahlara kadar odasında geziniyor, ya da bazı geceler bilinmez semtlere gidiyor, sabaha doğru yorgun, bitkin eve dönüyordu. Dersi olmadığı günler, gündüzleri de meçhul yerlerde vakit geçiriyordu. Bir defasında onu, Bebek sırtlarından inerken, başka bir defasında da Pendik sahil lokantalarından birinde görmüşlerdi. Kendini tamamen kaderin esen rüzgârlarına bırakmış, dalgın, saç ve sakalı uzanmış, üstü başı düzensiz mecalsiz ve bitkinmiş! Oturduğu Tarabya'daki sokakta, bütün konuşulan kendisinin bu acıklı hali, hazin hayatı imiş. Eve ara sıra erken geldiği akşamlar, konu komşu rahat eder, tabak tabak yemekler, tatlılar, gönderirler, misafirliğe çağırılırmış. O bütün bu yakınlıklardan büsbütün meyûs, münkesir ve mahzun olur; teşekkür için kelime bulamaz, başka bir akşam gideceğini vaadeylemekle iktifa edermiş. Zaten üniversitedeki hocalık süresine ait mukavele bitmek üzere imiş. Kendisi kalmak istiyormuş amâ, üniversiteden mukavelenin hitamında memleketine dönebileceği ve zira, mukavelenin temdidi düşünülmediği tebliğ edilmiş!..

İşte böyle bir insandan medet umuluyordu ve en büyük yardımcısı o olacaktı! Emin Refik'in boşanmaktan vazgeçmesi üzerine, aşklarının önüne çıkan büyük uçurumun

nasıl doldurulabileceğini iki sevgili günlerce düşünmüşler, nihayet Mina'nın şahsî temas ve ısrarlarile bunda muvaffak olunabileceğini kararlaştırmışlardı. Müt'addit görüşmeler olmuş, kalbler yakınlaşıp uzaklaşmış, gönüller ateşlenip erimiş, müfekkireler alevlenip sönmüş, vicdan üzüntüleri kabarıp hafiflemiş, nedametler, itiraflar, yalvarmalar ve hattâ tehditler!.. hepsi.. olmuş, Emin Refik sonunda daima bir kaya hissizliği, ve sessizliği ile hareketsiz kalınca da.....

Evet, işte bütün bu safahatı yalnız ve yalnız profesör Erhardt Rewnecke biliyordu. Kendisinin müvekkilinden naklen vereceği izahat, tek taraflı bir müdafaadan ileri gidemeyecek, mesnetsiz, tesirsiz kalacaktı. Halbuki, Erhardt sevgilisinin her teşebbüsünden dönüşünde, bütün olan bitenleri ondan hepsini tafsilatile dinlemişti. Sonra... Sonra... Asıl mühim ve müdafaanın hayatî kısmını teşkil eden ve öne süreceği tezin belkemiği olacak kadının ilk hareketinin yegâne ve en şüphe edilmez delili de yine bu adamdı. Hülâsa ortada cinayet varmiydi, yokmiydi, bunu işte bu müdafaâ şahidi ispat edecekti.

Halbuki, bu müdafaâ şahidi, heyhat, bütün hazinelelerinden mahrum edilmiş, bütün manevî tesellileri elinden alınmış, bütün ümitleri kırılmış, kalbi parça parça ezilmiş; vahasız, göksüz, yıldızsız, hattâ güneşsiz bir çöle fırlatılıp atılmıştı!...

Bütün bunları da, kendi müvekkili yapmıştı. Şimdi aynı müvekkili için bu adamın ardından koşmak istiyordu. Vahasız, yıldızsız, göksüz, hattâ güneşsiz bir çölde bu adamın ardından hasıl koşabilecekti. Rabbin bu derece

bol nimetlerinin hepsinden de mahrum edilmiş bir insandan ne alabilecekti, heyhat!

Avukat iki elile başını tuttu. Uzun uzun düşündü. Hisleri felce uğramış böyle bir insanı önce hayata çekmek, ve sonra da başkalarının hayatını kurtarmanın kutsal duygularını ona hissettirmek lâzımdı.

Mina'nın Emin Refik'le iki görüşmelerinde kendisi de bulunmuştu. Bu görüşmeler, istifasından sonra vuku bulunmuştu. Erin Refik, bir dost sıfatıyla kendisini akşam yemeğine, bir defasında da yazıhanesine çağırmıştı. Evdeki yemekte görüşmeler geç vakitlere kadar devam etmişti. Bir aralık Emin Refik, ticarî işleri için, talimat almaya gelenlerle görüşmek üzere yandaki odaya geçmiş ve kendisi genç kadınla bir saata kadar yalnız kalmışlardı. Bir aralık konuşmaları profesöre intikal etmişti. Mina, birden kendini tutamiyarak: **(bilmezsiniz, o bir peygamber gibi ulûdur, demişti. Gidin üniversitedeki derslerini bir dinleyin. Dersin mevzuu ne olursa olsun, o ne yapar yapar, sözü Tanrı'ya, iyiliğe, doğruluğa, ilâhî aşka ve ebedî hayata getirir!)** Yine bir yerinde de **(Onca, ruh bir kerre kirlendi mi, o insan artık ölmüştür. Yaşıyor görünen sadece yerde sürüklenen bedenidir. Halbuki, beden en öldürülüp ruhun pâk kalanlar, daima aramızda yaşar. İşte Semih bey, ben böyle bir insana hayranım!)**

Mina'dan duyduğu bu sözler şimdi ona yeni bir ümit ışığı oldu: **(Böyle bir adamsa, ona her şeyi söyletebilirim!)** dedi.

Bu teselli ile bürosundan çıktı. Taksiye, Sultanahmet cezaevi adresini verdi. Yolda Emin Refik'le konuşacakla-

rını özetliyordu. Neş'eli, ümitli görünecekti. Zaten de böyle idi. Elinden gelebilirse, biraz da şakalaşacaktı. Karaköyde arabayı durduttu, börek, sigara, akide şekeri ve bazı gazete ve mecmua aldı.

Ceza ve tevkifevi müdürü babacan, iyi yürekli ve tok sözlü idi. Hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suistimal, hileli iflâs v.s. gibi doğruluk duygularını rencide eden suçlarla itham edilenlere ve hele bu yüzden kat'î surette mahkûm olanlara hiç tahammül edemez; onların ziyaretçilerine de müşkilât çıkarır, kanunî mecburiyetlere rağmen, avukatlarının isteklerini bile savsaklamağa bakardı.

Doğuştan canilerle, vatan hainleri müstesnâ, diğer ağır mücrimleri bir baba şefkatile karşılar, elinden gelebildiği kadar istirahatlarını temine çalışırdı. Ziyaret günleri bile olmasa, gelecek ziyafetçilerini, geri çevirmeye yüreği yetmez, bazı kat'î mazeretleri ve meselâ seyahata gideceklerini bildirerek görüştürülmelerini emrederdi. Hele bunların avukatlarını pek itibarlı tutar, onlara kahve, çay ismarlar, hal hatır sorardı.

Müdür Kâmil Hamdi Ezikyürek avukat Semih Sahiri karşısında görünce, ayağa kalktı, elini sıktı ve:

— Emirleriniz? deye sordu.

— Mevkuf müvekkilim Emin Refik'le görüşeceğim.

— Şimdi!

Müdürün bu nezaketile neş'esi artan avukat Semih Sahir, gösterilen koltuğa gülümsüyerek oturdu. Gardiyanlar içeri girip çıkıyorlar, müdürden emirler alıp gidiyorlar; ya da yapılmış işler hakkında izahat veriyorlardı.

Oda boşalınca, müdür avukata gülerek döndü:

— Sizin müvekkiliniz iyi bir insan. Halim, terbiyeli

ve sessiz. Galiba hali vakti de pek yerinde imiş. Nasıl oldu da, böyle bir işe karıştı, akıl ermiyor!

— Çok haklısınız, müdür bey.

Müdür gözlerini kısarak yüzünü ekşitti:

— Bari ümit var mı?

Avukat ihtiyatlı olmayı tercih etti:

— Her şey Allâh'ın iradesine bağlı.

— En doğru söz.

Bir gardiyan girdi, mevkufunun görüşme odasına getirildiğini söyledi. Müdür gülümsiyerek avukata baktı, Dr. Semih Sahir teşekkür ederek, müdürün odasından çıktı ve görüşme odasına girdi.

Emin Refik kendisini ayakta bekliyordu. İtina ile giyinmişti. Tıraş olmuş, sıhhatli görünüyordu. Avukatile hararetle kucaklaştılar.

— Sizi bekliyordum, bir his vardı içimde. Bu sebeple giyinip hazırlandım.

— Sizi çok iyi buldum. Bundan son derece memnunuz.

Avukat biraz düşündükten sonra gülümsiyerek:

— Hattâ müteşekkirim, deye ilâve etti.

Aralarında uzun bir sessizlik oldu.

— Günleriniz nasıl geçiyor? Bir şeye ihtiyacınız var mı?

— Okumakla... Düşünmekle.. Hiç bir şeye ihtiyacım yok.

— Ya geceleriniz?

Emin Refik avukatından böyle bir suali hiç beklemiyormuş gibi, dargın bakışlarla baktı.

— Onu hiç sormayın, onlar hiç geçmiyor!

Biraz düşündükten sonra, ilâve etti:

— Bir kaç kişi aynı odadayız. Saat dokuzdan sonra ışık yakmak memnu. Böyle olunca, okumak imkânı da kalmıyor.

Bu sözlerden sonra derin bir iç çekti. Bütün tesellisini okumaktan beklediği, hiç kimse ile temas etmek istemediği, kendi iç dünyası, kendi müfekkiresi ve belki de vicdan üzüntüleriyle başbaşa kalmak istediği anlaşılıyordu.

— Şayet, bu hal sizi fazla üzmemekte ise, çaresini ararız. Siz henüz mevkufsunuz. Hakkınızda infaz disiplinleri ve ağır dıvarların ağırlıkları yüklenemez. Kendi içtimaî ve medenî durumunuzla mütenasip bir yaşayış tarzına hakkınız vardır. Müdür buna mani sebepler ileri sürecek olursa, infaz savcısile, o da olmazsa, İstanbul vilâyet savcısile temas ederim. Bütün bu marciler ceza evinin iç teşkilâtından, eldeki imkânsızlıklardan vesaireden kanun hükümlerini yerine getiremediklerini ileri sürecek olurlarsa, atlar Ankara'ya gider, Adalet nizâmının en yüksek mes'ûl makamlarına baş vururum.

Avukat coşmuştu. O, adaletin ahenk ve nizamlarına, mehabet ve kutsiyetine taallûk edince, hep coşardı. Müvekkilini rencide etmek endişesi içini kemirmese, infaz sistemlerinden dem vuracak, hele tevkif müessesesinin neyi ve niçinini uzun uzun anlatacak; böyle keyfi muamelelere, kanunun açık hükümlerini gelişi güzel çiğnemelelere dair adalet tarihinden misâller vererek, müsebbiplerinin fecî akibetlerini sayup dönecekti. Her memlekette bu tip insanlar görülürdü! Lâkin bir kerre, kendileri içtimaî muvazeneden yuvarlanıp adaletin kucağına düşünce, ilk işleri mer'iyetteki ceza mevzuatını tedkik etmek olur

ve okudukları esaslarla kendi haklarında reva görülenleri kıyas ederek: (**Kanun!.. Kanun!.. Kanunun tatbikini istiyorum!**) deye feryat etmeye başlardı. Ve fakat Kanun kitaplarını ellerinde altın birer top gibi havaya atıp tutanların, bazan muvazeneyi şaşırıp bu altın küreler başkalarının başına düşünce, sefaletin derinliklerinden bir biçareyi çekip refahın parıltılı tahtına oturtan bu kıymetli maden, düşüşün gittikçe ağırbasan sikletile çarptığı başı bir anda ezip parçalardı!

Halbuki, kutsal denecek kadar ebedî bir ceza kitabında, kendi duygularını sevip okşuyan bir metin bulmuştu. Bunu şimdi pek güzel hatırlıyordu: ((**Beşer duygusunun tabii temayüllerine aykırı olan her kanun, aslâ kanun vasfını haiz olamaz. Binaenaleyh, neticesi şeamet olur. Bu nevi kanunlar, bir nehrin suları ortasında, akışı durdurmak için, birden bire yükselen baraj duvarlarına benzetilirler. Öyle ise, ya bu duvarlar çılgın suların kuvvetile günün birinde aniyen devrilecek, ya da bu duvarları diplerinden yavaş yavaş yumuşatıp eriten bu sular, zaman ne kadar uzasa da, er geç yine de yok edip ortadan kaldıracaktır!...**)

— Neler düşünüyorsunuz, Semih bey?

— Hiç, sizi!

— Ben de sizi düşünüyordum. Yükünüzün ağırlığını! Bundan sonraki daha büyük yorgunluklarınızı!..

Dr. Semih Sahir fırsatını yakalamıştı.

— Boş yere üzülüyorsunuz. Yüküm hiç de ağır olmayacak. Hattâ, duymiyacağım bile. Siz dahi hissetmiyeceksiniz!...

Bunlar boş teselli sözlerimiş gibi, avukatına gülümseyerek ellerini uğuşturmaya başladı.

— Bir avukat inanmadığı bir davayı almakla, kendine inananları kaybeder! Halbuki, benim bu yönden aşınmiyan karakterime inandığınız için bu davanızı bana verdiniz, öyle değil mi?

Emin Refik, vekilinin evvelki haklı istifasını ve bundaki ısrarını kafasında sür'atle hatırladı. Ne kadar güzel konuşmuş, benliğini, mesleğinin vakar ve haysiyetini ne derin bir inanışla müdafaa etmişti. Doğrusu, onu o hareketinden ve o konuşmalarından dolayı takdir etmiş ve bu felaket olunca da, ilk hatırına o gelmişti. Hicap duydu, kızzardı.

— Tekrar ediyorum, davanıza inanıyorum! Yani sizi müdafaa edebileceğime emin bulunuyorum. Bunda en küçük bir endişe duymamalısınız.

— Teşekkür ederim, benim müdafaamdan, Saliha hanımın kapalı göz arasında gördüğünü söyleyeceği meflûç bir şahadetten başka, elimizde müdafaa delilleri yok ki! Bütün deliller aleyhimde. Üstelik zabıtada verdiğim hissî ve tehevürî ifadem de beni açıkca suçluyor.

— Hakimler, cürmün ağırlığı nisbetinde amme delillerine az itibar etmelidirler. Zaten bu yüzdendir ki, kanunların esir ve bahtsız insanlar yerine, hür ve mes'ut insanlar tarafından tedvin edilmeleri esas vazedilmiştir.

Emin Refik, avukatının durup durup felsefî mülahazalara sarıldığına artık alışmıştı. Bunları bazan anlar, bazan da hiç anlamaz, bön bön yüzüne bakardı. Müdafii onun yine böyle baktığını görünce, tatlı tatlı gülümsedi:

Eh, ne yapalım bizim meslek ancak semavî sözlerin ve felsefî telkinlerin ikliminde gelişebilir. Bir kerre hukuk tabirinin kudret kelimesile mütenakız olmadığını kabul etmek lâzımdır. Daha doğrusu, hukuk tabiri, kudret yahut iktidar mefhumunun bir istihalesidir. Çünkü, insanları eski başı boş yaşama hayatına dönmekten alıkoyan ancak hukuktur. Ceza kanununun ve onun içindeki ceza müeyyedelerinin gayesi hep budur. Böyle olunca da, bu kanunlar insan oğlunun saadet ve huzurunun, selâmet ve refahının amili olmalıdır. Bu kutsal gayeler ise ancak, mes'ut ve hür insanlarda bulunabilir. Esir, uşak, bahtsız ve bethâh insanlar, böyle mükemmel kanunlar vücuda betiremezler!

Öyle ise, mer'î kanunlar sizin felâketinizin kaynağı değil, belki saadet ve selâmetinizin koruyucusu olacaktır. Bu sebeple delillerin azlığı, çokluğu mühim değildir; mühim olan, haklılık veya haksızlıktır. Bir kerre hak muzaffer olunca, her kes ondan nasibini alacaktır!

Emin Refik nemli bakışlarla avukatına hayran hayran bakıyordu. Onu seçmekle ne çok isabet ettiğini şimdi daha iyi anlıyordu.

— Kendinize liyakatlı yardımcıları bulsanız daha az yorulacaksınız. Şayet, sizce de bir mahzur yoksa, bunu bilhassa rica edeceğim.

— Bana en büyük yardımcı olacak biri var ki, o da avukat değildir. Bundan maada, dilimizi de bilmez. Amâ, onun bildiklerini hiç kimse bilemez. Bütün mes'ele onu konuşturabilmek.

— Kimden bahsediyorsunuz?

KANUNLARINIZI KAPATIN,

— En kıymetli müdafaa şahidimizden, profesör Erhardt Rewnecke'den.

Emin Refik oturduğu sıranın yerinde durup durmadığını anlamak istiyormuş gibi, iki elile kenarlarını tuttu, avuçlarını bir kaç defa sağa sola kaydırdı.

— Lâkin!

— Evet, lâkin?

Müvekkili şimdi parmaklariyle saçlarını karıştırıyordu.

— O, bize hasım değilmi?

Dr. Semih gülümsedi.

— Evet hasmımız, fakat biz kendisini müstesnâ aşkı ve Ulû Tanrı'ya ebedî inançları ile baş başa bırakıp aradan çekileceğiz!

Emin Refik şimdi gözleri yumulu, elleri hareketsiz, dudakları titriyordu.

— Bunun yolunu buldum, hiç endişe etmeyin, göreceksiniz!

Müvekkilinde yine bir hareket olmadı. Orada müdafilerile görüşen diğer mevkuf veya mahkûmlardan bazıları, hem avukatlarını dinler görünüyorlar, hem de Emin Refik'i yan gözlerle süzüyorlardı. Avukat bunun farkına varınca, görüşmeyi bitirmeyi doğru buldu. Zaten görülecek pek çok işleri vardı. Burdan hemen Üniversiteye gidecekti. Yavaşça Emin Refik'in kolunu tuttu.

— Eh, bana müsaade artık.

Emin Refik gözlerini uğuşturdu:

— Vakit geldimi?

— Geldi. Bu gün yapılacak başka işlerim de var.

Ayakta duruyorlardı. Emin Refik fısıldar gibi:

— Bir ricam var, dedi, sakın hususî bir rejim için mü-
racaatta bulunmayın. Çünkü, koğuş arkadaşların kalbini
incitmek istemem. Hem ara sıra bir kaç lakırdı da edi-
yoruz.

— Peki, nasıl isterseniz.

Hararetle el sıkıştılar ve ayrıldılar.

III

Baş gardiyan mahkûm ve mevkûfların mektuplarını dağıtırken hep aynı şeyle karşılaşırdı. Hemen her koğuştaki insanlarda yaş hadleri birdenbire iner. yüzler çocuklaşırdı. Mektup alanların neş'esi ölçsüz olur, bundan mahrum kalanların ise, hallerinde garip ve hazin değişiklikler hasıl olurdu. Ranzalarına dönüp, karın üstü uzananlar olduğu gibi, soluğu avulunda alup bir aşağı bir yukarı gezinmenin sığıntısında teselli ariyanlar da bulurdu. Hele sevda çektikleri sezilenlerin havadan sudan bahanelerle arkadaşlarile kavgaya tutuşmak için can atışlarına artık alışılmış olduğundan, böyle zamanlarında, halim ve musamâhalı davranmak adet haline gelmişti.

Baş gardiyan asık yüzlü, kocaman elli, heykel bedenli, korkusuz ve çok cesurdu. Hepsinin de hem saygısını kazanmıştı, hem de çekinirlerdi. Hiç musamaha etmezdi.

Onun için hakikî suçlu bir kerre iyice belli olunca, ceza evinin iç nizamının eskisinden daha sağlam kurulması hususunda çare olarak, hep aklını ve kalbini kullanırdı. Öyle yanına başka gardiyanlar da almazdı. Kendi başına işini görmeyi, suçluyu bizzat cezalandırıp yola getirmeyi tercih ederdi. Hem böylece onun gururunu da incitmiyeceğine, dolayısıyla de, kin ve intikam duygularına sebep olmiyacağına, ayrıca şikâyet vukuunda işe başkalarının da isminin karışamiyacağına, şahit vesaire dinlenmiyeceğine emin bulunurdu.

Ceza evi iç nizâm ve disiplinini bozanlar, yasaklara uymıyanlar, harişten memnu şeyler sokturanlar, üzerinde, yataklarında veya daha başka yerlerinde sakliyanlar baş gardiyanın önünde öyle fazla direnemezler, hemen olmasa bile, kısa bir mukavemet ve intizardan sonra, her şeyi onun yiğitliğine, mertliğine, babacanlığına serüp dökerlerdi. Böyle hareket edenlerin ilk suçları daima afla karşılanır, müdüre aksetmezdi. Arada öyle sağlam bir anlaşma olurdu ki, biri kalbi öfke ve cezalandırma ateşile yanan, diğeri korku ve intikam heyecan ve endişesile çırpınan iki insanın göklerini kaplıyan kara bulutlar tamamen dağılır, masmavi bir gök belirir, dağılan kara bulutlarla beraber kalblerdeki öfke, cezalandırma, korku, intikam... hülâsa gayri insanî, sert, haşin ve cehennemî bütün hisler de eriyip kaybolurdu. Bunların yerine karşılıklı dayanışma, derin itimat, sevgi ve nedamet kalbleri sarup doydururdu.

Fikrî seviyesi, yaşı ve sağlık durumları bu tarz muameleye müsait olmiyanlar hakkında ise, baş gardiyan aynı taktiği müdürün hayırhâhlığıle temin ederdi. Şimdiye

kadar teşebbüslerinde müsbet netice alamadığı normal ruh ve beden sahibi hiç kimse çıkmamıştı.

Baş gardiyan kırk yaşlarında vardı. Vaktile iyi ve orta varlıklı bir ailenin çocuğu idi. Babası kendisini büyük ihtimam ve derin bir sevgi ile büyütmişti. Hattâ, babasının mezun olduğu İstanbul Erkek lisesinden o da mezun olmuştu. Lâkin onun ölümünden sonra, ailenin yükü kendi sırtına yüklediğinden yüksek tahsilini yapamamış, Bursa taraflarında bir çiftliğin müdürlüğünü alarak çalışmaya başlamıştı. Zamanla evlenmiş, bir de oğlu olmuştu. Kendisine pek düşkün olan oğlu her gittiği yere kendisile gelmek ister, götüremeyince de, yataklara düşer, hastalanırmış. Yine bir gün yaban domuzu avına, Karacabey taraflarına bir kaç arkadaşıla giderken o da ısrar ederek refakat etmişti. Avlanırken, bütün tenbihlerine rağmen, çocuk çalılıklara dalmış, ve bir domuz zannile attığı bir kurşunla zavallı yavrucuğunu öldürmüştü! Tedbirsizlik, dikkatsizlikle ölüme sebebiyetten bir sene hapis cezası yemiş ve Bursa ceza evine konmuştu. Büyük acısına yanında. Bursa'da yaşamanın imkânsızlığı dolayısıyla cezasının kalan kısmını İstanbul cezaevinde çektirilmesini rica etmiş, bu niyazına anlayış gösterilerek bu nakil yapılmış ve cezanın tamamı infaz edilirken umumî af çıkmış, cezayı bütün neticelerile silmiş ve serbest bırakılmıştı.

Lâkin o, bu umumî affı bir felâket gibi karşılamış, cezaevi müdürüne çıkmış, artık serbest yaşamak istemediğini, ömrünü burada bitirmek istediğini, bir çare bulmalarını yalvarmıştı. Orada yattığı müddet içindeki temiz, dürüst ve iyi davranışları, disiplin kaidelerine harfi-

yen ve yumuşak başla uyması beğenilmiş; ayrıca ciddiyeti, vakur ve zeki oluşu, tahsil seviyesi de düşünülerek şimdilik bir gardiyanlığa tayini yapılmıştı. Çok kısa bir zaman sonra da baş gardiyan olmuş ve hattâ, bir teftiş sırasında, her hangi bir vilâyetin ceza evi müdürlüğünü de hakkile yapabileceğini, bu hususta bir talebi olup olmadığı sorulunca, İstanbul'dan ve bulunduğu vazifeden aslâ ayrılmak istemediğini samimiyetle söylemişti.

İşte, bu sebeple baş gardiyanın nüfuz ve ceza evi müdürü yanındaki itibarı pek yüksekti. Her dediği olur ve dediklerinin hayır getirdiğine de inanılırdı.

Bazan mahkûm ve mevkularla dertleştiği anlarda son derece kıymetli fikirler söylediği duyulurdu. Irza geçmekten mükerrer bir mahkûmu odasına istemiş, karşısına oturtmuş, tam bir arkadaş muamelesi yaparak konuşmuştu. Bu defa da yedi sene yemişti. Mahkûmun iddiasına göre, kız kendi rızasile teslim olmuştu. Evleneceklerdi. Halbuki, baş gardiyan onu çağırmadan mahkûmiyet ilâmını iyice okumuştur. Kız henüz on üç yaşını bitirmemişti. Bu yaştaki bir kızın rızasının hiç bir değeri yoktu. İşlenen cürüm bir fiili şenî idi.

— Tahsilin varmı senin?

— Yok!

— Hiç mi?

Adam kızarır gibi oldu, cevap vermedi. Baş gardiyan da üstelemedi.

— Sen hiç kimseye ömründe bir iyilik ettin mi?

Adam, hiç beklemediği bu anî ve acaip سوالım cevabını düşünürken, baş gardiyan ilâve etti:

— Meselâ, ırzına geçilmek istenen bir kızın veya kadının yardımına koştun mu?

— Hayır!

Baş gardiyan acı acı gülümsedi:

— Şayet, bunu yapmış olsaydın, emin ol, ırzına geçtiğin kızdan aldığın zevkden daha büyüğünü duyacaksın!

Mahkûm afal afal bakarken de:

— Yani, bu faziletli hareketinle dünyada en tatlı saadeti duyacaksın, demek istiyorum, dedi.

Adamcağız bütün bu güzel sözlerin manasını orada okuyabilecekmiş gibi, gözlerini kundurasının burunlarına dikerek derin derin düşünmeye daldı.

Baş gardiyan bir başka defasında da, azılı bir hırsızla dertleşmiş, başkasının alın terini çalmanın faziletsizliğini tok, açık kelimelerle kınamıştı.

Bu adam münevverdi. Hattâ yüksek tahsil yapmıştı. Kumar oynuyor, kumar masasında bıraktıklarını meşrû gayretlerle elde edemeyince, işi ince hilelerin ve karışık dolapların arasından bulmaya, ya da elinde en nadide çiçeklerin süslediği büketlerle misafir girdiği kibar ve zengin evlerin mücevher kutularını büyük bir ustalık ve zarafetle açarak halle çalış yordu. Üç defa ceza evine gelmişti. Her gelişinde henüz tahliye edilmediklerini bildiği arkadaşlarına, gardiyanlara türlü hediyeler getiriyordu. Yalnız ne müdüre, ne de baş gardiyana hediye vermeye cesareti yoktu.

İşte bu adam her vesile ile faziletten, insaniyetten ve hayatın fanî, iyilik ve merhameti ile ebediliğinden bahseder ve sonunda: **(Her şeyin aslı adalettir. Bir mücrim bile adalete susamıştır ve onu istemeye haklıdır!)** derdi.

Yine karşı karşıya konuşuyorlardı. Profesyonel hırsız, ustaca bir giriş yaparak fazileti okşamaya kalkışınca, baş gardiyan elini kaldırarak onu susturdu:

— Ben zaten insanların faziletli olmak için yeryüzüne geldiklerine, bu uğurda ölüme göz kırpmadan yürüyebileceklerine inanırım. Zaten, o sizin pek hasretini çektiğiniz adalet dahi bundan doğar. Faziletsiz bir insanda adalet duygusu nasıl bulunabilir, yahutta adaleti nasıl isteyebilir?

Susmuştu, sonra birden bir hatâ etmiş olduğunu hissederek.

— Ha! dedi, adaleti, ancak hakkında lââyık olduğu tarzda tatbiki için istiyebilir!

Mahkûm, söyleyeceği şeyin nasıl tesir yapacağını önceden kestirmek istiyormuş gibi, baş gardiyanı iyice süzdükten sonra:

— Bak baş gardiyan, dedi, sana bir şey soracağım; darılma, gücenme! Bakıyorum pek hakîmane konuşuyorsun, bakalım bu sualime de bir cevap verebilecek misin?

Baş gardiyan سوالin ağırlığını hissetmiş gibi, gülümsemi.

— Sizler gibi yüksek tahsil görmüştürelere biz kolay kolay yerinde cevaplar veremeyiz amâ, içimizden aktığı, kalbimizden duyduğumuz gibi konuşuruz.

— Teşekkür ederim, o halde soruyorum, meharet ve incelikle işlenen hırsızlıklarla, cebir ve şiddet kullanarak işlenen sirkatı işliyenlerin aynı ceza evi rejimine tutmak doğru olur mu? Bunlardan birinciler zekâ ve iz'alarını, ikinciler kuvvet ve barbarlıklarını kullanırlar! Yani birinciler sadece servet ve refahın peşinde koşarlarken, beriki-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

ler insanoğlunun canını terazinin kefesine fırlatmakta hiç tereddüt etmezler. Şimdi soruyorum, terazinin kefelereinden biri parayı, diğeri insan hayatını taşıdığına göre, sikletler arasında müthiş başkalık vardır ve muvazene aslâ kurulamaz. Böyle iken, siz bizlere aynı muameleyi yapıyorsunuz!?

Azılı dolandırıcı ve hırsızın suali de kendi gibi müthiştir. Müthiştir amâ,onca, iş tamamen tersine idi. Gafil avlıyamamıştı. Kendi sorduğu bu dehşetli sualile yüzü kızaracaktı. Çünkü, Canavar yaratılmış bir insanın zararsız hale getirilmesi en kestirme yoldu. Bir kerre kalbinde merhamet, insaniyet ve doğruluk duyguları bulunmayan kimselerin toplum hayatı içinde yaşama hakları da yoktu. Okuduklarına bakılırsa, bazı milletler bu gibileri ebediyen içinden silkeleyip atıyor, uzaklara sürüyor, ya da fiilleri cinayet nev'inden ise, canlarını cehenneme yolluyordu. **Bazı zavallıları cemiyetin şerrinden korumak nasıl bir zaruret ise, bazı canavarların şerrinden de toplumu korumak bir zaruretti!**

İşte, bu sebeple cana kıymadıkça cebir kullanmak suretile çalana nazaran, hile ve desiselerle çalanları daha hor görür, cezalarının daha ağır olmasına isterdi.

— Sualinizi anladım. Haklısınız, biz sizleri onlarla bir tutmamalıyız. Elimde olsa, sizleri daima tek höcrede ve katıksız yemek rejimi ile sıkı bir disiplin altında tutardım. Çünkü, onlar kollarının kuvvetine baş vururken, siz Ulû Tanrı'nın iyilik, güzellik, sadakat, eser yaratmak ve onu muhafaza etmek için verdiği en müstesnâ nimet olan akli kullanarak kötü san'atınızı icra ediyorsunuz!

Mahkûm sual sorduğuna da, dünyaya geldiğine de bin kerre nedamet duymuştu. Hakkında mahkûmiyet hükmü veren makkemede bile bu derece eza ve sıkıntı duymamıştı. Üstelik bu basit insanın samimî sözleri kalbinin şimdiye kadar hareketsiz kalmış taraflarını kıpırdatmış, bazı ışıkların içine dolduğunu hissetmişti. Şimdi baş gardiyan gözünde bir evliya oluvermişti. Terslemeyeceğini bilse, ona sarılacak, yüzünü, ellerini öpecek ve gözlerinden sızan yaşları göstermekten haz duyacaktı.

— Ne o ağlıyorsun?

Cebinden mendilini çıkardı, ömründe ikinci defa samimî göz yaşı döküyordu. Amâ, baş gardiyan görmüştü, bir kerre! Mendilini yüzüne kapadı, sessiz ağladı. Baş gardiyan onun bu haline hem çok üzülmüş, hem de sevinmişti. Nedametın tatlı meylini takip eden bu ilahî aşk nehri- nin sularında yıkanan bir insanın ne harika bir bünye değişikliği yaratabileceğine; etrafını saran kuraklığın bütün katılığını yumuşatıp gidererek yeşil vadilerin, çiçeklerin, bin renkli ve bin ötüşlü kuşların bir anda cennetler yapabileceğine emindi...

— Biraz yanlınz kal, sonra gelir seni alırım, Allah seni artık terk etmeyecektir, evladım!...

O günden sonra, İstanbul'un en yaman hırsız ve dolandırıcılarından olan Niyazi Benimse, yavaş yavaş ceza evinin uslu akıllı, en emniyet edilir, mutekit, iyiliksever, özüsözü doğru bir mahkûmu oldu. Ve nihayet, günün birinde de, ceza evi memurin kadrosunda vaki münhallerden biri, aylıklı memur tayin ve işe başlayıncaya kadar, Niyazi Benimse sadakat ve büyük bir neş'e ile boşluğu fazlasile doldurur oldu.

Tevkif edilip ceza evine girdiği günden beri, Emin Refik'in en kanı ısındığı adam işte bu baş gardiyandı. Bütün geçen iş hayatında böyle asil, böyle mert ve güvenilir bir insan bulamamış olduğuna hayflanıp durur, kaderin bir gün kara kanatlarını üzerinden çekip, hürriyetini bütün kuvvetile koklatır ve yaşamaktan lezzet alabileceği gün, ilk düşünebileceği şey onun peşinden koşmak olacağını tasarlardı.

Bir gün kendisile itibardan, ihtişam ve muvaffakiyetten bahsetmişlerdi. Baş gardiyanın gözleri parlamış, kocaman elini şefkatle kendi omuzuna koyarak sıcak ve sakin bir sesle fikrini açıklamıştı:

— Elbetteki eski itibar ve ihtişamınıza ereceksiniz. Ben sizin cinayet işliyebilecek bir insan olabileceğinize inanmıyorum. Bu sebeple, adalet yavaş adımlarla, fakat şaşmadan istikametinde ilerliyecek ve hakikatın tahtına er geç kurulacaktır. Bunda devletin de büyük menfaati vardır. Çünkü, bir devletin azamet ve ihtişamı, o devleti teşkil eden millet efradının itibar ve iş güç gayretlerinin azametile mütenasıptir. Her birileri şerefsizlik ve işsizliğin taşları arasında insafsızca üğütülen bir vatandaşlar kitlesine sahip bir devlet ne acınacak durumdadır! Aile nizamı itaat ve korkuyu yüreklere yerleştirip, hicabın haremle yüzleri kızartmasını bilirse, ammenin ahlâk nizamı da cesaret ve hürriyeti ilham eder. İşte bu zaruretle zaman zaman çıkarılan umumî aflar milletin en sarih hakkı, tükenmez şefkat ve aşk denizinin en muhteşem çoşuşudur. Bundan kazançlı çıkacak yine o milletin kendisidir. Yüzlere sürülen bütün bu pasları bir hamlede silip ne güzel ve temiz çehrelere malik olacaktır! **Beri tarafta**

mazideki yaptıklarını zaman zaman düşünüp ellerile yüzünü kapamamak cesaretini gösterebilecek kaç vatandaşı gösterebilirsiniz?..

Baş gardiyan gelen mektupları sabahları saat 10 da dağıtırdı. O saatta her kes yerine çivilenmiş gibi durur, beklerdi. O sabah da Emin Refik'in bulunduğu koğuşa bir parça geç geldi. Koğuş arkadaşları o gün şanslı idiler. Hemen hepsi birer, ikişer mektup aldılar. Emin Refik de bunlardan bir demet aldı.

Emin Refik mektup demetindeki en kalın zarfı çekti. İstanbul Üniversitesi, edebiyat fakültesi antetini taşıyordu. Önce anlıyamadı. Sonra: (Olsa olsa, Erhardt'dan olacak!) deye düşündü. Meraklandı. Yatağının yanında duran iskemleye oturdu, zarfı açtı ve daktilo harflerile türkçe yazılmış mektubu okumağa başladı.

Azizim Emin Refik,

Çok az konuştu deye nedamet duyan hemen yok gibidir; halbuki, çok konuştuğu için nedamet duyanların haddi hesabı yoktur! Onun için çok az konuşacağım. Fakat vaktile bu gün sizin bir şehriniz olan İzmir'de cereyan etmiş ibret verici bir hikâyeyi de anlatmaktan vaz geçmiyeceğim. Bu hakikî ve hazin macerayı La Bruyère meşhur (Karakterler) adlı eserinde (Kadına dair) kısımda ebedileştirmiştir :

Duyğusuz dediğimiz kadın, aslında sevdiği erkeğe henüz rastliyamamış kadındır. Büyük mütefekkirin bu sözüne parmak basarak hikâyeyi okuyun!.

Vaktile İzmir'de Emire adında çok güzel bir kız vardı. Bu emsalsiz dilber, şehir halkından ölçüleri bile şaşkırtan

güzelliğini, garip düşünüş ve duyuslarını saklayıp dururdu. Hele bütün erkeklere karşı duyduğu alâkasızlık, korkusuzluk ve umursamazlık kelime ile anlatılacak gibi değildi. Her kese karşı duyduğu, hisımlarına ve kardeşlerine karşı duyduklarından farksızdı. Bu kız aşkın dehşetli homurtularla coşuşuna, ateşler saçarak kıyametler koparışına kat'iyen inanmazdı. Onun bütün görüp inandığı temiz bir dostluk, iyi bir arkadaşlıktan ibaretti. Euphrosyne adında bir kız arkadaşına bu saf ve temiz hislerle bağlanmıştı. Bu kız da güzelliğin timsâli olacak kadar mükemmeldi. Emire'nin bütün kalbî heyecanı, ruhî zevkleri hep bu genç arkadaşının temiz, berrak, açık ve vefakâr dostluğu idi. Zaten, başka hiç bir isteği de yoktu. Bütün İzmir halkı bu iki kızın büyük ve nümune dostluğundan bahsediyorlardı. Bunu bir atasözü haline getirmişlerdi. Emire'nin iki de erkek kardeşi vardı. Her ikisi de birbirinden yakışıklı olan bu delikanlılara İzmirin kadınları vur-gundular. Emire, erkek kardeşlerini tam bir kız kardeş muhabbetile seviyordu.

Bir gün Emire'nin babasının evine ihtiyar bir rahip geldi. Bu yaşlı din adamı kızı görünce ona gönlünü kattırdı. Nihayet aşkını yana yakıla anlattı ve mukabele istedi. Emire biçareyi acı bir dille koğdu. Asâlet ve büyük servetile mağrur başka bir ihtiyar da, bu cesareti gösterdise de, o da aynı akibete uğradı.

Sanki Ulû Tanrı bu cinsî zaferlerini ve erkek aşklarına mukavemetini daha büyük savletlerle denemek istemişti. Şimdi her biri diğerlerinden daha babayiğit, yağız üç delikanlı ona gönlünü kaptırmıştı. Heyhat, birincisi onun ayakları altında karnını deşerek can verdi; ikincisi

çilesinden Girit seferine gitti, orada harp meydanında öldü; üçüncüsü de yemedi, içmedi, yataklara düştü... eridi, soldu, tebâh olup gitti!...

Bütün bu olup bitenlerden haberdar edilmiş olan eski aşık, bahtsız ihtiyar genç kızı görmenin ateşle kavruluyordu. Bir bahane aradı. Nihayet bir çare buldu. Apollondan daha mütenasip bir bedene ve ilâhları kıskandıracak bir yüze malik çok genç yaştaki oğlunu beraberine alıp kızın evine gitti. Emire delikanlıyı görünce, bir parça alâkalandı. Lâkin çocuk babasının huzurunda sıkılmış, konuşmamış, zekâsının parlaklığını, ruhunun yüceliğini hiç gösterememişti. Emire, onun bu tarafını hiç beğenmedi. Dudak büktü. Önündeki muhteşem ilâh yıkılıp çökmüş gibi idi. Nihayet, babasının bulunmadığı başka bir defasında ise, delikanlı açıldı, bütün zekâsını ve ruh yüceliğini ortaya koydu. Fikren son derece yüksek, ince idi. Ancak genç kız, bu kadar zeki, bu derece yakışıklı ve konuşma san'atına vakıf bir delikanlının kendi güzelliği, kendi zarafeti hakkında en küçük bir iltifatta bulunmayışına hem büyük hayret, hem de derin bir teessür duymuştu. Bu yüzden de, kalbinde ona küçücük olsun bir yer ayırmadı. Amâ, çok takdir etmiş, beğenmişti. Hemen sevgili kız arkadaşı Euphrosyne'i çağırttı. Delikanlıyı uzun uzun anlattı. Meziyetlerini göklere yükseltti. Arkadaşı bu anlattıklarına şaştı. Delikanlıyı görmek sevdasına düştü. Görüştiler ve hemen aralarında büyük bir sevgi köprüsü kuruldu. Artık delikanlının gözleri dünyayı görmiyordu. Her şey Euphrosyne'den ibaretti. Kaç kerreler de Emire ile konuşmuş, aşkını yana yakıla anlatarak, saadetin kuvvetini iyice tattığını, lezzetini şimdi

artık bildiğini en hararetli kelimelerle ifade etmişti. Beri tarafta Emire, arkadaşının dostluğunu da şimdi kaybetmişti. Kalbindeki bütün boşluğu bu aşk doldurmuştu. Artık eski tatlı sohbetleri, hülyâları... hepsi, hepsi kaybolup gitmişti. Şimdi sevdiği erkeğin Ctésiphon'unun mes'ut bir kölesi halinde, onun gölgesi, onun esiresi, onun bir parçası idi. Bütün günlerini sevişmekle, ya da gezinmekle geçiriyorlardı. Nihayet evlendiler. Bu haber bütün şehire yayıldı. Aşkın açılan kanaatlarının, nihayet göklerde ilâhların da takdisine mazhar olduğunu ve iki gencin böylece tam bir saadete erdiklerini ballandıra ballandıra anlattılar. Bunu Emire de duydu. Şimdi, kalbinde vaktile kıpırdanmış olan duygunun ne olduğunu anlamıştı. Ctésiphon'u görür görmez, bütün kadınlık duyguları kamçılanmıştı. Delikanlıyı hakikî bir aşkla sevmişti. Unutmasına imkân yoktu. Bütün yakınlarının, bütün mahalle sakinlerinin, hattâ bütün İzmir halkının ayıplamalarını, dedikodularını, acı ve istihzalı göz süzüşlerini, tasavvur ve tahayyüllerinin değirmeninde üğütecekleri daha neleri varsa hepsini de kalbinin ateşile yakarak sevdiği adamı görecekti. Bunun da tek çaresi Euphrosyne'i ile temas tesis etmek, onunla eski arkadaşlığı yeniden canlandırmaktı. Lâkin, bunda muvaffak olamadı. Ne arkadaşı, ne de sevdiği bir yakınlık gösterdi. Zavallı kendini meyûsiyetin seline terk etti; yemekten içmekten kesildi; uykuya hasret kaldı; yataklara serildi. Nihayet aklında bir gayri tabiiyet busule geldi. Kendi öz kardeşini Ctésiphon olarak görmeye başladı; ona bir aşık anlatıyormuş gibi, ateşli duygularını açtı. Lâkin az sonra akli melekelerini topladı, dalâletinin dehşetile yüzünü ellerile kapadı, ve kendini yokluğa bıraktı!...

Azizim Emin Refik, hikâyenin sonunda küçük bir değişiklik yaptığım için kendimi mazur görüyorum. Bu, biraz da muhterem ölüye derin aşkım ve ebedî saygımdan dolaydır.

Mektubuma başlarken yanılmamak için çok konuşmüyacağımı söylemiştim. Anlattığım hikâye size her şeyi, Mina'nın hatâlarını da, çaresizliklerini de izah edecektir. Şayet, bana gelinceye kadar erkeklere lâkayit ve aşksız kalmışsa, bunun da sebebini yine pek güzel anlatacaktır.

Adaletin seyrini sabır ve sükûnla takip ederken, ona olan aşkımı ve inancımı aslâ eksiltmeyeceğime da emin olmanızı rica ederim.

Erhardt Rewnecke)

Emin Refik mektubu zarfına koymadı, bir kaç defa çenesine sürüştürdü; gözlerini hafif kısıarak derin düşüncelere kendini kaptırdı. Bir kaç dakika sonra, iskemlesinden kalkarak yatağına sırt üstü uzandı, göz kapaklarını yumdu...

Hayat ne mevsimine göre suyu azalan bir nehir, ne de zamanla kayaları yıpranıp dökülen bir dağa benzer. İnsan yapısının ilk dokularının körpelik ve zindelik devirlerinde, al, yeşil, sarı, mor, menekşe, limon küfü renkleriyle cilâlanmış ve güneşin altın yelpazesile serinlemiş ve güzelleşmiş olarak bütün kalbleri hoplatmıştır, hemen hemen!...

Bir kerre bu zindelik ve körpelik çağı günlerini doldurup, güneşin ufka yaslanıp ışıklarını daha az sıcak ve daha az parlak gösterdi mi, işte o zaman, hayatın tadı değişir; acılar, nedametler, mahrûmiyetler, hiyanetler ve

hele sonunda da ecelin kara kanatları gerile gerile, zûlmet ruhları istilâ eder, kalblerin vuruşunu bozar, müfekkirenin savlet ettirici enerji kaynağı olan zekâyı boğup darma dağın eder!...

Meselâ, düşmanı haksız yere itham ve onu rezil etmeye niyet ederek, uydurma davranışlarla ortaya atılmanın ve iftiralarla onun yakasına sarılmanın bizzat kendimizi vuracağımıza ancak çok sonraları, yaşça kemâl mertebesine vasıl olduğumuz zaman akıl erdirebiliriz. Kezâ, giyiniş ve kuşanış iptilâsı içinde, sarhoş ve hasta, konuşma ve davranışlarımızda kırılıp kopacak bir nezaketin esiri göstermekle, kendimizi ciddî bir iş ve gücün peşinde koşmadığımızı, tabîî alâka ve insanî iş münasebetlerinin saygılı anlayışı içinde gönül rahatlığı ile yaşamak lezzetini tatmadığımızı ilân ettiğimizin de farkında olmuyoruz! Heyhat!... Olsak da, ancak yaşımız, ortanın da üstünde, türlü musibetlerin silleleriyle sersemleşmiş bir hale geldiğimiz anda, bu idrâke sahip olabiliyoruz!

Demek ki, bütün bu mahrûmiyetin zamanla bir münasebeti olsa bile, bizzat zamanın hayatla bir münasebeti aslâ olamaz. Ulû Tanrı kâinatı sevk ve idare eden nizâmlarını öyle kuvvetli ve şaşmaz intızamlara bağlamıştır ki, boş, namütenahî, mütecanis ve namahsus olan zaman, bu intizam içinde durmadan geçip gitmektedir; insanoğlu, fikrî ve ruhî faaliyetlerine, mantık düşünce ve endişelerini de katarak zamanı, dolu, gayri mütecanis, mahsus hale getirmiş ve içtimaîleştirmiştir. Hattâ, bu sebeple de saati icat etmiştir!...

İşte, mevkuf Emin Refik, tevkifhanede hep bu gibi

şeylerle akıl yoruyor! (Lâkin, muhakemem uzuyor!) deye de sızlanıp duruyordu. Halbuki vak'adan henüz iki ay geçmişti. Şimdi her şeyi bir gün önce vukubulmuş gibi hatırlıyordu:

Bir sabah oda hizmetçisi Boncuk kapıyı vurmuş ve dışardan : (Hanım efendi geldi!) deye haber vermişti. Bu ziyareti hiç beklemiyordu. Hemen yataktan kalktı, sabahlığını giyindi, tam odadan çıkmak üzere iken, Mina içeri girmişti.

— Hiç rahatsız olma, yatağından kalkmasaydın!

Siyah satenden bir döpiyes vardı üstünde. Adeti gibi etekliği çok dardı ve vücuduna iyice yapıştı. Halâ karısı olan bu kadını sevdiğini, o anda aynı yatak odasında bulunmaktan heyecan duyduğunu gizleyememişti; ay-nada sarardığını görmüştü.

— Uykusuz geçirdiğim geceleri bilirsin. Yine öyle bir gece geçirdim.

— Orta zekâlı bazı insanların fazla akıllı ve tedbirli davrandıklarını, bu yüzden de bu gibilerin çok akıllı sanıldıklarını söylerdin...

Emin Refik sözün devamını beklemişti. Mina, bunu anlamıştı.

— Sen de, bana hep orta zekâlı olduğumu söylerdin. Bu fikrini hatırladım ve bundan istifadeye kalktım.

Emin Refik son cümleye şaşdı. Bu kadının şimdi bütün silâhlarını kuşanmış olarak karşısına dikilmiş olduğunu anlıyordu.

— Mina, ne istediğini biliyorum. İnsanlar yalnız güçlerinin, zekâlarının yetmediği kuvvetlerle mücaleden vazgeçerler!

Mina da sararmıştı. Kendisi çok kat'î ve kestirme konuşmuştu. Üstelik de açıkça meydan okumuştü.

Genç kadın karyolanın baş ucundaki koltuğa oturdu, başını elleri arasına aldı ve bir kaç dakika öylece kaldı.

Sonra başını yavaş yavaş avuçlarından çıkarmış, yaşlı gözlerini kocasına büyük bir tevekkülle dikmişti:

— Refik, beni iyi dinle, demişti. Sen sadece maddî varlığımı, bedenimi ortaya atıp konuşuyorsun. İşte, ben de bu yönden seni uyarıyorum. Belki orta zekâlıyım. Lâkin, bu söyleyeceklerim, benim değil, mukaddes kitaplardır. Yani, en yüksek zekâların sözleridir. Bu sözlere bakılırsa, ben artık hayatı yaşamiyorum, ölüyüm! Böylece, sen bir ölüyü seviyorsun!

Mina'nın bu konuşmasını haşin ve mütehakkim bir sesle kesmişti:

— Bir ölüyü mü!?

Mina hiç oralı olmadan, sadece dudaklarında hafif ve acı bir gülümseyişle :

— Evet, bir ölüyü! demişti.

Emin Refik böyle saçma sapan konuşmayı dinlemeye tahammülü kalmamış gibi, sabahlığını çıkarmak isterken, Mina ayağa, kalkmıştı:

— Beni bir parça daha dinlemeni rica ediyorum, demişti.

Emin Refik karısının süzölmüş yüzünü, sararmış ellerini ve daralmış belini derin iç acılarile seyrederken, o bir kitaptan okuyormuş gibi, tane tane söyledi:

— Zira, günâhın ücreti, yahut kefareti ölümdür! Günâh işlemek suretile ölen ruhun yanında, beden bütün diriliğini muhafaza eder. Bütün nefaseti, bütün lezzetile!

Cana gelince, bu da akıl ve hislerimizin kaynağıdır. Bu sebeple günâh işleyenin canı ölmemiştir! Çünkü, böyle bir kimsede düşünme, plan kurma ve duyma kabiliyeti hiç zail olmamıştır.

Biraz durdu. Bir parça su istedi. Bardağı kendisi verdi. Çok susamıştı, Kana kana içti. Sonra devam etti:

— O halde, asıl ölen insanın ruhudur! İnsanoğlu ruhu vasıtasile Tanrı ile münasebet kurar! Günâh işlemek suretile bu ruhunu öldürür ve bu münasebet köprüsü yıkılır! Çünkü, günâhı işlediği andan itibaren, bu münasebet bozulmuş, Allâh ile ilgisi ve rabıtası kalmamıştır!

Bu kadın neler söylüyordu! Acaba bu dedikleriyle hakikata temas ediyormidi?

— Sokaktan geçen her hangi bir insanın dipdiri yaşadığını sanırız. Halbuki, belki de bu biçare, dolaşan bir cesareten ibarettir! Çünkü, günâh işlemiş ruhu çoktan ölmüş, ortada işte bu dolaşan perişan, kupkuru bedeninden başka bir şey kalmamıştır!

Artık tahammülü kalammıştı :

— Peki, bana bütün bu saçmalıkları sayup dökmek içinmi buraya geldin?

— Hayır!

Hayretle gözleri büyümüşü.

— Ben buraya başka bir maksatla geldim!

— Dinliyorum!

— Maksadımın iki veçhesi var.

— Biri?

— Bana hürriyetimin kapısını ardına kadar açman!

— Diğeri?

— Bu kapımı açmak istemediğin takdirde, beni ölü

hayattan kurtarman!

Bu cevapla bir kaç defa yutkundüğünü hatırlamıştı. Dudakları titriyerek, ona yaklaşmış, küçük, biçimli çenesini tutmuş, biraz yukarı kaldırmıştı.

— Küçük, bu ikincisini anlıyamadım!?

Mina, yavaşça geriye çekilerek çenesini kurtarmıştı.

— Ölü bir ruhun sahibi olan bedenini, tekrar dirilmesi, yani bir cesedin Tanrı ile münasebete geçebilmesi için tek çare, ebedî hayata kavuşmaktır! Ancak, bu suretle bu ceset dirilebilir. Benim de, bütün ümidim bundan ibaret kalacaktır.

Bu kadının sesinde öyle bir hararet, öyle doyulmaz bir ilâhî muzik ahengi vardı ki, onun Mina olup olmadığını iyice anlamak için, iki adım atarak nefesini duyacak kadar yanına yaklaşmış, gözlerinin tâ içine bakmıştı. Heyhat! Bu kadın kendi karısı, kendi sevdiği varlıktı.

— Bana isteklerini daha açık söyleyemez misin, Mina?

Genç kadın sol elinde tuttuğu eldivenlerini, çantasını karyolanın kenarına atar gibi bıraktı; korkutmak istemiyormuş gibi, iskarpinlerinin uçlarına hafif basarak kısa ve sık adımlarla pencereye yaklaştı, dışarıyı uzun uzun seyre daldı.

Karyolanın ayak ucunda duran arkalıklı iskemleyi almış, karısının yanına götürüp yavaşça bırakmıştı:

— Biraz otur; Mina! Dinlen; daha sonra konuşursun.

Çantasını gözleriyle aradı. Kalkmasına meydan vermeden aldı, ona verdi. Mina titreyen, soluk parmaklariyle karıştırdı, içinden biraz kirlenmiş ve örselenmiş kapalı ve şişkince bir zarf çıkardı.

— Sen, her şeye rağmen, söz tutan, şerefli bir erkek-

sin, dedi. Bu yazıları, ancak ceset olmaktan kurtulduğum, ve Ulû Tanrı ile tekrar münasebete geçtiğim zaman okuyacaksınız!

— Sen bana, her şeyden önce, bu münasebete geçiş tarzını ve zamanını anlatmalısın! Yoksa, sana hiç bir vaidde bulunamam!

— Bu kadar söyledim, yetmedimi? Peki, biraz daha izah edeyim, yalnız sen de bana, bu yazıları dediğim zaman okuyacağını vaadet!

— Vaadediyorum!

— Dinle Refik! Ruhun dirilişi, yani ebedî hayata kavuşma ancak, Tanrı'ya kavuşmakla mümkündür! Göklerdeki tahta kurulup, Rabb'in yanına sokulabilmenin tek çaresi budur! Ancak, bu hareketimizle ona sadakatımızı gösterebiliriz. Çünkü, O' sonu ölüm bile olsa, sadakattan ayrılmamamızı bize emretmişti.

Mina'nın kullandığı bu kelimenin üzerinden fazla zaman geçmesine fırsat vermedi:

— Lâkin, sen benim karım değilmidin? Sadakattan niçin kaçındın?

Mina, alt dudadığını görünecek şekilde ısırmış, kanatmıştı:

— Öyle bile olsa, yine de mazurdum. Çünkü, insanoğlu, Tanrı'yı bir tarafa itip, kendi cinsinden birini sevince, bu takdirde bütün kemâl ve güzellikleri o insanda arar! Ondaki bekler! Aranılan ve beklenilene bulamayınca da, o insana kin ve intikam duyar! Bu da Tanrı'nın mukabelesi, intikamıdır! Bu bizim kefaretimizdir! Çünkü, bir insandan veremeyeceğini istemekle, yine de günâh işlemiş oluruz!

Biraz susmuş, kendi kalb acılarının, gurur ürpertilerinin yatışmasını beklemiş, sonra yine devam etmişti:

— Hakikatte seni sevmemiştim! sadece sayıyordum! Erkeğim, efendimdin! Bu hissimi de, hakikî aşkın ne olduğunu tadıp bildikten sonra anlamış oldum. Amâ, senden istediklerim, beklediklerim vardı. Bunların bedenle, erkek gücüyle hiç bir alâkası yoktu. Hisle, kabile, müfekkire ile, irade, ve ne bileyim ağır basan duyuşlarla alâkalı şeylerdi... Demek ki, bunları da senden istemek ve beklemekle günâh işlemişim! Tanrı, sonra karşıma Erhardt'ı çıkardı, erkek gücüyle hiç bir alâkası yoktu. Hisle, kalble, müfekkire ile, irade, ve ne bileyim, ağırbasan duyuşlarla alâkalı şeylerdi... Demek ki, bunları da senden istemek ve beklemekle günâh işlemişim! Tanrı, sonra karşıma Erhardt'ı çıkardı. İzzet ve kerem ile bütün kâinatı ışığa, renge, her çeşit lezzet ve güzelliklere boğan Ulû Tanrı'yı büsbütün kenara ittim! Bahtiyarlık sözünün dar anlamı içinde mutluluğumu nasıl izah edebilirim, heyhat! Onu bir İlâh gibi sonsuz, bir aziz gibi temiz, bir melek gibi göklerde görüyorum!.....

Son sözleri hıçkırır gibi konuşuyordu. Buna pek üzül-müştü. Birden içindeki bütün kat'ı hislerinin yumuşayıp eridiğini, merhamet ve gufran dalgalarının kalbini doldurup taşırdığını hissetmişti...

— Öyle ise, ne duruyorsun, mes'ut olun!

Mina, bu kat'î teslimiyet ifade eden cevabı duymamış gibiydi. Yaş dolu gözlerini göklere kaldırmıştı. Nihayet, bir sır verir gibi fısıldadı:

— İnsan kalbinin derinliklerindeki devamlı hasret ve sızıyı dindirebilecek tek varlık, Cenabı Hak'tır!

— Peki, sevgili Mina kendini bu aşktan halâs edemez-
misin?

Sükûn denizinin ortasında, kara bulutların toplanıp kopacak kıyametin ilk parıltı ve gürültüleriyle ürkmüş gibi, iskemlesini biraz geriye çekti. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Buna rağmen, çok sakin cevap vermişti:

— İçi ciddiyet, ferağat ve temizlik dolu bir kalb buldum. Bu faziletler sende de var. Amâ, onda ilâhlarda bulunabilecek faziletler hissettim ve işte, ben bu yüzden Ulû Tanrı'ya karşı günahkâr oldum!

Tırnak uçlarını uzun uzun muayeneden sonra:

— Aşkımдан halâs olabilmeme gelince, dedi, bunun düşünülebilmiş olmasına bile hayret ediyorum! Aşk bir kerre semâvî bir kuvvettir. Yerde sürünenleri konuşmuyorum. Ben göklerden aşk güvercininin bir hamlede kanatlarını kısıp kalbe atılmak suretile soktuğu aşktan bahsediyorum. Amâ, bir kerre bu güvercin halbe girince, artık çıkamaz ki! Çünkü, çıkmak için uçmak istiyecektir. Uçmak için de kanatlarını açacak ve kanatlarını açınca da, kalbe takılıp içinde kısıkırak kalacaktır!

— Ah! Mina, meğer sen ne şair, ne filozofmuşsun! Şimdi benden istediklerini açıkça ve ne edebî tabirler, ne de felsefî yollara sapmadan söyle! Hepsini yapacağım. Bunu sana vaadediyorum!

— Öteki vaadini de unutmuyacaksın!

— Hangisini?

— Zarftaki yazıları!

— Evet, lâkin o dediğin olmayacak, her şey düzelecek. Kuruntularına mahal yok.

— Kuruntu değil, Refik, inançlarım.

— Peki, yapacağım.

— Teşekkür ederim.

Mina sükûnet bulmuştu, artık günlük hayat iniş yokuşlarına bile girebileceğini göstermek istiyordu.

— Çok yoruluyormusun? Birazcık olsun dinlenmesini öğrenebildin mi, bari? Hafta tatillerini nerelerde geçiriyorsun?

Küçük, içi pembe ellerini havada gezdirerek, sözlerinin manasına göre parmaklarına şekiller vererek gülüyor, biraz önceki kadına benzemiyordu. Suallerinin hiç birini cevaplandırabilecek kuvveti kendinde görememiş, sadece berrak ve pek ince tüllerden gerisinde, lâkin yine de yakın, yine de tâ yanında, elini uzatıp tutabileceği kadar yakın bir mesafede söyliyene kıvılcıktan, gülümseyen bu sevgili varlık, hakikatte ne çok uzaklarda idi!...

— Konuşmamın başında iki şıktan biri demiştim. Böylece sen, ikisini de kabullendin. Minnettarım, Refik. Yarın sabah yine geleceğim. Kararımla ilgili mühim işlerim var. Önce emanetimi gözlerimin önünde kasana koy.

Emin Refik tatlı tatlı gülümsüyerek zarfı kasaya koydu.

— Ha, şöyle! Açacağı zamanı biliyorsun! Buna lüzum kalırmı, kalmazmı, onu da önümüzdeki koskoca bir gün tayin edecek. Lâkin yarın sabah erkenden ölmez sağ kalırsam, sendeyim, bekle!

Böyle deyerek, büyük bir incelik, tevekkül, zarafet ve tatlı bir gülümseyişle elini sıkarak yavaş adımlarla odadan çıktı.

O gün ve o geceyi hayatının hiç bir devresinde unutmazdı. Önce, karısının konuştuklarını, ilâhî bir beste gibi

dudaklarından akan ve her biri emsâlsiz bir şiir muhteva-
sını taşıyan sözlerini dudaklarında mırıldandı durdu. O ya-
şa kadar, bunlara benzer şeyler duymamıştı. Sonra kendi
hayatının akıp giden zencirlerinin ilk halkalarını, pasla-
rını düşünmüştü. Bu halkalar çoğaldıkça, günâhları da
artmıştı. Mina'nın iddiaları muhakkak ki, doğru idi; çün-
kü, günâhı yıkılış, çöküş takip etmişti; Şimdi günâh hal-
kalarının yanında, alternatif çöküş halkaları uzuyordu.
Ulû Tanrı ile arasındaki münasebet köprüsü belki bin ye-
rinden çatlamış, çökmüş, yıkılmıştı. Yolda adımları sık-
laşmış, telâşlanmış: **(Acaba, Allâh'sız mıyım!)** deye kalb-
vuruşlarını dinlemişti. Şimdi adımları daha da hızlanmış-
tı: **(Bir ceset olarak mı dolaşıyorum, Rab'im!)** Gece he-
men hemen gözlerine uyku girmemişti. Mina'nın söylediği
daha başka şeyler vardı ve bunlar huzurunu büsbütün ka-
çırmıştı. Tanrı'yı bir tarafa iterek, bütün sevgilerini in-
sanoğluna vererek, bütün kemâlatı onlardan bekliyenler-
den Ulû Tanrı'nın intikamı pek müthiş oluyordu: **(İşte
şimdi de karımın düştüğü akibetle, intikamımı hem ondan,
hem de benden almış olmuyor mu?)**

Sabahın alaca karanlığında balkona çıkmış, alnına
çarpan serin rüzgârın temasından pek hoşlanmıştı. Tabiat
imdadına yetişmiş gibi, içinde bir teselli ve bir sevinç
hissetmişti: **(Nede olsa, hakikat bütün zûlmetlerden sıyrı-
lıp, beşer müfekkiresinin en dar ve eğri yollarında zah-
metle ilerliyerek, kuvvet ve metanetini topladıktan sonra
sur'at ve savletini arttırır ve sonra geniş yolların ortasin-
dan idrâk ve mantık tahtının tâ ortasına kurulup ihtişamla
oturur!)**

Evet, hakikatleri anlamış, bilmiş, öğrenmişti. Bütün bunları Mina'ya borçlu idi. Öyle ise, o da ona-karşı borcunun karşılığını seve seve eda edecekti. Bütün arzularını yerine getirecekti... Amâ, bu arzuları mahvinin de kuyusu olmamalı, o derece derinlere inmemeli idi: **(Hayır, bunu önliyeceğim!)**

Nihayet, ortalık aydınlanmış, güneş doğmuş, gök şurada burada toplanmış bulut kümelerini esen rüzgârla dağıtıyordu. Tekrar yatak odasına girdi.

Mina, filhakika saat dokuzda gelmişti. Üzerinde kırmızı bir tayyör vardı. Beyaz süet çanta, beyaz iskarpinler giyimini tamamlıyordu. Kırmızı renk kendisine son derece yakıştığı, rengini pembeleştirdiği halde, o sabah son derece sararmış bir çehre ile odaya girmişti.

— Kararımı verdim, ikinci şıkkı tercih ediyorum! demişti.

Bu anî ve pek kestirme sözünü duyar duymaz, birden kıravatını bağlamayı bırakmış ve ona yaklaşmıştı.

— Evet, ölmek istiyorum!

— !

— Ölmek istiyorum, Refik!

Mina, aslında sıcak kanlı, hareketli, anî kararlı idi; bunu biliyordu.

— Niçin böyle karar veriyorsun, Mina? Buna hiç bir sebep yok! Ben, birinci teklifini kabul etmiş bulunuyorum. Hürriyet kapunu ardına kadar açık tutuyorum.

— O kadarla mı?

— Daha ne kalıyor?

— Beni boşaman!

Genç kadın bunu öyle bir yalvaran bakışla söylemişti ki, başını çevirmeye mecbur olmuştu.

— Hayır, işte bu olmiyacak! O bahsettiğin bedenini, ruhunu ve canını onun olabilirsin. Lâkin, beşerî bağlantılarıyla benim kalacaksın. Karımsın ve öyle öleceksin!

— En son sözün bumu, Refik?

— Yaşadıkça bu kararım değişmiyecek! Bu da senin mutluluğun, senin emniyetin, senin huzûr ve sükûnun içindir.

— Bütün bu söylediğin mutluluklar, benim ancak onunla evlenmemle kabildir! Bu olmadıkça, günâhkâr ve bahtsız bir kadın olarak kalacağım. Buna da aslâ tahammül edemem!

— ...

— Bu takdirde de, ikinci şıkkı yerine getirmeye mecbur olacağım ve bunda da haklıyım.

— ...

— Böylece hem günâhtan, hem de bahtsızlıktan kurtulur, Ulû Tanrı'ya kavuşmuş olurum.

— Ben bir erkeğin katlanabileceği en ağır yükleri sırtlanmayı göze almıştım. Dünyanın dar geldiği ruhlarından birini bedenimde bulundurduğum halde, kabuğuma çekilmek, hicabın en kısır ölçüleri içinde ezik ve büzük bir ömürle sürünmeye dahi razı olmuşum. Sen ise, daha ötelere gitmemi istiyorsun!

— Niçin kalbini yoklamıyorsun, onun sesine, onun emirlerine uymuyorsun?— Niçin?...

— Bir mücrim yok ki, Öyle olsaydı, hüküm vermek için kalbin sesini dinlemek, aklın önünden koşmaktan daha hayırlı olurdu. **Çünkü, hisle muhakeme yürütmek; ak-**

la göre tefekkür edilen ilme nazaran daha az hatâya maruzdur. Bunu bilirim, lâkin ortada bir mahkûmiyet işi yoktur. Bil'akis bir yaşama ve mutlû olma zarureti vardır!...

Mina artık dinlemiyordu. Karyolanın kenarına ilişmiş, meçhul bir noktaya gözlerini dikmişti. Kendisi son ve kat'î sözünü söylemiş, kararını açıklamıştı. Gerisi artık umurunda değildi.

Eğer son gecenin uysallık, sükûn, kanaatkârlık, tevekkül ve sokulğanlığı ile örülü örtünün altında Mina, sessiz sedasız başını sağ boyun boşluğuna bırakıp: (Konuşma! Kımıldanma! Yavaş nefes al! Beni sev! Beni dinle!) deye sabahlara kadar canlı, sevdalı saatlar geçirmeydi, yalnız bırakmazdı. Belki ömürlerinin en mes'ut gecelerini geçirmişlerdi. En tatlı rüyaların ve renkli hayallerin bile erişemeyeceği mutlûluk içinde, daha ziyade kendisi susarak ve onu can kulağıle dinliyerek; zaman zaman eski günlerin unutulmuş, ya da aldanılan hatıralarını birlikte tamamlayarak ve birden yorularak: (Lâkin, üşüyorum, sar beni! Kucakla beni!) deye mırıldanarak ürpertiler içinde sokuluşunu şimdi çok iyi hatırlıyordu. Bir aralık elini kalb nahiyesine götürmüş, orayı bir hayli öğduktan sonra, öteki elile kendi elini alıp o nahiyeye çekmişti: (Bak Erhardt, demişti, Allâh'a çok şükrediyorum ki, bütün kalbimi dolduran, onu heyecanla gümbürte-den, ona bazan da şükûn ve sabır, ümit ve tevekkül veren hep, o senin taptığın varlıktır! Vazifelerimi tatlı ve yumuşak bir irade, cezalarımı göz yaşartıcı bir hilmiyet içinde bana ayân eden hep Ulû Tanrı'dır!)

Mina'nın bu heyecanlı konuşmasından sonra aralarında uzun bir sükût geçmişti. Bu bir beşerî aşk gecesi değildi, tamamen ilâhî ve ulvî gecenin saatlerini yaşamışlardı. Böyle olduğu için sonsuz bir sevincin saadetini duymakla beraber, bilmediği bir endişenin ağırlığı kalbini yoruyordu. Onunla konuşmak mecburiyetini hissetmişti:

— Öyle ise, ruhunda şükûn olmalı, Mina, Halbuki, görüyorum ki, ürperiyorsun! Korkuyorsun! Neyin var!

Mina birden yatağından doğrulup, oturdu.

— Ürperiyormiyim? Korkuyormuyum? Lâkin, kalbim rabbanî heyecanla çarparken elbette ki, hassasiyetimde değişiklikler olur!

— Hayır, öyle değil Mina, sen bir şeyden müthiş korkuyor gibisin!

— Ben hem kendi beşerî saadetimi, hem de rabbanî saadetimi istiyorum; her ikisinin de bir arada olamayacağını sen derslerinde bizlere ısrarla söylediğine, ve bu gün ben de buna inanmış bulunduğuma göre, belkide bunlardan birini kaybetmenin dehşeti içindeyim!

— Nasıl da tahmin etmiştim!

Mina hiç cevap vermemiş, yavaşça yatağa tekrar uzanmıştı. Onun bu cevabı tam bir itiraf olduğu halde, nasıl bir muhakemenin altında yine dünyayı toz pembe görebilmiş, hiç bir şeyden endişelenmemişti!

O sabah itinâ ile giyinmiş, eşya ile olan rabitalarının kuvvetini göstermenin tezahürlerini bin bir itinâ ile izhar etmeye çalışmasına rağmen; dalgın, kararsız, muztarip, münkesir, biraz sonra solmak üzere olan nazik bir çiçeğin halsiz ve şeffafiyeti içinde odada dolaştığını pekalâ farketmişti.

— Bu gün bir yeremi gideceksin?

— Evet, dün de gitmiştim.

— ?

— Kocama!

— !

— Gecenin kâbusunu artık yaşayamam!

— Böyle olmasına rağmen, mes'uttun!

— İki saadet arasında bocaladım, durdum. İki saadetten birinden mahrum olmanın dehşeti içinde yüz kerre ölmektense....

— Evet!..

Mina bir kaç kerre yutkunmuş, sonra birden karar vermiş gibi oturmuştu.

— Seninle açık konuşmaklığımızın zamanı artık geldi, Erhardt!

— Ben de hep bunu bekleyüp durdum.

— Kocam büyük aşkımızın devamına, ve ebediyen beraber olmamıza razı. Lâkin boşanmamıza aslâ!

— Boşanmaya razı olmalı, Mina!

— ...

— Ancak, hayatımızı Ulû Tanrı'nın huzurunda birleştirerek ve ömrümüzün bitişine kadar, sadece Tanrı aşkını tanıyarak, uğruna hayır ve hasanat işleyerek kefaretimizi ödeyebiliriz! Bir kerre kapıldığımız beşerî aşkın akıntısında boğulmadan, hemcinslerimizin acılarına katılır ve onların yüklerinin bir kısmını sırtımıza yüklenip, her birimiz diğerinin mukavemetini kollyarak, birinin çökeceğini hissedince yardımına koşup onu ayakta kalmasına ve kefaretinin tamamını çekmesine yardım, edebilirdik işte o zaman halâs olabiliriz! Yoksa, günâha devamla aşıla!...

Mina derin bir (Ah!) etti. Sonra, gecenin bitmiş ve günün doğmuş olduğunu anlamak istiyormuş gibi, perdeyi aralayıp dışarıyı seyre daldı.

— Onu muhakkak ikna etmelisin!

Genç kadın başını pencereden döndürdü:

— Olmazsa?

— Israr edersin!

Mina kızarmıştı:

— Isrardan anlamazsa?

— Tehdit edersin!

— Neyle?

— Kendini öldürmekle!

— Buna da aldırış etmezse?

Erhardt öfke ile yerinden kalktı:

— Buna hiç bir zaman razı olamam!

— O zaman işi bana bırakırsın!

— Neye?

— Onu öldürmene!

— Yazıklar olsun, Mina! Ben mi, adam öldüreceğim!

Ben bir yılanı bile öldüremem!

— Ya, o seni sokmaya kalkarsa?

— Soksun, bir insanın katili olur ve nazarımda da yılanlaşır!

Mina'nın yine bütün aşkı, bütün şefkatı ayaklanmış, insan üstü Erhardt'a yaklaşmış, onu hararetle kucaklamış, uzun uzun koklamış, öpmüş, bağına, kalbinin tâ üstüne bastırmıştı.

— Evet, muhakkak ki, gökte bir Allâh var, amâ yer yüzünde de sen varsın! Dünyadaki Allâh'ım da sensin! Sana, senin duygularına, iyilik dolu kalbine, nur dolu göz-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

lerine tapıyorum senin. Seni seviyorum. Çok seviyorum. Onu iknaa çalışacağım. Kabul etmesi için her şeyi yapacağım. Ölümü bile göze alacağım.

— Ölmemelisin! Ulû Tanrı'dan sonra, sana da muhtacım, Mina!

Yine sarmaş dolaş olmuşlar ve sonra ayrılmışlardı.

VI

Sert, kaba ve vahşî bir kalbin bütün köşe bucaklarını elledikten, ve bütün bu satırlarda mermerleri bile paratacak bir hissizlik ve katılık bulduktan sonra, artık içi vecid ve iman, muhabbet ve itminân dolu bir kadın kalbinden ne beklenebilir? Bu sorunun cevabı avukat Semih Sahir için çok ehemmiyeti haizdi.

.....

Ağır ceza mahkemesi reisi altın cep saatinin altın işlemeli zincirini parmaklarına dolamış, bir saatçi dikkat ve merakla saatinin çalışmasını kulağı ile dinlerken, Mahkeme salonunu da inceden inceye süzüyordu. Genç avukatın bir celse evvel gazetelere geçen müdafaa girişleri kibar tabakayı ve edebî muhiti bir hayli kımıldatmış, yeni duruşma gününü öğrenmek için türlü yollardan, mahkeme kalemine, ya da avukatın bürosuna telefon ederek öğrenmişlerdi. Bu itibarla dinleyicilerden çoğunun genç, güzel,

şık ve hallerinden anlayışlı ve kültürlü kadınların teşkil ettiğini farketti.

— Müttehem kalkınız!

Koyu lacivert elbise, beyaz gömlek, füme kıravat, boyalı siyah iskarpinler Emin Refik'in biraz kızarmış, lâkin vakur, sempatik, hörmet ve inanış telkin eden çehresinihiştamını bozmuyordu. Sağ eli iki defa ve istemiyerek caketinin cebine girdi çıktı; her defasında mübaşır elini çıkarması için baş ve göz işareti yapmak zorunda kaldı.

— Şimdi cürüm mahallinde yapılan keşif ve tedkikata ait tutulan zabıt varakası okunacak, dinleyin efendim!

Emin Refik avukatına döndü. Dr. Semih Sahir bakışmamak için başını önüne eğdi. Bununla, işin tabiiliğini işaret etmek istiyordu. Zabıt kâtibi kalın bir sesle yavaş yavaş okumağa başladı:

(Bir evvelki ara kararı gereğince, mahkememiz hey'etini teşkil eden .....)zabıtın başlık kısmı mahkeme hey'etinden başka, hazır bulundurulmuş üç kişilik bilirkişi hey'etini, hareket günü ve saatını, varışını ve daha bir çok formaliteleri muhtevi idi. Nihayet, müttehem Emin Refik'in evinin kütüphane odasında vukua gelen asılmanın keşif, tahkikat ve temsili tatbikatı kısaca anlatılıyor, bilirkişilerin raporu bilâhare tanzim edilip verileceği ilâve edilebiliyordu.

— Rapor verilmiş mi?

Zabıt kâtibi güya ezberinden bilmiyormuş gibi, dosyayı bir hayli karıştırdı ve nihayet dosyaya iğnelenmiş bir zarfın içini okuyarak, sevinçli bir telâşla :

— Rapor verilmiş reis beyefendi!

— O da okunsun efendim!

Zabıt kâtibi davanın bütün hakikatı, iddia ve müda-faaların bütün samimîyeti bu mucizevî kâğıtta gizlenmiş olduğunu her kesten daha iyi ve her kesten daha önce bilip öğrenmenin gururile göğsünü şişirerek doğruldu; iki kerre hafifçe öksürdü, bir defa burnunu sildi, ve nihayet, evvelâ raporun sonunu kendi kendine sür'atle okuduktan sonra, kâğıdı göz hizasından daha da yukarıya kaldırarak tane tane okumaya başladı:

(Bizler, akıl ve ruh mütehasısları olarak, İstanbul.... Ağır ceza mahkemesinin ..... esasına kayıtlı dosya evrakını tedkik ettikten ve davaya mevzu olan cürmün cereyan ettiği bildirilen mahalde, kanun ve mahkeme kararında belirtilen şahsiyetlerin de hazır buldukları keşif ve temsili tedkikatın icrasından sonra, aramızda konuşup düşünerek olay hakkında, ilmin ışığı ve aklın da yardımcılığıle aşağıdaki fennî ve vicdanî neticeyi elde ettik:

İlim, itham edilen bir kimsenin mücrim olup olmaması ile meşgul değilse de, cinayet şüphesi altında tutulan bir ölümün, hele bir asılmanın vukuu şartları ve tarzını aydınlatabilecek kudrete malik bulunmaktadır....)

Bu esnada dinleyicilerden birkaç kişiyi bir öksürük nöbeti sarsmaya başladı, Artık raporun okunuşu iyice anlaşılamiyordu. Reis, rahatı bozulmuş bir sırtlan gibi, çevik bir hareketle başını kaldırdı, Raporun tanzim şekli, ve tahrir uslubundan ziyadesile memnun kaldığı belli olmuştu. Aza hakimlere: (Bu öksürük tufanının da sırasımı

idi!) gibi ekşi bir yüzle baktıktan sonra, reylerini toplamış bir edâ ile, zabıt kâtibine:

— Bekle evlâdım! deye okumayı durdurdu.

Müddeiumumî avunu kaçırma ihtimalinin korkusu içinde, gözleri yarı yumulu, dudakları oynuyor, lâkin ne mırıldandığı hiç anlayamıyordu. Bir kaç kerre müdafî avukatla göz göze geldiler, bu bir meydan okuyuş da sayılamazdı. Henüz mücadele meydanına atılıp, kılıçlarını kınlarından çıkarmamışlardı. Şimdilik, en saf çelikten yapılmış kılıçlarını bilemekle vakitlerini harcıyorlardı. Bir kerre avukat, müddeiumumiyi şayan hayret derecede meşhur Büyük Fransız İhtilâlinin amansız müddeiumumîsi Fouquier'ye benzetiyordu. Bu büyük ihtilâlin hemen her yeni çıkan neşriyatını takip ederdi. Son zamanlarda neşredilen ve XX. asrın bütün ilmî metodları harcanarak vücuda getirilen bir ciltlik muazzam ve tamamen resimli Fransız İhtilâli kronolojik eserinde, hemen hemen ihtilâlin bütün büyüklerinin gravürleri, hususî yapılmış ve büyük korkular altında uzun yıllar saklanmış portreleri, hattâ şahâne ve renkli tabloları neşredilmişti. İşte, bu eserde XVI. Louis, müdafî avukatları Malesherbes, De Seze, Target ve Tronchet'nin ölmez yüzlerini, derin çizgilerini, geniş ve yüksek alınlarını ve kalbleri gümbür gümbür yerinden oynatan bakışlarını dakikalarca seyretmişti. Hele ölmez Beccaria'ya ışık uzatanlardan büyük filozof, hassas yazar ve ince hukukçu Malesherbes'i ne büyük hayranlıkla tahlil etmişti! Kırkala, güya adalete ve milletin iradesine uyararak öldürüldüğünü dünyaya ispat için, kendine bir müdafî avukat seçmesi söylendiği zaman, bahtsız kral hiç tereddüt etmeden Paris Barosundan avu-

kat, büyük hâtip ve derin mütefekkir ve kalbur üstü siyaset adamı Target'yi istemiş, lâkin bu bahtlı insan, bu şerefli fırsatı, korkunun baskısı ve yaşamının lezzetinden gelen iğvalarla elinden kaçırarak kayıplara karışmıştı. Bunu duyan ve vaktile sarayın hukuk müşaviri olan Malesherbes deliye dönmüş, siyasetin kanlı çarkına kapılmanın endişelerinden zerresinin kalbinde bulunmadığını saadetler içinde hissederek ve Ulû Tanrı'ya hamid ve senâlarda bulunarak kıralın mevkuf bulundurulduğu yere koşmuştu. Bu asil jesti yaparken, ihtilâlin dehşetile meşhur Convention başkanına da ateş ve sadakat numunesi bir mektup yazmayı ihmal etmemişti: **(Vaktile kaç kerreler hukuki istişarelerde bulunmak için kıralın davetini kabul ve saraya gitmiştim. İşte şimdi de, her kesin ondan yüz çevirdiği, ona saçılan ölüm kığılcımlarından bir kaçından kurtulmak emelile bütün yakınlarımın çil yavrusu gibi uzaklaşıp ondan kaçıştıkları bir zamanında da, efendimin hizmetine gidiyorum. Başkalarını çıldırtan bu yakınlaşma, kalbime ferahlık ve sükûn, vicdanıma kuvvet ve huzûr, müfekkireme vazife aşkımn saadetini dolduruyor!)**

Kıralın huzuruna çıktığı zaman, biçare eski tacidâr şimdi derin bir tevekkülle Tacite'i okuyormuş! Devlet ve millet hizmetinde uzun yıllarını şan ve şerefle geçirmiş, şimdi yetmiş iki yaşının temiz beyaz saçlarını, aslâ devrilemeyen bir taç gibi başında taşıyan bu eski nâzır, bu büyük filozof ve vefakâr avukatı görür görmez, elindeki kitabı bir yana fırlatıp yerinden kalkmış ve ona koşmuş, kucaklamış, tatlı göz yaşları dökerek: **(Benim sevgili dostum, ne yaptınız! Bütün bu fedakârlıklara değermiydim!**

Öyle bir meydan okuyuş ki, heyhat, hem kendi hayatını zı tehlikeye attınız, hem de beni müdafaa imkânını kaybettiniz!)

Öyle bir an oldu ki, avukat Semih Sahir, kendini duruşma salonunda yapayalnız hissetmişti. Birden akli başına geldi. Nasılda bu hayâl alemine dalmış, her şeyi unutmuştu! Aradan bir kaç dakika kadar kısa bir zaman geçtiği halde, sanki bütün bir ihtilâl müddeti gözlerinin önünden akıp gitmişti. İşte asıl hakikî zaman bu idi. Ve asıl inandığı, onca değerli olan, verimli olan müddet, işte böyle zamanlardı. Kâşke, yüz yıl boş zaman yaşıyacağına, buna benzeyen bir zamanı bir yıl yaşasaydı!...

Salon tekrar eski sessizliğine dönmüş, reis son derece sevimli, gönlü sükûn, huzur ve itminânla dolduran tatlı bakışlarla salondaki çehreleri süzüyor, her birini ayrı ayrı en sıcak şefkat, en içten bir sevgi ile okşuyordu. Genç bir adam karısı, ya da nişanlısı olacak son derece güzel sarışın bir genç kadının kulağına hafifçe eğilerek: **(Ne baba, ne melek yüzlü insan! İdam hükmü verse, insanın gücüne gitmez!)** deye fısıldadı. Genç kız kızardı, hafifçe gülmüseddi ve sonra delikanlıya yan yan bakarak başını tasdik yerinde salladı.

— Evet efendim, rapora devam edelim!

Kâtip, asıl karar kendinden çıkacakmış gibi, bütün bu zaman zarfında dosyayı okuyup durmuştu; başını kaldırdı, kalemini koyduğu aralığı ayırdı ve raporu okumaya devam etti:

(Tekrar etmekle, vazife anlayış ve el konulan davanın hakikatını aydınlatma istikametinde hizmet edeceği-

mize inanmaktayız ki, ilim bir müttehemin hakikaten mücrim olup olmaması ile meşgul değildir. İlim mevzuu, sonu ölüme vasıl olan bir cehit ve çabanın, insanoğlunu hangi tıbbî zaruretler içinde ölüm akıntısına çekebileceğini araştırmaktan ibarettir.

Mahallen yaptığımız tedkikat, ceset üzerinde evvelce yapılmış olan muayene, otopsi donneleri de gözden uzak tutulmamak şartile deyebiliriz ki, öldürülmüş olduğu iddia olunan Mina adlı kadın, nevroz illetine müptelâ ve bu afetin buhranlarile boğuşan bir bahtsız insandı! Hakikatte kadın bir şuur hastası idi. Otopsiyi yapan doktorlar cesedin beyninde doğuştan bir tümör eseri teşhis etmişlerdir. Küçüklüğünde sık sık sar'a nöbetleri geçirdiği muhakkak olan kızıcığazın sinir nöbetlerine yakalandığı zannedilerek ciddî tedavisi ihmal edilmiştir. Her şeyi söylemek lâzımsa denebilir ki, suçlu zannedilen kimse hayatını isterik adı verilen maraza müptelâ başka bir genç kızla birleştirmişti. Bu da gönül hoşluğu ile yapılabilecek bir izdivaç sayılamazdı.).

Avukat Semih Sâhir daha önce raporu dosyadan okuduğu için bir türlü dinleyemiyordu. Aklı hep birine takılmış kalmıştı. Yuvarlak bir çerçive içinde büyük ve iğri ağzının kenarları daha da aşağıya çarpılmış, uzun ve ucu sivri burnu aşağıya, çeneye sarkmış, burun kanatlarından ağzın kenarlarına derin çizgilerle yaralı ve haşın bir çehreyi iri hain gözler, kavisli gür kaşlar tamamliyordu. Bu Fransız ihtilâlinin baş kan dökücü müddeiumumîsi Fouquier - Tinville di. Bu adamın portresini hiç sevmemişti. Çünkü, bu adam adaleti hiç istememiş, adaleti hiç okşa-

mamış, sevmemiş, iştîyâk duymamıştı. Müverrih, onun hakkında çok acı konuşmuştu. Davalar tamamen siyasî cepheden görülüyor, adaletin yanından bile geçilmiyordu. Mahkeme reisi Herman ve müddeiumumî Fouquier'ye başı vurulacak masûmlar lâzımdı. O kadar! Muhakemeleri yapılacak insanlara da ne lüzûm vardı! Bazan Robespierre'in, bazan da Danton'un uşağı olmak, onların emirlerini telâkki etmek yeterdi de, artardı bile!...

Halbuki, şimdi karşısında bu ilâh kadar muhteşem, halim, sevimli, insan aşkının en ulvîsini, adaletin en semâvî duygusunu kirpiklere dizilen parıltılı şebnemler arasında hissettiren hakimi gördükçe, kalbinde kopan bütün tufanlar bir anda susup siniyor, sönüp uçuyordu.

Gayri ihtiyarî kulaklarına zabıt kâtibinin okuduğu raporun metnindeki satırlar yeniden duyulmaya başladı:

(Nevroz afetinin bütün tahribat ve meş'um tecellileri biz akıl mütehasşısınlarınca artık belli olmuştur. Bir kerre, bedeninin bütün tahammül ve enerji kaynaklarını kurutarak, yavaş yavaş teemmül ve muhakeme etme muvazenesini tarumar eder! Bir müddet sonra da, ahlâkî ve vicdanî mes'uliyet duygusunu zayıflatıp kurutarak, iradeyi esareti altına alır. Zaman uzayınca da, irade soysuzlaşarak, bütün manilere rağmen, istenen arzulara kavuşmanın ateşile kavrulan hasta, emelini tatbik mevkiine koymak ister!)

Dr. Semih Sahir, raporun bu kısmını müdafaası için tehlikeli gördü, serin kanlılığını muhafaza edemedi; usulu ceza kanununa aykırılığını bildiği halde, yerinden kalktı:

— Muhterem Reis bey, söz istiyorum!
Reis mülâyim bir tavırla kâtibe dönerek:

— Raporun okunması bittimi?

— Bitmedi efendim.

— Raporun bitmediği malûm Reis beyefendi, amâ bir müdafî olarak benim sabrim bitti!

Müddeiumumî, dinleyicileri sıcak bir hava gibi saran ve hey'eti hakime de, müdafaa san'atı ile irtibatlı görülerek yarı gülümsenerek karşılanan avukatın bu savletine mukabeleyi efkâr umumiyeye karşı çekinilmez bir vazife bildi:

— Muhterem reis beyefendi, bilirkşi raporunun bütünü okunmadıkça, üzerinde söz almanın usul hükümlerile bağdaşamiyacağını hatırlatmaktan makamı iddia eza duymaktadır!

Reisin sabrı bitmiş gibi, derin bir iç çekti:

— Efendim, ceza mevzuatı gökten kalıp halinde insanlara inmiş ayetler olmadığına, ve adalete yetişmenin heyecanını içinde bütün duyulan iştiyâk, savlet ve hattâ feveranların, mahza adaletin tesisi maksadına matuf bulundukça, hakimlerin elini kolunu bağıyabilecek hiç bir bağın bulunamiyacağına inanıyoruz! Bundan maada, yine ceza mevzuatımız, bütün usul hükümlerini aslında maznunların lehine ve onların müdafaalarına, daha doğrusu adaletin şaşırılmamasına tevcih edilmiştir. Bu sebeple de maznun lehine konmuş olan bir kaidenin, yine onun lehine ihlâli, müddeiumumîye temyiz hakkı vermez! Bu da ceza davalarında hakim vicdani kanaata kemâlile vasıl olabilmesi için vazi kanun, onu da kendi seviyesine çıkarmıştır.

Reisin bu söylediklerini salonda anliyanlar, anlamiyanlara nazaran pek azdı. Bunlar da, adalet cihazına mensup olsun, olmasın bu sathın üzerinde yürümenin ahenk ve nizâmını az çok öğrenmiş kimselerdi ve reisin, Türk adalet dünyasını en sıcak ve mutlú güneşlerle ısıtıp nurlandıracak simâlardan biri olarak içlerinden selâmlamakla iktifa edip susuyorlardı.

— İşte, bu sebeple müdafaa vekilinin talebini kanun hükümlerine aykırı görmiyen mahkememiz, sözü avukat Dr. Semih Sahir'e vermeye karar vermiştir, buyurun efendim!

Avukat bütün dünya nimetlerinin hepsine değilse bile, yarısına kavuşmuş gibi mes'ut bir çehre ile reise gülümsiyerek konuştu:

— Bütün insanların hayatında birer dönüm noktası olur. İşte bu noktalarda, arif ve kâmiller hakikî benliğini, ululuğunu duyar ve duyurmasını bilir. Bu mutluluğa erişenlere hepimiz gıpta ederiz. Bu sözlerimle şu anda, bütün bu salonu dolduranlarla birlikte kime gıpta ettiğimizi açıklamağa luzûm hissetmiyorum. Çünkü, asıl konuşmak istediğim bu değildir.

Avukat söylediklerinin gönüllerde iyice sinmesi için durakladı. Reis gözleri en tatlı renklerle dolu dolu olduğu halde, başını hafifçe önüne eğdi. Sanki söylenenleri hiç duymamış gibi idi.

— Efendim raporda, mevtanın iradesinin tarumar edilmiş olduğu, nevrozun yalnız beden muvazenesini değil, fakat akıl dengesini de allak bullak ettiği belirtiyor. Şu halde, biçare kadın bedenen, ruhan ve aklen harabiyet içindeydi. Bütün bunların ilmî hakikatler olduk-

ları şüpheden varestedir. Beni yerimde oturtamiyan ve iddia makamının da usul hükümlerini ihlâl ettiğimi öne sürüp eza duymalarına sebep olan sebebe gelince:

Dr. Semih Sahir rapora dair tuttuğu notları tekrar gözden geçirmek istedise de, salonda bazı kımıldanmalar, sabırsızlanmalar oldu, çaresiz notlarını kapadı ve özür dileyen bir sevimlilikle reise dönerek:

— Evet, reis beyefendi, rapora göre kıpırdanabilme kudretinden dahi mahrum kalmış Mina'nın kendi iradesinin, yani isteklerinin mutlak surette, bütün manileri devirip yıkarak ölümü file koyması nasıl mümkün görülebilir!

Müddeiumumî tatlı tatlı ve aşikâr denebilecek bir tarzda güldü. Emin Refik, avukatının bu cidden pek saf ve hattâ budalaca mantık kuruşu karşısında şaşakalmıştı. Raporun böyle yazılmış olması kendi lehine değilmiydi?

— İddia makamı yeni bir gaflet, ya da karanlığa dalış gibi bir çöküşün hüznünemi gülüyorlar!..

Avukat Semih kıpkırmızı olmuştu. Devletin elinde tuttuğu ve kendi inhisarına aldığı fert hürriyetlerinden bir kısmının muhafızı, ve devlete bırakılan, yahuttâ feragat edilen bu tabii haklardan arta kalan ve kendi benliğinin, insanlığının ve yaşayıp mutlû ve huzurlu olmasının garantisini teşkil eden hürriyetlerin de müdafii olması gereken ve adına da, devletin muhafızı, ya da cumhuriyet müddeiumumîliği denilen muhteşem ve şerefli bir yerde oturan bu adamın, müdafaanın kutsiyetini, ilmîliğini, inceliğini, hülâsa ileride neler kazandıracığını anlamadan ikide bir işi hafiften alıp, gönül yaralayıcı davranışlarda bulunuşuna çok, pek çok kederlenmişti. Tıraşsız, ihtimam-

sız saçları, kalın ve sivilceli boynu, zaman zaman şişip sönen şah damarları, aslâ parmaklarının arasından düşmiyen siyah renkli kalemi hepsi... hepsi... bir iğne gibi göz bebeklerine batıyordu. Elini çenesine dayadı, onu daha iyi görmek, anlamak, tanımak istiyormuş gibi, derinden derine bakmaya başladı: **(Fouquier!... Evet O! Tâ kendisi!.)**

Halbuki, gerek garp adalet dünyasında ve hattâ İstanbul'da daha başka müddeiumumler de görmüştü. Hele bir defasında, ceza vermeğe susamış bir mahkeme reisinin : **(İddianameniz sarıhtir. Cürmün bütün anasını sayıyor, bir arada toplu buluyor ve cezanın tatbikini istiyorsunuz. Duruşma safahatı daha hiç bir istihale göstermemişken, belirtilen iddianamenizin bütün şiddet ve kuvvetini unutmuş görünüyorsunuz!)** deyince, nisbeten genç ve pek kültürlü ve atşın müddeiumumî yerinden fırlamış: **(Kalem esirse, söz hürdür, reis beyefendi! Siz de, biz de hakimiz!.. Sizlere oturur hakimler, denir aslında. Amâ, bizim oturduğumuz zamanlar ehemmiyetimiz çok azalırken, sizin ki bil'âkis çok daha da artar!)** deye pek arifâne konuşmuştu.

Yine Fransa'nın Dijon şehri asliye ceza mahkemesi müddeiumumîsi, vazifesi sırasında bir polisi ağır derecede tahkir eden bir fabrika işçisini kurtarmıştı. Delikanlı bir barda eğlenirken kavga çıkmış ve bar sahibi polis çağırılmıştı. Bodrum katta bulunan bara polis memuru gelmiş, indiği merdivenin son basamağında durmuş ve bar sahibinin suçlu gösterdiği delikanlıyı suçunun hesabını vermek üzere sağ elinin şahadet parmağını oynatarak işaretle çağırmış, delikanlı da bu tarzda çağırışa hiddetlenmiş: **(Beni**

böyle davet edemezsiniz!) deye bağırmiş ve polis memuru bu mukavemeti kırmak isteyince de, çekişme ve hakaret vukubulmuştu. Polis memuru olayın böyle cereyan ettiğini, ve fakat hakaret kastile delikanlıyı o şekilde çağırmamış olduğunu, mesafenin ve gürültünün de fazlalığı dolayısıyla, buna mecburiyet duymuş bulunduğunu söylemiş; delikanlının cezalandırılmasını, manevî tazminata da hükmedilmesini istemişti. Esas hakkında müdafaası sorulan müddeiumumî heyecanlı konuşmuştu: **(Polis memurunun da kabul ve itirafı sabit olduğu üzere, delikanlının karakola davet tarzı bir vatandaşa lâyük görülebilecek bir davet tarzı olmaktan çok uzaktır. Bu şekilde ancak köpekler çağırılabilir! Böylece, polis memuru kendi ağır ve keyfî hareketile suça tahrik etmiş olduğundan, delikanlının beraetini, olmadığı surette hükmedilecek cezanın tamamının iskatını istiyorum!)** demişti.

Türk adalet tarihinde de buna benzeyen misâller sayılmıyacak kadar çok olduğu şüphesizdi; lâkin, şu karşısında, bütün hatları ve davranışlarıyla bir **Fouquier** olan müddeiumumî her halde onlardan çok uzak bir kimse idi!

Reis müddeiumumînin vereceği cevabı elini göğsünün üzerinde hafif hafif gezdirerek bekliyordu.

— Muhterem reis beyefendi, rapor hakkında ufak bir tarizde bulunuşumuzu, iddia makamı bizi incitecek kadar aşikâr bir gülümseyişle karşıladılar. Bunun sebebini lütfen cevaplandırmalarını sizden istirham ediyorum!

Reis avukatı teskin edici bakışlarla yerine oturtuktan sonra:

Müddeiumumî cüppesinin yakasını elile doğrultarak

yerinden ihtişamla kalktı; kısık, müstehzi bakışlarını avukata dikmişti:

— Tefekkür dünyamızda ihtilâller yaratacak kadar müdafaalarını zaman zaman bizzat kendileri çatlatıp çöktirlerse, gülümsemekle belki en insanî davranışta bulunmuş oluyoruz!

Şimdi gülümseme sırası avukata gelmişti. Her kes onun sempatik ve aydınlak yüzünü dahada güzelleştiren gülümseyişinin arkasından kopacak fırtınayı meraklanmaya başlamıştı.

— Efendim çok muhterem iddia makamı pek istical ettiler! Duyulacak hazların da elemeler gibi unsuru ve prensipleri vardır. Benim nâçiz müdafaalarımın çatlama ve çöküntülerinden duyacakları hazzın, hakikî ve büyük bir haz olabilmesi ve kendilerine mutluluk getirebilmesi için: bu duygunun devamlılık müddetinin, uzunluk ölçüsü en başta gelen bir unsurdur. Zira, tıpkı elemelerde olduğu gibi, hazlarda da müddet uzadıkça, bu duygular da artar. Halbuki, heyhat! Kendilerinin bu hazları pek de devam etmeyecektir. Daha diğer unsurlar da vardır ki, bunları da lütfen jérémie Bentham'ın (Cürmî Cezalar Nazariyesi) eserinde gözden geçirsinler. Bundan maada, ümmidin kuvvet derecesinin büyük olması nisbetinde inkisarin husule getireceği acının derinliğinin daha da aşağılara ineceğini de aynı eserde mufassalan göreceklerdir! (1)

Avukat Dr. Semih Sahir son kelimeleri de söyleyince,

---

(1) — Psikolojik ve hukukî, ve felsefî bir tez olan bu görüş hakkında daha fazla bilgi isteyen muhterem okuyucular, Marki Beccari'nin (suçlar ve cezalar) eserinin sonuna telhisera yaptığımız ilâveye lütfen baksınlar. "Müellif"

hemen yerine oturdu. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Müddeiumumînin küçümser davranışı ve bakışı kendisini pek sinirlendirmişti. Ona böyle ilmî bir ders vermek lâzım olduğuna inanmış, öyle yapmıştı...

Müddeiumumî yavaşça kalktı, hafifçe öksürdü sonra:

— Muhterem müdafa avukatının zahmet ve irşatlarına pek müteşekkirim. Bahis buyurdıkları ve tavsiye ettikleri eseri, hafızam aldatmıyorsa, vaktile biz de okumuştuk. Aynı eserde, malik olunan şeyin muhafazası ümidi, bazı şeylere fazladan malik olmak hevesinden daha kuvvetli olduğunu; ve binnetice kaybetmenin, sadece kazanmamak halinden daha ziyade üzüntü yaratabileceğinden bahseder, sanırım!

Hey'eti hakime dahil, bütün dinleyicilerin bakışları avukata dönmüştü. Bu pek müthiş bir revanştı! Avukat sendelemiş gibi idi. Sararmış, mendili ile alnını siliyordu. Müddeiumumînin bu mukabelesi ilkinden çok daha ağırdu. Yarı kapalı kirpikler arasından müvekkiline bir yıldırım bakışı fırlattı. Sakin, vakur oturuyordu. Reise bakıyordu.

— İlme meftun müfekkirelerinin huzurunda en samimî saygı ile eğiliyoruz. Bizi ne derece mecruh etmiş olurlarsa olsunlar, bu cevaplarından kendi müdafaamızın, iddia makamınca da anlayış göreceğini, tezimizin ilmî ışıklarına kirpiklerini kapamıyacaklarını ispat etmektedir. Zarar yok, kendileri bizi kendi silâhımızla devrileceğimizi, müdafa incelik ve kültüründen mahrum ve gafil olduğumuzu ileri sürsünler. Lâkin, aynı eseri birlikte okuduğumuzu artık inkâr edemeyeceklerdir. Şayet, kültür aşklarının ummanlarında beni yüzdürmemiş olsalardı, kendilerine ce-

vabım hiç de insafsızca sayılmıyacaktı. La Bruyère'in (**Karakterler**) inde geçen bir sözünü tekrarlıyacaktım. Deyecektim ki: (**Bizi lâyıkile bilip tanımış olmadan hakkımızda kötü düşünenler, nefsimize haksızlık etmiş olmazlar; onların kıyasiye hücum edip devirmek istedikleri biz değiliz. Belki, tefekkür âlemlerinde bizzat imâl ettikleri ham hayallerdir!**)

Avukat başını saygı ile eğerek susunca, reis hafif bir gülümseyişle:

— Mahkememiz, tarafların edebî, ilmî ve medenî anlayış, seziş ve görüş havası içinde zarafet, tevazu ve nezaketle davranışlardan haz ve memnuniyet duymaktadır. Bu hava içinde hukukî hakikata vasıl olacak dava, vicdanları öksayıp ısıtacak hükümle de tetviç edilecektir!...

Salonda sıcak bir hava esti. Bu hava, aynı çatı altında toplanmış insanların mutluluk havası idi.

Reis zabıt kâtibine doğru eğildi:

— Raporun okunmasına devam edelim!

— Peki efendim.

(Nevroz illetinin bütün bu şeametleri bir taraftan mevtanın ruh ve sinir aleminin örtüsünü çekerken, ceset üzerinde en küçük bir müessir fiil, cebir ve şiddet veya zorlamaya benzer haricî kuvvetlerin maddî eser ve delillerini teşkil edebilecek sahçe, kedme, vurma, tırmalama gibi izlerin olmayışından, fiilin bir cinayet olamayacağı kanaat ve inancını de tevliit etmiş bulunmaktadır.)

Rapor burada bitiyordu. Avukat Semih Sahir raporun hey'eti umumiyesinden pek memnun olmuş gibi, müddei-umumîye tecessüsle bakıyordu.

Reis rapor henüz okunmakta devam ediyormuş gibi, aynı alâka ve kısık gözlerle, bir elinin iki parmağı sağ kulağının arkasında, kulak kanadını öne doğru itmiş dinliyor görünüyordu.

— Rapor bitti, efendim!

Reis elini kulağından çekti. Kürsünün üzerine bıraktı. Aza arkadaşlarile dosya gerisinde kafa kafaya verip bir kaç cümle fısıldaştıktan sonra müddeiumumiye döndü:

— Efendim, rapor hakkında bir talep ve iddianız varmıdır?

Tutmakta olduğu nottan hiddet ve hayrete düştüğü sezilen müddeiumumî, yavaş yavaş ayağa kalkarken notunu da tamamlıyordu.

— Var efendim. Rapor mualleldir! Kendi mantığı içinde erimekte, başında tuttuğu ışığın kuvveti raporun son kısmında kısıla kısıla adeta sönmekte ve bütün raporu karanlığa itmektedir. Raporun başında nevroz ihtilâçları içinde adeta ölü gösterilen ve hakikatte de bütün hayatiyetile meflûç ve kocasına müştak bulunan kadın, sonunda hiç kimsenin kuvvet ve tesiri inzimam etmeksizin ipte sallanabileceği kanaatı ilmiyesi ileri sürülmektedir. Yani Mina'nın kocası tarafından asılmadığı, bizzat kendi kendini öldürdüğü sonucuna varılmaktadır. Oysaki, mücrim koca tahkikatın daha bidayetinde karısını kendi elile astığını ve intihara aslâ temas etmediğini adalet cihazının vefakâr yardımcısı zabıtaya açıkça itrafta bulunmuştur.

Müddeiumumî notlarına bakarak bir müddet sustu. Söyliyeceği şeyin iyice dinlenmesini, ve bu sözlerin ne derece ilmî ve mantıkî olduğunun her türlü şüpheden va-

reste bulunduğunu peşinen ispat maksadile de, müdafaa avukatına cesur ve pek sabit bakışlarla dönerek:

— Muhterem reis beyefendi, dedi, bundan maada, ehli vukuf hey'eti kendilerine verilen vazifenin ötesine geçerek, sorulmamış bir hususun güya ilmî izah ve vicdanî kanaatını açıklamışlardır. Evvelâ, fiilin cinayet mi, yoksa intiharmı olduğu cihetinin tavzihi kendilerinden sorulmamış olduğu gibi, bu yolda ilmî bir gerçeğin donnelerini de olsa olsa sadece objektif esaslara göre kaydedebilirler, lâkin buna dair aslâ vicdanî kanaat izhar edemezler. Böyle bir takdir sadece mahkemelere tevdi edilmiştir.

Gözlerini kapadı, üzerinde notlarını yazdığı kâğıt kıvrıntılarını parmak alışkanlığı ile dosyasına kapalı gözler arasında biriktirerek:

— İşte, dedi, muhterem mahkeme hey'etine arz etmek isteriz ki, rapor mâlüldür! Rapor meflûçtur! Muhterem mahkemenin vicdanî kanaat idinmesine hiç bir şekilde yararlı bir ilmî vesika mahiyet ve kıymeti taşımamaktadır. Raporun sadece, maktulenin normal bir hayat içinde ömür sürmediği, nevroz denilen amansız bir afetin pençesinde çırpındığına dair kısımları şayân kabuldür ve bu cihet dahi dosya için kâfidir!

Müddeiumumî yerine oturunca, bütün salonu dolduranlar bakışlarını reise çevirdiler. İddia makamının mutalâası üzerinde nasıl bir tesir yapmıştı, acaba? Artık bu reisi iyice tanıyorlardı. Sanki uzun yıllardan beri beraberdi-ler. Nitekim öyle olmuş, reis hafif sararmıştı.

— Muhterem üstad, sizin bir diyeceğiniz var mı?

Dr. Semih Sahir reisin bu pek mültefit ve mesleğine karşı çok nâzik davranışa kalbinden taşan sevgi ve hür-

metle mukabele ile başını hafifçe eğerek yerinden kalktı:

— Şayet altında toplandığımız bu kubbe çatlayıp yıkılacak olursa, enkaz altında hepimizle birlikte can vereceklerden biri de muhterem müddeiumumî olacaktır, heyhat! Onun için, hepimiz bu kubbenin yarılıp çökmemesine gayret etmeliyiz. İşte biraz önce okunan rapor da bu gayretlerden bir tanesidir. Bu gayreti hırpalayıp tahribe kalkmanın vahametini idrâk etmiyecek hiç kimsenin, hele hiç bir hukukçunun bulunmamasını Ulû Tanrı'dan arz ve niyaz ederim!

Avukat böyle konuşarak dosyasını karıştırmağa başladı:

— Muhterem iddia makamı, raporun mücrimiyetimize yarayan kısmının iltifat görmesini, mücrimiyetimizi izaleye giden cihetin ise silinip atılmasını istiyorlar! Biz bu talebe mukabil, sadece kanunu hiç bir simâ için eğmiyen, ve adaleti daima yüksekte tutmanın ve görmenin mutluluğu içinde yaşayıp dünyadan çekilmeyi tek gaye idinmiş bulunan yüksek mahkemenin tensip buyuracakları karara boyun eğeceğiz. Yalnız, şunu da ilâve etmeliyim ki bu celsenin ortalarında müdafaa taktiğimizi hafiften alıp bize gülmelerine sebep olan sualimiz pek de boşuna değilmiş! Keza, jérémie Bentham'ın hazların ve elemelerin şiddet ve meşrûtiyet ölçüsünü hatırlatışımızın da sebebi işte bu idi. Çünkü, bu duruşmadan önce dosyayı görmüş, gelen raporu okumuştuk.

Yerine oturan avukat önce dosyasını tanzim etti; sonra elini çenesine dayadı. Bir an bakışları Emin Refikle karşılaştı. Gözlerinde duyduğu heyecan ve derin hürmetin ışıklarını görür gibi oldu. Başile de hafifçe kendisini se-

KANUNLARINIZI KAPATIN,

lâmlamıştı.

Hey'eti hakime kısa bir müzakereden sonra, rapor hakkında şimdiden bir karar ittihazına mahal olmadığına, evvel emirde amme şahitlerinin dinlenmelerine karar vererek celseyi talik etti.

VII

Emin Refik uzayıp giden duruşmaların üzüntü ve sıkıntıları içinde karyolasında dönüp duruyordu. Adaletin tetikte olduğu, güzel sözlerin ve ince duyguların üstünde daima bir hak arama titreyişi, tıpkı kirpiklerde titreşen mini mini şebnem taneleri gibi şeffaf ve parıldaayan bir titreyiş görmüştü. Gerçe, müddeiumumînin, gür kaşlarını kaldırıp kedilerin fareleri kısırdıkları anın atılganlık ve gazabile, bakışlarına rastlıyordu; lâkin zaman zaman avukatının yerinde müdahalelere girişip onu teskin ettiği, bu defa sert bakışlarında bir sönüklük, güvenilir bir ışık eserleri de görüyordu. Zaten reisin, adaletin ölçülemiyen ve cihanı kucaklıyan ikliminde o muhteşem tacının altında mütebessim ve mutmain bakışlarla en kıymetli zümrüt ve yakutlarla bezenmiş tahtlara değişmediği koltuğunun kenarlarını okşiyarak vakit vakit başını göklere doğru kaldırışı, içindeki bütün endişeleri siliyor, korkuları silkeleyip dağıtıyordu.

KANUNLARINIZI KAPATIN,

Evet, hakikat şu idi ki, kendisi masûmdu. Karısını aslâ öldürmemiştir! Sisler dağılıp, güneş bütün parlaklığına gökleri aydınlatınca da kalbini kaplayan burkuntuların ve ezginliklerin silinip kaybolduğunu; fırtınasında aynı kasırganın, aynı tayfunun cehennemine karışıp, aklının ucundan dahi geçmiyen şeyleri: (Evet, evet, **ben yaptım! Onu ben kendi elimle astım!**) deyerek kendine mal etmişti!...

Filhakika, Mina kendi evinin kütüphane odasında, kendi gözünün önünde asılmıştı. Bu cihet bir hakikattir. Amâ, onu asan kendisiymiymi? Bu cihet hukukî bir olaydı.

Yatağında bir kaç kerre döndü. Gecenin karanlığında şimdi her şeyi bütün berraklığına görüyordu. Genç kadın bir anda ipten sallanmıştı. Sallanmasile de üzerine atılması aynı anda olmuştu. Lâkin, boyna sıkışan ilmiği bir hamlede çözmek mümkün olmamış, gevşetinceye kadar da, bir iki dakika geçmişti!..

Gül, kehribar, sedef ve fildişi karışımı sevgili boynunda iz bile sayılamıyacak, mora kaçan pembe uzun ve ince bir leke peyda olmuştu. Bu leke şahdamarların üst kısımlarında daha da inceliyordu, amâ bu kısımlardaki izin yaptığı çukur ve basıklık hafif de olsa görülüyordu...

Yatağına uzatmıştı onu. Beyaz iskarpinleri, mavi saten tayyörü ve gül kurusu kombinezonunun dantelleri hep gözünün önünde geliyordu. Baş hafif sola dönüktü ve rüyalarındaki kadar züzelde. Yanakları daha da pembeleşmiş gibiydi. Uzun kıvrık kirpikleri yalnız cihane değil, fakat o cihanı içine alan bütün seven kalblere de ebediyen kapandı. Bütün renkleri kucaklayan ve her güzelliğin

ölçüsünü bir bakışta kavrıyan hülyâlı menekşe gözleri devrilmiş kaybolmuştu. Bir zamanlar bu gözler dünya zevklerine kayarken, müfekkiresinde hep semavî aşklar yaratmış, gök cennetlerinin altın bahçelerinde öldürücü elmalar, bayılıcı incirler ve doyurucu hurmalar görmüş-tü; Sevda kokularile daima kalkık kanatlarını cehennem bahçelerinin en kalın duvarları üstünde tuttuğu ufak bur-nu şimdi daha da küçülmüş, sararmış, hattâ hafifçe morarmıştı. En uzak diyarlardan gelen en iştiyaklı seslere kabarık, memeleri etli kulakları şimdi artık aşk fısıltıla-rına duygusuzdu. Bütün duygularını, ne hicabın harareti, ne korkunun ürpertisile büzülmeden, sadece rabbanî hurûr ve iştiyak, bedenî sükün ve inşirâh, kalbî intibak ve tesli-miyet arzusu ve heyecanile açılıp kapanmış güzel ağzı ha-fifçe solmuş ve çukurlaşmıştı. Uçları hafifçe nemlenmiş ışık ve koku dolu gür saçları şimdi soluk renklerin toparlayıp kucakladığı sevimsiz bir hayvanın postundan fıskıran tüy-leri andırıyordu. Bu saçlardan bir iki demet aşağılara kay-mış, küçük ve ince çeneyi yarı yarıya kapamıştı. Narin gü-zel elleri artık kaskatı kesilmiş, dizlerine kadar sarkıyor-du...

Birden kalbinin rahmet ve gufran dualarile dolduğunu hissetmişti.

Günün ilk alaca karanlığı hapisane koğuşlarının içi-ne yavaş yavaş dolmağa başlarken, Emin Refik saatlardan beri uyanık durduğunu, gecelerdir, uyuyamadığını sanki şimdi anlamış gibi, gözlerini bir kaç kerre kapayıp açtı. Kulaklarını bütün seslere dikti. Hayır, hiç bir ses, hiç bir kımıldanma yoktu. Demek hepsi kendisini uykuda biliyor-du. İçine derin bir huzur dolmuştu...

Evet, biçare karısını o hazin tüle sarılı, dünyadan büsbütün kopmuş, her kesten ve her şeyden uzaklaşmış; cazibelerinden, zenginliklerinden mahrûm, her kudretini bırakmış, erkek gönlünü çeken ve erkek öfkesini eriten zekâ ve çekicilik kabiliyetlerinden de uzaklaşmış bu ölünün karşısında sadece rahmet ve gufran dualarile kalbinin dolduğunu hissetmişti!..

Hissetmişti de, ne yapabilmişti? Hiç! O anda onu diriltmek, bütün verebildikleriyle yeniden donatmak için, veremeyeceği hiç bir şeyi olamazdı! Lâkin, heyhât!..

Amâ, asıl garabet ölümünün tarzında idi. Bu kadın kendi kendini asmamıştı. Gerçe her şeyi o hazırlamıştı. İpi o bulmuş, ilmiği o yapmış, boynuna o geçirmiş ve taburaya da yine kendisi çıkmıştı. Ya gerisi?..

Emin Refik, mazide kaybedipte boşluğunu bir türlü dolduramadığı bir mücevherin bıraktığı acının yerini göstermek istiyormuş gibi, sağ elini sol eline götürdü ve üç parmağıle o elin alyans parmağını sıvazlamağa başladı. Orada halâ karısının vaktile taktığı halka duruyordu: **(Acaba, ölümünden hakikaten benim mes'ulum?)** deye yine kara düşüncelere daldı.

Çünkü, onun böyle düşünmesine âmil olan sebepler vardı, ve bu sebepler pek de yabana atılır neviden değildi! Boynunda bir kaşıntı duydu, iki parmağıle boynunu kaşırken, gayri ihtiyarî eli hep şahdamarlarının üzerinde geziniyordu: **(Evet, belki de benim mes'ul! Bunu adalet söyleyecek!)** Elini boynundan çekti. Sarfettiği a d a l e t sözü kendisini rahata kavuşturmuştu.

Öyle idi, amâ bu adaletin de dayanacağı hakikatler olacaktı. Bu hakikatlerin adaleti okşaması lâzımdı. Acaba

öylemi olacaktı? Eğer öyle idi ise, bu hakikatleri niçin kendi kendine bile yaşayıp, tekrarından ürkiyordu!

Güneşin doğuşuna henüz epeyce vakit vardı. Amâ, hapishane içinde bir kıpırdanma başlamıştı, bile! Gardiyanlar bu saatlarda uyanırlardı. Yıkılır, giyinirler, kahvaltılarını yapıp kendi hizmetlerini bitirirlerdi. Kalın anahtarlar kilit deliklerine hafifçe sürülür, yavaşça çevrilir, iri halkalı emniyet zencirleri kısık şangırtılarla düşürülür ve uzun ömürlü kapı kanatları boğuk gıcırtilarla açılırdı.

Emin Refiğ'in oda arkadaşları üç kişiden ibaretti. Üçü de henüz derin uykularındaydılar. Üçü de zor uyanırlardı. Hele Tahsin Demir bir kerre uyanınca, hepsi de selâmete kavuşmuş gibi sevinirlerdi. Mübarek adamın uykusu bitmez bir yolu andırırdı. Yürüdükçe uzar, uzadıkça da yolcu yorulup biterdi! Uykusu esnasında hiç horlamaz, ne de sayıklardı. Narkozun derin dalgaları altında baygın, yarı ölü bir hayat eseri gösterirdi. Pek o kadar yaşlı da sayılmazdı, hanı! İkinci dünya savaşında henüz otuz beş yaşlarında iken kendi isteğiyle maliyedeki muhasebe müdür muavinliği vazifesinden istifa etmiş, ticarete atılmıştı. Bu hesaba göre, halen elli bir yaşlarında kadar vardı. Lâkin vücudunu çok yıpratmış, şeker'e, tansiyon'a, damar sertliğine hattâ o pek söylemiyordu amâ, sar'a nöbetlerine de tutulmuştu. Çok tatlı bir sohbeti vardı. İki üç defasında toplanmış onu dinlemişlerdi. Mücadelelerinden, muvaffakiyetlerinden, malî mevzulardaki idrâkinden, oynamak istenen oyunlara oynadığı müthiş revanşlardan; şakalar, nezih küfürler katarak anlatmıştı. İşte, bu sohbetleri sırasında, bazan birden durur, çenesi kilitlenir,

parmakları katılaşıp, gözleri yarı yumulu cam zıpızıplar gibi oyuklarında bir hayli döndükten sonra, sabit bir noktaya takılıp kalırdı. Zaten yorgun yüzü, soğuk ter damlalarıyla dolar, kaşlarının bir kısmı gözlerine doğru çarpılıp eğilir, yarı eğrilmiş ağzının kenarlarından ince bir tükürük köpüğü sızardı. Artık buna alışmışlardı. Hiç telaşa kapılmadan onu kendi haline bir kaç dakika bırakırlar; sonra hiç örselemeden yatağına uzatırlar, serin su ile yüzünü, bileklerini, başını ıslatırlar, göğsünü açarlar; pantolonunun kayışını gevşetirlerdi. Pek tıbbî sayılmamakla beraber, kolonya şişesinden başına küçük ve seyrek damlalarla akıtılan limon kolonyası pek iyi gelirdi. Bütün bu fırtına on dakika gibi kısa bir zaman içinde gelip geçirdi. Tahsin Demir tamamen kendine geldikten sonra, biraz mahcup olur : **(Nede olsa, hatıraları anış insana dokunuyor!)** gibi mazeretler öne sürüp bu sar'a nöbetlerini «migran» gibi göstermek, isterdi. Kendisini pek içten ve özlü sözlerle teselli ederlerdi : **(Bunlar öyle uçup ele geçmiyecek mutluluklardan sayılmaz. Siz daha nelerini yaşıyacaksınız! Bir kerre yaşınız ve maddî varlığınız buna fazlasile kifayetli. Üstelik de pek zeki bir insansınız, Tahsin bey!)** Bu tarzdan tesellileri hiç de yadırgamaz, makul ve yerinde bulunur : **(Çok teşekkür ederim, haklısınız!)** deyerek gayri tabiiliği gidermiş olurdu.

Tahsin Demir memuriyetten çekilir çekilmez, kendini harbin beşiğinde sallanıyor bulmuştu. En yeşil ve kokulu nebatlarla dopdolu bir bahçede, en rahat ve yumuşak örtülerle bezenmiş bir salıncakta nazarları gökten yere, yerden göğe inip kalkıyor, uzayıp kısalıyordu. Ömrünün bu faslını heyecanlı bir sesle anlatırken, zaman zaman, gar-

diyanların içeri girmeleri endişesini yenmek hevesile, ka-
pıya dönüyor, sonra sesine daha büyük bir neş'e ve kuvvet
vererek tafsilâta giriyordu: (Filhakika, harbe girmemiş-
tik. Amâ, girseydik de eksik veya fazla ne olabilecekti?
Vurguncuların iştahlarını kapatacak ceza müeyyedeleri,
ya da malî nizâmlar yetiyormiydi? Ne gezer! İki ay için-
de sahte fatura tanzim etmek maksadile kiraladığı pis bir
hanın iki buçuk metre boyunda ve iki metre eninde, iz-
be, rutubatlı, hattâ örümcekle bir odacığında, kurt yeniği
bir köhne masanın üzerinde tam dört milyon lira vuran-
lar olmuştur! alış faturaları göstererek satış fiatları meşru-
laşınca, türesin canlı fatura makinaları! Tabii değil mi?
Hani makine deyip de, çarklı, dinamolü, kayışlı, ustalı,
asistanlı, cereyanlı bir tesisat manzumesi anlamayın sa-
kın!. Hayır efendim: Makine dediğin, bir kopya kalemi,
bir de dip koçanlı fatura defterleri.. Tabii bu defterlerde
uydurma bir firma anteti, bir de numara sırası bulunacak.
İşte hepsi bu kadar! Çelimsiz adam, sabahleyin dükkânını
bir çay masrafı açıyor, akşamlayın da hovardalığı tutar-
sa, bir de sade kahve içiyordu. O günkü bilânçoya gelince,
hiç de memnun kalmamıştı. Hiç evlâdı âyal o gün kazanı-
lan 50.000 lira ile geçinebilirmiydi! İşte, ben böyle bir na-
merde simsârlık yaptım, faturaya ihtiyacı olanları piyasa-
dan tedarik ederek kendisine getirdim ve ceplerini her
gün tıka basa doldurdum. Harp bittiği zaman, bütün pin-
tiliğine, yalancılığına, inkârına, yeminlerine rağmen, yine
de servet denebilecek bir para ile ondan ayrıldım. Elimde
tam 500.000 lira vardı. Ne tekliflerle karşılaşmadım. Hele
bir muvazenesiz, elimdeki sermaye ile bir «tefekür sigor-
ta şirketi» kurmamızı teklif etti! Adamın yüzüne ba-

kınca: «Canım akıl sigortası! Sigortalı aklımı kaybedince, poliçede şart edilen sigorta bedelini alacak!» Verdiği tafsilâtın açıklığı ve haklılığı üzerinde daha ne beklediğimizi sorar gibi yüzüme bakınca, gülmüsedim ve : (Peki, sigortalı aklını kaybederse, bunu bizmi tespit edeceğiz? Haydi, biz bu derece namuslu davrandık deyelim, ya bu akılsız parayı ne yapsın?) deye sorunca, öyle bir bakışla sırtıttı ki, şayet şirketimize sigortalı olsaydı, sigorta bedelini derhal ödemeyi vicdan borcu bilecek, ayrıca rapora ihtiyaç duymiyacaktım!.. Bunun gibi daha ne budalaca teklifler; anladımki, dolandırılmak isteniyordum, hemen parayı piyasanın en yüksek faiz haddini veren bir bankaya götürüp yatırdım. Çok kısa bir zaman sonra da, o bankanın idare meclisi reisi beni Salim Keskinzekâ çağırttı: (Oldukça yüksek bir mevduat yatırmışsınız. Bankamıza bu büyük itimat ve itibara minnetarız. Maalesef, mer'î mevzuat dolayisile hakkınız olan adil faizi size vermek kudret ve selâhiyetine malik bulunmuyoruz. Bankamızın istihbarat servisine göre, şahsiyetiniz haiz olduğu manevî vasıflarla da, bankamızın hissedarları arasına dahil olabilirsiniz. Bundan bizler de büyük bir şeref duyarız. Bankamızın hisse senetleri halen pek mergup olup, rayiç değerleri, nominal değerlerinin çok üstünde bulunmasına rağmen, eğer hissedarımız olmayı arzu ederseniz, size nominal kıymetleri üzerinden hisse senetleri vereceğiz.) Tekliflerine teşekkürle, iki gün düşünme mehli istedim ve sonunda teklifi aynen kabul ederek o bankanın şeriki oldum. Benimle görüşen zat, şayan hayret derecede mütevazi, pek mültefit, nazik ve çok terbiyeli idi. O kadar güzel, yumuşak konuşuyor, konuşurken dişi kelimeleri seç-

mekte o derece itinâ ve ihtimam gösteriyordu ki, her istediğini mutlaka muhataba kabul ettiriyordu. Senede bir veya iki defa toplanan umumi toplantılarda nezaket ve zerafetin bütün libaslarına bürünüyor, her salona giren kim olursa olsun, büyük hissedar, küçük hissedar, hiç fark gözetmeden hemen koşuyor oturacağı yere kadar getirip, derin bir hörmetle onu yerine oturtuyor ve sonra gözlerinin içine bakan banka müstahdem ve mensubinine bakışlarla emirler veriyordu. Verdiği emirlerin manasını bildiklerinden, hemen bu emirler icra edilir, hiç bir şey aksamazdı. Elli yaşından da az gösteren bu insan, o toplantıyı dünyada eşi bulunmıyan bir hararet ve iştiyakla açar; nükteli, fıkralı mukayeseli açış nutkunu verir, bilançoju okutur ve her madde üzerinde kısa vakfeler, izahlar yapıp, bütün gönülleri severek, okşiyarak bu vakfelerin kıymetlendirilmesini başarır; sonunda da idare meclisinin ibrası, müddetini doldurup ayrılanların veya ölenlerin yerine yenilerinin seçilmesini, o sene kârdan tensip edilen miktarın hissedarlara tevziini v.s., v.s. hepsini mevcutlarının ittifakile kabul ettirirdi. Hiç bir toplantıda bir tek insanın muhalefete geçtiği ve kararın ekseriyetle çıktığı görülmezdi. Böylece, bir veya iki toplantıda, nezaketi, zekâsı, tevazuu ve beşer nev'inin nabzını tutup nasıl attığını bilmenin kemâlile, her kesi kendi efendisi bilen bu adam, toplantıdan sonra kendisi her kesin efendisi olurdu! Bu da onun hakkı sayılmalı idi. Sezar'ın kılıcı yine Sezar'a lâyıktı! Yalnız Sezar değil. Büyük İskender, Anıybal, Leonidas, Dara, Mete ve daha bir çok başbuğlar da konuşma san'atı ile üstün düşman kuvvetlerini yenip zafer meydanlarının kahramanı olmuşlardı. Amâ, onlar bu ince san'at

ve ruhlara dalış ve oraları zaptediş kudretleriyle bir bir devleti büyütmiş, bir milleti şereflendirip refaha ve hürriyete kavuşturmuşlardı. Onun için, aradaki fark çok büyüktü! Bunu da hikâyenin sonuna doğru anlatacağım. İşte bu atmosfer içinde, geçimimden, geçimimi temin eden servetimden emin ve huzurlu yaşarken bir infilâk vukubuldu! Banka, kendine bağlanan ümitlerle birlikte bu infilakta darmadağın oldu. Bütün hissedarların koydukları sermayeler, ihtiyatları da içinde eriterek yok olmuştu. Bu felâket nasıl oldu? Niçin oldu? Her kes başka türlü izaha girişiyordu. Lâkin, olan olmuştu ya, nedeni ve niçini ehemmiyeti haiz olamazdı. Ben doğrusu mütevekkil davrandım. Ye'simi içimde, kalbimin en derinliklerine gömerek daha meyis, daha çaresiz ve mustariplerin tesellisine kendimi hasrettim. Hattâ, son tasfiye kararı toplantısına bile gitmedim. Kulaklara da pamuk tıkanmıyor ki, tıkanrsa bile, biraz yüksek tondan çıkan sesler yine de sızıyor. İşte, böyle sızan dedikodulara göre, banka sermayesinin mühim bir kısmı son derece ustalıklı ve kapalı oyunlarla dış memleketlere kaçırılmış; yine mevduatın mühim bir kısmı kredi namı altında, koydukları sermayelerle kıyas edilmeyecek meblağlar nisbetinde, hissedarlara dağıtılmış! bilânçolar da güya «karşılığı vardır» denmiş olmasına rağmen, ele avuca gelir hiç bir karşılık dahi gösterilmediği gibi, terhinedilen zavallı hisse senetlerinin tutarı da aldıklarının devede kulak nisbetini bile bulmuyormuş! İştiraklar deye ayırdıkları sermaye yatırımları karşılığında elde edildiği bilânçolarda gösterilen kârlar ise, tamamen hayâli, tasavvurî rakkamlardan ibaretmiş! Hakikatte buralardan edilen kârlar, bankayı sevk ve idare eden bir kaç kişinin, ve bil-

hassâ idare meclisi reisi o yaman insanın portföyüne aktarma edilen kısımlardan, verilen ziyafetler, yapılan hediyelerden ibaretmiş! Beni asıl derin bir hayret ve ibret içine gömen cihet bu suistimaller değil, lâkin bu oynanan renkli ve eğlenceli komedilerin mizansenini tertip eden: Çelimsiz, ufak tefek, hırpanî, kara kuru üstelik de hakikî kültürden mahrum lâkin ölçüsüz ve hakikaten çok keskin zekânın yıllarca en küçük bir şüpheye, en zayıf bir endişeye yer bırakmadan, etrafından daima hürmet, muhabbet, itimat toplayabilmesi ve bir toplantı gününde her kesi kendi efendisi mertebesine çıkarıp, bütün istediği kararları istihsal ettikten bir gün sonra, her kesin efendisi kesilmesi idi! Her ne ise, işte insanları bir çöp ucunda ve bulanık mum ışığı gerisinde eski küçük şark sahnelerinde oynatmasını pek güzel beceren üstat Karagözcü ortadan yok olmuştu! Doğrusu beni bir korku sarmıştı. Vaktile İskoçyalı John Law'ın göz kamaştıran muvaffakiyetlerle dolu, hayatını okumuştum. Bu meşhur İngiliz maliyecisi saltanatını Fransa'da kurmuş, Hindistan Ticaret şirketinin temelini burada atmıştı. XV. Louis'nin küçüklük çağında naip kiral olan amcası Louis Philippe tarafından büyük himaye görmüş, o da bu himayenin minneti altında kalmiyarak borcunu Fransaya bir Merkez Bankası kurmakla ödemişti. Bu millî bankanın hisse senetleri adeta kapışılmıştı. Bu sebeple de bu senetlerin rayıç kıymetleri nominal değerlerinin çok üstüne çıkmıştı. Law bu senetlerden maada, ayrıca kâğıt para da çıkardı. Bu kâğıt paranın itibarî kıymetine tekabül eden altını Fransız Millî Bankası garanti ediyordu. İşte, bu kâğıt paranın çokluktan, ve Law'ın kulaklara fısıldanan türlü oyunların-

dan ürken Fransız halkı ellerindeki kâğıt paranın altına çevrilmesi için millî bankaya koşuştular. Lâkin, Law gafil avlanmıştı. Elindeki altınlar bu talepleri karşılayacak miktarda değildi. Hayati tehlikeye girmişti, kurtuluşun istikameti yabancı topraklardan geçiyordu ve nitekim öyle yapmıştı. Bir kolayını bulmuş, İtalya'ya kaçmıştı. Fransız Millî Bankası kapularını halka kapadı ve bu suretle tarihin en korkunç bir iflâs rezaleti vuku buldu! Beni korkutan da, esasen bu idi. İdare meclisi reisinin yabancı bir diyara kaçmasından korkuyordum. Sürçmeden, kırmada, okşiyarak dönen dilinin ucunda onunla dönmiyecek tertipler olamazdı. Hükûmet bu rezalete hasasiyetle el koydu. Mes'uller ve şaşırtıcı işler tahkik mevzuu oldu. Bana gelince, hiç bir ümidim yoktu ve olamazdı. Mes'uller ele geçmiş olsalar, şaşırtıcı işler aydınlansa bile elime ne geçebilecekti? Bütün servetimi ve onunla birlikte geçip gitmiş memuriyet hayatımı, hizmet karşılıklarını, hülâsa istikbal emniyetimi tamamen kaybetmiştim. Belki, İkinci Dünya savaşı içindeki simsarlık işimden kazandıklarımın bu anı ve nihâî kaybına, Tanrı adaletinin bir hissesi vardı. Lâkin, arka arkaya çıkarılmış umumî aflarla hukuk önünde temizlenmiş bir insan halini aldığım gibi, simsarlık işimi görürken iki tarafla da temasarımda daima tek yüzlü ve tek istifadeli olarak gidip gelmiş, şeref-sizlik ve yalancılığa tenezzül etmemek suretile de nefsi-me karşı aslâ küçülmemiştim. Bu sebeplerle bankada eriyen sermayemin arkasından kara kara düşünmekten de kendimi alamıyordum. Hele harp sonrası, her şeyin durulup renklerin ve davranışların ayırt edilmeye başlandığı,

tabîî hayat havasının gönülleri teshire başladığı devirin koklanışile, elimdeki parayı hiç bir kötü maksat ve teşebbüse vermeyip, en az bir kazanca rıza gösterip sabır, tevekkül ve itminânla getirip bankaya verişimi masûmiyetimin en kuvvetli bir burhanı sayıyor, bunu hatırladıkça da, kederim büsbütün artıyordu.

Bir gün bir dostum, muhterem meclisi idare reisi Salim Keskinzekâ'nın gizlendiği yeri bildiğini telefonla bana ihbar edince, çılgına döndüm. Beni bir hayli üzdükten sonra, nihayet adresini verdi. Onunla konuşacaktım. Hakikatları kendi dilinden dinlemek, onu bu halile tanımak, yüzüne daha yakından bakmak istiyordum. Şayet, insanlar karşılaşacakları kimselerin bütün iç yüzlerini daha önceden öğrenselerdi, birlikte yürüyecekleri yolun yarısını bile kuvvet ve metanetle bitirmeyi göze alabilecek mutluların adedi ne olurdu!?

Hem böyle düşünüyor, hem de yürüyordum! Kader bizi miknatisten de çok daha kuvvetle kendine çektiği zamanlarda, bir esirden de âciz ve yumuşak başlı oluruz. **Bilmem Beethoven'in 5. senfonisini hiç dinlediniz mi? Kader'in gelüp kapuyu nasıl çaldığını; neş'elerin, râşelerin, sevinçlerin, kederlerin, müjdelerin, musibetlerin, selâmet ve şeametlerin, hülâsa insan ömrünü baştan başa saran türlü inişlerin ve çıkışların kapu tokmaklarından akseden seslerine çizilmiş muhteşem tablosu olan bu senfoniye pek severim. İşte, bu seslerden en âsab bozucu ve fakat kalbi durdururcasına sürükleyicilerile ilerliyordum: DAN... DAN... DAN;... Dan... Dan... Dan;... dan... dan... dan;... d a n...., d a n...., d a n;...**

Kanlıca'da boğazın Marmara'ya akıntılarının başla-

dığı derinliğin karşısına düşen sık ağaçlı, bakımlı, koyu yeşile boyalı parmaklıklarla çevrili bir bahçenin içindeki küçük bir sarayı andıran bir yalıda oturuyordu. Dostlarından birinin eviymiş. O arkadaşı o sırada karısının göğüs ameliyatı için İngiltere'de bulunuyormuş. Zaten giderken her şeyle birlikte evini de patrona-idare meclisi reisinin banka mensupları arasındaki ismi böyle idi.- emanet edip gitmişti. Bütün bu malûmatı otuz metre kadar tutan dar bahçe yolunda patronun hiç yanından ayırmadığı hususî uşağından öğrenmiştim. Bu sadık adam, beni içeri aldıktan sonra, kendisi dışarı çıktı, bir dakika kadar kaldı ve döndü. Mütecessis bakışlarla etrafı gözetlediği, kimse tarafından takip edilmediğimize emin olduktan sonra yalaya girmişti. İsmail Zülfikar'ı ben de tanıyordum. Büyük hissedarlardandı ve yıllardan beridir de idare meclisi azası ve bir sene evveline kadar da murahhas aza idi. Bu adamın zekâ ve beden yapısı patronunkine benziyordu. Banka camiası içinde kendisini sevmiyen hemen hemen yoktu. Her kese tebessüm eder, derdini dinler, çareler bulur, devâlar araştırır; burkulmuş gönülleri yatıştırır, teskin ve teselli ederdi. Böyle olmasına rağmen, başından hiç belâ eksik olmazdı. Hemen her defasında patlak veren bir yolsuzluğa adı karışır, ya da akup giden bir zarar seline kendi servetinin çaylarından da karıştığı söylenirdi. Nezaketi, zarafeti ve hilmiyeti bu zamanlarda da elden bırakmaz, aslâ asık yüzle görünmez, sesi kalınlaşmaz, damarları şişmez, kulakları gevşemezdi. Etrafını çevreleyenler kim olursa olsun, adlarına bir beyefendi ilâveyi mutlak bir zaruret gibi görür, küçük memurlara ve müstahdemlere de (evlâdım, oğlum, çocuğum!) deye hi-

tabederdi. İşte, şimdi de karısı göğüs kanseri teşhisile kalbi yaralanmış, bütün bu sevgili ve aziz varlıkları bırakıp İngiltere'ye gitmek zorunda kalmıştı. Hakikaten, buna üzülerken yalaya girmiştim. Sabri Kınacı beni ikinci kata çıkardı. Nisbeten büyükçe ve pek ağır döşenmiş bir salona oturarak, bir kaç dakika beklememi rica etti. Patronu beklerken, gözlerim pencerelerin arasına yerleştirilmiş, kenarları cilâlı ceviz oyma rafların üzerine dizilmiş, her biri ayrı renkte billûr, kadife, kehribar ve altın sarısı altlık ve başlıklarla süslü sayısız nargileler gördüm. Oturduğum yer, o halile eski saray kahvehanelerini andırıyordu. Yerde kocaman ve üstü nadide san'at eseri oyma kapaklarla kapanmış pirinç mangallar, altlarında geniş, ortalarına doğru gittikçe ufalan daireler oyulu, kenarları tırtilili tepsiler, buhara, isfahan ve bir kaç Kayseri halısı zenginliği daha da arttırıyordu.

Salonun kapısı birden açılmış ve patron son derece neş'eli bir çehre ile içeri girmişti. Beni kucakladı. Vaktile bir hayvanat bahçesinde bir kobra yılanına günlük gıdası deye iri kafesinin içine atılan biçare bir tavşanı hatırlamıştım. Soğuk hayvan önce büyüleyici gözlerini avuna dikmiş, onu bir hayli süzdükten sonra yavaşça ona doğru kaymış, korkusundan kenara çekilen tavşanı ince uzun hafif hafif yalamağa başladı ve sonra onun bu sahte lâkin yumuşak okşayışlarına alışıp kasılmaktan vazgeçtiği bir sırada hayvancığazı bir şimşek vuruşile sarup sarmalamış, bastıra bastıra kemiklerini kırarak, yavaş yavaş yutmuştu!

— Sol gözüm seğirince daima sevinirim. Lâkin, geli-

şiniz sevincimin de hududunu taşırdı! Hoş geldiniz Tahsin Demir beyefendi!

— Hoş bulduk, Salim Keskinzekâ beyefendi! Nasılsınız?

— Tanrı, sevdiği kulları tarafından, sık sık hatırlansın ister; bunun için de türlü ezaları hayırlı karşılamak da dinî bir ibadet sayılır!

Yine kobra yılanını, onun tavşanı yalayışlarını hatırlamıştım. Dikkatli olmaya, taammüt ettiğim sözlerin hiç birini esirgememeye bir kere daha içimden ahdettim!

— Konuşmuyorsunuz, bir emirleriniz mi vardı, Tahsin beyefendi?

— Zatiâlinizle üç ay önce bir görüşmede bulunmuş ve bu görüşmede hissemın iştirasını rica etmiştim. Buna son derece üzülmüş görünerek, kaybımın büyük olacağını ve pek yakında tezyidi sermayeye gidileceğini, teraküm tavsiye etmişsiniz. Bu tavsiyenizi de evvelkiler gibi tuttum.

— Evet, aynen öyle oldu ve siz kazançlı çıktınız.

Boğazımın gizli bir el tarafından sıkıldığını hissederrek, kıravatımın düğümünü gevşettim.

Kobranın ince uzun dilile beni hafif hafif ve pek üsten yalamağa başladığını hissetmeye başlamıştım!

— Lâkin, bil'âkis her şeyimi kaybettim! deye boğuk bir ses çıkarabildim. O, bu cevabımı duymamış gibiydi:

— Tahsin beyefendi, dedi, hissedarlarımın hepsinin hem koydukları sermaye, hem de yeni taahhüt ettikleri sermaye hisseleri tahtı emniyete alınmıştır.

Sık bir fundalıkta topunu ebediyen kaybettiğini zannedip bir tümseğin dibinde rastlıyan bir çocuk kadar sevinmiştim:

— İnanmıyorum! dedim.

— Gelin benimle, öyle ise! dedi.

Yılanın artık beni bir hamlede sarıp sarmalayarak yutacağı muhakkaktı!...

Arkasından giderken sonsuzluğa gidiyormuşuz hissiyle etrafıma dikkatle bakınıyordum. Ümidin geniş ve parıldayan kanatları altına sığınmak isterken, kalblerimiz iyilik ve hasenat arzusile dolup taşar. Devrilmiş vazoları düzeltmek, eğri duran tabloları, çarpık halıları doğrultmak, surahinin yanında boş duran bardağı su ile doldurmak, esen rüzgârı odaya dolduran pencereyi kapamak, etrafta kopan gürültüleri sızdırıp geçiren aralıkları tıkmak... hülâsa bütün dünyayı düzen içine almak ve gözlerin eğri, çirkin, bayağı, renksiz, silik ne varsa hepsini hüsnün ve zarafetin, nizâm ve ahengin çerçevesi içine sokmak istiyordum...

Patron önde, ben arkada yalının yamaca bakan küçücük pencere ve pek dar kapılı, yüklük gibi ufak bir odasına girdik. Yatak, yorgan, kilim ve çarşaf konmuş gömülü derin bir rafı boşalttı. Aşağı kısımda üzeri kapaklı, büyük bir sandığa benzer bir şey meydana çıktı. Patron cebinden kocaman bir anahtar çıkardı, sandığın kilidine soktu ve paslı bir gıcırdamadan sonra tahta kapak açıldı. Gözlerime inanmadım. Sandığın dörtte üç kısmı ağzına kadar birer, beş yüzer liralık para tomarlarla doldurulmuştu. Diğer kısımda muhtelif milletlerin dövizlerine ait tomarlar duruyordu.

— Şimdi inandın mı?

Bütün nezaket ve terbiye zaruretlerini bir hamlede silkip atmış bana böyle dedi:

— Şimdi inandın, değil mi?

Fakat, birden bir şeyin farkına varmış gibi, bakışları yine sandığa döndü; bu defa gözleri yerinden fırlamış gibi büyümüştü:

— Lâkin, altınlar yok! En üstte altın torbaları vardı, o yok! Çalınmış!

Deliye dönmüştü. Odanın kapısına kadar gitti: (Sabri! Sabri!) deye emektar uşağını çağırdı. Aynı ismi bir kaç defa tekrarladı. Yine bir ses gelmedi. Döndü.

— İstersen senin paralarını şimdi vereyim, dedi.

Gözlerimle minnettar olacağımı anlattım. Süzgün ve bezgin bakışlarla beni iyice anlamak istiyormuş gibi yaklaştı, küçük ve sıcak ellerile sırtımı sıvazladıktan sonra:

— Biraz yaklaş! dedi.

Ben halâ bunun bir rüyâ olduğunu sanıyordum. Yaklaştım. Her biri biner liralardan yapılmış beş adet tomanı sandıktan çıkardı ve bana uzattı. Sonra da beşyüzer liralıktan yapılmış bir tomar daha verdi:

— Sonra, evinizde sayarsınız! Tam 550.000 liradır. Hem koyduğunuz sermayeyi, hem de arttırılmış sermayeye göre ihtiyat sermayesinden hissenize düşeni almış oldunuz.

Paraları ceplerime yerleştirdim. O da sandığı kapadı. Tekrar eski eşyaları aynı düzenle yerlerine yerleştirdi. Elini hararetle sıkarak odadan çıktım. Yalıdan bahçeye geçtiğim bir sırada arkamda iki el silâh atıldığını duydum. Merak ve şaşkınlık içinde etrafıma bakınıyordum. Bu silâhın kim tarafından ve kime atıldığını bilmiyordum. Bir an üzerimdeki bütün servetimin emniyetini hatırlıyarak hemencecik uzaklaşmak istemiştım ki, arkamdan bana doğru koşuşan bir ayak sesi duydum:

— Dur! Kaçma! Katil!

Donmuş kalmıştım! Niçin duruyordum? Neden ve kimin katili oluyordum?

Patronun emektar uşağı Sabri bir sırtlan çevikliğile üzerime atladı, başımı, göğsümü yumruklamağa başladı. Burnumu, kulaklarımı ısıyor: (**Sevgili patronumu öldürdün, paralarını çaldın! Alçak! Canavar! Seni ellerimle gebertecetim!**) deye bağıırıyordu. Dilim tutulmuştu. Kendimi ne bileklerle, ne de dilimle müdafaa edemiyor, yumrukları yedikçe yerlere yıkılıyordum.

Çok geçmemişti ki, komşular da felâketin lânetleyicilerinden kesildiler. Yumruklayan, tüküren, elbiselerimi çekip yırtan, ya da sövüp sayanları, Afrika vahşilerinin çılgınlıklarına taş çıkartacak derecede taşkınlık gösterdiler. En gayretlileri ise, semtin polis kuvvetini harekete getirdi. Karakolda yemediğim dayak, görmediğim hakaret kalmadı ve cebimdeki paralarla birlikte, güya tevhîh istikametini hangi elimin yaptığını keşif ve tatbikatla öğrenmek istiyerek cinayeti meydana getiren tabancaya bütün ellerimin parmak izleri konduruldu ve ben dünyanın en münakaşa ve tereddüdünden uzak hakikî bir katili oldum!)

Tahsin Demir başından geçenleri aşağı yukarı böylece hülâsa etmiş, o da cinayetten suçlu olarak ağır ceza mahkemesine sevk edilerek tevkif olunmuştu. Son tahkikat kararile birlikte, hem taammüden, hem de hırsızlık fiilini işlemek maksadile cinayetten idamı isteniyordu. Lâkin, iki üç celse sonra, kendisini muhakeme eden ağır ceza mahkemesinin genç müddeiumumîsinin kahramanca ve yorulmak bilmiyen savletleri ve kendisini müdafaa eden

avukatın yorulmak bilmeyen gayretleriyle, amme şahidi mevkiindeki patronun emektar ve sadık uşağı Sabri Kınacı'nın yattığı müstemilât evinin duvarına gizlice oyulmuş kasabasinda Amerikan bezinden dikilmiş üç torbadaki çil altınlar bulunmuştu! Zaman zaman maktul patronla sadık uşağı amme şahidi Sabrinin gecenin geç saatlarında mum ışığı altında yüklük odasında yatak yorgan gibi şeyleri indirip tekrar yerleştiririlerini bir kaç kerre tesadüfen görmüş olan komşu yalının behçivanının sonradan Sabri'den şüphe ederek avukata anlatması hakikati aydınlatmıştı. Bu günlerde Tahsin Demirin tahliyesi bekleniyordu.

İşte böyle, Tahsin Demir dünya yüzüne çıktıkça, uykusu da derinleşiyor, hiç uyanmak istemiyordu.

Emin Refik hikâyenin bol ışık, dolu ümit, beyaz kanatlı kuş kümeleri altında bitişini derin bir sevinçle düşürerek arkadaşının yatağına içi saadet parıltılarile dolu gözlerini çevirdi. Bütün ömünün böyle sakin, böyle dertsiz ve endişesiz geçmesini dileyerek bakışları az ötesinde yatan Âşir Kırmızı'nın üzerine kaydı.

Koğuşun en genci o idi. Ama babasının biricik oğlu imiş. Galatasaray lisesini bitirdikten sonra Güzel San'atlar Akademisi Resim şubesine devam etmişti.

Gözlerinin içindeki kızartı devamlı sıtma nöbetleri içindeymiş gibi hiç eksilmezdi. Uzun boylu, iri kemikli idi. Saçlarının kulak ardından taşıışı ve zaman zaman sağ elinin şahadet parmağıle bu saçları yine arkada toplamak için ensesine gidişi, konuştuğu insanların dikkatını hep buraya çekerdi. Uzun ve biçimli bir burnu vardı. Konuşurken Afrika büyük sahrasında ve **Timbukto** şehri insanlarında görülebilecek harika dişleri meydana çı-

kardı. Bu yakışıklı delikanlı amnezikti. Mazisini hemen hiç hatırlayamıyordu. Yahuttâ, kendini öyle gösteriyordu. Sohbetlerinin mevzuu hep yaşanılan zamana veya yaşanılacak hayata dair olabiliyordu. Mazisinden bir şey sormaya kalkışanların nedameti büyük olurdu. Bu suallere ya hiç cevap vermez, ya da: **(Ben de bilmiyorum ki!)** deye mırıldanır ve, bu tecessüsten huylanmış gibi kaşlarını çatar, gözlerini kısar ve sağ elini ensesine götürüp saçlarını düzeltirdi.

Emin Refik diğer arkadaşlardan farklı olarak, bu delikanlının amneziye müptelâ olmadığını, sadece mazisini düşünmekten korktuğunu, vaktile kendini bezdirip ezen hayatın teferruatını düşünmekten kaçındığını sezmişti. Ruhun yaşanmış hayat için hiç bir hayatiyet göstermediği, hafızanın geçmiş için meflûç ve külliyan malûl olduğu bu afet, hiç beklenmiyen anî ve ziyadesile müfekkirede sarıntı ve çöküntü yapan bir musibetin, ya da bir hüsrân ve sükûtun seline kapılmaktan ibaretti. Öyle iken Aşir Kırmızı, böyle bir sele kapılışın telâşını, ne de hafıza unutkanlığının durgunluğunu aslâ göstermemekte, sadece bu mevzua dokunmaktan korkmakta, bu örtünün ellenip çekilmesinden ürkmekte idi.

Bir gün onunla başbaşa kalmışlar, teneffüse çıkmamışlardı. Öyleden sonra da ziyaretçilerin kabulü vardı.

— Âşir bey evladım bu gün ziyaretçin gelecekmi?

— Evet, annem, babam gelecekler.

— Ziyaretçilerin hep onlarmıdır, başka yakınların yokmu?

Bu suali hiç beklemiyormuş gibi, başını kaldırdı. Gözlerinin içi ateş gibi idi.

— Hastamısınız. Âşir bey?

Yine sessizliğe gömülmüştü. Hiç bir sorunun cevabını vermiyordu. Emin Refik ziyaretçi bahsine dokunmakla, delikanlının kederini kıpırdattığına parmağını bastı.

— Senin yine çok şükür annen, baban var. Onların seni ziyaretleri dünyalara bedeldir. Benimkiler pek çok, lâkin hiç biri seninkilerin yerini tutmaz. İşle güçle alâkalı kişiler. Yürekten bağlantıları yok!

Âşir Kırmızı bu konuşmayı beğenmiş gibi, biraz daha sokulmuş, samimî olup olmadığını anlamak istiyormuş gibi, Emin Refiğin gözlerinin içine bakmıştı.

Emin Refik muhatabının yüzünde esen bu ılık havanın hemen esip uçmasını istememişti:

— Bir gün anî bir kalb durmasile öldüğümü duysalar, hepsinin ilk düşüneceği şey kaybettikleri veya tehlikeye kaydığını kasapladıkları çıkarları olacaktır. Seninkiler öylemi? Ben bütün bu kalabalık içinde kaybolmuş, yapayalnız bir insandan başka neyim?

Âşir Kırmızı kendi dertlerini bir an için unutmuş gibi, gözleri ıslanmış, titreyen elini yavaş yavaş kaldırarak Emin Refiğin omuzuna koymuştu.

O günden sonra aralarından su sızmaz oldu. Delikanlı akup giden zamanın başbaşa kalmalarına imkân veren fırsatlarını hiç kaçırmıyor, hemen yanına sokuluyor, bir kaç kelime konuşuyor, bol bol düşünüyordu.

Bir gün yüzü pek soluktu. Konuşmak istiyor, lâkin dudaklarını kıpırdatamıyordu. Emin Refik onun bu halini bakışlarından anladı. Avluda koluna girdi.

— Senin bir derdin var, söyle!

Âşir Kırmızı kolunu çok nazik bir itişle kurtardı; bir

iki adım geride kaldı. Bakışları yere dikilmiş, elleri pantolonunun ceplerinde düşünüyordu. Emin Refik yine yaklaştı ve tekrar koluna girdi:

— Derdin var senin Âşir, evladım. Bir babaya söyler gibi söyle!

**Birden kalbinden akan sıcak bir akıntının sevgiden de kuvvetli, bir şey olduğunu hissetti. Bu acıydı. Onu se-
viyor, ona acıyordu. Zavalılı iç dünyasının cehennemi için-
de yanıyordu. Geniş omuzları öne doğru eğilmiş, incelmış
boynundan çeneye yakın sarkan iri siyah bir ben, ufalmış
sararmış yüzün bütün derdini dışa vurmuş bir nişanı gibi,
göze çarpıyordu.**

— Sizden bir istirahatda bulunabilirmiyim, Refik bey?

— Hay hay, evladım!

Âşir Kırmızı ellerini yavaş yavaş uğuşturmaya başla-
dı. Bir eli ihtayarsız boynundaki bene uzandı. Koparmak
istiyormuş gibi, biraz çekti, uzattı:

— Şey, Refik bey, acaba avukatınızla bir görüşmede
bulunmam kabil midir?

— Elbette. Zaten bu gün öğleden sonra, saat 14'te ge-
lecek. Arzu ettiğiniz kadar görüşebilirsiniz.

— Güvenebilirmiyim?

— Temamile!

— Kudretine demek istemedim, sır saklama mizacına?

— Evet, her hususta tam bir güvene malik olabilir-
siniz.

Belirli saatta avukat gelmişti. Müteakip celse hak-
kındaki görüşmelerini bitirdikten sonra:

— Koğuş arkadaşlarımdan genç bir mevkuf var. Ga-

yet mahrem konuşacak sizinle. Kendisine son derece derin bir yakınlık duyuyorum.

Avukat Semih Sahir içlenmişti:

— Suçu neymiş? diye sordu.

Emin Refik, hiç inanmak istemiyormuş gibi, dudaklarını kıstı, gözleri uzaklarda meçhul bir hayâla takılmış kalmıştı.

— Söylendiğine göre, zengin bir adamı, evinde kasten yangın çıkararak, öldürmüş!

Avukat içinde kaynayan bir duygunun akıntısına kapılmıştı; kakhaha ile gülmeye başladı. Bu gülüşün sebebini bilmemekle beraber, Emin Refik serin kanlılıkla, hattâ biraz da gülümsüyerek dostunun sükûn bulması bekledi.

— Yahu, desenize ki, bütün tehlikeli canîler bir yere toplanmış!

Avukatın bu şakasına, Emin Refik önce duraladı, sonra bu şakaya sebep olan acı tesadüfün yalnız ceza infaz sisteminden doğmuş olmasına içinden esef etti.

— Cinayetten suçlu görülenlerin bir koğuşa toplanması gayet tabii olmakla beraber, ekserisinin kısmen, ya da tamamen masûm oluşları insanı biraz üzüyor!

Avukatın bu tahlil tarzından Emin Refik kuşkulandı:

— Yani benim de böyle bir kimse olduğumu mu kabul ediyorsunuz?

— Tamamen! Dört kişi içinden sizin en masûm olduğunuzu hukukî bir zaruret gibi kabul etmek istiyorum.

— Peki, dördüncüyü de biliyormusunuz?

— Evet, bağırsak tüccarı Vasfi Teksöz değilmi? Gerçe, çevirdiği fırıldakları sezip koğduğu ustabaşısının, gecenin zifiri karanlığından istifade ederek, kocaman bir bıçakla

önünü kesmesi üzerine, tabancasile onu devirip hayatını kurtarması adaletin kendi tarafında olduğuna her kesi inandırabilir. Lâkin, bu tam bir meşrû müdafaa sayılamaz! Çünkü, hasmının elinde bıçak olduğu ve aralarında tam bir husumet bulunduğu şüpheden uzak bulunsa da, adamın elindeki bıçağı öldürmek kasti cürmîsi olmadan, sadece kendince hak bildiği menfaatlarını elde etmek amacile tehdit için bulundurabileceği de mümkündür.

— Peki, bu tefriki nasıl yapabilirsiniz?

— Bıçak hiç bir suretle istimal edilememiştir. Suçlu hasmının elinde bıçak görünce, hemen tabancasını çekmiş ve beş defa üzerine boşaltmıştır.

— Ya böyle değilse, ya maktul bağırsak tüccarını öldürmek istemişse?

— Görüyorum ki, siz de kat'î bir hükümde bulunamıyorsunuz. Ulû Tanrı'nın bileceği bir iç aleminin temâşasını yapmak istiyorsunuz! Bu da insanların elinde değildir. Bize yönelecek bazı tehlikeleri olsa da, başkalarının en mukaddes varlıkları olan hayatlarını bir ânda izaleye savlet edemeyiz! Buna kolay kolay hakkınız olamaz!..

Zira: (İşlenecek günâhın büyüklüğü, kalbdeki gizli kötülük duygusu «yahud cürüm kasti» na bağlı olduğundan, hiç bir insanoğlu peşinen bunu anlayamaz; meğer ki Ulu Tanrı bunu o insanlara ilham eylemiş da! İşte bu ilhamın hangi ahvalde kalbe dolduğunu kanun göstermiştir.

— Öyle ise, bu adamın cezaî ehliyeti ne olabilir?

— Kanaatımca, verilecek cezası oldukça hafifletilecektir, lâkin cezasız kalmıyacaktır. Kanun vâzileri meşru müdafaa hakkını, insan topluluklarına kolaylıkla adam öl-

dürebilmeleri için vermiş olmayıp, başkalarına haksız bir tecavüza geçmeleri halinde, öldürülebileceklerine inanıp bu tecavuzlardan kaçınılmaları için ceza kanunlarına koymuştur!...

Çünkü: (İnsanların aslında haklı ve faziletli olmak için yer yüzüne geldiklerini, ve adaletin kendi varlıklarından da daha luzûmlu olduğunu) biliyoruz.

Emin Refik, avukatının bu son cevabını pek hakîmane buldu: yalnız bir şeyi daha öğrenmek istedi:

— Tecessüsümü mazur görün, davanın bütün bu tafsilâtını nasıl öğrendiğinizi de bilmek isterdim!

Dr. Semih Sahir iki elile kalın siyah çantasını kavradı, yüzünün ifadesi tatlılaştı:

— Bundan önceki duruşmamızdan önce, o arkadaşınızın duruşmasını dinledim. Doğrusu avukatı yaman bir hukukçu. Orta Amerika devletlerinin ceza hukukundan bilhassâ misâller, verdi. Malûm ya. Guvatamala ve Hunduras'ta elinde silâhla ilerliyen ve bir husumetin ipi tarafından çekilen her kes hasmı tarafından öldürülebilir ve bu tam bir meşrû müdafaadır.

Hattâ, müddeiumumî bu misâllere içerlemiş, yerinden fırlıyarak:

— Muhterem reis beyefendi, büyük üstat hep Orta Amerikan ceza mevzuatından bahsediyorlar. Bizim Küçük Asya'da ve biraz da Avrupa'da yaşadığımızı, arada binlerce kilometreler bulunduğunu unutuyorlar! Deyince, avukat yılmamış, son derece nazik ve hörmetkâr bir tavır takınarak:

— Ne yapalım, demişti, adalet binlerce kilometrelere kaçmışsa, biz ondan yüzçevirerek değiliz ya! Göklerin bu

en hassas kuşu hangi iklimlerin semâlarında da uça, peşini bırakmiyacağız! Müddeiumumîye teşekkür ederiz, zira bu itirazlarla ora adaletin böyle olduğunu kabul etmiş bulunuyorlar. Siz yüksek hakimlere gelince, binlerce kilometreler sizleri aslâ adaletten uzak tutmiyacaktır! Bu bir vicdan inanışı, bir içtihat işidir. Şayet ora hakimlerini beraete götüren nurlu yol, şimdi de sizlerin önünüzde uzanıyorsa, tek çaresiz bu yolda yürümektir. Çünkü, her iki ihtimal muvacehesinde, meşhur sözü hatırlamamağa imkân yok: **Bir tek masûm insanın mahkûmiyeti yerine, binlerce mücrim beraat etsin!**

Dava karara kaldı, amâ az da olsa, bağırsak tüccarı bir ceza yiyecek sanırım. Zira, bizim ceza sistemimiz daha insanîdir. Ölüm cezasını toplum hayatına tanımayan bir sistemin ceza felsefesine daha fazla eğilim gösteren ve böylece insan hayatının himâye ve muhafazası için kalb ve müfekkire birliği içinde çırpınan bu ülkede, başka türlü bir davranış büyük tehlikelere yol açar.

Aşir Kırmızı ile avukat Semih Sahir arasında geçen muhavere gizliliğini hep muhafaza etmiştir. Lâkin, bu görüşmeden sonra, delikanlı daha sokulğan, daha sıcak kanlı görünmeye başladı. Ana ve babasile görüşmelerinde bazı anlattıkları olacaktı ki, bu meyûs ihtiyarlar Emin Refik'e melûl melûl bakıyorlar, içlerini sıcak bir havanın sardığını ve bunu kendisine borçlu olduklarını ifade etmek istiyorlardı. İhtiyar kadının özene bezene yaptığı peynirli böreklerden bir paketi kendisine vermesi için oğluna yal-

varırken, gözlerindeki yaşları da bir elile siliyordu.

Bir akşam üstü, yemekten sonra buluştular. Emin Refik delikanlıyı kararlı buldu. Bir teklifi olacaktı. Zaman zaman başını kaldırıyor, söyleyeceği sözlerin tesirini biraz daha düşünmenin zarureti hissediyormuş gibi, susuyordu.

— Söyle Aşir bey evladım, bir isteğiniz mi var?

— Evet efendim.

— Söyleyin!

— Annem babam... Avukatınızın... beni de... savunmasını.. istiyorlar...

— Hay hay, evladım, niçin olmasın.

— Teşekkür ederim... Lâkin.. şey.. efendim... belki kabul etmiyeceklerdir?

— Ben aksini düşünüyorum. Hemen kabul edeceklerdir, sanıyorum.

— Çünkü, efendim... Çünkü...

Bir türlü sebebini söyleyemiyordu. Emin Refik sezmişti.

— Ben tavassut ederim, İmkânlarınız olduğu zaman ücretini ödersiniz.

Âşir Kırmızı, bir baba kadar yakın bulunduğu bu adamın seziş kuvveti karşısında hayretini gizliyemedi. Amâ, âciz bir insan halinde de görünmek istemiyordu:

— Büsbütün değil. Kendisi büyük bir hukukçu. Ücreti de ona göre olur, tabî. Biz şimdilik kendilerine verebileceğimiz bir miktarı takdim ederiz.

— Bu işi bana bırakın. Şimdilik bir ödemede bulunmazsınız. Sonra hepsini ödersiniz.

— Peki, efendim nasıl tensip ederseniz.

— Tamam.

VIII

Avukat Semih Sahir nihayet profesör Erhardt Rew-
necke ile karşı karşıya oturup görüşmenin imkânını
buldu. Bu da ancak, Emin Refik'in inadından vazgeçip,
elindeki yazı tomarını avukatına teslim etmesile mümkün
olmuştu. Müdafî avukat büyük bir ümitsizlik içinde:
**(Ne yaptım, bu adamı yola getiremedim! Konuşmaktan
hep kaçınıyor!)** demesi üzerine, bir şimşek ışığı halinde
Mina'nın kendisine bıraktığı zarfı hatırlamıştı. Önce ken-
disi okuyacaktı. Şayet, bu yazılarda bahsettiği ilâhî duy-
gular, ruh ve beden arasındaki münasebet ve atacağı adı-
mın istikamet ve sür'atı hakkında belirtiler açıklanıyorsa,
sevdiği adam bu cazibeye öyle kolay kolay kayıtsız kala-
miyacak, avukatının istediği yardımları esirgeyemeyecekti.
Bu düşüncesini hiç belli etmeden görüşmeye son verdi;
neş'eli ayrıldılar.

Emin Refik koğuşundaki köşesine çekildi. Başını elle-
ri arasında almış, düşünmeye dalmıştı. Mina'nın şartları

yerine gelmişti. O, ceset olmaktan kurtulduğu, ve Tanrı ile tekrar münasebete geçtiği zaman, zarfın açılıp içindeki yazıların okunmasını şart koşmuştu. Günâh işliyerek ruhunu öldürmüş bir kimsenin Tanrı ile bütün münasebetlerinin kesildiğini; yürüyen, kıvıldanan şeyin sadece bir cesetten başka bir şey olmiyan bedeni olduğunu izah etmiş, böyle yaşamak, böyle sürünmek istemediğini, Allâh'la tekrar barışmak iştîyâkile yandığını, bu muradına erdiği anda, emanet ettiği zarfın açılmasını vasiyet etmişti.

İşte şimdi dediği olmuştu. Ve bu zarfı açmak ve okumak hakkına malikti. Yavaşça yerinden kalkmış, yatağına yaklaşmış, döşeginin ucunu hafifçe kaldırarak bir küçük havluya sardığı zarfı çıkarmıştı.

Şayet, gözlerin bir bakışta görebildiği şeylerin neler olduklarını hafıza unutmamış olsa, insan ömrü içinde bu imtiyaza mazhar olmuş eşyanın adedi, bizleri hayretlere düşürecek kadar az olurdu.

İşte, bu zarf da öyle olmuş, Emin Refik belki yarım saat, belki de daha fazla bütün cihanı unutarak, kaybederek, mukevvenat gözlerinde silinmiş bir halde, sadece bu zarfı temâşa etmişti. Canlı ve sevgili bir varlıkmiş gibi onu uzun uzun okşamış, koklamış, yanaklarına sürmüştü.

Derin bir keder ve kalbini dolduran bir saygı ile zarfı büyük bir dikkatle açtı. İçinden açık mavi parşimen bir kâğıda itina ile sarılmış, daha açık mavi renkli, muntazam kesilmiş kâğıtlar çıktı. Üzerlerinde pek iyi tanıdığı Mina'nın el yazıları vardı. Daha ince karakterlerle yazılmış kâğıtlar kronolojik bir sıra takip ediyordu. Adetleri fazla değildi. Büyük bir ibadete başlayacakmış gibi, kâğıtları

tekrar zarfa yerleştirdi, cebine koydu ve sonra tuvalete gidip yüzünü yıkadı ve döndü.

Koğuş arkadaşları Emin Refik'i yatağına uzanmış, elleri ensesi arkasında kenetli, derin düşünceler içinde görmeye pek alışıklıydılar. Amâ, bu defa sol eli aynı yerde, sağ elile tuttuğu kâğıtları derin bir dalgınlık içinde okurken görünce, biraz meraka düşmüşlerdi. Amâ, o etrafında olup bitenlere hiç ehemmiyet vermeden bütün yazıları okumuş, bitirince de hızla kalkıp inen göğsünün içindeki büyük kıyameti kimseye hissettirmemek azmîle hemen dışarı çıkmıştı.

Avukat Semih Sahir, müvekkilinin büyük bir sessizlik içinde kendisine emanet ettiği bu zarfı dosyasına yerleştirirken, müdafaasına çok kuvvetli bir yardımcı ele geçirdiğini hissetmiş, hiç bir şey sormadan, dosyasını çantasına koymuş. bürosunun yolunu tutmuştu.

Profesör Erhardt Rewnecke avukat Semih Sahir'in telefonla:

— Bu hatırlar türkçe yazılmıştır. Size bizzat ben okuyup tercime edeceğim, demesine karşı:

— Oh! Lutfedersiniz! Hemen buluşalım: cevabını vermişti.

İşte şimdi, Bebek'te küçük bir sahil gazinosunda karışıklı oturmuşlardı.

Erhardt pek sabırsız görünüyordu.

— Bu haftanın sonunda İsviçre'ye dönüyorum!

— Dönemezsiniz!

— ! ?

— Müdafaa şahidimizsiniz, duruşmada dinleneceksiniz!

— Ayın yirmi sekizinde, saat 14. de.

— Çok gecikeceğim. Angajmanım var.

— En büyük angajmanınız hakikattir! Önce ona yardım edeceksiniz. Bu hizmetiniz sadece hakikata da değil, büyük aşkınıza vefa ve ona liyakatınızın da bir delilini teşkil edecek!

Erhardt bu son sözler üzerine durakladı. Gözleri doldu, biraz titreyen bir sesle:

— Eğer böyle ise, daha da bekliyebilirim! diye cevap verdi.

Garsonların yanlarından uzaklaşmasını fırsat bildiler:

— Muhterem profesör, şimdi Mina tarafından yazılmış olup, kocasına bazı şartlarla emanet edilen zarfı açıp okuyabiliriz.

Erhardt cevap verebilecek mecali kendinde bulamadı. Sadece dudaklarında görünür bir titreyiş oldu. Alt dudaklarını ısırды. Caketinin sağ yakasını iki parmağıle yukarıdan başlıyarak eteğine kadar sıvazladı.

Dr. Semih Sahir çantasından zarfı çıkardı. Erhardt'a uzattı. Erhardt korkak bakışlarını zarftan ayırarak elile iter gibi bir hareket yaptı; bununla (**Siz okuyun!**) demek istediği anlaşılıyordu.

Avukat Semih Sahir'in daha evvel bu yazıları okuduğu belli oluyordu. Çünkü, istediği parçanın kronolojik sırasına bakmadan aradan çekiyor, okuyordu. Cümleleri önce türkçe telâffuz ediyor, arkasından almancasını anlatıyordu:

(Ey Ulu Tanrım! Af ve mağfiretinin en yücesini, en makbulunu bulmak için gönlümü sana çevirdim. Bedeni-

min bütün sikletini şu yer yüzünde bırakarak, ruhum sana müştak koşuyor, Rabbim! Böylece, kaderimin ve ebedî ümit ve tesellimin vadisine giriyorum!... Öyle bir vadi ki, her tarafı üzerleri mavi ışıkların titreştiği billür şebnemlerle dopdolu çimenlerin tam ortasındayım. Şu anda kalbimin bütün köşelerini adım adım geziyorum. Gözlerim vicdanımın ışığı altında en ince noktaları araştırıyor. En güz yeşilliklerin meyillerinde ayağımın kaydığı anlar oluyor da heyecan içinde alnımda ter daneleri birikiyor. Sebat, vefa, kuvvet ve metanetten mahrum bir kimseymişim gibi şuraya, buraya sığınmak istiyorum! Halbuki, bedenimle tam bir tezat içindeyim. Çünkü, bir cesetten farksız hale gelmiş bedenim, ebedî azabın korkunç endişesi içinde dünyevî mücazatların şiddetini hissetmiyor bile!...)

Avukat Semih Sahir bu kısmın son sözlerini almancaya çevirirken biraz müşkilât çekti. Bu, kelimelerin karşılıklarını bulmanın zorluğundan değildi, biçare Mina'nın o anda çektiği elemnin büyüklüğünün kendi iç dünyasında belirmesinde, kalbine aynı ateşten bir kaç parçanın düşmesinden ileri geliyordu. Bakışlarını genç adama kaldırdığı zaman, onu adeta dünya yüzünden silinip gitmiş olduğunu gördü!. O derece bitik, o kadar ürkek ve sararmıştı!. Devam etti. Bu daha uzun bir yazı idi:

(Rabbim! Bütün kalbimi açarak konuşuyorum! Bütün günâhlarımla seninim. Ruhum bedenimi ne derece terk edip sana kavuşmuş olsa da, yine de yaşadığımı ve seni idrâk ettiğimi hissediyorum! Öyle ise, felâketlerin çamurlarına ve şeametlerin yangınlarına basarak günâha daha fazla yürümeme müsaade etme ki, kargaşalıkların kurbanı,

sarsılıp çöken vicdan yükümün altında ezilmiş olmiyayım! Amâ böyle olmaz da, bir kerre tökezlenir düşecek olursam, artık teskin ve tesellinin kaynağına dudaklarımı uzatmam! Beni yıkayıp temizleyecek suyu içemem! Artık gözlerimde rahim ve şefkatin, hilmiyet ve ulviyetin ışıkları parıldayamiyacaktır! Bu ölümden de beter olacaktır, Rab-bim! Çünkü, artık korku ve endişelerimin, bütün emniyet ve tesellilerin fışkırdığı rahmanî sükûn ve sükûnun kudretini aslâ hissedemem! Öyle ise, Tanrım, eğer öyle ise, vicdan sellerim mihrabına yaklaşım onu saramiyacak, sana giden bütün yolların önünde anîden çöküp tıklandığını görüp çıldıracağım! Seni bulamaz, seni duyamaz, seni anliyamazsam, oh!... O zaman kalbim sadece ihtiraslarının kapusunu çalacak, ve bu cihanda kendime saadetin biricik beşiği yaptığım göklerin sonsuzluğunu gözlerim ebediyen kapatacağıdır!...)

Erhardt, birden iskemlesinden doğruldu. Gazinonun denize bakan tarafına doğru sür'atle bir kaç adım attı. Yanaklarını avuçlarının içine almıştı. Gözlerinin içi kıpkırmızı idi. Denize daldı. Kendini unutmuştu. Uzaklardan bembeyaz bir vapur geçiyordu. Boğazın yeşile kaçan mevi sularının kıpırdanışları arasından süzülüp geçerken, karşı sahillerin görünüşünü değiştiriyor, daraltıp genişletiyordu. Mina'nın sözlerini dinlerken de iç dünyası tıpkı öyle oluyor, aynı değişiklikleri gösteriyordu.

Döndü, küçük ve yavaş adımlarla oturduğu yere yaklaştı, oturmadı.

— Devam edecekmiyiz?

Avukatın bu sorusunu anliyamamış gibi, ona dikkatle baktı.

— Daha bitmedi, okumaya devam edeyim mi?

— Evet, rica ederim.

Dr. Semih Sahir başka bir kâğıdı çekti:

(Eğer aşk, iki insanın yan yana gidişi, kalb kalbe bakışı, başların göklere birlikte kalkışı, Tanrı'nın beraberce temâşası ise, işte, biz de öyleyiz. Sevişiyoruz. Bazan önünde, bazan arkasında yürüyerek, sendelediği zaman koşup kucaklıyarak, dudaklarımla, kollarımla, gözlerimle, vicdanımla ona dayanak oluyorum. Düşmesi şöyle dursun, eğilmesine bile tahammül edemiyorum, Rabbim!)

Avukat yazıları biten kâğıdı diğerlerinin arasına sokuştururken, yan gözle de profesörü süzülüyordu. Bu derece hassas bir kadın tarafından bu derinlikteki iştiyakla sevilmiş bu insana gıpta ile bakıyordu.

— Diğer yazıları da lütfen okuyun!

(Sevdiğim erkeğin daha fazla iltirap çekmesine gücüm yetmeyecek! Gücümün yettiklerini de ondan esirgemeyeceğim! Şayet, dünya nimetlerinden damla damla toplanmış hayat usaresini yudum yudum içip Tanrı'ya gitmenin yolu tek çare ise, bahtımın kara bulutlarını ellerimle dağıtacağım. Öyle bir kuvvet ve azimle dağıtacağım ki, mavi gök yüzünün sonsuzluğunda ruhumun hürriyetini elde edeceğim!

Dün geceyi, Tanrı'nın biz kullarına uzattığı sabır ve teselli zeytin dalının serinliğini bağrıma basa basa geçirdim. Erhardt zaman zaman hiç bir şeyden habersiz uyuyordu. Müfekkiremizi aydınlatıp, kalblerimizi yumuşatan ebediyete kavuşmuş ümidi kollarımda kanat çırpın bir güver-

cin gibiydi; onu aslâ uçurmak, elimden kaçırmak istemiyordum! Acaba, uykunun derinliklerinde hayatın yorgunluklarını atmak isteyen bu sevgili insan, kendi mutluluğularını bırakmak isteyen bu sevgili insan, kendi mutluluğu için hayatını, verebileceği şeylerin en değerlisi gören kadını, bütün ömrünce takdis edecekmi?)

— Lütfen biraz durun! Mina'nın bu hâtırasının üzerindeki tarihi görmek istiyorum!

Avukat kâğıdı uzattı. Erhardt yazının baş tarafındaki tarihi okudu: 12/Temmuz... saat: 2.35.

Erhardt hemen Mina ile geçirdikleri son geceyi hatırladı. Bütün ömürlerinin en mes'ut gecesini geçirmişlerdi. Hattâ, bu iki öfkesiz, garazsız, beşer nev'ini cinayetlere sürükliyen menfaatlara sırtlarını tamamen çevirmiş, ruhlarıyla yaşamak isteyen insan için müellifleri (Şayet, son gecenin uysallık, sükûn, kanaatkârlık, tevekkül ve soğuk kanlılığı ile örülü örtünün altında Mina, sessiz sedasız, başını sevgilisinin sağ boyun boşluğuna bırakıp «konuşma! Kımıldanma! Nefesini yavaş al! Beni sev! Beni dinle!» deye sabahlara kadar canlı, sevdalı saatlar geçirmeseydi, Erhardt imkânı yok, ertesi günü onu kendi havasına, kendi istikametine yalnız bırakmazdı!) deye yazabilecekti...

Son gecenin bütün beyaz bulutları Erhardt'ın göklerini kaplamıştı. Mina hem beşerî, hem de rabbanî saadetini istiyordu. Böyle demişti. Bunlardan birini kaybetmenin dehşeti içinde titremişti. İşte, o gecenin sabahı itinâ ile giyinerek kocasına gitmişti. Artık o gecenin kâbusunu yaşayamayacağını açıkça söylemişti. Kocasının bu büyük aşkının devamına, ve hattâ edebiyen beraber olmalarına

razı olduğunu, lâkin boşanmalarına aslâ rıza göstermeyeceğini açıklamıştı.

Mina'nın bu açıklaması kendisini şaşırtmış, korkutmuştu. Aşkları, hele ruhları ne olacaktı! Kurtuluşlarının kapısını ardına kadar açmaları şarttı. Başka türlü bir sadet onlar için mümkün olamazdı. Onun için, ne yapup yapmalı, icabında intihar edeceğini ileri sürüp rızasını istihsal etmeliydi! Bu zarureti açıkça söylemişti. Hayatlarını Ulû Tanrı'nın huzurunda birleştirerek ve ömürlerinin bitişine kadar, sadece Tanrı aşkını tanıyarak, bu uğurda hâyır ve hasenât işliyerek kefaretlerini ödeyebileceklerini; bir kerre kapıldıkları beşerî aşkın akıntısında boğulmadan, hemcinslerinin acılarına katılır ve onların yüklerinin bir kısmını sırtlarına yüklenip, her biri diğerinin mukavemetini kollayarak, birinin çökeceğini hissedince yardımına hemen koşup onun ayakta kalmasına ve kefaretinin tamamını çekmesine yardım edebilirse, ancak o zaman halâs olabileceklerini, yoksa günâha devamla kurtuluşun yolu bulunamayacağını kat'iyetle söylemişti!..

Mina, bir aralık yanlış görüşlerin ve günahkâr düşüncülerin tazyığı altında, bir sözünden kocasını öldürebileceğini sanmış, ve telâşlanarak, buna aslâ razı olmadığını söylemişti. Böyle bir ihtimale yer verebildiği için, ziyadesiyle meyûs olmuş, esef ederek, kendisinin bir yılanı bile öldürmeye gücü ve kalb kuvveti olmadığını söylemişti. O yılanın kendisini sokmak istemesi halinde, nasıl hareket edeceğini sorduğu zaman ise, bu savlete hiç mukavemet etmeyeceğini, yılanın yılanlığını, er geç yapabileceğini kederli bir sesle söylemiş, Mina bu cevaba pek üzülen bütünü aşkı, bütünü şefkatı ayaklanmış; onu hararetle ku-

çaklıyarak uzun uzun koklamış, öpmüş, kalbinin tâ üstüne bastırmıştı. Yüce duygularını hararetle sözlerle de açıklamıştı. Ona, gökte Tanrı varsa, yer yüzünde de Ulû olarak onu tanıdığını, ona, onun duygularına, iyilik dolu kalbine, nur dolu gözlerine taptığını, onu şiddetle sevdiğini, kocasını mutlaka iknaa çalışacağını, kabul etmesi için her şeyi yapacağını, ve hattâ bu uğurda ölümü bile göze alacağını söylemişti.

Avukat Semih Sahir, Erhardt'ın daldığı alemin ikliminde yaşamak istiyordu. Lâkin, hislerine derin saygı gösteriyor, kımıldanmadan bekliyordu.

— Sizden bir şey soracağım doktor!

— Buyurun.

— Kocasının onu öldürdüğüne bir türlü inanamıyorum. Hele bir çocuğun bir kedi yavrusunu tutupta asar gibi karısını asmaşı, aklımın alamadığı bir şey. Böyle düşünmemin makul sebepleri de var. Lâkin, siz daha evvel bana söylemişsiniz, Emin Refik hakikaten bunu samimiyetle itiraf etmişmidir?

— İtiraf ettiği ve hiç bir tazyik altında olmadan konuştuğu doğrudur. Fakat, itiraf ettiği şey, inandığı gibi, kanunun cinayetle vasflandırdığı bir fiil değildir.

— Beni mazur görün, hiç bir şey anliyamıyorum.

— Sonra anliyacaksınız. Her kes de sonra anliyacak!

Avukat kâğıtları düzenleyip zarfa yerleştirirken hafifçe gülümsüyerek:

— Bir yazı daha var ki, onu şimdilik okumak doğru olmaz. Yalnız şu kadarını ilâve edeyim ki, bu yazı temin belirttiğiniz kanaatınızı büsbütün kuvvetlendiriyor.

Aralarında uzun bir sükût oldu. Avukat saatına baktı. İçinden Erhardt'tan bütün umduklarını elde ettiğini ve müdafaasına çok yardımcı olacağını iyice sezmişti. Bu duyusunu sağlamlaştırmak istedi:

— Ben de şimdilik sizden bir tek sual sorabilirmiyim?

— Evet, üstat.

— 12/Temmuz gecesinin sabahı Mina ile vedalaştınız mi?

— Biraz daha açıklarmısınız?

— Yani, o sabah Mina kocasına gideceğini söyleyerek, sizden uzun bir ayrılık içinmiş gibi mi veda etti.

— Evet, öyle oldu.

— Teşekkür ederim.

IX

Bütün ömürleri boyunca hayır ve hasenat işliyerek, yüzlerini Tanrı'ya çevirmiş ne çok bahtiyar insanoğlu vardır ki, arkalarında acı göz yaşları akıtıp küskün ve asık yüzler bırakıp, şu rüyâ aleminden göçüp giderlerken, onlara derin hayranlık duymuşuzdur. Bunların sürdükleri ömür tıpkı Azizlerinkine benzer. Aslâ yaptıkları iyi liklerin bilânçolarını tanzim etmemişlerdir! gördükleri zulmûn kefarecini ödetmek iştiyâkı içinde zinhar kavrulmamışlardır! Aslâ, sevinçlerin heyecanını ve murada ermenin hazzını yâd etmemişlerdir! Aslâ, görmediklerinin eşkâlini ve gördüklerinin güzelliklerini tarife girişmemişlerdir! Onlar, sadece gölgede kalmanın, serin sularla dudaklarını ıslatmanın, dişi sözlerle sohbette bulunmanın, erken uyu-yup erken uyanmadaki hafiflik ve cevvaliyetin, muhtarip ve meyûs olanların yakınlarında yürüyerek onlara kuvvet, ümit ve metanet vermenin sırlarını gözlerini kapayınca kadar muhafaza edebilmişlerdir!

Ressam Aşir Kırmızı kendine müdafî seçtiği Dr. Se-

mih Sahir'in isteğine uyrak, görülmekte olan davasına ait dosyasına konmak üzere başından geçenleri yazmadan önce, koğuş arkadaşı Emin Refik hakkında böyle düşünüyordu.

Gayet açık yürekle kulağına eğilmiş:

— Hafızanızın sahibi olduğunuzu çok iyi biliyorum, demişti. Başınızdan geçen şeyleri düşünmeniz, ya da başkalarına anlatmanız sizi ziyadesile yormaktadır. Bu azaptan kurtulmanın tek çaresi de her şeyi unutmuş görünmek, sükûtun kalın tüllerine sarılıp her kesin gözünden kaybolmak istiyorsunuz, bu çok iyi biliyorum!

Emin Refik'in bu teşhisi tamamen doğru idi ve susmak, ya da inkâr etmekle, artık karanlığından bezdiği yolun çamur dolu çukurlarından birine düşmek mukadder olacaktı.

— Kadere boyun eğiyorum. Hepimiz de öyle yapıyoruz!

— Hayır, kaderin yolunu değiştirmek istiyorsunuz! Madem ki, ona inanıyorsunuz, onun yoluna tabi olmalısınız!

— Şimdi her şey avukatın elinde.

— Ona bütün tafsilâtı vermelisiniz! Madem ki, konuşmak sizi yoruyor, yazın!

— Peki.

Aşir Kırmızı'nın asıl anlayamadığı şey bu kadar mâkul, bu derece cevval ve uyanık bir insanın aynı koğuşa sürüklenmesi idi. Bir evliyâ kadar iyi olan Emin Refik, nasıl olmuştu da karısını kendi elile asmıştı!

Bir akşam dertleşmişlerdi. Kafasını yoran şeyleri açıp çözmek istedise de, Emin Refik fırsat vermedi. Lâkin, delikanlının ruhunu örselemek de istememişti:

— Biz insanlar pek biçareyiz, evladım! Dünyaya göz yaşlarla geliriz, yılanlar ve akrepler içinde yaşarız! Derin initilerle can veririz! Bize yaşama gücü, didinme kuvveti veren sadece «ümit»tir!. Göklerin bu sevgili kuşu tepemizin üzerinde uçmasa, bizi yerimizden kımıldatabilecek hiç bir kuvvet olamaz! Hayatın bütün kederlerini hafifletip yumuşatan ve ölümün bütün dehşetinden kalbimize teskin ve teselli devası süren, işte hep bu ümittir.

Bu izahın nereye varacağını düşünürken de:

— Öyle ise, demişti, kalbimizi ümidin savletine daima açık tutmalıyız. Bu sevgili kuş, bütün hızile oraya düşebilmeli ve bir kerre oraya düşünce de, çıkmak istese bile, havalanması ancak kanatlanması ile mümkün olabileceğinden, ondan ayrı düşmenin iştîyâkı müfekkiremizi aslâ yakamıyacaktır-!

Biraz sustuktan sonra:

— Tıpkı «aşk» gibi, deye ilâve etmişti. En güzel ve en muhteşem ümit, aşktır. Bu dünyalar güzeli kuşu bir kerre kalbimize çekmenin yolunu bulabiliyormuyuz, o zaman hiç bir endişemiz olamaz!

— Peki ümit ve aşk birbirine zıt şeyler değildir? Zira, ümit göklerin sevgili kuşu iken, aşk insan oğlunun yerde sürünen bir zaafından başka nedir?

— Evet, haklısınız, ümit bizi içinde yaşadığımız hayatın bütün acılarından halâs etmeye çabalarken, etrafımızı dolduran hemcinslerimiz ise, bize sadece endişe ve iztirap kaynağı oluyor. Lâkin, benim aşk dediğim, bu çeşit bir kaynaktan kaynamaz.

Bu sözlerden sonra, hafızasındaki hatıra selleri büyük bir dağın yamaçlarına çarpmış gibi, durakladı; gözlerini

maviliklere kaldırarak derin derin düşündü, sonra:

— Bu fikirler benim değildir, dedi, aziz bir ölüye aittir. Bunları ondan dinlemiştim. Sağlığında bu sözlerinin hakikî manasını iyice kavriyamamıştım. Amâ, şimdi öyle değilim, bunlara inanıyorum.

— Karınız mıydı?

Emin Refik birden yerinden sıçramıştı. Sanki o halim, o mütevazi, o sessiz ve mazlûm insan birden silinmiş; mütehakim, gaddar, kibirli, azametli ve mütecaviz bir adam peyda olmuştu.

— Karım! Evet! Bir daha bahsini etmeyin!

Uzun bir sessizlikten sonra, kabalığına peşiman olmuş gibi, yüzünün haşinliği yavaş yavaş yumuşamış, gözlerindeki kızgınlık gitmiş, dudaklarını tatlı bir gülümseyiş kaplamıştı.

— Görüyorsunuz ya, demişti, biz insanlar ne kadar da zayıf mahlûklarız! Şu taş ve toprak yığınlarının üstünde, şu diken ve çalılar arasında hep kızmak, hep ağlamak, hep inlemek, ve hep... evet hep intikam almak, hesaplamak, saklamak, kaçmak, yalvarmak; yalanlara sapmak, aldatmak... oh!... Hep alçalmak, küçülmek için yaşıyoruz!...

— Karınızı astığınızı söylüyorlar!

Yüzü yine değişmişti. Hırçınlaşmıştı:

— Siz o zengin adamı yaktınız mı?

— Evet!..

— Yakarak siz mi öldürdünüz?

— Yaktım ve öldürdüm!

Emin Refik, ihtiyarsız iki elile boğazını tuttu. Bir dal-dan kopmuş iri bir yemişin başına düşmesini önlemek is-

tiyormuş gibi, iki adım geri çekildi ve başını yukarı kaldırdı.

— Karınızı seviyormiydiniz?

— Evet.

— Demin izah ettiğiniz aşka benzeyen bir sevgimiydi bu?

— Hayır!

— Amâ, bu tahlili ondan duymuş olduğunuzu söyletiniz!

— Evet, lâkin bu aşkı onlar kendi aralarında birbirileri için duyuyorlardı.

— Kimler?

— O ve sevdiği adam!

— Öyle ise, ne karınız, ne de sevdiği adam bu işi yapamazdı.

— Hangi işi?

— Şu asılmayı.

Emin Refik, delikanlının açıkça kendisini itham ettiğini hissederek iliklerine kadar dondu. Çenesini kaşımağa başladı. Gözleri dumanlanmıştı.

— Karımı benim asıp asmadığımı adalet söyleyecek!

— Ben söylemedim ki-!

— Ben de siz söylediniz demedim, kanun söyleyecek dedim; delikanlı her zamanki saygıyı göstermekle beraber, kalbimdeki sıcaklık, yumuşaklık ve yakınlığın azaldığını hisseder gibi oldu!...

X

Âşir Kırmızı öyle kolay kolay fikir ve kanaat değışti-
renlerden değildi. Bir kerre ana köprüleri kalbinde
kurulmuş bir nehrin, şu veya bu vadiden inip karışan bula-
nık sularla pislenemeyeceğine, ortasından geçtiğı münbit ve
mahsuldar ovanın bütün cazibesini veren böyle mübarek
bir ırmağın dibine ne kadar çamur toplanıp birikse de,
asıl derinliğı dolduran feyezân ve yağmur sularının, bol-
luk ve bereketin, neş'e ve şetaretin kaynağı olmakta de-
vam edeceğine iman eden insanlardandı...

İşte, bu sebeple de Emin Refik'in hayatına inmiş bir
çamur deryası bulunsa da, suların karışıp bulandığına
pek de inanmıyordu. Ergeç bu çamurlar daha derinlere
inerek yavaş yavaş eriyip dağılacaklar, temiz suların faz-
lalığı ile yıkanıp temizleneceklerdi.

Hattâ, göklerden alıp indirdiğı Emin Refik'in kefa-
retini çekip ödeyeceğı cürmünün ortaya çıkışı, Âşir Kı-
rmızı için yeni bir teselli ve ümit kaynağı olmuş: **(Adam**

sende, suç işlemiyen kim var!) dedirtecek kadar filezoflaştırmıştı: (İnsanız, bir an mağlup olup maviliklerden kayup düşünüyörüz, işte!...)

Bu tevekkül içinde avukat Semih Sahir'in istediği hatırasını yazmağa koyuldu : (Akademinin resim şubesi talebeleri içinde benim kadar heveslisi hemen hemen yoktu. Hocalarımız da bunu biliyorlar, bu hevesimin resim sanatında büyük bir şöhret olmamın başlıca âmillerinden biri olduğunu söylüyorlardı. Zaman mefhumunu unutacak kadar çalışmağa koyduğum vakitler, içinde gözümüzü açtığımız tabiatın bütün güzelliklerini kalbime sindiriyordum. Gözüme çirkin hiç bir şey çarpmiyordu. Renkleri, ışıkları, cazibe ve saflıkları duyulup çizilebilmek şartile her şey güzel, her şey tabiata yakışan mehabetteydi. Bir gün kırdı renk kompozisyonunun esrarını çözmekle uğraşırken, elinde kırık bir su testisi ile küçücük bir kız çocuğuna rastladım. Gözlerinden hep yaş akıyordu. Biçare yavrunun elinden tuttum. Kendisini bir kayanın üzerine oturttum. Alnından dökülen saçları da göz yaşları ile ıslanmıştı. Bir taraftan derdini soruyor, diğer taraftan kızcığazın ne harika renklerle bezenmiş olduğunu büyük hayretler içinde seyrediyordum. Sanki, bütün ömrümde ilk defa bir insan görüyordum. Üstündeki lime lime entarinin bile baş döndürücü bir renk ahengi içinde dokunduğunu görüyordum. Birden uzun kirpiklerine dizilmiş, gök maviliğinden renk çalmış titreşen şebnem daneleri gözlerime ilişti. Bu harika billür damlalarından bir kısmının göz uçlarından burun deliklerine doğru ve etli burun kanatlarını saracak şekilde çevrelediklerini gördüm. Sedefli izlerin kenarları tozlardan kirlenmişti. Hayâl alemlerinin

perilerinden biri gibi karşında canlı duran bu küçüğü (ağlıyan gözler) deye bir tabloya sığdırmak hevesine düşmüştüm. Zazalı yavrucağın kimsesi yokmuş. Zengin bir adamın evinde beslemelik yapıyormuş. Evde bol su olduğu halde, zenginin şımarık çocukları eziyet olsun deye onu bu kadar uzaklara yollayıp su getirtirlermiş. Küçük karnında büzülmüş mideciğini bile istediği kadar dolduramazmış. Amâ, ne yapsınmış, gideceği, sığınacağı hiç kimsesi yokmuş, şu koskoca dünyada! Birden kararımı verdim ve küçüğü yanına alıp evime getirdim. Annem babam biçareyi hemen bağrılarına bastılar. O artık evimizin nadide bir çiçeği idi. Her sabah hepimiz onu seviyor, okşuyor, kokliyorduk. Kendisi de dünyanın en bahtiyar bir kızı olmuştu. Bizleri ver yüzünün koruyucu meleklerimişiz gibi, seviyordu. Gerilmiş kuvvetli ve renkli kanatlarımızın altında mutluluğunu kaybetmenin ürkekliği içinde yaşıyordu. Önce, ilk bulduğum kıyafetile iki portresini yaptım. Lâkin, ilk karşılaştığımız anın hüznünü gözlerine doldurmanın imkânını bulamadım. Ağlamayı da tamamen unutmuş gibiydi. Annem bunun çaresini buldu, ona soğan doğrattı ve sevgili billûr danelerini uzun ve kıvrıkcık kirpiklere dizdi. Evimizi ziyaret eden arkadaşlarım bu portrelerin benim tarafından yapıldığına inanmadılar. Sonra, «Billûr» onlara tanıınca, hayret içinde kaldılar. Annem kıza Billûr ismini yakıştırmıştı. Asıl ismi «Cemile» idi.

Aradan sekiz sene geçmişti. Ben akademiye bitirmiş, ayrıca Paris Güzel San'atlar Akademisi resim bölümünde zamanım büyük fırçalarımı kullanan üstatlardan da feyiz almıştım. Bundan iki sene önce, yurda dönüşümde kalbim büyük ateşler içinde yanıyordu. Bu yangınlardan içimdeki

san'at potası, içine konacak her şeyi eritecek kadar, ısınmıştı. Yine bütün dünya benim için Billûr'dan ibaret kaldı. Şimdi o gelişmiş, on sekiz yaşında harika bir genç kız olmuştu. Annem evliliğinin hülyâ aleminde yaşattığı genç kızını Billûr'la hakikat yapmış, onu bütün cazibelerle donatmıştı. Benim yokluğumda mektebe vermişti; ve şimdi Harbiye'deki Fransız kız lisesinin birinci sınıfına devam ediyordu. Fransızca'yı mükemmel konuşuyor, biraz da İngilizce biliyordu. Mahcup, terbiyeli, mütevazî, san'ata deli gibi meftûndü. Ben bu tarihte otuz dört yaşında vardım. Genç sayılacak bir yaşta olmama rağmen, fazla duygulu, çok içli, endişeli, küçüklüğümden beri san'at aşkile yanıp tutuştuğum için, kalbim nahif ve hattâ biraz hasta ve yorğundu. Bunun izleri daha ziyade bedenimin baş kısmında belirmiş olduğundan, yaşımdan fazla görünürdüm. Billûr'la beraberken, her kes bizi baba kız olarak yakıştıırırlardı. Ben de buna sevinir, onun gibi bir kızın babası olmaktan iftihar duyardım. Kalbimi annem babamla, Billûr arasında üç dilime böldüğüm bir hakikattî.

İstanbul'da da resim san'atımın cazibesile yaşamağa başlamıştım. Kendime model olarak yine Billûr'u seçtim. Ve bir yıl içinde onun on bir kadar portresini yaptım. Hepsi de yağlı boya idi. Tabiatım kucacağında, renk ve ışık oyunlarıyla sarmaş dolaş portrelerdi bunlar... Bir gün, bir arkadaşımın fazla ısrar ve teşvikile, Maçka'daki bir baba dostunun evinin büyük salonunda bir sergi açtım. Gayretkeş arkadaşım, gazetelere de küçük birer ilân dağıtmıştı. Salon üç gün ziyaretçilere açık tutulacaktı. Üç gün salon dolup boşaldı. San'at dünyasına mensup tanınmış kişiler de büyük hayranlık duyduklarını ifade ile tebrik

ediyorlardı. Üçüncü gün yaşlı ve pek itinalı giyinmiş, kibar bir adam sergiyi gezdikten sonra, beni hararetle tebrik etti. Sözlerinden derin bir san'at kültürü ile yağrulmuş olduğunu anladım. Heyecanlanmışım. Adam benim bu heyecanlı bulunduğum bir anda birden:

— Hattâ, hissiyatımın ispatını da yapmak isterdim, dedi.

Sözünün manâsını anlamağa çabalarken:

— Bütün bu tabloları satın almağa hazırım, dedi.

Ne cevap verebileceğimi düşünmeğe başladım. Yaşlı adam gözlerimin içine bakarak cevabımı bekliyordu. Bakışlarına dikkat ettim. Samimî olduğunu anladım. O sıralarda da, anne babamın malî durumları biraz bozuktu. Avrupa tahsilim onları bir hayli sarsmıştı. Benim de artık kendi gücümle aile hayatını yürütmem gerekiyordu. Birazcık sermayeye de ihtiyaç hissediyordum.

Birden karar verdim:

— Siz satın almağa lâayık görüyorsanız, satarım.

Bu cevabım muhatabımı çok sevindirmişti. Gülümse-di:

— Evet, her biri ayrı bir san'at değeri taşıyor. Bilhas-sâ, tuvale alınan renklerin ve ışıkların serildiği ruh sat-hı aynı olduğu halde, gözler her birinde ayrı bir cennet görüyor. Tablolarınızı da, kendinize model seçtiğiniz müs-tesnâ hilkatı da çok beğendim, sevdim.

Pazarlığa hacet kalmadı. Daha doğrusu san'atkârın iç alemini de iyice bilen kibar müşteri, çek defterini çıkardı ve bir yaprağın üzerine bazı yazılar yazıp imzaladıktan sonra kopararak katladı ve büyük bir nezaketle bana uza-tarak:

— Gerçe bu tabloların maddî değerleri daha da büyüktür. Lâkin, ben onları yine de, takdir ve hayranlığımın mükâfatı olarak, sizden aldığuma kani olacağım, dedi.

Çekin muhteviyatına bakmadan portföyüme koydum ve kendilerine teşekkür ettim. Şimdi tabloların teslimi işi kalıyordu. Ne zaman alacaklarını sordum.

— Sizden bir ricam olacak, dedi. Bu tabloların tarafımızdan takdir ve hayranlığımın bir mükâfatı olarak bana hediye etmiş olduğunuzu söyledim. Böyle olunca, bu kıymetlerin beraberinizde ve firçanıza hayatiyet veren müstesnâ modelinizle birlikte bu akşamki ziyafette bulunmak şerefini benden esirgemiyeceğinizi istirham ederim.

Doğrusu bu iltifata da pek sevinmiştim. Ayrıca, Billûr'un duyacağı mutluluğu düşünerek gözlerimin içi güldü.

— Akşam, saat 19'da arabam sizleri buradan alacaktır.

— Teşekkür ederim, efendim.

Büyük ve geniş arabaya Billûr'la girdiğimiz zaman, anne ve babamızın aramızda olmayışı, ikimizi de pek üzmişti. Lâkin, davet tahdit edilmişti. Tabloları da arabanın muhtelif boşluklarına yerleştirdik. Billûr'a olayları gayet kısa anlatmışım. Yolda da fazla bir şey konuşmaya imkân yoktu. Şoförün ekşi yüzünü aynadan bakarken görüyordum. Hattâ, verilen çeki dahi o sırada hatırlamış, o zamana kadar açıp bakmamışım. Lâkin, merak saikasıyle değil, fakat ihtiyaten bakmam da lâzımdı. Para çantamı cebimden çıkardım. Bazı kâğıtlara bakıyormuşum gibi, çekin ucunu parmağımla kaldırdım, baktım. 55.000 lira yazılmıştı. Çantamı yavaşça ve yüzümde hiç bir hayret ve heyecan izi göstermemeye çalışarak cebime koydum.

Tablolarımı satın alan insanın hayırhâhlığına şaşmıştım. Her tabloya 5.000 lira ödediği halde, yine de tabloları takdir ve hayranlığının bir mükâfatı gibi, kendisine hediye edilmiş olduğunu iddia ediyordu. Bir aralık Billûr bana sokuldu: (Ağabeyciğim, biliyormuşun, içimde hem sevinç, hem de korku var!) Elini avuçlarıma aldım: (Korkumu dedin? Lâkin o güzel kalbinde böyle çirkin hislere de nasıl yer verebiliyorsun?) Daha fazla sokuldu. İki elile kolunu tuttu: (Boş yere korkduğumu hiç hatırlamıyorum!) Ben onun terden nemlenmiş saçlarını okşarken o: (Gideceğimiz eve yaklaştıkça, kalbimin sıkıştığını hissediyorum!) diye mırıldandı.

Araba, Topkapu tarafında, surlardan epeyce uzakta; etrafı bağlık bahçelik geniş bir yolun sonunda, büyük ihlâmur ve dut ağaçlarının sardığı muhteşem bir villânın kapusu önünde durdu. Şoför arabadan inmiş, bize arka kapuyu açmıştı. Lakin ne ben, ne de, Billûr arabadan inmek istemiyorduk. Bu garip bir duygu idi. Nihayet, davet sahibi kibar müşterim, pek neş'eli bir çehre ile göründü. Bizi büyük bir nezaketle içeri aldı. Çok geniş bir salona girmiştik. Büyük bir titizlikle hazırlandığı belli olan ziyafet sofrasının üstü çiçeklerle donanmıştı. Harun bey bizleri salondakilere takdim ederken, bizimle iftihar ettiği belli oluyordu. Karısı, iki kızı, üç oğlu, yaşlı ablası ve hastalıklı eniştesinden ibaret etrafındakiler, bize büyük sempati gösteriyorlardı. Çocuklarının beşi de genç, güzel, zarif ve terbiyeli idiler. Babalarına karşı saygılı davranışlarla onu dinliyorlardı. Hele salona taşınan tabloların karşısında kalblerinin heyecanla dolduğu aşikârdı. Hepsi de Billûr'u tablolarından daha güzel ve muhteşem bul-

duklarını söylüyorlardı. Hülâsa, o gece çok ağırlandık, sevidik, itibar gördük. Bu kısımlar üzerinde fazla durmağa değmez. Ana çizgiler üzerinde durmayı tercih ederim. Onlardan ayrılırken, ben de kendilerini mütevazi evimize, bir akşam yemeğine davet ettim. Kabul ettiler. Zavallı anneciğim mahcup kalmamamız için günlerce çalıştı, cabaladı. Nasıl olsa elimizde bir servet denebilecek kadar da para vardı. Nihayet, ziyafet akşamı Harun bey, karısı ve beş çocuğu ile geldiler. Doğrusu biz de kendilerini sevmiştik. Gönülünden akan bir istekle ağırliyorduk. Yemek yenmiş, kahveler içilirken Harun bey birden elindeki kahve fincanını orta masanın üzerine bırakarak yerinden fırladı ve dıvara yaklaştı. Billûr'un evimize ilk geldiği günlerde yapmış olduğum iki portresi yan yana dıvarda asılı idi. Babalarının bu hareketini gören çocuklar da telaşlandılar ve etrafını sardılar. Birden müthiş bir yangın çıkmış gibi, heyecana kapılmış haykırıyorlardı: (Cemile!.. Cemile!.. Evet, tâ kendisi!..) Gözlerim Billûr'a kaydı. Balmumu gibi sararmıştı. Gözlerini yarı yummuş gerisini bekliyordu. Billûr'un daha ziyafete gittiğimiz gün her şeyi bildiğini, fakat susup her şeyi beklemeyi tercih ettiğini anlamıştım.

Harun bey önce bana döndü: (Âşir bey evlâdım, bu bizim evlâtlığımız Cemile!) Ben gülümsedim: (Şimdi de benim kız kardeşim Billûr'dur!) dedim. Harun beyin dudakları titriyordu. Billûr'a bakmağa cesaret edemiyordu. Çocukları da aynı cesaretsizlik içinde bunalmışlar, donmuşlardı. Vaktile karnını bile doyurmağa tenezzül etmedikleri besleme kızlarının şimdi on bir portresine 55.000 lira ödemekten utanıyorlardı! Harun bey karısına bak-

tı. Zamanında Billûr'a çok kalbsizce davranmış bu haşin yüzlü ve kıskanç bakışlı kadısı şimdi iki elile başını tutmuş olup bitenlere şaşkın şaşkın bakmıyordu. Aile bu tesadüfü kendi kötü davranışlarının çok acı bir kefareti görmüş, bir şok geçirmiş gibi idi. Bu, ilâhî bir lânetlenişti!... Semavîsacı bir tokaplamıştı!...

— Halk hanım, gidiyoruz!

Bu derece zarif, kültürlü ve san'at sever görünmüş çocukları ise, gitmeye çoktan hazırlanmışlardı bile!

Ev sahibi olduğumu hatırladım. Yerimden kalktım. Harun beyin yanına yaklaşarak, son derece yumuşak ve sıcak bir sesle:

— Billûr sizin de kızınız sayılır, onu böyle değişmiş görmekten mutlû olduğunuzu tahmin ediyorum, dedim.

Harun bey alaylı bir gülümseyişle:

— Her tablounuzda gülümsiyerek, size 5.000 lira kazandırdığı için, sizin daha mutlû olmanız gerekir!

Üzerine bastığımız zeminin birden kaydığını hissetmiş olacağız ki, ben de, Billûr da kollarımızı birbirimize uzattık ve kucaklaştık. Ne kadar saniye böyle geçtiğini hatırlamıyorum. Lâkin, kendimize geldiğimiz zaman, misafirlerimizin birer birer kapıdan çıkmakta olduklarını gördük. Darbe pek insafsızdı. O da, ben de ağır yaralanmıştık. Amâ, onu tedavi edecektim. Billûr'u ikinci defa kurtaracaktım. Tahsil etmiş olduğum çekin bedelinden bir kaç bin lirayı harcamıştık. Annemin kirada küçük bir evi vardı. Sattık. Harun beyi görüşmek üzere davet ettim. Gelmedi, cevap da vermedi. Kendim evine kadar gittim, kapuyu yüzüme kapattırdı. Mektup yazdım. Parasının hazır olduğunu, tabloları iade etmesini rica ettim. Aldı-

ğım kısa bir cevapta: (Vaktile çocuklarım kendisile alay ederlerdi, şimdi de 55.000 liralık tablolarile eğleniyorlar! Bizi bu zevkten olsun mahrum etmeyin!)

Halbuki, kararım kat'î idi; Billûr'a söz vermiştim. Bütün tablolarını bu gaddâr ailenin elinden kurtaracaktım. Bana verdikleri insafsız cevaptan ise, hiç haberi olmamıştı. Zavallı yavrucuk, her gün erimeğe başladı. Yemiyor, içmiyor, gezmiyordu. Artık pembe yanaklarına gölge düşmüştü.

Bir sabah yatak odama geldi. Rengi daha da seluktu. Gözlerinde cesaret ışıkları yanıyordu. Kırılmış izzeti nefsinin kefarecini çektirecekti. Bunu bakışlarından hemen anladım.

— Ağabey, tablolarımızı vermiyorlar, değil mi?

— Evet, fakat alacağım!

— Nasıl?

— Danıştım, onlar bizden bu tabloları san'at heyecanı ile değil, lâkin aile mahremiyetimize girmek ve mutlûlûğumuzu yıkmak, senin izzeti nefesini devirip sağlığını kemirmek için satın almış olduklarına göre, verdikleri parayı iade ederek mahkeme kararı ile tabloları geri alabileceğimizi söylediler. Akitte hatâ olduğunu; insan sağlık veya şerefini sarsmayı hedef tutan akıdlerin bâtil sayılacağını öğrendim!

— Bu uzak ve çapraşık bir yol ağabey! Hem bu iddialarımızı nasıl ispat edebileceğiz?

— Başka çaresi yok ki, kızım.

— Var!

— Nasıl?

— Onları yakarız!

— Yakarmıyız!

— Tabî. Asıl temin anlattıklarımı işte o zaman mahkeme de ispat eder, suçumuzun olmadığını gösteririz.

— Bunu kim yapacak?

— Ben!

— Deli!

Billûr'un tasarladığı çare üzerinde günlerce düşündüm. Zavallı kızın dinmiyen acılarla eridiğini de görüyordum. Bir şey yapmanın zarureti içinde çırpınıyordum. Kendimizi feda etmeden, mutluluğa kavuşmanın sabırsızlığı ile boğuşuyorduk. Belki ödedikleri parayı alırlarsa, bu direnmelerinden vaz geçerler düşüncesile, banka havalesile ve içinde (iade edilecek on bir tablonun bedelidir.) ibaresile 55.000 lirayı Harun beyin adresine gönderdim. İki gün sonra, Harun beyin bizzat banka havale servisine müracaat ederek, satın almış olduğu tabloları iade etmiyeceğinden, gönderilen parayı almiyacağını bildirmiş. Bu üzüntü, hayatımın akışını büsbütün ağırlaştırdı. Neş'em kalmamıştı. Her hangi bir işe girmesi, ya da duygularımı tuvallerimin üzerinde canlandırmayı düşünmüyordum. Zazallı annem babam da sessiz ve mahzundular...

Billûr birer bahane ile mektebe gitmiyor, vaktini ekseriya yatağında kitap okumakla geçiriyordu. Odasına girdikçe, gözlerinde önce bir ümit ışığı yanıyor, sonra hemen sönüyordu. Yavaş yavaş bütün yaşama gücünü kaybettiğini görüyordum. Akluma türlü ihtimaller geliyor, kalbim endişelerimin yükü altında eziliyordu. Gönderdiğim parayı, Harun beyin almayı reddettiğini Billûr'a söyledim. Bunu söylemeyi bir vazife bilmıştim. Bu habere büyük bir ehemmiyet verdi. Yatağında doğruldu:

— Alçak adam! deye hafifçe mırıldandı. Böylece, kırılmış gururunun öcü birazcık olsun alınmıştı nazarında.

Nihayet, kararımı verdim. Bütün tabloları yakacaktım. Çalamazdım onları. Bu hareketimin, doğruluk ve iyilik duygularını yıkıcı, af edilmez, müdafaası da pek güç bir yüz karası kalacağını anlıyordum. Onları yakarak, içimdeki gazabı, gönlümdeki kırıklığı ve müfekkiremdeki ihtilâli de yakıp söndürecektim. Amâ, çalarak aslâ! Çünkü, çalarak başkasının olan bir mala sahip olmak, ondan arzu dışı faydalanmak hevesile düştüğümüzü göstermiş olurdu. Amâ, yakarak ondan başkasının, arzumuz olmadan, faydalanmalarına, ya da sahip olmalarına karşı olduğumuzu açıkça göstermiş olurdu ki, bu sadece merhamet duygusunu yaralamakla kalırdı. Kaldi ki, hangi tarafın merhamete kıymet verdiği, onun yaralanmaması için çırpındığı ortada idi. Böylece kararımı kat'ileştirdim.

Billûr kararımı duyduğu zaman, eskisinden daha da kuvvetli ve neş'eli imişçesine ayağa kalktı, boynuma sarıldı, beni isyan ettirecek kadar yanaklarımdan, saçlarımdan, gözlerimden öptü.

— Yeter deli kız! deye onu hafifçe iterek kendimden uzaklaştırdım.

— Lâkin bir şartla, dedi, bunu bana bırakacaksın!

Birden tepem attı.

— Kız, sen hakikatan delisin! Erkek işine burnunu sokmaya kalkarsan, bu iş kalır!

— Bunu bir fedakârlık, seni siynet maksadile yapmak istediğimi sanma ağabey. Ortada zarurî sebepler var. Bir kerre küçüklüğümü geçirdiğim o evin girdi çıktısını çok iyi bilirim. Sonra yapılmış tablolardaki insan da be-

nim. Her gün alay edilen, eğlenilen, neş'e ve istihzaları-
nm, vaktile zulûmlerinin, şimdi de mutluluklarının hedefi
yine benim!...

— ...

— Tabloların parasını da göndermiş olmamıza rağmen,
malımızı iade etmeyip parayı reddetmeleri de bun-
lara eklenirse, fiilimin bir cinayet sayılmıyacağına emi-
nim.

Billûr yalnız dilile konuşmuyordu, bütün bedenile,
gözlerle, zekâsile şahlanmış, taşıyordu.

— Peki, peki, dedim. Acele etme münasip şeklini dü-
şüneceğiz.

Ve sonunda bu işi birlikte yapmaya onu ikna ettim.
O benimle eve girecek, gizli yolları gösterecek, etrafa göz
kulak olacak, hülâsa, cürmümün şerikliğini yapacaktı.

Münasip bir geceyi kollamağa başladım. Harun beyin
yeğeninın Bebek'teki düğününe gidecekleri gece tam bir
fırsattı. Villânın boş olduğu muhakkaktı. Bahçivan kendi
kulûbesinde bulunacaktı.

Eve gece karanlığında girdik. Billûr beni elimden
tutmuş, dünyayı karalar içinde gören meyûs, lâkin müte-
vekkil bir insan gibi sürükliyordu. Kendimizi tabloların
asılı olduğu salonda bulduğumuz zaman, yorgun düştüğü-
müzü anladık. Biraz dinlenmek için koltuklara ilıştik. Ka-
ranlıkta tablolar dışarıdan süzülen sihirli gece ışıklarile
seçiliyorlardı, dha başka tablolar da vardı. Billûr yavaş-
ça koltuğundan kalktı, tabloları birer birer ellerile yoklar
gibi okşadı. Sonra yavaşça yanıma kadar geldi.

— Burada yakamayız.; köşkte birlikte yanar, dedi.
Haklı idi.

— Bahçeye indirelim, orada tutuştururuz, dedim.

— O da olmaz, görünürüz!

Vakit kaybetmemiz doğru değildi. Yerimden kalktım. Tabloları asılı buldukları divarlardan birer birer indirdim. Salonun ortasına üst üste yığdım.

Nerede yakacağımızı düşünürken, ayak sesleri duyulmağa başladı. Tabloları çivilerinden indirirken ikisi kayıp düşmüş, zemine çarpınca büyük gürültü çıkarmıştı. Ayak sesleri gittikçe yakınlaştı ve Harun beyin sesini duydum: (Cafer! Cafer! Salondamısın?) deye bağıyordu.

Bize verdikleri ziyafette bahçıvanları Caferi tanıtmıştı. Yaz kış burada kalır, köşkün bekçiliğini de yaparmış.

Cafer cevap vermeyince, ayak sesleri daha da hızlandı; salonun kapısına yaklaştığını anladım. Ben telâşa düşmüştüm, neye karar vereceğimi düşünürken, Billûr karanlıkta kibriti yakıp ateşi tablo yağının üzerine fırlattı.

Kibrit alevi odayı birden aydınlatmıştı. Tam o anda salonun kapısında Harun beyin ayakta, dehşet içinde bize bakmakta olduğunu gördüm.

— Tamam ağabey, bütün gaz şişesini boşalttım! Haydi! Çıkalım!...

Bu esnada Harun bey elektrik düğmesini çevirmiş, içeriyi aydınlatmıştı. Zaten tablolardan da büyük bir alev sütunu çıkmaya başlamıştı.

Billûr beni elile dışarı itiyordu. Ben de Harun bey gibi yerime çivilenip kalmıştım. Kımıldanamıyordum. Harun bey alev ve duman içinde etrafa şaşkın şaşkın bakınıyordu. Sanki bizi görmiyormuş gibi, bize doğru bakmıyor, küskünmüş gibi somurtuyordu. Biz tam salondan

çıkmaq üzere iken, onun yanan tabloları yaklaştığını, dağınık ve uzak duran tabloları ayağıla itip, ateşe soktuğunu ve bir an önce yanmaları için çabaladığını ve fakat gözlerinin oyluklarından fırlamış, iri seyrek dişlerini göstererek sırttan çehresinin yangınla parladığını gördüm!

Biz billûr'lu köşkten uzaklaşırken, bir kaç kerre dönüp baktık ve yangının çok büyüdüğünü, bütün binayı sardığını, ve bir aralık villâdan hiç bir şeyin artık farakedilmediğini, her şeyin ateşle birleştiğini gördük.

Billûr bu hadiseden sonra çok yaşamadı. Zaten yangından önce de iyice erimişti. Bu onun son savleti, yaralı kalbinin son çırpınışı idi.

Yapılan tahkikatta, dinlenen Harun beyin karısı ve çocuklarının açık ifadeleri, banka havale muamelesi, yangın yerinde yapılan keşif ve yanık tablo yangının başında kavruarak ölmüş bulunan Harun beyin bürosundaki kasasında çıkan mektupların beni ele verdi. Zaten ben de hiç bir şeyi inkâra niyetli değildim. Fakat, sadece bunları yeniden hatırlamak bana pek güç geliyordu. Hele Billûr'u kaybettikten sonra; tablolardan, Harun beyden ve daha başka şeylerden bahsetmek bana ölümden de beter geliyordu. Billûr'un kahramanca sözlerini, yıkaçağı bir haksızlığın şerefini paylaşmanın iştियakı içinde her şeyi kabul manasına gelen sükûtila karşılamağı kararlaştırmıştım. Bu vazife sevgili kız kardeşimin aziz ruhu için sonsuz bir sükûn olacaktı. Zâlimlerin karşısına beraber, elele çıkmış, elele onları devirmiş, yenmiştik. Gerçe, o kendi irade ve ihtiyarı ile yangından kaçmamış, bile bile ölüme yürümüştü. Onu biz değil, kendi inadı öldürmüştü! Amâ, bu kahramanlığı ona bırakmak istemiyor-

dum. Onu buna bile lâayık görmüyordum! O kendi irade-sile değil, lâkin bizim müşterek azim ve irademizle ölme-liydi! İşte, her kesi buna inandırmaktan büyük bir vicdan huzuru, kalb rahatlığı, gönül sükûnu buluyordum. Annem babam bile buna inanmışlardı. Lâkin, Billûr'u büyük de-nizler kadar coşkun ve sonsuz bir aşk ve şefkatle seven bu biçare ihtiyarların, olayın hakikatını öğrenince ve benim tekrar kendilerine bir gün dönüp kalan ömrümüzü sevgili Billûr'umuza hayır ve dualar ederek geçireceğimizi, ve böylece üçümüzün de mutlu öleceğimizi düşünerek kara-rımı değiştirmeye razı oldum. Bundan ötesi Ulû Tanrı'nın elindedir!...)

Avukat Semih Sahir bu satırları okuduktan sonra, saatına baktı. Gecenin ikisi idi. Elektriği söndürdü. Bütün yorgun gönüllerin biraz dinlenmek, biraz da hür ve mut-luluğun lezzetini tatmak için kavuşmak istediği uykunun derinliklerine hemen daldı.

XI

A ğır ceza mahkemesi reisi o güne konmuş duruşmaların listesini dikkatle okuduktan sonra, zile bastı. Saat henüz sabahın 8,25'i idi, Mübaşırın girmediğini görünce, kalktı, odasının kapusunu hafifçe açtı, aralıktan başını çıkardı, bakındı; daha kimsecikler ortada görünmüyordu. Odadan çıktı, üye hakimlerin koridorun sonundaki odasına gitti, tıkırdatıp girdi. Mübaşır içeride, ayakta, hakimlere bir şey anlatıyordu. Reisin girdiğini görünce, diğerleri de ayağa kalktılar ve onu hürmetle selâmladılar.

— Listede bir noksan var!

Kıdemli aza reisin elinde tuttuğu listeyi görmek istiyormuş gibi, hafifçe eğildi.

— Kundakliyerek adam öldürmekten suçlu delikanlının davasına bu gün bakılacaktı. Halbuki, listede yok. Siz de listeye bir bakın!

Hakim azalar cep defterlerini çıkardılar ve o gün ba-

kacakları davanın listesini gözden geçirdiler. Önce kıdem-siz aza konuştu:

— Hakmız var, reis beyefendi. Hattâ, iki hafta kadar önce de duruşma hazırlığı için dosyanın zatı âlinize sunulmasını kaleme söylemiştim.

Reis gülümsedi:

— Bir o eksikti. Duruşma hazırlığı deye bir şey yapabiliyormiyiz? Bir günde bu kadar davaya bakabildiğimiz bile mucize!...

Her iki aza hakim de gülüştüler.

Reis kapuya yakın, eli kabarık karnı üstünde kenetli ve iri başı göğsüne yarı düşük mübaşıra döndü:

— Listeyi yine kaleme götürün, tamamlasınlar! emri ni verdi.

Mübaşır çıktıktan sonra, reis saatına baktı. 8'i 40 geçiyordu. Duruşmalar saat 10'da başlayacaktı. Bu müddet zarfında ne yapacağını düşünürken, birden hatırlamış gi-gi, arkadaşlarından müsaade istiyerek yanlarından ayrıldı. Kaleme girdi. Baş kâtibden o günkü dava dosyalarını hemen odasına göndermesini istedi.

Reis aslında iç sezışlerine çok inanç besliyen bir hukukçu idi. Delikanlının macerasını günlük gazetelerinin hemen hepsinde okumuştı. Hattâ, başka başka pozlardaki resimlerinden, onun canî doğmuş, ya da mütehevvür bir mücrim olmadığını da hissetmişti. Bazı gazeteler daha da ileri giderek onun, semâvî hatlarla süslenmiş, insan güzeli nadir canîlerden biri olarak halka afişe ediyor, canavarca hisle öldürmekten bedenî hazlar duyan bu güzel yüzlü asılı sadistin pek yakınlarda ipte sallandığını görmekle ancak halkın huzura kavuşabileceğini parlak sözler-

le ilân ediyordu. Bir gazete, bu neviden kan dökücü, mal ve mülk yakup hanuman söndürücülerin antropolojik ve psişik hususiyetleri düzenlediği bir baş makalede deyordu ki: (Bir insanın kuvveti de ne demektir? Bu, sadece başkalarının zaafı, aczi ve bedenî yapı çürüklüğünden başka bir şey değildir! Zira, başkaları da kendisi kadar kuvvetli, meharetli ve cesaretli olsaydı, tefevvuk edebilecekmi? Maalesef, bu suale de müsbet cevap vereceğiz! Çünkü, beden yapısının sağlamlığı ve cesaret kuvveti iki insanla aynı derecede olsa da, birindeki ruhî gayri tabii-lik onu öyle bir canavar haline sokar ki, beriki hiç ses çıkarmadan, bir kuzu uysallığı ve yumuşaklığı ile boynunu onun hain bıçağının altına uzatır! Bu tipleri bir bakışla diğerlerinden ayırt etmek, müfekkire kuvveti, kalb kuvveti ile at başı giden kimseler için pek basittir. Onların yakışıklı, endamlı, kibar ve zarif olmalarının hiç bir ehemmiyeti olamaz. Umumî hatlar hep aynıdır: Bunlar umumiyetle tasalı, korkunç derecede kibirli ve sessizdirler! Metih ve gurur daima birinci plandadır. Onlarda hicap ve nedametın zerresi yoktur!... Bunların daha bazı şenî tipleri de vardır ki, çocukça bir kayıtsızlık ve arsızca kahkahalar atarak boğazladıkları insanın budalalığından dem vururlar. Bu derece kuvvetli bir hayvanî hissizlik, bazan bethâh insanoğullarını babalarını bile boğmaya iter! İterde, babaları nefsinı kurtarmak için ettiği mücadeleleri görünce daha da alçalırlar: «Babam meğer ne kuvvetli insanmış! Kolayca öldüremedim!» deye yine de gururlanmak isterler! Bu gibilerinin hakikî çehreleri bilhassâ uykularında görünür. Bunların hemen hepsi uykularında horlarlar ve sayıklarlar. Rüyâ ve hülyâlarını ekseriya işledik-

leri, ya da henüz işleyemedikleri için tasarladıkları planlarla canavarlaştıkları cinayetlerine yarayan türlü silâhları, türlü hakaretleri, küfürleri sık sık kendilerini derin uykularından sıçratır! Dönmüş gözlerle etrafların ısüzerler. Umumiyetle vicdan ve nedâmet duygusundan külliyen mahrum oluşları, övünüp böbürlenmeleri, kılık kıyafete aşırı düşkünlük, bu zalimlerin müşterek vasıflardır!...

Bizim kibar tavırlı, yakışıklı ve ünlü ressam olan sevimli canavarımıza gelince, ondaki sessizlik, suçu kabullenme kahramanlığı, uysallık ve mahcubiyet hali, sakın kimseyi şaşırtıp aldatmasın! Çünkü, ufak tefek farklarla, kendisinin dev bir canavar olduğu hakkındaki ilmî dondeleri aslâ yanıltamayacaktır! Bir kerre, pozitivist ceza ilmi bize ispat ediyor ki, bu neviden kan içici ve hanuman söndürücü ejderhalar, kendileri bir şey istemedikleri müddetçe, akıl ve muhakemenin hâkimiyetinden çıkmak istemezler! Tam bir uysallık riyâ ve sabır harmanisine bürünarak, çehresini bir mesih yumuşaklığı tülü, içinde gösterirler! Kanun ve nizamları, hattâ ne de dostluk bağlarını zorlamağa yeltenmezler. Tıpkı, yazın kızgın güneşini görmedikçe, çöreklediği karanlık ve rütubetli izbede kılmıdamıyan yılan misâli, derin bir uyusukluk içindedirler. Lâkin, duygularının kamçıları bedenlerini bir kerre sarsınca, artık iradelerinin önüne hiç bir şey dikilemez! Yine tıpkı, kıvrımlarile birlikte gözleri de yazın güneşile yanan zehirli yılanlar gibi, sağa sola kıvrıla kıvrıla, çarpıkları yeri ısıra ısıra, zehirliye zehirliye isteklerine kavuşurlar! Arzu ve ihtiraslarını dehşetle kamçılayan bir maniaya rastlayıncaya kadar yuvarlanırlar; lâkin çarpışma bir kerre de vaki olunca, artık kafaları çalışmaz, kötü duy-

gularının zencirleri tarafından dünyanın öbür ucuna kadar çekilebilirler!)

Reis gazeteden kesip, portföyüne sakladığı bu yazıyı tekrar ve dikkatle okudu. Son satırlar üzerinde uzun uzun düşündü. Sonra bu son satırlar iç sezişini daha da kuvvetlendirmiş gibi, gazete yaprağını neş'e ile katladı, yine eski yerine koydu. O zaman masasının üzerine konmuş dosya yığınının farkına vardı.

Saat 10'u bir dakika geçe, duruşma salonunun kapusu açıldı. Mübaşır biraz kısık bir sesle, iki kere:

— Emin Refik! Emin Refik! deye bağırdı.

Jandarmalar Emin Refik'in bileklerindeki kelepçeyi çözdüler. Suçlu yine temiz ve zarif giyinmiş, tıraş olmuş, seyrek saçlarını itina ile taramıştı. Elleri serbest kalınca, ilk hareketi kurvaze caketinin ön iki düğmesini de dikkatle düğümlemek oldu. Sonra kelepçelerin sıkıldığı bilek yerlerini parmaklarile ovdu. Bu esnada duruşmayı dinlemeye gelen tanıdık yüzleri vakarla selâmladı.

— E m i n R e f i k ! Bu üçüncü çağırıştı

Kırmızı yüzlü, tıknaz ve kısa boylu jandarma eri, kelepçeyi acele cebine yerleştirerek Emin Refik'e yanaştı ve bir elile omuzundan tutup duruşma salonunun kapusuna doğru çevirdi ve hafifçe itti. Kalabalık iki sıra olup yol verdiler.

Avukat Semih Sahir yerine biraz geç oturmuştu. Telaşla yetiştiği belli oluyordu. Çantasını açtı. Dosyasını çıkardı.

Hey'eti hakime işin düzenini bulmasını yumuşak ve sabırlı bakışlarla bekliyorlardı. Reisin yine pek canlı,

hararetili ve neş'eli olduğu yüzünün tatlılığından, bakışlarının sıcaklığından anlaşıyordu.

Dinleyiciler ön sıralarda oturmanın cazibesile biraz telâş içinde salona girmişlerdi.

Reis iddia makamını işgal edene de yan gözlerle zaman zaman bakıyordu. Müddeiumumî önündeki dosyasına hemen dalmıştı.

Duruşmanın ahenk ve huzuru tamamlandıktan sonra, reis duruşma zabtının adet olan başlığını zabta geçirterek, başını kaldırdı ve:

— Efendim, celseyi açıyorum, dedi. Geçen ara kararı gereğince, amme şahitleri ve sonra da müdafaa şahitleri dinlenecek!

Salonda büyük bir sessizlik oldu. Herkes heyecanlı bir piyesin beklenen sahnesine gelmiş olmanın merak ve neş'esi içinde hey'eti hakimeyi, suçluyu ve avukatını, sonra da müddeiumumiyi süzüyordu.

Emin Refik, muhakeme edilen kendisi değilmiş gibi, biraz uçuk rengile yerinde gayet rahat oturuyor, zaman zaman bakışlarını mahkeme salonunun tavanına, duvarlarına, zeminine, kürsüye, ya da pencerelerden dışarıya çeviriyordu. Mevcut simâlardan hiç biri üzerinde durmuyor, onlar orada yokmuş gibi davranıyordu.

Avukat Semih Sahir elini de hafif kaldırarak yerinden doğruldu.

— Amme şahitleri müvekkilimin cürmü kendi elile işlediğini önlerinde itiraf ettiğine şahadet edeceklerdir, reis beyefendi. Biz sebkemiş böyle bir itirafın ne yapılmamış olduğunu, ne de işkence ve tazyık altında yapıldığını öne sürmüyoruz. Bütün bu şahadetler sadece bir iti-

rafın vukuuna delil olacaktır. Yoksa, bu itırafın samimiye-tine aslâ! Biz ceza muhakemeleri usulu bakımından da, Anglosakson sisteminden tamamen ayrı bulunduğumuza göre, bu şahadetler cürmün vukuunu aydınlatma yönün-den adaletin terazisine hatırı sayılır bir ağırlık koyami-yacaktır!...

Müddeiumumî sabrı tükenmiş gibi reisten müsaade bile beklemeden boşandı:

— Efendim, muhterem müdafi avukat, mer'î ceza usu-lu sistemimizi mi müdafaa ediyorlar, yoksa bu davada bu sistemin tatbik edilmemesini mi savunuyorlar?

— Muhterem reis beyefendi, yüksek iddia makamı yine istical buyurdular. Daha ben sözümü bitirmedim ki, ne istediğimizi kendilerine belirtmiş olabileyim! Madem ki, bu mevzuuda fazla hassasiyet gösteriyorlar; o halde, bu amme şahitlerinin hazırlık, ilk tahkikat safahatında alınan beyanlarile kendilerine hangi şaşmaz adalet mi-zânını gösterebileceklerdir? Şayet, biz bu itraftan rucû edersek, ellerinde ne kalacaktır?

— Reis beyefendi, şimdi anladık; demek daha amme şahitleri dinlenmeden top yekûn hepsinin beyanını peşi-nen red ve inkâr etmek istiyorlar!

— Şayet, müfekkiremin ışığına görünmemiş gizlilik-lerin örtüsünü benden evvel büyük iştîyâkile çekip çıkar-mak istedilerse, bu semâvî duygularına ve beşerî savletle-rine bütün kalbimle teşekkür ederim; yok şayet, bu ulvî duygularla değil de, sadece bizi küçük ve hâcil düşürmek gayretile hayâl etmediklerimizi bize izafe etmek istiyorlar-sa, bu takdirde uğrunda çırpınır göründükleri adaletin

mizanında kefelerin daha da bozulup eğrilmemesini Ulû Tanrıdan kalbim parçalanarak niyazda bulunuyorum!

Müddeiumumî, bütün bu müsademelerin müsebbibini, reisın avukata gösterdiği müsamahâ, âkilâne ve âdilâne muamele ve hilmiyete vurarak asabiyetle kalktı:

— Memuriyetimiz bu dava dolayısıyla duruşmaların başından beri müdafî avukatının mütemadî ve muannit taarruz ve tecavüzleriyle hırpalanmaktadır, reis beyefendi! İlmin ışığı altında ve mer'î mevzuatın açık hükümleri içinde tarafların vazifelerini görmeleri mümkün iken, her nedense bu istikamet gösterilmiyor! Bittabi, bunun devamı halinde memuriyetimiz kanunların himayesi ve tatbıkı gibi mümtaz ve müstesnâ bir vazifeyi başarı ile yapabilmesi maksadile, gereken teşebbüslere geçecektir!

Reis sükûn ve huzuruna tecavüz edilmiş bir arslan çevikliğile başını kaldırdı, müddeiumumîyi gülümseyerek süzdükten sonra:

— Hepimizin vazifesi adaleti yükseltmek, kanunları dik tutmaktır, dedi. Şayet, zaman zaman buna gücümüz yetmiyor, âciz kalıyorsak, bu yine o adaleti kâfi derecede benimsemeyişimiz, ondan çekinişimiz, ondan kaçınışımızdır! Onun adına, ve onun iyiliği için her, vazifeli insan tam bir serbestî içinde, şekillerin ve kuru prensiplerin cenderesinden sıyrılmasını bilerek cidâl ederse, işte o buyurduğunuz, mizânı adalet o zaman sarsılamaz!

Zaten dinleyiciler bu mahkemenin duruşmalarına, görülmekte olan davaların merak ve cazibesile gelmiyorlar, daha ziyade reisın fırsat düştükçe kalblerini ilâhî heyecanlarla dolduran hikmet dolu, adalet dolu, insanlık do-

lu sözlerini duymak, Evliyâyı andıran nurlu yüzünü görmek için koşuyorlardı.

Bundan sonra reis, hakim azalarla kısa bir görüşmeden sonra, ılık bir sesle kararı bildirdi!

— Efendim, müdafaav avukatının amme şahitlerinin beyanları hakkındaki müdafaası yerinde olmakla beraber, müdafaalarında kıymet ölçüsünü tartmak yönünden önceki ara kararı gereğince, bu şahitlerin hepsini de dinleyeceğiz!

Emin Refik'in ilk ifadesinde hazır bulunup zabıt varkasını imzalayan ve ilk tahkikatta da dinlenmiş bulunan baş komiser, komiser, iki polis, bir bekçi huzura alınıp dinlendi.

Hepsi de, suçlunun bizzat karakola geldiğini ve karısını astığını söyledikten sonra, hep birlikte eve gittiklerini ve cesedin asıldığı odada olayı tafsilatle anlattığını, daha önce karısının eve dönerek kendi yüzüne karşı açıkça, sevgilisinden ayrılamıyacağından boşanmalarını, bu teklifini reddedince de, kendisinden müthiş bir intikam alacağını ve onu darağacına yollıyacağını söylediğini ve biraz sonra da girdiği kütüphanesinde karısının bir çamaşır ipini tavandaki avize kancasına geçirdiğini gördüğünü ve bu manzara karşısında aklı muvazenesini kaybettiğini, hiddetten ne yapacağını şaşırıldığını ve her şey hazırken kancaya geçirilmiş ipe karısını astığını soğuk kanlılıkla itiraf ettiğini ifade ettiler.

Şahitlerden her biri ifadesini bitirince, reis suçluya dönüyor:

— Şahidin ifadesine bir deyeceğiniz varmı? deye soruyordu.

Emin Refik bütün bu sorulara, başile hayır manasında cevap veriyordu. Avukatı da hiç bir şahidin ifadesine müdahale ve itiraz etmedi.

Amme şahitlerinin listesi tamamlanınca, reis biraz doğruldu, arkasına yaslandı. Hey'eti hakimenin yorulduğu yüzlerinden anlaşılıyordu. Reis dosya gerisinde arkadaşlarıyla istişare ettikten sonra, zabıt kâtibine döndü:

— Evladım, müdafaa şahitlerinin isimlerini oku!

Zabıt kâtibi önündeki dosyayı biraz karıştırdıktan, sonra:

— Ne hazırlık, ne de ilk tahkikat safahatında amme şahidi ileri sürülmemiştir, efendim, dedi.

Reis Dr. Semih Sahir'in ne deyeceğini bekliyormuş gibi, baktı:

Avukat önce müvekkiline döndü, onu duruşma ile alâkasız görünce, tereddüt etmeğe mahal görmedi:

— Reis beyefendi, müdafaa şahitlerimiz fazla değildir. Bunlar da, müvvekkilimin oda hizmetçisi Boncuk Dağ-çiçeği ve memleketimizde misafireten bulunan İsviçreli Profesör Erhardt Rewnecke'den ibarettir. **Amâ curmun şenaatı ve korkunçluğu nisbetinde şahitlere az itimat edileceğini bildiğimiz için**, ne amme şahitlerinin sadece müvekkilimden duyduklarını tekrardan ibaret olan beyanlarına, ne de mâkul insanlar olarak, yani düşünceleri arasında mantik kuvvetile aklın titreyişini durdurup ona istikamet verecek vasıflarda bulunan müdafaa şahitlerine değil, lakin maddî delillere dayanarak müdafaamızı yapacağız!

— Maddî dellillerinizin nelerden ibaret olduğunu da lütfen tavzih edin!

Avukat bir elile alnını sildi, göz kapaklarını indirip, parmaklarile bastırdı, sonra elini yavaş yavaş indirerek:

—Bunlar, dedi, Mina'nın bıraktığı kendi el yazıları hâtıralardır.

— Başka?

— Tıp ilmine dayanılarak tanzim kılınan ehli vukuf raporu daha önce yüksek huzurunuzda okundu, efendim.

— Peki, buyurun oturun efendim!...

Reis aza hakimlerle kısa bir konuşmayı müteakip ara kararını okudu. Buna göre, müdafaa şahitleri davet edilerek dinlenecekler, bahsi geçen müdafaya müteallik el-yazılı hâtıralar tedkik edilmek üzere avukat tarafından üç gün içinde dosyaya koydurulacak ve suçlunun mevku-fiyet hali devam edecekti.

XII

Avukat Dr. Semih Sahir müdafaasının sonuna gelmişti. Çok genç denebilecek yaşına rağmen, fazla hassasiyetten gelen aşırı asabî mizacı zamanla bünyesini sarsmış, damar sertliği, mide ülseri ve nihayet üç sene evvel de miyokard enfarktüsü geçirmesine sebep olmuştu. Bu sebeple duyduğu fazla heyecanın geçmesini beklemenin zaruretile reise:

— Pek muhterem reis beyefendi, dedi, müdafaamın sonuna gelmiş bulunuyorum. Lâkin, şu anda içine düşmüş olduğum fazla heyecanın beni nerelere sürükleyebileceğini hesapliyerek, şevk, samimiyet ve heyecanımın dizginlerini çekmeyi ve yüksek müsaadelerinizle, bir parça istirahattan sonra vazifemi tamamlamayı takdirlerinize arz ediyorum!..

Reis başile tasvip ettiğini belirterek, oturması için de elile nazik bir işaretle bulundu. Aavukat yerine otururken rengi bembeyaz olmuştu. Reis adalete canla başla

yardımcı bu mümtaz hukukçuya elinden gelebilen ihtimamı göstermek istiyordu. Mübaşırı yanına çağırdı ve kuşağına bir kaç kelime fısıldadı. Mübaşır avukatın önüne bir bardak su koydu.

Suçlu bölmesinde aynı heyecanları geçirdiği belli olan Âşir Kırmızı avukatına hayran hayran bakıyor, elinden hiç bir yardım imkânı gelmediğine içi sızlıyarak hayıflanıyordu.

Biraz evvel müdafaasını dinlerken, söz söyleme sanatının yanında, kalbe sızma, onu ısıtma, onu doldurma ve onu inandırma gücünün daha da muhteşem bir şey olduğunu hissetmişti. Benliğinin bütün parçaları, bedeninin bütün dokusu ortaya atılmıştı...

Aslâ renklerin hususiyetine dokunulmadan, hicabın gaflet ve gayretini kuşanıp yalanlara ve yapmacıklara sapsmadan müdafa edilmişti: (Harun adındaki kalbsiz bir zengin, bütün bir aile saadetini, bütün bir san'at aşkını hülâsa ilâhların siyanet ettiği inanış ve yükselişi kundakladı! Sebep olduğu meş'um yangında kendisi de yanıp kül oldu ise, mes'ul kimdir? Size müvekkilimin başından geçen musibeti kendi temiz kaleminden yazılmış şekle okudum, anlatmaya çalıştım. Bunun en kat'î ispatı da, tabloların iadesi için kendisine geri verilen parayı reddeden mektubudur. Kendi el yazısıyla yazılmış bu mektubu, insan kalbinin en büyük düşmanı olan dilin emsâlsiz bir hüneri olarak ebediyen ceza adaleti edebiyatında payıdâr olacaktır. Ödenen para mukabilinde, vaktile köleleri olan biçare bir kızın iffet ve zarafetile, daha acı anlamile, izzeti nefsile alay etmek hakkını haiz olduğunu sakınmadan

bağırان bir insanın akıbeti, diğer benzerlerinin kulaklarında küpe olmalıdır!)

Reis avukatın okuduğu mektubu dosyaya koydurmadan önce, aza hakimlerle başbaşa verip gözden geçirdikten sonra iddia makamına da uzatmış ve :

— Bu mektup hakkında bir diyeceğiniz varmıdır, efendim? deye sormuştu.

— Müddeiumumî avını köşeye iyice kıstırmış marifetli ve cesur bir insan çevikliğile doğrulmuştu:

— Mektubun maktul Harun tarafından yazılı olduğunu kabul etsek dahi, ne olabilir? Hemcinslerini birer baha-ne ile boğazliyanların ellerindeki beyaz kâğıtlarla zulmetleri yırtıp aydınlığa çıkmak mümkün olsaydı, ceza müeyyedelerini tatbik imkânı kalırmı idi?

Avukat Semih Sahir bu savlete sabır edememişti:

— Lâkin, reis beyefendi, ellerindeki kâğıt beyaz değildir; siyah yazılarla kirletilmiştir!

Reis mektubu zabıt kâtibine verdirip dosyaya koydurmuştu.

Dr. Semih Sahir dinlenmişti. Kalbi ferahlamış, nabzı sakinleşmişti. Müdafaasının sonunu gayet sakin, lâkin akıcı ve sıcak bir sesle tamamlamaya başladı:

(Müvekkilim Âşir Kırmızı, irsî ve velâdî bünyesi itibarile bir canî değildir, dedi. Muhterem iddia makamı aslâ ilmin sesile konuşmadılar. Cellâdı vazifeye davet eden bir hırçınlık ve sabırsızlıkla itham ettiler! Halbuki, temas ettikleri ceza ilmi artık karanlıkta en küçük bir köşe dahi bırakmamıştır. Bir kerre arz ve izah ettik ki, yangını çıkaran müvekkilim olmayıp, zavallı kız kardeşi Billûr'dır. Sonra, Harun bey öldürmek kastı cürmisile yakılmamış-

tır. O, sadece çıkarılan yangında kendi şuuru-kendi merâmı ile hayatına son vermiştir. Zira, şayet cinayet kastile yangın çıkarılmış olsaydı, ateş hiç kimsenin köşkte bulunmadığı bir gecede ve tabloların bulunduğu salonda çıkarılmazdı. Ve keza tesadüfen o gece köşkte bulunan Harun beyi yangına itip, orada yakmak gibi maddî bir unsurla cürmün işlendiği iddia ediliyorsa bu takdirde de, cebrü şiddetin maddî delilleri hem maktulun, hem de müvekkilimin üzerinde bulunması lâzımdı. Hattâ, her hangi bir istimdât sesi dahi duyulmamıştır.

Maddî vakıanın hakikatları yanında ceza ilminin ışığı dahi bizi yanıltamaz. Bu kadar caniyâne bünyedeki bir insanın irsî ve velâdî musibetlerin kurbanı da olması şarttır. Müvekkilimin aile şeceresi hakkında iddia makamı hiç bir araştırmaya girişmemiştir. Bir Lemaire, bir Yüke ailesine bakalım. Bu aile şecerelerinde 75 yıl zarfında 200 hırsız, katil ve 90 fahişe çıkmıştır. Cürmî meyillerin velâdî mahiyeti böylece tespit edildikten sonra, müvekkilimin aile şeceresindeki sükûn ve huzur iklimine bir göz gezdirelim : müvekkilimin beş cet ötesinden başlayarak memlekete şair, hattat, nakkaş ve makber oymacıları yetiştirmekle tanınmışlardır. İçlerinden hiç bir katil, hiç bir hırsız veya sahtekâr çıkmamıştır. Gerçe, bu gün velâdî suç meyillerine inanan alimlerin pek çoğu bunu bazı patolojik ahvale istinat ettirirler. Yani bu alimler, mücrimlerin ekseriyetinin vücutça değil, lâkin içtimaî tereddilere musap olduklarına inanırlar. Amâ ne olursa olsun, asıl inkâr edilmiyen husus suç azmının, insan oğlunu cürme ittiğidir. Determinizm dediğimiz bu meş'um kuvvet; içtimaî

muhit, maddî ve ahlâkî şartlar, örf ve adetler, emsâl, alkolizm v.s. gibi hususiyetlerin hakimiyetidir. Ruhî ve ahlâkî mükemmeliyete rağmen, bir kimse cürme iülmüşse, ortada irsî ve velâdî bir cürmiyet olmayıp, karşımızda olsa olsa bir kaza ve kader mücrimi, yahut tesadüfî mücrim tipi var demektir.

Öyle ise, müvekkilimin cezaî durumu nedir? Onda irsî ve velâdî bir ruhî gayri tabiiik olmadığına, biçare Billûr'un hayat hikâyesini ve onun müvekkilim tarafından nasıl kucaklanıp sıcak bir sahabetin, sonsuz bir merhametin kanatlarile göklere uçurulduğunu bildiğinize göre de, diğербinlik ve şefkatle dolu olup canavarca duygulara yabancı bulunmasına, tabloların bedeli olan 55.000 lirayı red ve iade etmekle de, doğruluk ve adalet hisleri itibarile ne derece üstün olduğunu düşünerek, kat'iyetle iddia ve müdafaa ediyoruz ki, müvekkilim adam öldürmek kastile yangın çıkarmamış ve Harun beyi öldürmemiştir. O, ancak yerde sürünen sefil duygulara karşı olan velâdî hassasiyet zaafından neş'et eden ve kalbin yaralanma acisile müthiş bir kuvvetle itildiğinden dolayı bin bir ihtimam, derin bir aşk ve engin bir hazla yapmış olduğu tablolarının ilhamkârı olan genç kızla alay edilmemesi için yakılmalarına yardım etmiştir. İşte suçumuz budur! Hissizliğinin akibetini alevlerin parıltılarında mecnunâ ne temâşa eden Harun beyi iterek, sürükliyerek yangından kurtarabilirdi. Bu da bir hakikattir. O, bunu yapmamışsa, bundan dolayı müvekkilimi mahkûn edebilecek hiç bir maddei kanuniye yoktur. Çünkü, henüz ceza mevzuatımız ihmâlî bir hareketle işlenmiş imâlî suçları cezalandırmamaktadır. İsviçre, Fransa gibi bazı milletlerin

ceza mevzuatları bunu suç kabul etmişlerse de, biz de henüz değildir. Cürmün tekevvünü için maddî unsur şarttır. Bize matuf maddî unsur ise, sadece yangın çıkarmaktır. Harun beyde ise, nevros, isteri, sar'a, aşarı şeker gibi serbest irade ile hareket imkânlarını yok eden afetlerle malûl ve mefluç olduğu ne iddia, ne de ispat edilmiştir. Bunların mevcudiyeti ispat edilmiş olsa, bile, tekrar ediyorum, ihmali hareketle işlenmiş imali suçlar mevcudiyetimizin müeyyideye bağlanmamış olduğu gibi; bu hal tedbirsizlikten mütevellit ölüme sebebiyet dahi meydana getirmez.

Yangının tarz ve mahiyetine gelince, fiil T. Ceza kanununun 370. maddesi şumulünün manevî unsurunu da ihtiva etmemektedir. Çünkü, mezkûr madde, kastı cürmünün köşkünü yakmayı kavramış olması lâzımdı. Müvekkilimin aksi sabit olmiyan samimî itiraflarını okuduk. Kasıtları, tabloları bahçeye toplayıp yakmaktı. Hiç beklenmediği halde, tesadüfen köşte bulunan Harun beyin anı baskını üzerine, Billûr taşıdığı gazı tablolara dökmüş ve ateşlemiştir. Şu halde, kasit evi değil, fakat o aziz tabloların yok edilmesi hedefini gütmüştür.

Binaenaleyh, takdir muhterem mahkeme hey'etinin olmakla beraber, müvekkilime atıf ve izafe edilebilecek fiilin olsa olsa, kasden gayrı izrar mahiyetinde kabulü ve T.C. Kanununun 516 maddesinin 2. bendine göre cezasının takdiri gerekir kanaatındayız. Ayrıca müdafaamızda belirttiğimiz gibi işlenen bu suç, ağır ve pek haksız bir tahrikin husule getirmiş olduğu gazap ve şiddetli bir elemin tesirile meydana gelmiş olduğundan, aynı kanununun 51. maddesinin son fıkrasile, verilecek cezanın üçte ikisinin

indirilmesi, ve nihayet müvekkilimin geçmişteki halile ahlâkî temayüllerine göre de, hükmedilecek cezanın tecilini bilvekâle hürmetle dilerim.)

Dr. Semih Sahir müdafaa vazifesini hakkile yapmış olmanın huzuru içinde, lâkin müdafaa sadedinde ileri sürdüğü fikirlerin, aklî muvazeneye, mantikî mülâhazalara mütedair insicamın sadece kalbin akışına uyarak belirtilmiş olmasından dolayı aslâ gurura kaymadan, derin bir tevazü ile yerine oturdu.

Halbuki, iddia makamı muhakeme safahatının aydınlattığı istikamete göre, kanunî, fiilî ve manevî unsurların bir arada toplandığını ve T. C. K. nun. 450. maddesinin 6. bendinde yazılı (**Yangın çıkarmak suretile cinayetin işlenmiş olması**) yönünden aynı maddenin son fıkrasına istinaden, mücrimin ölüm cezasına çarptırılmasını istemişti.

Reis müddeiumumîye daha önce serdetmiş olduğu iddianamesinde bir değişiklik yapıp yapmayacağını sordu.

Müddeiumumî, reisin bu soruşunu sadece adaletin icabından bulduğunu belirtmek isteyen hafif bir tebesümle avukata bakarak yerinden kalktı:

(Hiç bir değişiklik yapmayacağız! Ölüm cezası istiyoruz! İğri büğrü yolların karanlıklarına dalıp çıkarak fikri yormak, adaleti yanıltmak mümkün olmayacaktır!)

Reis, iddia makamının bu kışkırtıcı sözlerine avukatın cevap vermesine zaman bırakmaksızın, suçluya döndü:

— Kalkınız! Müdafininizin sözlerine ilâve edeceğiniz bir şey var mı? deye sordu.

Delikanlı önce şaşırды, avukatına baktı; onun muhabbet dolu, itminân dolu bakışlarına bir kaç saniye baktıktan sonra reise döndü:

— Şayet, dedi, avukatımın eksik bıraktıkları olmuşsa, onu da muhterem hey'etiniz tamamliyacaktır. Çünkü, sizler de hakikatın arkasından koşuyor, onu bulmaya çabalyorsunuz!

— Peki, oturunuz!

Salon sanki canlı varlıklardan mahrum, bomboştu. Bütün gözler reisin yüzüne dönmüştü. Kımıldayan yoktu. Başka mahkemelerin kapılarından yükselen sesler bütün berraklığıyla duyuluyordu.

Hey'eti hakime gereken hükmü kararlaştırıp tefhim etmek üzere, celseyi öğleden sonra saat 14'e talik etmişti.

Jandarmaların sıkı muhafazası altında Âşir Kırmızı annesi ve babasile nezarethanede görüşüyordu. Zavallı anne zaman zaman neş'eli, ümitli görünmenin iştihakile sağına soluna bakıyor; sonra elinde olmiyarak ye'sin kemendine tutulmuş olmanın infialile yerinde kalkıp oturuyordu. Asıl konuşan babası idi. Ağlamaklı bakışlarla oğlunu okşuyor, kemikli iri elini yüzüne götürüp sevgili oğlunun çenesini tutuyordu. Neler söylediği hiç belli olmuyordu. Jandarmalar da baba sevgisinin hasretini duymuş olacaktardı ki, bir santim yerlerinden oynamamakla beraber, onları kendi hallerine bırakmışlardı.

Vakit tamamdı. Mübaşir salona girdi. Avukat Semih Sahir cübbesi sırtında geldi, Jandarmalar ona yol verdiler; müvekkilinin yanına oturdu.

Bir an dört çift göz içiçe kaynaştılar. Avukat serin kanlı, fakat bir parça soluk görünüyordu. Delikanlının annesi belli etmeden oğlunun müdafiiini hayranlıkla seyrediyor, sararmış elile cübbesine dokunuyordu. Âşir Kırmızı kendi istikbalinin endişesini bırakmış, annesinin me-

calsizliğini, bitkinliği düşünüyor, babasının artık çökmeye başlamış olmasına üzülyordu.

Dr. Semih Sahir mendilile alnını silerek:

— Dünyanın kuruluşile insanoğlu acının tadını tatmıştır! dedi.

Delikanlının annesi bu sözden kuşkulandı:

— Yani, oğlumu mahkûmmu edecekler?

— Ben, bunu demek istemedim; şimdiye kadar çektiğiniz acıların artık biteceğini söyliyecaktım.

Zavalı kadın yavaşça avukatın kulağına yaklaştı, bir elile dudaklarının kımıldanışını da gizliyerek:

— Oğlumu asmiyacaktılar, değilmi avukat bey? deye sordu.

Dr. Semih Sahir gülmeye başladı. Delikanlı avukatının annesile aralarında geçen konuşmayı merak etti:

— Anneciğim, ne vardı beyfendiyi bu kadar güldürecek?

Kadıncığaz oğluna cevap vereceği yerde, gözyaşlarını silmeye başladı.

Bu anda mübaşırın boğuk sesi duyuldu. Salonun kapısı açılmıştı. Dinleyiciler bir anda salonu doldurmuştu.

Müddeiumumî çok sakin görünüyordu. Önündeki dosyaya bazı notlar yazıyordu. Bu arada başını kaldırıyor, suçluyu, vekilini, hakimler hey'etini ve dinleyicileri süzüyordu.

Reis cübbesinin geniş kolluklarını tersine devirerek yukarı sıyırdı ve sonra zabıt kâtibine:

— Hükmü okuyun! emrini verdi.

Avukat ve suçlu ayağa kalktılar. Mübaşırın elile yap-

lığı işaret üzerine, bütün dinleyiciler de ayağa kalkmışlardı.

Hükümün mucip sebepleri mufassal ilâmda yazılacağı bildiriliyor ve sadece hüküm fıkrasının okunacağı belirtiliyordu. Buna göre, suçlunun hareketi müdafaa vekilinin müdafaasında zikrettiği madde fıkralarına mümas görülmekle, Âşır Kırmızı izrar fiilinden ve ağır tahrik dolayısıyla tahfifen ve neticeten, bir ay hapis ve 80 lira ağır para cezasile mahkûm ediliyor ve bu ceza dahi müdafaa gerekçesi yerinde görülmele tecil ediliyordu. Ayrıca, başka sebeple mevkuf olmadığı surette, hemen tahliyesile, izrardan mütevellit haksız fiilin husule getirdiği zararın tazmini için, ölü Harun veresesinin alâkalı hukuk mahkemesinde tazminat davası açmakta muhtar olduklarına, temyizi kabil olmak üzere oy birliğiyle hükme varıldığı belirtiliyordu.

Biraz önce birer heykel ağırlığı ve birer Sfenks sessizlik ve hissizliği olup bitenleri seyreden dinleyiciler şimdi bütün ağırlık ve durgunluklarını atıp kanatlanmış gök melekleri gibi reisin başı üzerinde uçmak ve bu sevgili varlığı göklere uçurmak aşk ve iştihakile yanıyorlardı!...

XIII

Emin Refik koğuş arkadaşı Âşir Kırmızı'nın tahliyesinden sonra, garip düşüncelerin zebûnu olmuştu. Gazetelere intikal eden muhakeme safahatından ve vekilinin dile getirdiği hakikatların, delikanlının tepesinde birikmiş kara bulutları nasıl dağıtıp gök yüzünü masmavi gösterdiğinden kalbi titremişti. Şimdi elinden hiç bırakmadığı küçük hacimli, lâkin çok azametli bir kitabın derinliklerine dalarken, bazan kendini unutup, öyle müstesnâ ve ulvî fikirlere rastlıyordu ki, etrafın tecessüs ve taaccübünü hissetmeden kitabının o kısımlarına dudaklarını uzatıp iştiyakla öpüyordu. Bir kerre Âşir Kırmızı, bütün matbuatın, bütün halk efkârının aksine muhakemesi sonunda ölüme çarpılmamış, didik didik edilen hayatı, hisleri, yaşama ve eser bırakma azmîle bütün insanların önünde muhteşem bir insan olarak kendini kabul ettirmişti. Bütün bunları da, hakimlerin oy birliğile verdikleri hüküm meydana getirmişti. Acaba bu hüküm de neye dayanıyordu? Ceza adaletinin bütün anahtarlarını, kapılarını ve müfekkirelerin uzandı-

ğı ufukları içine alan ceza kanunları mı bu hükmü verdirmişti? Şayet, böyle idise, neden bu kanunların asıl koruyucusu ve tatbik edicisi olan müddeiumumî, delikanlının darağacına çekilmesini istemişti? Şu halde, mer'î ceza mevzuatı açık ve sarih değildi, ya da delikanlının yaptığı önceden kapsamıyor, cürümle ceza arasında olması gereken adil nisbetin ölçüsünü veremiyordu. Halbuki, elindeki kitapta, **insan toplulukları içinde devamlı bir gayretin mevcut olduğunu, ve bu gayretin güttüğü niyetin, bütün zaaf ve felâketleri bir yana ve bütün kudret ve mutlulukları diğer yana sıralamaktan ibaret olduğunu; akilâne kanunların vazifelerinin ise, bu bethâh gayreti devamlı olarak tesirsiz bırakmaktan ibaret bulunduğunu yazılı idi.** Yüreğini sevinç ve heyecanla dolduran bu hakikata rağmen, müddeiumumî istediği kanunun dar yolundan yürüyerek çıkmaza girselerdi, delikanlının hali nice olurdu? O halde, hakimler başka bir cidalde bulunmuşlardı. İnsanoğlunun gözlerini kamaştıran bir savlete gönül vermişlerdi: **(Evet, diyordu, hakimler ceza kanununu kapamışlar, kalblerini açmışlardı!)**

Kendi duruşma gününü şimdi sabırsızlıkla bekliyordu. Bu sabırsızlık içinde, bütün tesellisi okumak, felsefenin yüceliklerine tırmanmak ve hayatın asıl manâsını sezmeğe gayret etmekle avunmak istiyordu. **(Acaba, Ulû Tanrı, altında ezilmek istendiğim amansız darbelere razı olacaktırmıdır? Bütün hayırhâhların en yücesi olan Tanrı, hükmü altında yaşamağa mecbur olduğum kanunların, beşer temayülüne zıt, beşer müfekkiresine alâkasız ve sadece ter-tip ve tasnîlerin cazibelerine bağlantı yapan metinlerine kurban olmama mümanaat etmiyecekmidir?)**

Avukatının geldiğini haber verdikleri vakit, eriyip kaybolduğu düşüncelerinin ardından artık gidememenin can sıkıntısını duydu. Halbuki, şen ve şatır olmak, uçarak gitmek, boynuna sarılmak, delikanlının kararmış dünyasını aydınlatan gözlerinden öpmek, bu kadar savletin yorgunluklarını gönlünden kaynıyan sözlerle birazcık olsun gidermek isterdi. Koğuş arkadaşları telâşla yanına yaklaştılar, kendi adlarına da Dr. Semih Sahiri hararetle tebrik etmesini rica ettiler.

— Bir genci karanlıktan ittiniz. Aydınlığa kavuşturdunuz. Onu asamadılar. Kim bilir, inandığınıza inandırabildiğinize ne çok mutlûsunuz!

— İnandıklarımın hepsi de gerçektir. Ruh, tâyin ve taammüt eyliyeceği fiili bizzat imâl eder. Lâkin, öyle ahval vardır ki, hangi fiili, ne şekilde tayin ve taammütte bulunacağını ruh da bilemez.

— Öyle ise, bu faaliyetin sebebi nedir?

— Ekseriyetle bu faaliyeti sadece hürriyetini istimâl için yapar.

— Tanrı bunu bilmez mi?

— Ulû Tanrı, henüz vuku bulmamış bir şeyi, yani taammüdü önceden bilmez. Çünkü, ne o ruh, ve ne o iradede henüz bir şey mevcut değildir. Mevcut olmiyan bir şeyle de Tanrımız meşgul olmaz.

— Böyle deyerek Tanrı'nın bilgi hudutlarını tahdit etmiş olmiyormusunuz?

— Hayır, haşa!: Tanrı istediği her şeyi önceden öğrenip bilmek kifayetindedir. Ben, Rabbimizin bilgi hududunu aslâ tahdit etmek cür'etini kendimde göremem. Bir kerre kulları kendi iradesine doğrudan doğruya ve tam

surette bağı olduğuna göre, elbetteki öğrenmek istediklerini öğrenecektir. Lâkin, her şeyi görebilmek imkânına malik olmasına rağmen, bu ihtiyarını her zaman kullanmak istemeyecektir, demek istedim.

Emin Refik bu izahı biraz müphem bulmuş gibi, dudaklarını büzerek:

— Peki, dedi, böyle bir sonucun fikrî ve felsefî faydası nedir?

— Kullarının liyâkat ve liyakatsızlıklarının tespitini onlara bırakmak maksadile, hareketlerinin intihap hürriyetini, alelâdde ahvalde, yine kendilerine bırakmış oluyor.

Emin Refik bir elile çenesini tutmuş, gözleri uzaklara bakıyordu. Avukatının hakkı olduğu muhakkaktı. Böyle olmasaydı, mahkemeler de hükme varabilmenin azabı içinde kalırlardı. Elbetteki, kul kulun işlediği fiillerin karanlığını giderip aydınlık içinde mahiyetini seçmek ve vicdan dediğimiz en temiz ve yüce sezışin itiş istikametine yönelmek kudretine sahipti. Bu kudretin sadece Ulû Tanrı'da bulunabileceği kanıtı ise, derin bir saygının enginliği içinde, Ulû Tanrı'nın en mümtaz yaratıkları olan insanların hiç bir rabbanî duyğu ile bezenmediklerini, âciz, mefluç yerde süründüklerini gösterir. Bu inanç pek tehlikelidir!

Tahlilini bu istikamete tevcih edince, yüzünün rengi hafif pembeleşti. Avukatına daha derin duyğularla bakmaya başladı.

— İki gün kaldı, öyle değilmi?

— Her şey tamamdır.

— Şahadet edecekmi?

— Evet!

— Mina'nın yazılarının hepsini de kendisine okudunuz mu?

— Bir tanesi müstesnâ, hepsini.

— Nasıl karşıladı?

— Zavallı, şaşkına döndü. Bir aralık yanında oturduğumu unutarak dudakları duyulabilecek şekilde mırıldandı: (... **Kibir ve azemettimiz, bütün felâketlerimizin sebebi oluyor, heyhat! Bir türlü küçüklüğümüzü hissetmiyoruz! İçinde ebediyen payıdâr olacağımızı sandığımız şu cihanda mutlaka bir şey olmak, bir şey sayılmak için çırpınıyoruz! Biz bir kişinin telef olup gitmesini bile, tabiatı küçültüp alçaltarak azametli bir değişiklik saymağa kalkıyoruz!**) sözleri hiç unutamıyorum.

Emin Refik, artık avukatını dinlemiyordu. Göğsünün daraldığını, zor nefes aldığını, kalbinin hemen oracıkta duracağını sanmış, sol elini göğsünün o nahiyesinde gezdiriyordu.

— Kâşke ölseydim! Hükümden evvel gözlerimi yummanın saadetini tatmak istiyorum.

Dr. Semih Sahir az daha iskemlesinden devrilip düşecekti. Koltuğunun altında tuttuğu evrak çantasının fermuarını bir elile açıp kapayarak;

— Akibetinizin şeametinden mi korkuyorsunuz? diye sordu.

— Hayır, tıpkı ecsamın cazibei arza maruz sikleti gibi, daimî ve gizli bir kuvvet bizi ebediyetin sükûn ve huzuruna çekmektedir!

— Öyledir amâ, insanoğlu zevklerin kuvveti ve duyguların tatmini suretile değil, lâkin faziletin icaplarını yerine getirmekle mutlûluğa erişebilir.

— Biz insanların yer yüzüne gelişimizin asıl manası sizce ne olabilir, doktor?

— İnsanlar, aslında faziletli olmak için yer yüzüne gelmişlerdir; bu faziletli olmanın şartı da, adaletin kendi varlıklarından da daha lüzümlü olduğunun ispatıdır. Hat-tâ, Allâh olmasaydı, bizim yine de adaleti sevmemiz icabedecekti. Zira, hakkında o kadar. Güzel ve müstesnâ fikirler beslediğimiz ve mevcudiyeti halinde âdil olacağına inandığımız O büyük varlığa benzemek için, bütün kudret ve gayretimizi harcayacaktık!

Filhakika, bir insan kalbini yokladığı vakit, orada adaletin varlığını hissederse, ne büyük sevinçlere mazhar olur! Bu haz insan oğlunu baştan başa sarar; sevinçlere garkeder; Böylece bir adam, kendini bu hazdan mahrum bütün insanların üstünde görür, bütün kaplanların ve ayıların fevkinde, onları istihbar eder! Böylece, aslında adalet, mevcut iki şey arasındaki münasebetin nizâm ve ahengini ifade eder. Bu münasebet her zaman aynıdır; mevcudiyeti şart bu şeyler ise, ister Allâh, ister melek, isterse bir insan olsun, hiç fark etmez.

Emin Refik derin bir iç geçirdi:

— Peki, bana düşen?

— Sabırla, metanetle adaleti beklemeniz!

— Bekliyeceğim!

Vakit dolmuştu. Avukat saatını dıvardakile ayarladı. Kalktı, elini müvekkiline gülümsiyerek uzattı, hararetle elsıkıştılar.

Emin Refik koğuşuna giderken içinde tatmin olmamış endişe ve üzüntülerin ağırlığını arkadaşlarına göstermemenin azmyle neş'eli görünmeye çalışıyordu.

XIV

Gecenin bu geç vaktinde, küreî arzın bu yüzünde dertsiz ve sıhhatlı insanların yataklarında uykuya doğru ağır ağır kaydıkları bir sırada, ağır ceza mahkeme reisi karanlıklarda gezen bakışlarile yatağında uyanıktı. Müfekiresi dönüp dolaşüyor, baktığı davalara sürükleniyordu. Haftanın hemen bir iki gecesi böyle olurdu. Duruşmaları bitip hükme varmış davaların bazılarında sünger geçiremez, tarafların söylediği sözlerin ağırlık ve derinliğinin muhasebesini işte bu saatlarda inceden inceye yapardı. Böyle zamanlarında kendi de adeta seyircilerin sıralarına oturur, olup bitenleri bitaraf bakışlarla, sadece kalbinin akış hızı ile takip ederdi. Hele bir defasında esas hakkında mütalaasını yapan müddeiumumî, gazap naralarile salonu karıştırmıştı: (**Müdafi avukat, bütün vicdan azaplarının sayhalarını boğmak, gerek tabiatın ve gerek mer'î kanunun men'ettiği bir fiilin cürmî şeamet kastını allandırıp pullandırarak göklere çıkarmak istiyor!**) Daha bu it-

hamın sademesinden kurtulma fırsatını da bırakmadan ilâve etmişti: (Böyle olursa, ne ceza mahkemeleri, ne hapishanenin ağır duvarları kimseyi korkutamaz; sadece hitabet ve belâğatın silâhını kuşanma imkânını elde edecek bethâhlar, yol ortalarında bizi boğazlarlar!) Müddeiumumî yerine otururken, dinleyicilerden bir çoğunun gönlünü kazandığı muhakkaktı ve bunu da sadece hitabet ve belâğat kuvvetile başarmıştı! Amâ, avukat dahi iffet ve itibarın yanında derin bir kültürün hararetile susmamış, hem davasını hem de meslek şerefini savunacağını söyleyerek söz istemişti: (Ne ceza mahkemelerinin, ne de hapishanelerin kalın duvarlarının, hattâ ne de soluk ışıkların daha da kararttığı darağaçların beşer ihtiraslarını gemliyebilecek kuvveti haiz olmadığına ben de inanıyorum! Ben de yüksek iddia makamı ile birlikte, vicdan azabı sayhalarının hitabet ve belâğat hünerile boğulmamasını, mer'î kanunların saygı görmesini ve bethâhların yol ortalarında hemsinslerimizi boğazlamamalarını can ve gönülden istiyorum: Lâkin, şeamet kastını allayıp pulliyarak göklere çıkarmaya gelince, mabetlerin en kutsalının sessiz ve sükûn dolu kubbesi altında kase ederim ki, işte iddia makamı burada hatâyâ düşmüştür ve bu kanaatta kendisile birlik değilim. Bir kerre cürüm hakkındaki telâkki tarzları da hatâlıdır. Suçların ağırlığı ölçüsünü, öyle zannettikleri gibi, mücrimin müfekkiresindeki cürüm kastının şeametine göre değil, fakat suçun cemiyete verdiği zararın vahametine göre tayin etmek gerekir. Zira suç ancak, ammenin hayır ve saadetine zıt fiilden ibarettir. İnsanların Ulû Tanrı ile münasebetlerini tahrip eden amele ise, suç değil günah demek daha doğrudur. Öyle ise, suç ve' gü-

nâh aynı şeyler değildir ve cürüm kastını allayıp pullamak iddiası mantık mülâhazasını yıkar. Gerçi Allâh, cemiyetin hayır ve saadetine zıt bütün fiilleri yasaklamıştır. Ancak bütün bu yasaklar birer suç sayılmaz. Çünkü, bunlardan bazıları Tanrı ile aramızdaki münasebeti bozduğu halde, ammenin hayır ve mutluluğuna zıt değildirler. Bir tek misâl vermek isterim. Yalnız kendi iç aleminde hâinane bir tasmin ve taammütte bulunan ve fakat hiç teşebbüse geçmiyen kimse, bir günâhkâr olduğu halde, mücrim değildir!)

Mahkeme reisi başka bir defasında yemin edip şahitlikte bulunan yaşlı bir kadının, birden şahadetinin ortasında sustuğunu ve etrafına melûl, melûl bakıp elini boy-nuna götürdüğünü ve birden renginin sararıp oracığa çöktüğünü hatırladı.

Bu kadın mübaşırın ve jandarmanın yardımile sırtlanarak salondan dışarı çıkarılmış ve biraz sonra duruşmaya alınan adli tabibin ifadesine göre, fazla heyecan ve korku ile kalb durmasından öldüğü anlaşılmıştı.

Kadın amme şahidi idi ve fuhşa teşvikten muhakeme edilen genç bir kadının kapı komşuluğunu yapmıştı. Zabıtaya verdiği ifadede, saatlı saatsız gelen erkeklerin bazan yanlışlıkla kendi kapısını vurduklarını ve ertesi günü suçlunun kendisine gelip bu yanlışlıktan ötürü af dilediğini söylemişti. Halbuki, müdafaaya göre bu kadın çok eski yıllarda önce kendisi fuhuş aleminin aranan sermayeliğini yapmış, sonraları da son derece yumuşak dili, zengin gönlü ve korkusuz yüreğiyle bu işin ücreti elçiliğini san'at idinmişti. Ancak, daha da ihtiyarlayınca elçiliği de para etmemiş sefalete düşmüştü. İşte bu safhada kapu

komşusu Şaziye Biriken'i gözüne kestirmiş, gençliğini ve güzelliğini yalnızlığın ve ihtiyacın ateşile yakacağına, tatlı ve refah getirici münasebetlere başlamasını tavsiye etmişti. Bir fabrikada kendisinden daha da güzel ve on yedi yaşlarındaki kız kardeşile çalışan Şaziye Biriken kökü yüz yılları bulan şerefli bir aileden geliyordu. Önce kadının bal gibi tatlı konuşmasına, zaman zaman şefkat ve merhametle dolan gözlerine, fakirliğine rağmen cömert tabiatına kapılarak, sözlerinin manâsını etrafı ile kavriyamamış, henüz evlenmek istemediğini, tab'an çok hassas olduğunu, kardeşile sürdürdükleri bu sessiz ve orta halli hayattan memnun olduğunu bildirmiş ve bu bahsi her tazelenişinde aynı cevaplarla kapatmıştı. İşte eski ateşli günâhkâr, bundan dolayı genç kadına düşman olmuş ve onu bu defa oyunlarla avuna düşürmenin planlarını hazırlamış, iftira ağını örmeye başlamıştı. Müddeiumumî, müdafaa avukatının peşinen verdiği tafsilâta zaman zaman ayağa kalkarak itiraz edecek olmuş, lâkin Türk ceza muhakemeleri sisteminin aykırı hüküm ve gelenekleriyle rağmen, bütün müdahaleleri önlemiş ve içinden de: (Muhalefet etmiş olsam da ne olur? Her cidâl adaletin tecellisi içindir ve buna müteveccih gayretler muhteremdir, makbuldur! Şayet, dinlenecek bir şahit hakkında, önceden tahkikat yapıp maddî ve manevî varlığının silkelenip güneşe serilmesini kabul etmiş milletler hatâmı yapıyorlar? İngiliz ceza adaleti bunu yapıyor deye ayıplıyormuyuz? Ben de yapacağım!) deye düşünmüştü. Tafsilâtın daha da genişlemesi üzerine müddeiumumî: **(Kanun hükümlerimize açıkça yapılan bu muhalefete devam edilecektir, reis beyefendi?)** tarzında protestoya kalkınca, reis elile gözlüğünü kenara itip:

(İddia makamı kanuna muhalif gördüğü hususları temyiz etmek hakkına malik olup, protesto, ya da mahkemeyi rencide edecek tarzda konuşma salâhiyetine sahip olamaz!) demiş ve daha sonra sesini daha da tatlılaştırarak: (Belki kanuna muhalefetler oluyor, oluyor amâ niçin? Adaletle varmak için! Kanuna riayet edilerek adaletten uzaklaşacağımıza, ona muhalefetle yaklaşalım! Bir devletin büyüklüğü, o devleti teşkil eden millet efradının duygularının ihtişamı, gayret ve faaliyetlerinin azametile ölçülebilir!... Amme ahlâk ve nizamı cesaret ve hürriyeti ilham eder!) deye ilâve etmişti.

İşte o hararetli celsede müddeiumûmî ile kendisi ve müdafî ile iddia makamı tartışırken, şahadetinin sıhhat ve safahatı ve geçip giden kendi hayatile suçlu kadının arasında vukubulan münasebetler hakkında avukatın daha da tafsilâta geçmesi üzerine, şahit kadın devriliş ölmüştü.

Şimdi kadının konuşma muvazenesini kaybedip kekeleyiş anını, önce gülümsemeye gayret edip, dudaklarının sonra hafifçe beyazlaştığını, ve nihayet bir kolunu boğazına götürüp hava almak azmîle göğsünü şişirmek için omuzlarını geriye gerdiğini ve en sonunda da boşlukta oynayan göz bebeklerinin süzülüp koca vücudile devrildiğini çok iyi hatırlıyordu.

Polisteki ifadelerini bir papağın sadakatile tamamlamak üzere iken, suçlu bölmesinde oturan genç kadının iç isyanının kuvvetini yenmeye çalışmanın yorgunluğuyla kapadığı kirpiklerinden sızan iki iri göz yaşını görmüş, bu iki damlanın kirlenmiş sularla kaynayan bir bataklıktan değil

de, semânın sonsuzluğundan, en saf maviliklerden aktıklarına inanarak şahide sormuştu:

— Peki komşunun kendi kız kardeşini şuna buna sattığını nasıl anladın?

— Şey.. efendim... evlerine genç genç erkekler geliyordu.

— Nasıl görüyordun?

— Gündüz gözile görülmezmi, reis bey oğlum!

— İki kız kardeşin fabrikada çalıştıklarını söylemiyormusun?

— ...

— Her halde geceleri de görmüşsündür, öyle değil mi?

— Tabiî; Hem de kaç geceler!

— Meselâ saat kaç sıralarında?

— Gece yarılarında sonra.

— Peki, sen **(Ben yaşlı, hasta bir kadının, ortalık kararında yatağıma çekilir, uyurum.)** demiyormusun?

— ...

— Peki bize biraz da, kendi hayatından bahset, ömrünü nasıl geçirdin, şimdi neyle geçiniyorsun?

Müddeiumumî kalemini dosyasının arasına bırakarak kalktı:

— Bu soru kanunumuza pek aykırıdır. Şahide bu neviden sualler sorulmak suretile mer'î ceza usul ve nizamının haleldar edilmemesini, şahide sadece görülmekte olan dava hakkında görgü ve bilgisinin ne olduğunun sorulmasını talep ederiz.

Halbuki, kendi düşüncelerinin iklimi daha başka idi; bu düşüncelerin hududu sonsuzdu. Âşir Kırmızı adlı bir delikanlının müdafaasını üzerine almış Dr. Semih Sahir adındaki bir avukat bu iklimi ve hududu çok güzel çizmişti: **(Aziz hakimlerim kanunları kapatın, kalblerinizi açın!)** İşte kendisi de buna inanıyordu. Kanunları tedvin eden parlamentolar zaman zaman birer harabe haline getirilmişler, ayaklar altında ezilmişlerdi; tıpkı kadim milletlerin zaman zaman terkedilmiş içi cevahirle dolu mabetleri gibi! Bu viranelikler sadece, adaletin çiğnendiği ve binaenaleyh onun yeniden kurulması iştihakile milletlerin topyekûn elde silâh ayaklandıkları ve zâlimleri devirip hürriyetin ışığını en karanlık ve dar yollardan en sefil kulübelere kadar uzatıldığı müstesnâ zamanlarda hürmet ve riayet görüp mâmureler haline gelirlerdi. Halbuki, hayatın tabii seyrinde parlamentoların kuvvet ve kudreti git-tikçe azalarak zayıflanır, dermansızlaşırdı. Ancak beklen-medik anî haller ve tesadüfler ona yeniden hayatiyet, kuvvet verebilmektedir.

Bu hakikatler karşısında avukat Semih Sahir'in hakkı vardı ve icabettiği zaman **(eldeki kanunlar kapanmalı, kalbler bütün ihtişamile açılmalı idi!)**

Bir kitapta okuduğunu yine hatırlıyordu şimdi: **(İc-rayı kaza için makamına geçen hâkim, sanığın düşmanından başkası değildi. Karşısında duran zavallı ise, zincirlerin ağırlığı altında iki büklüm olmuş, acılarla ezilmiş, göreceği işkencenin ve gelecek kara günlerin dehşetile acılarıyla ezilmiş, göreceği işkencenin ve gelecek kara günlerin dehşetile korku içinde titrerdi!... Bu hakimın aradığı şey**

hakikat değildi; Onun istediği, itham mevzuu olan suç için bir suçlu bulmaktı!... Binaen âleyh, hemen tuzaklarını kurmağa başladılar. Önündeki kurbana suçu yükliyelemek korkusu altında canavar kesilirdi!...)

Hayır mazinin karanlıklarından hortliyan bu tip hakimlerden olmayacaktı. Aslâ, insanoglunun tabii temayüllerine uymıyan her kanun, kanun vasfını haiz olamazdı nazarında.

Bu fikrini açıklayınca, müddeiumumî bu izah tarzını mübalâğalı ve tehlikeli bulmuş: (muhterem reis beyefendi, ilâhî ve tabii adalet duygusu ve endişelerle mer'î kanunu tatbikten çekiniyorlarsa, buna da açıkta muarız olduğumuzun zabta geçmesini isteriz!) demişti.

Bu talebe ziyadesile üzölmüş, kalbinin en hassas yerine ince bir sızı girmişti. Biraz yorgun ve dargın bir sesle: (makamı iddia, nedense mahkemenin adalete varma hedefine vasıl olma azmle yaşadığı hissiyatı tefrik etmek istemiyorlar, demişti. Bir kerre ilâhî adalette tabii adalet son derece muhkem ve değışmez vasıfları haizdirler. Zira, iki şey arasındaki rabitanın tabiatı aynı olursa, aslâ değışmezler. Lâkin, beşerî adalet ise, ki buna siyasî adalet dahi deyebiliriz, işlenen bir fiil de, bünyesi mütehavvil cemiyet arasında bir rabıta olduğundan, bu fiil cemiyetin zararlı veya hayırlı olmasının derecesine göre değışir. Bu sebeple de, zaman zaman beşerî adalet metinlerini muhtevî önümüzdeki kanunları kapar, ilâhî ve tabii adaletin değışmez, metinlerini tâ doğuşumuzdan beri içinde titriyerek sakladığımız kalbimizi kalbimizi açarız!)

Bu sebeplerle müddeiumumîinin itirazını varit görmiyerek red etmiş ve şahide aynı suali tekrarlamıştı:

— Sorduklarıma cevap verecekmisiniz, vermiyecekmisiniz ?

— ...

— Sizin vaktile cefalı bir ömür sürdüğünüzü, sonra da aşk pazarlarının gayretli simsarlığını yaptığınızı ve bu yolda da yürüyecek takatı dizlerinizde bulamayınca, oturduğunuz sokağın iffetlilerine ümitlerinizi bağladığınızı ve muvaffak olamayınca, da, iftira kumaşları dokumak için tezgâhınızı kurduğunuzu müdafaa yollu iddia ediyorlar, ne dersiniz?

İşte şahit kadın bu soruların cevabını vermek gayreti içinde nefesi kesilmiş, devrilip gitmişti!...

İddia ve müdafaalardan sonra hükme gidilmiş, hakimler hey'eti, masûmiyetine kanaat getirerek beraetine ittifakla karar vermişti

Hükmün mucip sebepleri arasında şu da vardı: (... Diğer taraftan delillerden tahassül eden vicdanî kanaatı tarifi etmekten ziyade, onu hissetmek daha kolaydır. Zira, hisle muhakeme eden cehalet, akla göre muhakeme yürüten ilme nazaran daha da az hatâyâ maruzdur. Bu sebeple mahkememiz amme ve müdafaa şahitlerinin ifadeleri üzerinde fazla durmamış, fakat onların sanıkla uzaktan ve yakından ilgileri, gazapları, menfaatları, ruhî ve fizyolojik bünyeleri, cürmün şeamet ve korkunçluğu nisbetinde şahide az itimat etmek prensibinin ebediyen pâyidar olması dileğinin de tahlil ve seziş tablomuzdaki geniş yerini mahfuz tutarak, maznun Şaziye Biriken'in kız kardeşi Neclâ

Birikemi fuhşe tahrik ve teşvik etmemiş olduğuna kanaat getirdik... ilh.. ilh..)

Günün alaca karanlığı odanın sağ dıvarını ve tavanın o kısmına düşen cepheyi hafifçe aydınlatırken, vicdanı hür, fikri hür, kanunların üstünde bir kalb duygusile yaşayan ve adaleti cesaretle dağıtan güzel yüzlü bir hakim yeniden uykuya kavuşmuş, huzur içinde uyuyordu.

XV

Her şey bir yana, yalnız adalet fikri bile, genç profesör Erhardt Rewnecke'nin kalbinde en hassas tarafları kımıldatmış aşkının bütün ayaklanan gayız ve heyecanını bastırmıştı!...

Avukat Semih Sahir'le mülakatlarından sonra, kederi daha da derinleşmiş, Mina tarafından yazılan hatıralar iç yarasının kabuğunu büsbütün deşerek iyice kanatmış, fakat akan kanla beraber bütün irinler de akup temizlenmişti...

Evet, o günden sonra, içinde sadece kanayan bir yarının derinliğini duyuyor, sessiz sedasız içten içe ağlıyordu.

Öfkenin şiddeti, şimdi yerini büsbütün aşkın sonsuzluğuna bırakmış; İdrâk ve akıl yerine, bunlardan çok daha sert ve haşin bir boyunduruğun esaretine girmişti: Ulû Tanrı ile bozulmuş münasebetini yeniden kurmuş ve böylece günâhkâr ruhunu kurtarmış sevgilisi için harap olmakla yetiniyordu...

Bu sebeple, ağır ceza mahkemesinin davetini aldığı zaman, ürkmedi, isyan etmedi, fırsat bulmanın şevkile yanmadı; sükûn ve huzur hissetti.

Mübaşır mahkeme kapısından başını uzatıp ismini haykırınca, sadece sararmış bir yüzle, lâkin rahat bir kalble hakimler hey'etinin önüne geldi.

— Adınız?

— Rewnecke... Erhardt Rewnecke.

— Yaşınız?

— 34.

— İşiniz?

— Bazel Üniversitesinde ilâhiyat ve felsefe hocasıyım. İstanbul Üniversitesi'ndeki müsafir hocalık görevim sona ermiştir; yakında asıl vazifeme döneceğim.

Reis tercimana biraz yaklaşmasını söyledikten sonra, suallerine devam etti:

— Suçluyu tanırmısınız?

— Şahşan bir defa gördüm. Bir muarefem yoktur.

— Ya ölü Mina'yı?

— Önce talebemdi, sonra....

— Biraz sonra yemin edeceğiniz için bütün hakikatleri açıklamalısınız!

— Muhterem mahkemenin görmekte olduğu ağır bir suçun işlenip işlenmemesinde delil mahiyetine bürünemeyecek hususları açıklamada fayda mülâhaza buyruluyorsa, çekinmem.

Reis, şahidin ucunu çekmek istemediği ince ve nazik örtünün altında görünecek hissî haikatın dava ile alâkası ve bu yönden sorulmasında fayda olup olmadığını aza arkadaşlarıyla dosya arkasında kısaca müzakereden sonra:

— Şimdilik bu cihetin sorulmasında bir fayda mülâhaza edilmemiştir, dedi.

Rewnecke reisin tebliğ ettiği karar, kendisine terci-me edilince, yüzü hafifçe pembeleşti ve başını hörmetle eğerek hey'ete teşekkür etti.

— Mina adındaki bir kadının, halen suçlu mevkiindeki kocası Emin Refik tarafından asılarak öldürüldüğü iddia edilmektedir. İşte bu hadise hakkında, bir şey saklamaksızın ve bir şey katmaksızın, kimseden korkmıyarak ve bir tesire de kapılmıyarak bildiklerinizi dosdoğru söyleyeceğinize namusunuz ve vicdanınız üzerine yemin ediniz!

Hey'eti hakime de dahil, bütün salon ayağa kalktı ve şahit tercımanın kelime kelime söylediklerini tekrarlıyarak yemini eda eyledi.

Reis şahadetten sonra da, söylediklerinin doğruluğu hakkında aynı tarzda yemin edeceğini şahide ihtar ederek sorguya başladı:

— Mina'nın ölümünden önceki onunla son görüşmeniz ne zaman vukubulmuştur?

Emin Refik oturduğu yerde kıvıldadı ve hafifçe öksürdü. Avukat dalmış olduğu alemden silkinir gibi ayağa kalktı:

— Muhterem reis beyefendi, gerek hakikatlerin kuvvetli bir ışık altında görünebilmesi, gerek müvekkilimin, ölen karısının ve hattâ şahidin haysiyet ve umumî adabla ilgili şeref ve itibarları yönünden, bu celsenin gizli yapılmasını rica ediyorum.

Reis isteğin makul olduğunu bakışile hissettirmekle beraber, usulen iddia makamına mütalâalarını sordu:

— Celsenin gizlice icrasına muhalif değiliz, efendim!

Celsenin gizliliği hakkında okunan karardan sonra, dinleyiciler salondan boşaltıldı. Günlerden beri davanın her celsesine sadakatla koşan bu insanlar, en hararetli ve meraklı celseden uzaklaştırmalarının hiddet ve inkisârile başkalarına sataşmanın bahanesini arıyorlarmış gibi, birbirlerine dargın ve kırgın bakışlarla bakıyorlardı.

— Mina'nın kocasının evinde asılı bulunmasından önceki, yani en son görüşmenizi anlatınız!

Erhardt ellerini önde, parmaklarını birbirine geçirerek kenetlemişti. Boğum kemikleri beyazlaşmıştı, bu da farkında olmadan ihtilâçlar içinde olduğunu gösteriyordu.

— Yani son gece... Son gecemiz... Ondan sonra onu bir daha görmediğim gecedен bahsediyorsunuz, her halde?

— Evet, lütfen bu gecenin hatıralarından, Mina'nın kasıt ve niyetini gösterir konuşmalarından ve en sonunda da kendi kanaatinizden bahsedin bize!

— Onunla semavî bağlarla bağlı idik. Talebemdi ve hep talebem kaldı. Biraz evvel yemin etmiştim. Aynı yemini hatırlıyarak ve tekrar ederek şahadet ettiğime inanmanızı istiyorum.

Emin Refik, biraz önceki endişe ve sıkıntılardan kurtulmuş gibi, bakışlarını zeminden kaldırdı; etrafına, hattâ şahide bakmaya başladı.

— Devam edin!

Şahit söyliyeceklerinin iyice duyulup anlaşılmasını istiyormuş gibi, sesini yükselterek ve her kelimenin üzerine basarak konuşuyordu:

— Kararımız serbest ve günâhsız ruhların sahibi iki insan olarak yaşamak ve hayatımızı birleştirmektir. Amâ, bu noktaya parmak basmanızı istirham ediyorum. Bu ka-

rarımızı serbest ruhlar olarak tatbik edecektik ve günâhımız olmayacaktı. Sevişiyorduk. Lâkin, bu sevgimiz ilim irfanın kanaatlandırıldığı beyaz, lekesiz bir kuşa benziyordu. En güzel irfanın kanatlandırıldığı beyaz, lekesiz, bir kuşa benziyordu. En güzel maviliklerden daha da güzel gök kubbenin sonsuzluğunda uçuşan hür bir kuş! Etrafında dolaşan yırtıcı kuşların gayz ve vahşetinden sıyrılıp daha da yükseklerle erişmek istiyordu bu kuş! O gece bana korkuyor gibi geldi. Sebebini sorunca: **(ben, dedi, hem beşerî, hem de rabbauî saadetimi istiyorum! Her ikisinin de bir arada olamayacağını derslerinde bize söylemiştin. Ben de buna inanıyor ve bunlardan birini kaybetmenin dehşetile titriyorum!)** Kendisini teskine gayret ettim. O gecenin sabahı çok erkenden uyandı. İtinâ ile giyindi ve kocasına gideceğini söyledi. Sebebini sordum. Kocasının, ebediyen beraber olmamıza razı olduğunu, fakat boşanmalarına aslâ müsaade edemeyeceğini bildirdiğini söyledi. Ben de kocasını iknâ etmesini ısrarla ondan istedim ve hattâ icabederse, intiharla onu tehdit etmesini bildirdim. Hayatımızı ancak bu suretle Ulû Tanrı'nın huzurunda birleştirebileceğimizi, O'nun uğruna hayır ve hasenat işliyerek, istemiyerek işlediğimiz günâhların kefâretini ödeyebileceğimizi, yoksa günaha devamla bu saadete eremeyeceğimizi izah ettim. Son sözleri: **(... Seni seviyorum. Hem de çok seviyorum. Gökte Allâh, yer yüzünde de sen varsın, benim için. Onu iknaa çalışacağım. Kabul etmesi için her şeyi yapacağım! Ölümü bile göze alacağım!)** oldu.

Şahit burada yorgunluğunu meydana vurdu. Oturacak bir yer arıyormuş gibi etrafına bakındı. Ellerini biri-

birinden çözdüğü zaman, parmaklarının bembeyaz denecek kadar soluklaşmış olduğu görüldü.

Reis mübaşıra verdiği emirle şahidi avukatlara mahsus sıralardan birine oturttu. Salonu derin bir sessizlik kaplamıştı. Aza hakimler şahidi inceden inceye süzüyorlardı. Müddeiumumî zaman zaman başını kaldırıyor, şahide bakıp notlar alıyordu. Avukat Semih Sahir hiç bir şey yapmıyor, sadece dudaklarını yavaş yavaş kımıldatıyordu.

Emin Refik uykudan yeni uyanmış bir çocuk safiyetile, etrafına bakmıyor, nerede olduğunun farkında değilmiş gibi, gözlerini kısıyor, dudaklarını büyüyordu...

Şahit yavaşça yerinden kalktı ve eski durduğu bölmeye yaklaştı.

— Mina'nın asılması hakkındaki kanaatiniz?

Şahit yavaşça yerinden kalktı ve eski durduğu bölmeye yaklaştı.

— Mina'nın asılması hakkında kanaatiniz?

Şahit bu suali bekliyormuş gibi, serin kanlılıkla karşıladı; bir elile reisin önünde duran dava dosyasını işaret ederek:

— Acaba yüksek mahkeme Mina'nın yazmış olduğu hatıraları tedkik etmişmidir? diye sordu.

— Etmiştir!

— Bunları daha önce ben de muhterem müdafî avukatından dinledim; yalnız bir hatırayı okumuyacaklarını, bunu daha sonra mahkemede öğreneceğimi söylemişlerdi, bu hususu da şimdi öğrenebilirmiyim?

Reis avukata döndü:

— Muhterem üstat, bu talebe dair ne buyurursunuz?

Dr. Semih Sahir beklediği fırsatı yakalamış olmanın aceleliğile atıldı:

— Efendim, filhakika bu son mektubu henüz elimizde mahfuz tutuyoruz. Biz şahidin tarzı şahadeti hakkında tam bir itminâna malik olmadığımızdan mektubu müdafaa safhasına bıraktık. Mamafih, şahadetin tarzına göre, yüksek mahkemeye takdimle bir mahzur görmüyorum. Okunmasını rica ederim.

Mahkeme müdafaaya müteallik mektubun okunup, şahidin bundan sonra ifadesinin ikmâlîne ve mektubun diğer delillerle birlikte tedkik ve icabının teemmülü zımnında dava dosyasile birleştirilmesine karar verip tefimden sonra, mübaşır mektubu avukattan alıp zabıt kâtibine verdi.

Mektup satır satır okundu, terciman almancaya tercüme etti:

(Erhardt'ın hakkı var. Ben kendi üzerime düşeni yapacağımı! Bütün şeâmet ve musibetlerin silinmesini, kalbimi dolduran aşkın yanı başında fazilet ve namusa karşı işlemiş olduğum zannedilen saygısızlıkların ağırlığını da gidererek oraya sevinçlerin en büyüğünü ve intikamların en temizini doldurmak istiyorum! Böylece, ruhum yine bana yaklaşacak, sürünen cesedime girecek, Allâh'la barışacağım! Böylece cürmü siliyor, gaflet ve nedameti ebediyen uzaklaştırıyorum! Beri tarafta, duygunun gafleti ve arzuların infiali içinde kıvranan âr ve hayânın ebedî kurbanı kocam, suçumun kefarecini ödedim deye, belki de teselli bulacak, ya da hayretten donup kalmamak için cesedimi sarup kucaklıyacak! İhanet ve hiyanetin yolundan çıkarak, sadakat ve tahammülün zirvesine tırmanıyormu-

şum gibi, mermerden heykelimi dikmek cesaretini kalbinde bulduğu anda, dünyanın, bütün madenlerle, kaya ve insanın benden evvel göklerin en tatlı maviliklerinde gezindiğini bildiğim şu anda, hayatıma nihayet vermenin saadetini de tadıyorum! Aslında insanlar hayatı çok severler. O hayat ki, ceset yığınlarıyla güzel görünmekte, günâhkârların gaflet ve eziyet dolu ömürlerini hayâl cennetleri ve hülyâ saadetleriyle süslemeğe çabalamaktadır. İnsanlar etraflarını sarıp kendilerini ihata eden eşyaya öyle düşkünlük gösterirler ki, bu halleri kendilerini hayata sıkı surette bağlar. Beri tarafta, beşerî lezaizin cazip hayal ve tasavvurları, büyük yudumlarla içtiğimiz zehir usaresile dolu hayat kâsesine bir kaç damla saadet şerbeti karıştıran tatlı ümit, şu fanî insanların kalblerini öyle kuvvetle büyülemektedir ki, intiharların sükûn ve teselli kuvvetine kendini kaptırmıyacak insanların ziyadesile mutlû olmaları lâzımdır! İşte ben şu anda, bu kuvvetin çekişile ezilip büzülmüş bir şey olmaktan başkası değilim!)

Mektup burada bitiyordu. Herkeste aynı ürkek bakışlar, aynı tecessüs ve aynı kımıldanamama kudretsizliği hakimdi.

— Mektup burada bitti, reis beyefendi!

Sağ avucunun içindeki hayat çizgisini derin bir alâka ile takip eden reis başını kaldırdı. Şahide yumuşak bakışlarını çevirdi:

— Şimdi ölüm hadisesi hakkındaki kanaatınızı söyleyebilirsiniz?

Erhardt son yazıların yükü altında bunalmış gibi idi, alt dudaklarını hafifçe ısırarak reise döndü:

- Ben ortada bir cinayet olduğuna kani değilim: dedi.
— İntiharmı?
— Olabilir efandim!

Mahkeme reisi diğer hakimlerle görüşükten sonra müdafî avukata döndü:

- Şahabete karşı bir deyeceğiniz?
— Yok, reis beyefendi.
— Başka sorduracağınız bir husus?
— Hayır efendim.

Müddeiumumînin sabırsızlandığı elindeki dolma kalemile mütemadiyen burun kanatlarını karıştırmamasından belli oluyordu.

— Muhterem mahkemenin şahidin görgü ve bilgileriyle iktifa etmeyüp, vicdanî kanaatlarına da başvurmalarını usule apaçık aykırılık saymaktayız. Muhterem riyasetin bu konulardaki anlayış ve duyuş vus'atlarını bilmekle beraber, bütün ağırlığıle ortada ve suçlunun sırtında olan bu cürmün vafına şüphe çekecek usul ve kanun dışı sorulardan eza duyduğumuzun da zabta geçmesini talep ediyoruz!

Bütün bu söylenenlerde mahkemeye mütevec cih hiç bir şey yokmuş gibi reis, bakışlarını ayırmadan ve tavrında da bir değişiklik göstermeden:

- Başka efendim? deye sordu.

Müddeiumumî isteginin itibar ve ehemmiyetinin ölçülmemiş ve zabta da geçirilmemiş olmasından duyduğu infiale:

— Şahit, dedi, maktuleye ait hâtıraları daha önce müdafaa vekilinden dinlediğini söyledi. Evvelâ, memuri-

yetimizce pek ehemmiyetli olan bu hususun zabta geçirilmesini istiyoruz.

— Bu hususu zabta ilâve edeceğiz, makamınız için ehemmiyetli görülen cihetin de izahını bekliyoruz!

— Şu halde, dava mahkemeye intikal etmiş olmasına rağmen, müdafaav avukatı deliller üzerinde faaliyet göstermiş ve şahitlerle, onların yapacakları şahadet üzerinde mülâkatlar yapmıştır.

— Suçlunun mevkufiyeti her şeyi halletmiş her endişeyi silmiştir. Onun doğrudan doğruya delillere teması, şahitlerle görüşmesi yasaklanmış olduktan sonra, ortada kanuna aykırılık iddiası ortaya atılamaz. Cinayet gibi dehşet veren bir cürüm ithamı da olmasa, müvekkilinin hayat ve haysiyetini müdafaayı yüklenmiş bir avukatın her türlü meşru faaliyetini hattâ takdirle karşılamalıdır. Bu faaliyetlerin meşruiyet ve fazilet ölçülerini ise, kanunlar hakimlerin vicdanlarına terk etmiştir. Bu sebeple, davanın seyir ve inkişafına matuf bir talebiniz varsa, lütfen onu bildiriniz.

— Arz ettiğim hususların zabta geçmesini tekrar talep ve rica ediyorum; şimdilik başka bir talebimiz yoktur.

Reis şahidin, iddia makamının talebile ilgili, bazı beyanatını da zabta geçirdi.

Şahit tercimandan cereyan eden karşılıklı konuşma hakkında bilgi isteyebilip isteyemeyeceğini sordu:

— Mahkemelerimiz zulmun nufuz edilmez kalkanı olan gizlilikle silâhlı adalet cihazları değildir. Bu celsenin gizli yapılmış olması ise, sadece haysiyetlerin korunması maksadına matuftur. Şu cihanın muhtelif köşelerinde başka başka kanunlarla korunmaya çalışılan insanoğullarının,

yurdumuzda hakikatlara varmanın çabası içinde, hakimlerin zaman zaman kanunları da yetersiz hissederek vicdanları ve müfekkireleriyle nasıl didindiklerini görüp bilmelerini isterdik, İşte, karşımızda bir yabancı olarak bulunan şahide iddia makamı ile aramızda usul ve kanun üzerinde geçen tartışmaları aynen tercime ediniz!

Terciman olanları hülâsa olarak almancaya tercime edince, şahit bir kerre daha heyecan ve takdirle yanan gözlerini hafifçe kapayarak hakimler hey'etini başile selâmladı.

— Suçlunun şahide bir deyeceği varmıdır?

Emin Refik toplandı, yaşadığını şimdi hissediyormuş gibi, reise hörmetle:

— Hiç bir deyeceğim yok efendim, deyebildi.

Erhardt Rewnecke mahkeme salonundan dışarı çıkarırken, başka bir alemden çıkıyormuş gibi şaşkın, bu alemin güzel tabiatlarını, Allâh tarafından lutfedilmiş öyle mümtaz ve manidar vasıflarını bir daha görememenin iştiağını daha şimdiden duyuyordu.

Dışardaki dinleyiciler tekrar salona alındılar.

— B o n c u k ! Boncuk Binpınar!

22-24 yaşlarında, mavi gözlü, kısa boylu, sarı saçlı ve orta halli giyimli şahit mahkeme reisinin önünde, suallerden evvel, ter dökmeye başladı. Şaşkınlığının alametini göstermek istiyormuş gibi, soluk sarı renkteki elçantasını bir kolundan ötekine geçiriyor, ya da eline alıp yerde bulmuş da sahibinin kim olduğunu görebilmek merakile sağna soluna bakınıyordu. Bir aralık efendisini parmaklık arasında dalgın ve solgun oturur görünce yüreği burkuldu.

Hemen gözlerle avukatını aradı; görünce rahatlamış gibi tekrar reise döndü.

— Adın? Soy adın? Kaç yaşındasın? Ne iş yaparsın?

— Boncuk Binpınar. 20 yaşındayım. Emin Refik be-
yin hizmetçisiyim.

— Efendinin karısı Minayı asarak öldürdüğü iddia ediliyor, bildiklerini doğru söyliyeyeğine dair sana yemin vereceğim.

Genç kadın reisin istediği tarzda yemin edince, her kes yerine oturdu.

— Hanım bir sabah erkenden eve gelmişti. Beyefendiye haber verdim. Beyefendinin yatak odasına giren hanımefendi ile aralarında pek anliyamadığım bir şeyler konuştular. Hanımefendi uzun zamandan beri beyi bırakıp eve de uğramadığından, bu gelişine çok sevinmiştim. Kendisini çok severdim. İnşallâh barışmaya dönmüştür, deye kapı arkasından onları gözetledim ve dinledim. Hanımefendinin kendi kendisi için ölü, ya da ceset gibi sözler söylemesine şaşup kalmıştım. Az sonra da gelmesinin iki maksadı olduğunu, ya hürriyetinin kapusunu ardına kadar açmasını, ya da ölü bir hayattan kendisini kurtarmasını duydum. Sonra da kapı aralığından gördüm. Çantasından bir paket çıkardı. Hepsini de yazılı kâğıtmış. Kocasına ebedî hayata kavuştuğu zaman, bu yazıları okuması için and içirerek paketi ona verdi. Sonra..... sonra.... sonra efendim....

Hizmetçi kız kekeleyor, gerisini söyliyemiyordu.

— Hepsini söyle kızım, yemin ettin!

Boncuk Binpınar tekrar bütün dikkatini el çantasına verdi; sanki koyacak yer bulamıyormuş gibi etrafına ba-

kınmaya başladı. Yüzü nar gibi kızarmıştı. Başından alına düşmüş bir kaç tel saç terden deriye yapışmış kaşını yapıyor olmalıdıki, parmaklarile orayı bir kaç defa kaşdı.

— Evet kızım, devam et!

Bancuk Emin Refik'ten af diliyormuş gibi dönüp iki defa baktı, sonra avukatı süzdü ve nihayet işin içinden başka türlü çıkar bir yol bulamadığını anlamış olmanın hararetile eskisinden daha canlı ve acele:

— Efendim, dedi, hanımefendi bir yabancıyı seviyormuş. Ulû Tanrı'nın karşısına çıkardığı bu adamı görünce bütün dünyanın ışıkla parladığını görmüş. Hanı evliya gib bütün dünyanın ışıkla parladığını görmüş. Hanı evliya gibi bir insanmış bu adam! Beyefendi ondan vazgeçmesi için yalvardı ise de, hanımefendi bazı anlaşılmaz sözlerle direnmiş olmalı ki, kocası pek kızdı, içlendi. Sonra hanımla tatlı tatlı konuştular. Hanımefendi ertesi sabah yine geleceğini söyleyerek evden gitti. Hanım gittikten sonra, bey büyük bir kedere kapıldı. Ağzını bıçak açmıyordu. Hattâ, o günün gecesi hemen hiç yatamamış olduğunu olduğunu tahmin ediyorum. Alaca karanlıkta, balkonda dolaştığını görmüştüm. Hanımefendi o sabahın erken saatlarında tekrar geldi. Yine onları dinledim. Merakım daha da artmıştı. O saatları düşünürken, şimdi de kalbim kopacakmış gibi atıyor! Hanımefendi içeride, kocasına ölmek istediğini ve bunda karar kıldığını iki defa söyledi. Kocası bu sözüne çok içlendi. Her arzusuna razı olduğunu, lâkin hayatına kıymamasını yalvardı. O zaman karısı boşanmak istediğini, kendisini boşamasını söyledi. Beyefendi buna hiç razı olmiyacağını çok haşin bir sesle söy-

ledi. Hanım da öleceğini ve böylece mutlû olacağını ve bunda da haklı sayılacağı cevabını verdi. Daha fazla konuşmadılar. Hanımefendi yorgun ve sarsılmış odadan çıktı. Beni beyefendinin okuma odasının kapısı önünde temizlik yaparken görünce: **(Kızım biraz içeride oturacağım, bana bir bardak soğuk su getir!)** dedi. **(Peki hanımcığım!)** deyerek koştum. Okuma odasına girdiğim zaman, onu beyefendinin daima üzerine çıkıp kitap raflarını düzenlediği taburaya oturmuş buldum. Hem de büyük avizenin tam altında oturuyordu. Garipsedim. **(Burası kendi eviniz, hanımcığım; pencereye yakın, şu koltuğa oturun!)** dedimsé de, beni duymamış gibi: **(Bir denk yapacağım büyük bir kilimle, bir ip getir!)** emrini verdi. Bu emri o kadar sert ve haşın vermişti ki, karşı gelemedim. Gittim, istediklerini getirdim. Beni kendi işlerimle uğraşmam için yolladı. Yollarırken de saçlarımdan öptü: **(Eh, artık ayrılıyorum kızım, hakkını helâl et!)** dedi. O zaman ağlamaya ve yalvarmaya başladım. Beni epeyce dinledi, sonra **(Peki, düşüneceğim, sen şimdi işine git!)** dedi. Belki kararından döner sevincile onu yalnız bıraktım.

Hizmetçi kız Boncuk Binpınar sustu, ağlıyordu...

Reis sükûn bulmasını bekledi.

— Sonra efendim, aradan yarım saat kadar geçmişti. Beyefendiyi sararmış, solmuş çehresile yatak odasından çıkarken, önledim: **(Gidin hanımınızı yumuşatın, okuma odasında.)** dedim. Beyefendi oraya gitti. Ben de işime kendimi verdim. Aradan onbeş dakika kadar geçmemişti ki, beyefendi deli gibi koridordan koşarak: **(Karım ıstım, kendi elimle ona kıydım! Onu öldürdüm!)** deye bağırduğunu gördüm. Okuma odasına çılginlar gibi atıldım. Ha-

nımım yerde upuzun yatıyordu. Üzerine kapandım. Hiç kıpırdanmıyordu. O dünyalar kadar güzel elleri morarmış yanlarına sarkmıştı. Yüzü kâğıt gibi beyazdı. Kenarda bir bıçak, kesilmiş ilmikli ip duruyordu. Bazımı kaldırınca avizenin kancasından sarkan kesik ipin parçasını görünce, haykırmağa başladım. İşte hepsi bu kadar efendim! Hanımın böyle öldü!

Koşu meydanlarında son mesafenin metrelerini aşan dünyaca meşhur bir atın verdiği heyecan, ağır ceza mahkemesi salonunu dolduran dinleyicilerin kalblerine o anda dolan heyecanın yanında pek sönük kalırdı. Şahit son cümlesini de söyleyip susunca, zemine eğilmiş başlar daha bir kaç saniye kımıldanmadan öylece kaldı.

Taraflardan hiç biri şahidin şahadetine karşı bir deyecekleri olmadığını bildirince, doğru şahadet ettiği hakkında şahide yemin ettirilerek salondan çıkarıldı.

XVI

Şayet bir alim, ve meselâ bir avukat, ya da bir hakim beşer nev'ine hizmet ederken gelecek nesillere örnek davranışlar, içinde ebediyen yâd edilecek ve aslâ unutulmıyacak fikirlerin bulunduğu eserler verse, yahut tefekkür tarzında asâlet ve kalbinde istikamet sahibi olsa, artık bu insan her çeşit eza ve işkenceye mustahak görülür! Kara bulutlar bu kimsenin tepesinde toplanmaya başlar, iftiranın gayz ve şiddeti bütün iyi ve sakın ruhları da galeyana getirir, günahsız ruhlara kamçı üstüne kamçı iner! Bütün merâm bu insanı devirmek, lekelemek, karartıp çö-kertmektir. Bir kerre de bu arzularına vasıl oldular mı, yenisinin cazibesile kıvranıp dururlar.

İşte, Emin Refik'in sözde dostları, iş arkadaşları önce onu türlü yollara baş vurarak, kulaklara fısıltılar sokarak, bütün dünyayı aleyhine çekjip, onu karısının kanlı katili gösterdikten sonra, muhakemenin cereyan tarzı, neticenin kendileri için vahametini hissettirmeye başlayınca, bu

defa lehine döndüler; aynı şiddetli gayret, aynı feragatlı faaliyetlerle bu defa da, masûmiyetinin ispatı için çırpınır görünmenin zevkini tatmak iştiyakına kapıldılar!...

Kimi kendisine, kimi avukatına, kimisi de mahkeme reisine ve hattâ müddeiumumîye gerek şahsan baş vura-
rak, gerek mektuplar göndererek, görgü ve bilgiye dayanan şahadette bulunacaklarını öne sürdüler.

Halbuki, hadisenin cereyan tarzı, dinlenmiş şahitlerin şahadeti ve suçlunun evvelce alınmış ifadeleri karşısında, bütün bu gayretkeş insanların, en son safhalara intizaren hayırhahlıklarını saklayışları hiç bir mercide iltifat görmediği gibi, Emin Refik de bunlardan hiç birinin dinlenmesini istemedi. Mucip sebebini kendi kendine bir kitapta bulmuştu: **(Bir meziyet ve faziletten mahrûm insan, o meziyat ve faziletin ince tezyif etmek suretile, kendisindeki bu noksanı telâfiye gayret eder. Böylece, kendi ile liyakat ve ehliyeti arasındaki manii yıkılmış olur. Bu sayede de, gayret ve faaliyetlerinden kıskançlık duyup onlardan dûn seviyede oldukları insanların saflarına çıkmış görünürler!)**

Reis dava dosyasından fırlayan kâğıtları düzenleyip, bazılarını okuyarak, bazılarının da kıvrılmış kenarlarını düzelterek tanzim edip kartonu kapattı ve zabıt kâtibine uzattı.

— Efendim, tevsi tahkikat hakkında bir talebiniz varmı?

Müddeiumumî de elindeki dosyasını kapatıp, hafifçe yerinden doğruldu:

— Yoktur. reis beyefendi. Esas hakkındaki mütalaa-mızı serde hazırız.

Müdafi avukat dahi, müdafaa yönünden tevsii tahki-
kat talepleri olmadığını bildirdikten sonra, mahkeme reisi
esas hakkındaki mütalaasını söyleyebileceğini müddeium-
mûmiye bildirdi.

Salonda bir kaynaşma oldu. Her kes yanındakile fısıldaşmaya başlamıştı. Artık duruşmaların bittiği, delillerin tamamlandığı, ve şimdi söz sırasının kanun adamlarına kaldığı hakkında fikir yürütüyorlardı. Her keste bir dinleniş havası esiyordu: **(Bakalım müddeiumumî ne deyecek?)**; **(Acaba ne ceza isteyecek?)**; **(Zannetmem, adamın beraetini istemiyecektir)**; **(Bu kadar asık ve aksi yüzle, ne deyeceği belli zaten!)**

Müddeiumumî ayakta etrafını garip bakışlarla süzdükten sonra, elinde tuttuğu bir kâğıttan okumağa başlamıştı. Ona göre, cinayeti müteakip mücrimin samimî itirafı en kat'î delildi. Gerek istihsâl kılınan rapor, gerek dinlenmiş müdafaa şahitleri masûmiyete inandıracak hiç bir delil mahiyeti arz etmiyordu. Amme şahitleri olarak dinlenen zabıta memurları ise, tamamen bitaraf ve suçlunun kendi önlerindeki açık ve samimî itirafına şahadet etmişlerdi. **(Her ne kadar ceza muhakemeleri sistemimize göre, mücrimin itirafı kat'î bir delil sayılmamışsa da, bu itirafın samimiyeti başka delillerle takviye ve teyit edilince, artık tereddüde mahal yoktur!)** dedi. Bir an durakladı, bakışlarını avukata uzatarak hafifçe gülümsedi: **(Nevroz ve isteri müdafaalarına gelince, muhakeme edilen Mina değil ki! Muhakeme edilen o olsaydı, ilmin ışığında yürümenin lezzetini tatmanın iştihakile biz de mücrimiyet hakkında tereddüde düşecektik. Halbuki, biçare kadın bütün bu zaafilarile birlikte şimdi, tabiatın ebedî ve sessiz kuca-**

ğında yatiyor! Canî kocaya gelince, onun hiç bir aklî veya ruhî malûliyetle harabiyeti ileri sürülmemiştir!)

Avukat Dr. Semih Sahir de hafifçe gülümsedi. Amâ, iki gülümseyişin taşıdığı gizli manâların farkı pek derindi! Müddeiumumî müdafi avukatın bu mukabelesini gördü, şimdi biraz daha hararetili ve yüksek sesle konuşuyordu: (Adalet durmıyacak, yürüyecektir! Onu aksatmak, hattâ topallatmak istiyebileceklerin veye haline! İlim ve irfan adaleti sevmeli, yükseltmeli, parlatmalıdır! Onu karartmak, adaleti yanılmak, istikametini eğriltmek cidâli, bütün tarih boyunca husranla sonuçlanmıştır. Tabiatta, sebatsızlık ve tahavvüllere en az mukavim olan kalbi, güya sıkı surette adalete bağlandıklarını iddia edenlerin cinayetleri karşısında, hiç bir ceza yeterli olamaz!)

Avukat atılan taşın ağırlığı altında kalmamış gibi tatlı tatlı gülümsedi. Amâ, şimdi boş durmuyordu; önündeki dosyasına bazı notlar yazıyordu. (... Halbuki, iki canlı insanın birleşmesini kuvvetlendiren tek çare, işte bu boşanma hürriyeti idi. Amâ koca buna aslâ yanaşmadı!)

Emin Refik yapılan ithamın manâlarını iyice anlamak arzusile başını önüne eğmiş, ellerini dizinde kenetlemişti. Halbuki, hakikatte o, başka alemlerde dolaşıyordu. Bir aralık, arka tarafında bir takırtı oldu, duruşmada olduğunu unutarak başını geriye döndürdü, baktı. Birden eski koğuş arkadaşı Aşir Kırmızı'yı gördü. Hemen başını çevirdi. Onun bu alâkasına içinden çok sevinmişti. Demek ki, unutmamıştı. Kim bilir, belki de kendisi de beraet ederdi. Niçin etmesin? Karısını kendi asmamıştı ki! Lâkin, olup bitenleri hiç kimse görmemişti. Hakimler sözlerine inanabilirlermiydi? Korkusundan işin hakikatını

avukatına bile halâ anlatmamıştı. Anlatmamıştı amâ, avukatın bir şeyler sezdiği de muhakkaktı. Çünkü, öyle sualleri olmuştu ki, sanki asılma sahnesinde oradaymış gibi konuşuyordu. Kim ne derse desin, bunun bir cinayet sayılamıyacağına inandığını, gayet ince, son derece alâka çekici ilmî bir tezi müdafaa edeceğini söylüyordu. Ama, bütün bunları kendisini söyletmek için candan gayretler gibi görüyor, yüklendiği ağır bir müdafaanın san'at ve itibarının yaralanması tehlikesini bertaraf etmek çabası içinde bulunduğunu anliyerek susmakta devam ediyordu. (..... Çok geçmez, ebediyen mahkûm olduğu kadından artık bıkip iğrenmiş erkek, halâs çareleri arar. Ve bir gün bu halâs çaresinin ya cinayetle, ya da bir fahişenin kollarına atılmakla temin edilebileceğine kanaat getirir!)

Avukat Semih Sahir müvekkilini yan bir bakışla süzdü. Onun hiç oralarda olmadığını, müddeiumumînin bu cümlelerini duymamış olduğunu anlayınca, kalbi birazcık ferahladı. Emin Refik, gayri ihtiyarî yine arkasına dönüp eski arkadaşına derin bir memnuniyet ve hilmiyetle baktı. (... Bütün irade ve ihtiyar anahtarlarını hırsın ve arzunun eline bırakarak maktulenin bütün yalvarmalarına, kulak tıkamıştı! İş hayatındaki muvaffakiyet ve itibarının, aile hayatına uzanan meş'um bir gölge ile karardığını, şahsî perestiji ile birlikte bütün ticarî teşebbüslerinin uçuruma uçmak üzere olduğunu görmüş; bu felâketi önlemek için karısına sesinin tonlarını değiştirerek yardımını istemiş, lâkin onun kat'î kararı karşısında onu öldürmüştür!)

Göklerin bütün tufanları kopuyormuş gibi, müddei-umumînin yüzü solmuş, gözlerine korku ve dehşetin ışıkları toplanmıştı: (Bir insanın cinayetinden daha müthiş ve dehşetli, daha hazin ve isyan ettirici ne vardır, sorarım? İşte, bundan dolayıdır ki, hayatımız en şiddetli kanunların himayesine alınmıştır! Ve yine bundan dolayıdır ki, harpler lanet ve istihrahın yağmuruna tutulmuştur!)

Dinleyicilerin ürpermeler içinde sarsıldıklarını hissedince daha da coşmuştu: (Kaldıki, hattâ bir cinayetin alelâdde seyircisi olmak bile, ona iştirak şeametine sebebiyet verir. Onun için genç kadının intihar ettiği, tezine bile sarılmaları kendilerini kurtaramaz! Böyle dahi olsa, bu fiile gösterilen kayıtsızlık ve uysallık bir cinayetin işlenip tamamlanmasına yardımdan başka nedir? Böyle bir sahnenin seyircisi de elini aynı derecede kana bulaşmış demektir! Çünkü, kendi menfaatına bir kimseyi cinayete iten bir insanla, o cinayeti sadece ve hiçbir maksat için olmasa bile, alkışlayan arasında pek büyük bir fark yoktur!...)

Müddeiumumî dosyasını toplarken, hakimler hey'etini daha hararetli bir sesle uyarmak lüzumunu duydu: (Müdafaanın taktiğini bilirsiniz, belâgat ve hitabetin altın tahtına kurulup, adaletin tacını da kuşanarak kalblerin en hassas yerlerini zorlamak isteyeceklerdir! Bu her zamanı böyle olmuştur! Amâ, cürümle ceza arasındaki ince münasebetlerin türlüşünü ayırt edip çözmüş büyük hakimlerin önüne bu kisve ile de çıkılsa tesir edilemez. Mücrim cürmünün cezasını çekecektir! Biz bu cezanın

ölüm cezası olduğu mütalaasındayız! Zira, duruşma safatı, evvelki iddianamemizde belirttiğimiz hanım maddelelerini değiştirebilecek hiç bir yenilik getirmemiştir! Tahrik sebebine gelince, bu cihet ancak muhterem mahkemenin yetkisine konu olabilecektir!...

Reis ve hakimler, müddeiumumînin mutalaâsını serdedip yerine oturmasile, eğildikleri bir suyun dibindeki-lerini bütün berraklığı ile iyice görmüş olmanın sükûnile başlarını geriye çekip yerlerine rahatlıkla gömüldüler...

Reis saatına baktı, daha vakit vardı. Hafifçe eğildi, avukat Semih Sahir, onun ne deyeceğini biliyormuş gibi, hafifçe sarardı.

— Şimdi de söz müdafaanındır! Hazırmısınız efendim?

— Mehil istiyoruz, reis beyefendi.

Emin Refik elinde tuttuğu bir kâğıdı yere düşürdü. Eğildi, aldı. Halbuki, bu gün davasının bitmesini ne çok istiyordu. Müddeiumumînin sadece son sözlerini duymuş, ölüm cezasını çarptırılmasını istediğini anlamıştı. Bunu hiç beklemiyordu. Ölüm cezasını gerektirecek ne yapmıştı ki!

Mahkeme hey'eti kısa bir müzakereyi müteakip, ara kararını zabta geçirdi. Hakkı müdafaaya taalluku itibarile, müdafî vekilin isteği yerinde görülerek, duruşma kısa bir güne bırakılmıştı.

XVII

Emin Refik, her şeyden evvel, eski saadetinin bir parçasını bulmak ümidini büsbütün kaybetmişti. Hörmet ve itibar görmenin verdiği emniyet ve huzuru ise, artık düşünmüyordu bile. Pencereleere, kapılara, balkonlara, yollara koşuşup meydanların cinayetlerini seyredenlerin bakışlarını ve dehşet içinde bağırışlarını düşündükçe gözlerini kapıyor: **(ölmek ne güzel, lâkin yatağında ve seven bakışların önünde!)** deye içinden sızlanıyordu. Oysa, meydanların cinayetleri hep aynı idi; insanların sayısı, kullanılan silâhlar, mücadelenin şekli ve müddeti mühim değildi. Mühim olanı, seyircilerdi. Bakışanların duyguları, bakışanların arzuları, bakışanların ağızlarından çıkan sayhalar... asıl onlar mühimdi. **(Beni asarlarken, bedenî çöküntümün olacağını tahmin etmiyorum. Lâkin, beni seyredenlerin bakışları, bağırışları ruhumu mutlaka çökertecektir!)**

Şimdi sanki bütün her şey olup bitmiş, darağacı ku-

rulmuş, höcresinin kapusunu tıkırdatıyorlarmış gibi, her an ürperiyordu. En ufak gürültülere, en masum fısıltılara kulak kabartıyor. Kendi hakkında türlü manâlar verecek hayıflanıyordu. Artık kendini ihmal etmişti. Temizliği, ve zarafeti bir kenara itmiş, düşünmek, uymak ve okumaktan başka her şeyden kaçınıyordu. Koğuş arkadaşlarıyla dargınmış gibi onlardan uzak kalmakta ısrar ediyor, onlardan önce uyuyor, onlardan sonra uyanıyordu.

Halbuki, zaman zaman davranışlarının zıddına hülyalar kuruyor, müfekkiresini işletiyor, muhakemeler yürütüyordu: **(Hepsi boşuna! Kendimi uğruna helâk ettiğim ne servet, itibarımı kurtarmak için gizlice düştüğüm hacâletler, zevkle tamâşa ettiğim hileli oyunların cazibeleri, de hattâ şimdiki aşâğılık duyguları... hepsi hepsi boşuna!)** Nihayet öyle bir noktaya geliyordu ki, tabiatı biraz daha sevmek, kucaklamak, güneşe atılmak, göklere çıkmak şekile gözleri parlıyor **(Amâ en iyisi yaşamaktır! Nasip olduğu kadar, fırsat verildiği müddetçe!)** deye kendi kendine gülümsüyordu.

O sabah yine arkadaşlarından daha geç yatağından kalktı. İçi sakin, kalbi rahattı. Fakat günlerden beri vazgeçemediği yüz ekşiliğini bir türlü değiştiremiyordu. Yine kitaplarından birine daldı.

— Emin Refik bey, avukatınız gelmiş, çağırıyorlar! İstemiyerek giyindi, tıraş oldu.

Dr. Semih Sahir o gün pek neş'eli görünüyordu; müvekkilini hararetle kucakladı, yanaklarından samimiyetle öptü.

— Seni biraz neş'esiz görüyorum, yanılıyormuyum?

— Haklısınız, içimde bir kasvet var, kendimi kurtaramıyorum.

— Davadan dolayı mı?

— Belki de hükmün gecikmesinden!

— Bir şey kalmadı. Çarşamba gününe kadar sabırlı olmalısınız.

— O gün bitecek mi?

— Müdafaamız bitecek.

— Ya hüküm?

— Belki o gün, belki de bir iki gün sonra tefhim edilir.

Emin Refik konuyu değiştirmek istedi. Lâkin Dr. Semih Sahir hemen dosyasını çantasından çıkardı, açtı, bazı yaprakları çevirdi.

— Müddeiumumînin sizin için istediği cezaı biliyorsunuz, her halde?

— Ölüm cezası!

— Evet, bütün vurucu ve öldürücü vasıtaları önceden hazırlamak, yani tasmin ve taammülle cinayeti işlediğinizi ileri sürüyor.

— Yalan mı?

— Aldanmadan ibaret!

— Anliyamadım?

— Müddeiumumî aldanmış dedim!

— Nasıl aldanmış?

— Siz onu yanılttınız!

— Ben mi?

— Evet, amâ beni yanıltamiyacaksınız!

— !..

Uzun bir sükût oldu. Ne garipti ki, ikisi de aynı an-

da, aynı şeyi düşünüyorlardı: Dr Semih Sahir doğruyu söylemişti.

— Müdafaanın anahtarını elime vermenizi bekliyorum!

Emin Refik başını kaldırdı. Avukatın bakışlarında öyle kudretli bir azim vardı ki, daha fazla bakamadı, gözlerini indirdi.

— Bekliyorum, Emin Refik bey!

— Söylemiyeceğim!

— Öyle ise, ben söyleyeceğim!

İki insan birbirlerine vekille müvekkil gibi bakmadılar; hayatlarından da kıymetli varlıkları olan haysiyet ve vicdanlarını korumak isteyen iki şovalye gibi bakiştılar. Gözleri karar ve kahramanlık duygularile parıldıyordu.

— Ne biliyorsunuz?

— Mina'nın kendi hayatına son vermek azm ile bütün vasıtaları temin ettiğini!

— Daha!

— Ya bizzat intihar ettiğini, ya da son küçük yardımı sizden görerek yine kendi isteği ile hayatına son verdiğini!

— Niçin?

— Ona tam hürriyetini vermediğiniz için! Elem ve ızdırıp dolu bir hayatın felâketinden kurtulmak için! Uza-yıp giden işkencelere, can çekişmelere, iniltilere bir niha-yet vermek için! Kendi huzuru, sevdiği insanın saadet ve huzuru, senin sükûnun için!

Dr. Semih Sahir şimdi pek coğmuştu. Müvekkilini it-ham edercesine konuşuyordu. Nitekim, bu samimî savleti muvaffak bir itiraf taktiği olmuştu. Emin Refik sessiz sessiz ağlıyordu.

Avukat dosyasına bakarak.

— Hem bunu yapan ilk defa sen değilsin ki dedi. 1815 yılında Catherine Lhuilier, tahammülsüz ağrılarla kıvranan kocasının bu felâketine nihayet vermek için istediğini yerine getirmiş ve tabancasını beynine boşaltmıştı. 1816 yılında Montdidieu belediye reisi Delacourt, Caroline adlı bir genç kıza, muztarip bulunduğu bedenî afetten çok hırpalandığından artık hayattan zevk almadığını, lâkin kendini öldürmeğe de cesareti bulunmadığını ileri sürerek uzattığı bıçağı kalbine dürtmesini yalvarmış ve genç kız adamcağızın yalvarmalarına dayanamayıp onu ağırca yalamıştı. 1925 Yılında Stanislaw Umminska adlı bir kadın, amansız bir kanserden yürekler parçalayıcı acılarla kıvranan ve ölmek isteyen aşığı Zynowki'yi isteği üzerine öldürdü. Ve daha sayısız benzer vak'alar ceza ilminde (**Peuthanesie**) adını taşımaktadır. Bu kelimenin hakikî manası! (**İyi ölüm, tatlı ve acısız ölüm**) dir. Bütün bu fiillerde, cinayet hali görülmemiştir. Çünkü, cinayette failde kurbanına bedenî elem ve ızdırıp vererek, ona işkence çektirerek öldürmek kasıt ve niyeti olduğu halde, **ethanasie**'de böyle ahlâk ve vicdana aykırı bir his yoktur. Belki, bunun yerine bir kimseyi maddî veya manevî eza ve işkencelerden hemen kurtarmak gibi insanî ve makbul bir kasıt ve niyet vardır. Bazı yabancı ağır ceza mahkemeleri bu gibi ahvalde, deliller tam kanaat veriyorsa, fail için sadece intihara yardımcılıktan ceza verilmektedir. O da intihara ceza vermeyi kabul eden memleketlerde böyle bir ceza adil olabilir. Meselâ İngiltere gibi. Bu da, tabii gülünç bir şeydir. Çünkü, cezaya çarpılmak istenen şey cansız bir gövdeden ibarettir. Böyle bir ceza ise, canlılar

üzerinde hiç bir tesir bırakmaz; tıpkı bir heykelin kamçılanması gibi bir intiba yaratır. Sonra asil garibi bu sistemler, kendi tatlı canlarına kendi elile kıyanları ikinci defa ölüme mahkûm ediyorlar! Nasıl mı cesetlerini sokaklarda sürüklemek, namus ve şereflerini çamurlara bula-mak, mal ve mülkleri müsadere etmek suretile!... Eski tarihlerde insanlara reva görülen bu müeyyedeler ne müthiş ve adaletsizdir. Çünkü, kederden, sefaletten, ya da hakareten inleyip ezilirken, bu ıztıraplara vermek isteyen insana niçin mani olmalı. Bu ağır yaraların yegâne devâsı o kimsenin avuçlarının içinde bulunulursa, merhamet duygusunu tahrip etmeden bir devâyı ondan nasıl mah-rûm etmeye kalkarız. İçinde artık bulunmamağı istediğim bir topluluk için, neden çalışıp didineyim? Aslâ, artık iştirak etmek istemediği bir anlaşma ile neden ilzam edileyim? Cemiyet karşılıklı menfaat zemini üzerine konulmuştur. Lâkin, şayet cemiyet benim için bir yük, bir müşkülât, bir mezalim ve meşakkat kaynağı olursa, artık ondan yüz çevirmeme nasıl mani olunabilir? Hayat hakkı, bana bir lutûf ve inayet olarak verilmiştir; lâkin, şayet o bu hayırhâh vasfını kaybeder, ben de onu reddetmek, istememek hakkıma malik olmalıyım! Halbuki, bizim ceza mevzuatımıza göre, intihara yardımcı olanlar değil, sadece intihara azmettirenler ceza görmektedir. Zira, esasen bizim ceza sistemimiz intiharı cezalandırmamaktadır. Yani, intihar edipte kurtulan bir kimse, bu yüzden muhake-me edilmez.

Dr. Semih Sahir bu izahattan sonra sustu. Sözlerinin tesirini anlamak istiyormuş gibi, eğilip müvekkilinin gözlerinin içine baktı.

— İtiraf edecekmisiniz?

— İnanırmısınız?

— Temamile!

Emin Refik hafifçe omuzlarını kaldırdı:

— Öyle ise, bu anlattıklarınız gibi oldu.

Avukat şimdi ferahlamış gibi, iki elile çantasını kavradı.

— Kısaca anlatın, lütfen.

Emin Refik, avukatının sıkıca iki elile tuttuğu çantasından gözlerini ayırmaksızın dane dane anlatmaya başladı:

— Hizmetçi Boncuk, karımın kütüphanemde olduğunu söyleyince buna çok sevindim. Hemen koştum. İçeri girince, onu odanın ortasında, avizenin altında, taburanın üzerine çıkmış ve avizenin kancasından sarkan ipi de başından boynuna geçirmeye çalışırken gördüm. Sanki beni olduğum yere çivilemişlerdi. Kımıldayamıyordum. Neden sonra, yavaşça ona yaklaştım, kekeleyerek: **(Bu da ne, Mina!)** deyebildim. O, şimdi ipi boyuna iyice geçirmişti; taburanın üzerinde kımıldanmadan, gayet sakin bir sesle: **(Ruhumu kaybetmişim, onu bulacağım!)** dedi. **(Kendini öldürerek öylemi? deye sordum).** **(Hayır, bilâkis dirilerek!)** cevabını verdi. **(Hiç anlamıyorum, Mina in aşağıya!)** deye ricada bulundum. **(Daha da yükseleceğim, ruhumu buluncaya, ona kavuşuncaya kadar yükseleceğim! Bak daha şimdiden her kesten yüksekteyim!)** dedi. sesinde bir küçümseme, bir alay edası vardı. Bütün sükûnumu yavaş yavaş kaybediyordum. **(Ne kadar da yükselecek, en yüksekte Ulû Tanrı bulunur! Onun için bu gayretlerimiz bizi daha küçültmezmi?)** dedim. Bu defa acılık benim sesime intikal etmişti. Acı acı gülümsedi. Ko-

lunu, bacağını hareket ettirmek ister gibi, bir kımıldanma arzuları yüzünde okunuyordu. Yanına daha da yaklaştım. **(Bana sakın dokunma! Biraz daha bekle! Her şey senin için selâmete erecek!)** dedi ve arkasından: **(Hepimizin kurtuluşudur bu!)** deye ilâve etti. Artık tahammülüm kalmamıştı. Müfekkirem sanki dağılmıştı. Faaliyet ahenk ve nizamını kaybetmiştim. Tamamen heyecanlarımın, ve teessürümün esiri halinde idim. Birden ne oldu, bilmiyorum, elimle Mina'nın kolunu tuttum ve yere indirmek için çektim. Mina yere ineceğine boşlukta sallandı! Dünya etrafımda kararmıştı. Mina'nın gövdesinde bir iki ürperme, ihtilâç, hafif sallantı oldu ve her şey bir anda bitti! Belki, bütün bu bitiş yarım dakikada olmuştu. Ben karanlıkta bir çukura yuvarlanmış gibi kalmıştım. Kıpırdanamamıştım. Makul hiç bir hareket yapamamıştım. Onu kurtarmak istemişken, onu öldürmüştüm! Beni boğmak, yakmak üzere olan bir yangından kaçır gibi odadan fırladım ve haykırmağa başladım. Sonunda da karakolda karımı kendi elimle astığımı söyledim. Bunu pısrıklığımın, gevşekliğimin, gafletimin ve belki de Mina'nın istediklerini vermeyişimin kefareti kabul ediyordum.

Emin Refik susmuştu. Yaşadığı faciyanın tafsilâtını müfekkiresinde yaşamak istiyormuş gibi, gözlerini kapamıştı. Sonra göz kapakları yavaş yavaş açıldı.

— Son görüşmelerimizde bana **(Yaşadıkları halde, aslında ölü insanlar vardır aramızda, demişti. Bu insanlar ruhlarile günâh işlediklerinden, Tanrı ile aralarındaki iyi münasebetler bozulmuştur. Böylece bunlar yürüyen, konuşan, yatan, kalkan, yiyen, ağlıyan birer cesettirler! Onlar bu cesetlerini terkedip ruhlarını bulmadıkça, var-**

lıklarını kazanamazlar. Bu da göklerdeki ruhlara kavuşmakla mümkündür. Ancak orada tekrar huzur ve saadetlerini bulabilirler. Zira, Tanrı ile eski iyi münasebetlerine yeniden kavuşmuş olurlar!) Şimdi düşünüyorum. Acaba, Mina huzur ve saadetini buldumu? Acaba, Tanrı ile eski iyi münasebetini kurdumu? Eğer bunlar oldu ise, ben de yardımcı olabildiğim için, kendimi teselli edeceğim.

Avukat Dr. Semih Sahir derin derin düşünüyordu. Hadise kendi sezişinin de tamamen ötesinde, ve şimdije kadar adalet edebiyatında hiç duyulmamış şekilde cereyan etmişti. (Zira, deye düşünüyordu, euthanasie'de failin maksadı bahtsız maddî yahut manevî bir eza ve işkenceden halâs için bedenlen ifna etmektir. Halbuki, Emin Refik, karısını hattâ intihardan çekip kurtarmak kastile öne atılmış!) Daha davanın başında, müvekkilinin Mina'yı bütün günahlarından, bu günâhların ağır işkencelerinden onu kurtarmak kasıt ve niyetile ve sadece onun ısrar ve isteğile hayatına nihayet verdiğini kabul eden bir tezin zimni müdafaasını yapacağını imâ etmişti. Halbuki, şimdi müdafaası tamamen değişiyordu. Gerçi halas kapusu çok daha geniş ve sağlandı; yalnız bu kapu çok uzaklarda idi. Oraya varmak, ordan geçmek hünerdi. Böyle olmasına rağmen, içinde büyük bir rahatlık duyuyordu.

— Size tamamen inanıyorum, Emin Refik bey!

— Öylemi? Hayret!

— Niçin?

— Mantık ölçüleriniz ve aklınız olduğu için!

— Asıl bunun için, size inanıyorum ya!

Dr. Semih Sahir müvekkiline şimdi daha derin duygularla ve daha itinâlı bir dikkatle bakıyordu.....

XVIII

Dr. Semih Sahir esas hakkındaki müdafaasının sonuna gelmişti. Mahkeme salonu dinleyicilerle dopdolu idi. Vakit bir hayli ilerlemişti...

Emin Refik bölmesinde dizlerinin üzerine açık bıraktığı ellerinin parmaklarını seyredalmış, avukatının biraz önce bütün salonu derin sessizliklere gömen gür ve heyecanlı müdafaasını hiç duymamış gibi serin kanlılıkla nefes alıyordu. Bu adamın içinde hangi fırtınaların koptuğunu hiç kimse bilemiyordu. Sadece avukatı, onun yaşadığı iç alemin gündüz ve gecelerini, bulut ve sislerini, güneş ve yıldızlarını... hepsini hepsini artık iyice öğrenmişti. Şimdi gözleri ona takıldıkça, kalbi eziliyor: **(zavallı palyaço, seni hiç bir zaman anlamıyacaklar, kalbinin parçalandığını sezemeyecekler, ve sen de ebediyen bir Sfenks mehabet ve soğukluğule görüneceksin!)** deye hayıflanıyordu.

İşte yine gözleri müvekkiline takılmıştı. Az daha gelecekti. Müdafaaya bu derece alâkasız, itham mevzuu cür-

me bu kadar tepkisiz, istenen cezayı öylesine pervasız bir adam rolünü oyniyabilecek yer yüzünde kimse bulunmazdı! İçinden gülmek geliyordu: Büyük hiddetlerin, derin azap ve isyanların taşması bazan da gülmek şeklinde olur! Zira, başka türlü bir davranış duyulan derin duyguların makesi olamazlar, adeta tabii bir insiyakla insanoğlu gülmek ister. En sevilen bir varlığın yıkılışına, büyük bir servetin bir anda eriyip uçuşuna, hiç beklenmiyen bir anda kendisinden en çok vefa umduğumuz bir kimsenin büyük ihanet ve hiyaneti karşısında ve hattâ adaleti tarumar eden bir mahkeme hükmünün tefhiminde kahkahalarla güdüdüğü çok görülmüştür.) deye düşündü ve bu hissini yadırgamadı.

— Mina isterikti! Mina nevroz illetine musaptı! Ve nihayet Mina Erhardt Rewnecke'ye ilâhlara karşı beslenebilen beden ve ruh sarsıcı bir aşkla giriftar olmuştu! Bunları fennî raporlar, kendi hatıraları ispat etmiştir. Zannedirim, bu hususda hiç birimizde şüphe kalmamıştır.

Bu ahval içinde, müvekkilimin aleyhindeki deliller nedir? Sadece zabıtaya yapmış olduğu itiraf değilmi? Şayet biz bundan rucu edecek olsak, muhterem iddia makamının elinde ne kalacaktır?

Müddeiumumî gözlüklerini parmaklarile düzeltti ve müstehzi bir gülüşle dosyasına eğildi.

— Hiç bir şey kalmiyacaktır! Her şey Mina'nın kendi kendini asarak intihar ettiğini ispata kâfidir! Bir intihar sahnesinde hazır bulunup onu hattâ zevkle temâşa etmeyi kanunumuz cezalandırmadığı gibi, azmettirmiş olmamak kayıt ve şartile, bir intihara yardım etmeye de kanunumuz ceza vermiyor.

Öyle ise, müvekkilim ölümü temin vasıtaları da bizzat müntehire vermiş olsa, sadece arzu ve ısrarına bir müzaheret ve muavenet maksadile hareket etmiş oldukça, hiç bir cezaya müstahak olamazdı.

Dinleyiciler arasında bazı fısıldaşmalar duyulmaya başlayınca, mahkeme reisi başını doğrulttu ve samiin sıralarına bakındı. Bu bakışlar tatlı ve yumuşaktı. Adaletin tatlı ve yumuşak olması esasını sanki bakışlarile milleti temsil eden bir kitleye göstermek istiyordu. Bu hararetili ve iç açıcı bakışla her kes sustu. Bu, isteyerek yapılan bir itaattı...

— Bu sebeple, bu kurtuluş kapusunu vurmadan, hakikata uzanan yolun sonundaki kapuyu gösteriyorsak buna inanmanızı, makbul ve makul görmenizi rica ediyorum...

Yine dinleyiciler içinde bir kıpırdanma oldu. Emin Refik sandalyasında yavaşça döndü. Evvelki celsede gördüğü koğuş arkadaşı Âşır Kırmızı aynı yerde oturuyordu. Gülümsedi.

— Müvekkilim karısını ölümün pençesinden kurtarmak için kolundan çekmiştir! İşte bu çekişle 60 kiloluk bir vucut boşluğu düşmüş ve bir anda ilmiğin şahdamarlarını sıkıştırmasile kâfi miktarda oksijen alamiyan beyin hücrelerinin metabolizmesini bozarak ölümü intaç etmiştir! Adlî tıp tarihi bunun binlerce misâlini vermektedir!...

Avukat durakladı, boğazı kurumuş gibi idi. Mubaşı-

rın daha önce önüne koymuş olduğu su bardağından iki yudum aldı.

— Evlenmişlerdi, bunun tafsilatını arzettim. Bu izdivaç bir çatı altında, ruhları, gönülleri, emellerile bir birleşme meydana getirmemişti. Hiç mes'ut olamamışlardı. Müvekkilim bunu idrâk edecek olgunlukta bir insandı. Kendini feda etmeden onu mutlû kılmanın çarelerini aradı. Zira, onu seviyordu. Kendi şeref ve itibarına da düşküdü. İsviçre'deki tahsil dahil, karısının bütün derin hislerine saygı gösterdi ve ebediyen de katlanacağını vadedti.

Reisin gözleri dinleyicilerden birine takıldı. Lacivert elbiseler içinde, gri kıravat takmış, son derece sakin ve dalgın duran bu adam, daha önce müdafaa şahidi olarak dinlediği, İsviçreli profesördü. Güzel yüzü çok süzölmüştü. Bakışları ağlamaklı idi. Sanki hiç bir şeyi görmüyormuş gibi boşluğa bakıyordu. Söylenenleri anlamadığı halde, kulağına gelen sesi dikkatle takip ettiği de belli idi.

— Müvekkilim artık ürkek bir insan olmuştu. Bir defasında bir kitapta hayvanlar hakkında okuduğu bir pasajla daha da endişelenmişti. Orada arı beğinin dışı olduğunu, çiftleşmek için bir erkek arıyı seçtiğini ve ondan sonra iki yaratığın bilinmez bir yöne uçtuklarını, lâkin bu yolculuktan erkek arının geri dönmediği; dışı örümceğin de aşk oyunlarında erkeğini yediği çeşitli hayvanların çiftleşme zamanında dişileri uğruna kıyasıya dövüştükleri, hayatlarını tehlikeye attıkları yazılı idi. Bir başka yerinde de Akrebin erkeğile birleştikten sonra,, başkasile birleşmesini önlemek için onu sokup öldürdüğü kaydoluyordu!

Yaşlı bir dinleyici kadın yanındaki aynı yaştaki kadının kolunu dürttü. Bakıştılar, güleştüler. Bu gülüşme başkalarına da sirayet etti. Hattâ, reisin biçimli dudaklarında da hafif bir tebessüm belirince, her kes buna adeta sevindi. Mahkemenin reisi idi amâ, yine de insandı!... Gülmenecek yerde her kesle o da gülmeli gülümsemeliydi!...

— Kadın erkek mücadelesinin vahim ve meş'um akibetleri hakkında yalnız okudukları dolayısıyla değil, fakat kemâl yaşının tecrübelerile de pek ürkek hale gelmiş müvekkilim, karısının bütün kaprislerini anlayışla karşılamıştı.

İşte, aziz hakimlerim bütün bu anlayış ve fedakârlıklara rağmen, genç kadın ikna edilmiyor, hürriyetinin kapusunu zorluyordu. Onca, bu kapu ardına kadar açılmıyordu. Bu da, ancak boşanmak suretile mümkün olabilirdi. Halbuki, hatâlı yolun bir gün terkedilip huzûr ve sükûna kavuşulacağına, gençliğin etrafı bir kaç metreden uzak göremiyen gözlerinin, bir gün daha da uzaklara uzanıp, hakikatlerin önünde nedamet göz yaşlarıyla af ve mağfirete erişeceğine inanan koca onun bu arzusuna inkiyat göstermiyordu...

Şimdi müddeiumumî de Erhardt Rewnecke'yi görmüştü. Sık sık bakışlarını o tarafa çeviriyor, onu inceden inceye süzüyordu.

— İşte, evvelce de temas ettiğim gibi, müvekkilim bu elli birinci tekmeyle mukavemet edemedi. Bütün soğuk kanlılığını muhafaza azmini kaybederek karısını sert bir hareketle taburancının üstünden çekti. İşte o çekişle de, Ulû Tanrı öyle istemiş olacak ki, ölüm bir anda meydana geldi! Mü-

vekkilimin dili tutulmuş, hafızası kaybolmuş, akli durmuş, mantığı işlemez olmuştu. Bu da, şüphesiz Ülü Tanrı'nın arzu ve iradesile vuku bulmuştu, Heyhat!...

Avukat dosyasındaki kâğıtları birer birer çevirerek müdafaasını bitirmek üzere olduğunu gösteriyordu.

— Şu halde, dünya ceza adaleti tarihinde ilk defadır ki, nev'î şahsına münhasır bir ölüm vak'ası cereyan etmiştir. Hayatı kadar aziz bildiği bir varlığı, ölümün kucağından çeken bir adam, yalnız bu hareketile ölümü getirmiştir!..

Hakimler hey'eti hakikaten hayrete düşmüşler gibi sandalyelerine çekildiler, avukata dikkatle bakınıyorlardı. Müddeiumumî de şaşırmış gibi idi.

— Bir an için müvekkilimin gayri insanî bir niyetle bu noktaya bilhassa parmak basmanızı rica edeceğim. evet gayri ahlâkî bir duygu ile, yani karısının bu dünyadan bir an önce çekilip gitmesini arzularak şevk ve gazap duygusile intiharına sadece seyirci kalsaydı ne olacaktı. Karısının intiharına mani olabilecek durumdaki koca hiç savlet ve celâdet göstermeyip ölüşünün bütün sahenesini lâkayt, memnun ve mes'ut seyrederse ona verilebilecek bir ceza varmı? Yok! Zira, ceza sistemimiz ihmali bir hareketle işlenen imâli suçları cezalandırmamıştır. Failin yalnız cürmî kastını yeterli görmemiş, bu manevî unsurun yanında maddî veya fiilî unsurun bulunmasını şart koşmuştur. Hayfaki, tam bir günahkâr olan böyle bir insana Fransa'da, İsviçre'de olduğu gibi ağır cezalar verilmelidir!...

Hakimler hey'eti aralarında pek kısa bir konuşma yaptılar ve reis not aldı.

— Halbuki, benim müvekkilim, karısının intihar arzusu önünde, manevî bir haz ve şevk duymadığı gibi, derinden derine sarsılmış, kalbî merhamet, gafram ve nedametle dolmuştur. Bu duygusunu bu güne kadar devam ettirmiş, kendini mes'ul gördüğü asil fiilin kefaretilerini hayatile ödemek hevesine düşmüş ve bu maksatla da karısını bizzat astığını haykırıp durmuştur!...

— Halbuki, cürümlerde kasıt esastır. Kasıt yoksa, cürüm de yoktur. Şu halde bir öldürmek kasıt ve niyeti olmadığına göre, bir cinayet iddiası da ilim ve mantık muvazenesini tahrir edecektir.

Müddeiumumî önündeki dosyayı açtı, bazı notlar almaya başladı.

— Acaba, müvekkilim tedbirsizlik ve dikkatsizlikle ölüme sebebiyetten mahkûm edilebilecektir?

Avukat önündeki ceza kanununu açtı:

— İlk nazarda T.C. kanununun 455. maddesinin ilk fıkrası müvekkilimin fiiline mutabık gibi görünmektedir. Lâkin, bu madde fıkrasının ruhu, hayatın lezzetini yudum yudum içen ve ölüme aslâ yanaşmamış bir kimsenin ölümüne sebebiyet verilmesidir. Kaldı ki, hadisemizde, Mina esasen ölümün kucağında idi ve hayattan kaçıyor, tiksiniyordu.

Avukat dosyasını kapadı, cüppesine iyice sarınarak:

— Muhterem hakimlerim, dedi, müdafaa gayretile konuşmuyorum. Ceza kanunumuz aslâ bütün fiillerimizi

kapsamaz; vâzi kanun hiç bir zaman beşer nev'inin bütün gaflet ve felâketlerinin müntehasına erişemez. Beri tarafta kanunumuzun ilk ana prensibi, sarîh surette cezalandırılmış olmadıkça, kimseye ceza verilemeyeşidir. Tefsir ve kıyas ise, bütün cihan ceza adaletinin titizlikle men'ettiği bir prensiptir.

Önündeki bardaktan iki yudum daha içti.

— O halde, nemi yapacaksınız? Ah! Aziz hakimlerim, sizler için bu gibi ahvalde yapılacak tek şey: kanunları kapamak, kalblerinizi açmaktır!...

Kanunlar vicdanlarınızın meylini takip edemiyorsa, bu meylin önüne yer yer dikilip, o mübarek akıntının bolluğunu kesip tıkamak ve boğmak istiyorsa, bu takdirde hiç tereddüt etmeden kanunları kapatın, kalbinizi açın ve vicdanlarınızın tatlı meylini takip edin!

Çünkü, bir aşk nehrinin tatlı meylini takip edebilen, gerek kuraklığa ve gerek feyezana mahal vermeyecek surette ihtiras sellerini küçük çaylara bölmesini bilen kanunlar, faydalı ve hayırlıdırlar. Ve çünkü, müfekkiremin önüne dikilen maniler, aşılmaz olmadıkça ve bizdeki cesaret duygusunu tahrip edebilecek kuvvette bulunmadıkça, arzu edilen şeyleri güzelleştirmekten ve bizi ona doğru daha fazla itmekten başka şeye yaramaz.

Evet sevgili hakimlerim, bu davada da kanunu kapayın, asil kalblerinizi açın!...)

Müdafaa bitmişti. Avukat Dr. Semih Sahir yerine otururken hiç de yorgun görünmüyordu. Bu son sözleri ona bir cevvaliyet, hayatiyet vermişti. Neş'eli, sevimli, ümitli görünüyordu.

— Suç vasfının değişmesi müdafaası karşısında, yeni bir mutalaanız var mıdır?

Müddeiumumî reisin bu سوالini nezaketle karşıladı:

— Eski iddia ve talebimize ilâve edecek bir mutalaa-mız yoktur, efendim.

Hakimler yine dosya arkasında kısa bir müzakereden sonra, reis suçluya:

— Avukatınızın müdafaasını dinlediniz. İlâve edeceğiniz bir şey var mı?

Emin Refik avukatına baktı. O da başile aralarında evvelce kararlaştırdıkları bir şeyi hatırlatır gibi bir işaret yaptı.

— Avukatımın müdafaasına iştirak ediyorum, masu-mum. Şayet bir ceza tensip edilecekse, tecilini rica ediyorum, dedi.

— Peki oturunuz!

Emin Refik büyük bir vazifeyi başarmış olmanın rahatlığıyla yerine oturdu. Hiç istemediği halde bakışları avukatına kaydı. Bakışları, bu mutlû bir karşılaşma idi. Avukat hafifçe gülümsedi.

Reisin sıcak sesi her kesi hareketsiz bıraktı.

(Gereken kararı müzaerkere ve tefhim etmek üzere, duruşmanın bir saat talikine karar verilmiştir!) deniyordu.

XIX

Ağır ceza mahkemesinin ittifakla vermiş olduğu hüküm reisin ağzından okununca, her kesin ağzı açık kaldı. Bu şaşkınlık, sadece adaletin gözleri kamaştırarak kadar yakına getirilişi, kalblere uzatılışı, gönülleri sevinçlere boğuşundan ileri geliyordu.

Reis asıl nedenlerini tafsilatlı hükümde belirteceklerini söylüyor, şimdilik verilen kararın temel hukukî sebepleri kısaca gösteriliyordu: (..... **Mahkememiz muasır ceza ilminin realist görüşlerine de tedkikatında geniş yer vermiştir. Bu sebeple, Atavizm'in hakikat ve zaruretleri de hadisede tahlil mevzuu edilmiştir. Tıpkı bir taşın suyun sathına değip sekerek gitmesi misâli, suçlunun uzak irsî bağlantıları derin bir incelemeye tabi tutulmuştur. Biz bu yolla, hayvanî tipi insanî tipten ayırıp onu alçaltan bazı sevki tabiiîliklerin olup olmadığını araştırdık. Acı ve nahoş duygulara karşı olan velâdî hassasiyet eksikliğine, kalbin yaralanabilme ve merhametle şişme mahru-**

miyetine rastlamadık. Doğuştan canî olanlardaki ruhî gayri tabîlilerin olmayışı, bizi başka istikametlerde de faaliyete sevk etti...)

Avukat Dr. Semih Sahir nefesi durmuş gibi idi. Kararı dinlerken etrafla bütün alâkası kesilmişti. Dolma kaleminin sap tarafını dudaklarında emer gibi tutuyor, bunu yaptığının bile farkında olmuyordu.

(Diğer yandan, Mina adlı kadında ruhî nevrasteni uzvî nevrasteni ile imtizaç etmiş bulunuyordu. Bu imtizaç doğuştan olabileceği gibi, çocukluğun ilk devrelerindeki hayat ve terbiye sisteminden de iktisap edilebileceği ilmin kabul ettiği gerçeklerdendir. Ve şayet, bir kimse daha çocukluğundan beri, anî incizaplara mukavemetsiz, asilâne tahriklere karşı itaatsız ve esas itibarile bu nevi mücadeleler onun için elîm olursa, işte böyle bir kimsede ruhî nevrastenî hasıl olur. Zamanla bütün ruhî mücadeleleri erir, kaybolur, ve bu ruhî nevrastenin tahakkümü altına girerek bütün ihtiyarını kaybeder!..)

Dinleyicilerden büyük bir kısmı bu sözlerden hiç bir şey anlamıyor, bu sözlerin manâları yakınlarında oturanların yüzlerinde, ya da gözlerinde etraflıca yazılı imiş gibi, dönüp dönüpu birbirlerine bakıyorlardı.

(İşte, kadın bu halde idi. Zaten, hatıraları da tıbbın ve ceza adaleti ilminin bu delillerini teyit etmektedir!..)

Müddeiumumî ikide bir başını kaldırıp müdafi avukata bakıyor, sonra okunan hükmün sebepleri hakkında notlar alıyordu. Reisin bu okuyuşundan, akibetin hiç de beklenmeyen bir karara bağlanacağını anlamış gibi, yüzünü buruşturuyordu.

(..... Suçlunun zabıtada ilk verdiği ve sonraları ısrar ettiği itirafa gelince, diğer delillerin yoklanan bünyeleri ve biçilen kıymetleri önünde, müdafaa safhasındaki tarzı müdafaanın mantık ve samimiyetini sarsacak kuvvette görülmemiştir. Filhakika, mezburenin intihar ettiği iddiası ile, bir güne kendisile maddî manevî bir teması bulunmamış olduğu müdafaası öne sürülseydi, kadının bıraktığı el yazıları da dahil bütün hayatı da göz önünde tutularak, aksinin iddiası hatıra bile gelemezdi!..)

Avukat Semih Sahir derin bir iç geriçdi. Gözleri adalete koşan onu sarup kucaklamak isteyen tatlı yaşlarla dolmuştu.

(Müdafaanın ortaya attığı yeni teze gelince, filhaki-ka ceza kanunumuz ihmalî hareketle işlenmiş imalî suçları cezalandırmıyor. Nitekim, bir âmaya çarpmak üzere hızla gelen bir vasitadan âmanın kolunu tutup onu kenara çekerek veya itmekle muhakkak bir ölümden onu kurtarmak kabil iken, bunu hattâ, gayri insanî bir hisle, yapmayan bir insana ceza vermiyoruz. Kaldı ki, hadisede böyle bir hal dahi yoktur. Suçlu karısının intihar teşebbüsü karşısında elini kolunu bağlayıp duracağına, onu ölümden geri çevirmek gibi temiz ve ulvî bir duyğu ile atılmış, koldan tutup çekmiştir. Nitekim, dosya içinde mevcut otopsi raporunda cesedin dış muayenesinde sol kol ve bilek nahiyesinde kedme halinde farklı bir kızartı bir kızartı ve morartı olduğu, bura ile haricî bir kuvvetin temas ettiğini müdafaadan sonra yaptığımız incelemede görmüş bulunuyoruz.)

Mahkeme hey'etinin bu çok mühim müdafaayı da dile bağlamış olmakla gösterdiği dikkat ve basiret karşısında, müddeiumumî başını not aldığı dosyasından hayretle kaldırarak reise uzun uzun baktı.

(Tedbirsizlik ve dikkatsizlikle ölüme sebebiyet unsurlarına gelince, suçlu o anda bir başka yere çıkıp ipi kesse idi, yahut karısını kucaklayıp bedenini yukarı kaldırırsaydı, ölümünün önüne geçebilecekti. Burası şüphesizdir. O bunu yapmamıştır. Yapmak basiretine ve mantığına malik olamamıştır. O andaki akıl ve muhakeme idrakinden mahrumiyet derecesi, önünde gördüğü manzaranın ruhunda yaptığı derin sarsıntının derecesinde idi. Yani, o anda kendine kasıt, ne kusur, ne ihmal gibi kanununun cezalandırdığı şemetlerden hiç birini taşımamıştır.)

Şimdi, salonda bulunan her kes söylenenleri artık anlıyordu. Ve neticenin neye varacağını anladıkları halde, yine de sabırsızlıkla bekliyormuş gibi, başlarını kaldırmış reise bakıyorlardı.

(..... İşte bu sebep ve amillerle, aynı zamanda bir jürelere hey'eti bünyesinde ve o boşluğu doldurma mevkiinde bulunan mahkememiz, önümüzdeki ceza kanununu kapayarak kalblerimizi adalete açmayı muvafık bulmuştur. Müdafaanın bu istikamette mahkememizi uyarmakla adalete büyük bir yardımcı olmuştur. Evet, hiç şüphesiz yoktur ki, vesilesi geldikçe hakimler hiç tereddüt etmeden ve zimhar fütür dahi getirirmeden, kanunları kapayacaklar, kalblerini açacaklardır! En Ulvî ve isabetli adalet de, bu tür-lüsü olacaktır!

Bundan dolayı da, iddia makamının ceza talebini yersiz bulan mahkememiz, suçlunun sevk edilmiş olduğu maddeden ve tedbirsizlikle öldürmek suçundan beraetine temyizi kabil olmak üzere ittifakla karar vermiştir.)

Hükmün okunması biter bitmez, salon karıştı. O anda, gök kubbenin altında, cihanın bu güzel şehrinde, ikinci bir kubbe, çok daha küçük, lâkin çok daha muhteşem bir kubbenin altında, o dakikaya kadar severek, isteyerek benimsedikleri, titizlikle korudukları sükûn, sükût ve itaatın halkalarını koparıp parça parça eden dinleyiciler, üç büyük hakimi çığlıklar gibi alkışlamağa başladı!...

Bu alkışlar, tabii kanunların akışını ve Ulû Tanrı'nın ebedî adaletini kalblerine taht kurup önünde derin duygularla eğilen ve beşer adaletinden bu tahta çarpıp devirmek tehlikesini taşıyan ahkâm ve tatbikatları susturup boğarak, şu cihanı cennete çeviren nimetlerin en güzeli ve kutsal olan hakikî adaleti en derinliklerinde saklıyan kalblerini açmasını bilen, cesur ve mümtaz insanlar içindi!...

Bu küçük dinleyici kitlesi, o anda zulmün, keyfî davranışların, katı yürekliliğin, okumama ve bilememenin yığıldığı cehaletin ebedî kurbanî biçare insanoğullarının bütününü temsil ediyordu....

Hakimler hey'eti duruşma kürsüsüne açılan iç kapıdan çıkıp kayboluncaya kadar, alkışlar devam etti. Dinleyicilerden bir kısmı ise, sevinç gözyaşlarını evlerine kadar taşıdılar!.....

XX

İhtiyar felsefe ve ilâhiyat profesörü Erhardt Rewnecke Basel şehri üniversitesi edebiyat fakültesinde son dersini veriyordu. Geçenlerde hocalığının kırkınıcı yılı büyük bir ihtişamla tes'it edilmiş, haiz olduğu Berlin, Madrit, Paris Kopenhag ve İstanbul Üniversiteleri şeref profesörlüğü unvanlarının nişanları ve ağır başlı hediyelerile taltif kılınmıştı. Kırk yıl dile kolaydı. Bütün bu müddet içinde okuttuğu derslerin ışığı altından çıkmamış, ayrılmamış, bir evliya gibi, bir ilâh gibi ömür sürmüştü...

Hiç evlenmemişti. Hocalığının ilk yıllarında bir talebesini sevmişti. O derece çok sevmişti ki, evli olan bu şarklı kadının peşi sıra İstanbul'a kadar gitmişti. Kendisi daha orada iken, genç kadını kaybetmişti. Memnû bir aşkın sürüklediği garip bir ölüm tarzı ile genç kadının dünyadan çekilip gitmesi biçare profesörü o kadar üzmüştü ki, ancak üç sene dünyayı dolaşmakla ve bazı şehirlerde ders okutmakla hayata tahammül edebilmek imkânını bulmuştu.

Söylendiğine bakılırsa, ancak bu kadının hatıralarını yaşayabiliyordu. Basel ve Schaffhausen şehirlerindeki sokaklarda bıraktıkları izleri, köşe bucakları gezip görmekle ömrünü uzatıyormuş. Nihayet genç kadının vaktiyle Schaffhausen'de oturduğu küçük daireyi kiraliyerek orada oturmaya ve her gün üniversiteye gelmek için o kadar mesafeyi araba ile dolaşmağa mecbur oluyordu...

Üniversite dışında yüzünün güldüğünü, canlı ve neş'eli bir davranışını gören olmazdı. Amâ derslerine başlarken da, birden değişiyor, kalbini dökebilmenin sevincile olur olmaz anlarda talebelerine gülümsüyordu. Derslerindeki duygu samimiyeti ve ciddiyeti hem İsviçre'de, hem bütün cihanda meşhur olmuştu. Sık sık konferanslar için davetler alıyordu. Konferansına gelenler verdiği ders kadar şahsın hususiyetine de büyük alâka gösteriyorlardı.

O sabah da içindeki konuşma ateşi bütün şiddetile yanıyordu: (..... **Ebedî hayata malik olmiyan insanoglu, bütün uhrevî nimetlerden mahrum kalacaktır. Ebedî hayata kavuşmanın tek yolu ise, kaybettiği ruhunu bulmakla mümkün olur!**)

Dershaneye pencereden giren bir kırlangıç, sağ köşeye, mermer bir kaidenin üzerine iyice yerleştirilmiş **Pieta** heykelinin üzerine kondu. Güzel hayvan, öyle bir meharret ve hafiflikle süzülüp içeri girmiş ve öyle bir zarafetle heykelin üzerine konmuştu ki, dersi dinleyicilerin kalblerine rikkat ve neş'e doldu. Siyah, esmer ve kırmızı renklerle süslenmiş, gaga ve göz güzelliğinin bütün zarafetile etrafını süzen hayvancık, adetâ sınıfa hakim olmuştu.

(Bu sebeple, ebedî hayat dediğimiz cennet saadeti, ancak bu rüyâ aleminin silinip kaybolmasından sonra ya-

yanmaya başlar. Ruh, can ve beden, bu üç kudret insan varlığının ana unsurları olmakla beraber, maddeci asliye ruhtur! Çünkü, bir insan günâh işlemekle, işte bu ruh dediğimiz kudreti kendisinden uzaklaştırır. Günâhın böylece ücreti yahuttâ kefareti, ölümden ibarettir! Böyle bir bet-hâhın bedeni bütün diriliğini muhafaza eder! Akıl ve hislerimizin kaynağı olan can'a gelince, bu kudret günâhkârda ölmemiştir. Yani, ruhsuz bir adam hem bedeni, hem de canile faaliyetine devam eder! Bir insanda düşünme, plan yapma ve hissetme kabiliyeti, canının bedende temadisi sebebiyle hiç eksilmez!...)

Kırlangıç yerinden havalandı ve tavanın ortasından sarkan avizenin etrafında bir kaç daire çizerek aynı yere kondu.

(Bizimle konuşan bir adamın dipdiri olduğunu hemen sanmiyalım. Belki de, bu adamın ruhu bedenini terketmiş ve bedenini sürükliyen, kımıldatan, düşündüren, teklifler yağdırtan sadece canı olduğundan, bu adam bir cetsetten başka bir şey değildir!...)

Kırlangıç tekrar havalandı, dinleyicilerin üzerinden sürüklenerek, başlarına degecek kadar onlara yaklaşarak uçtu ve yine eski yerine kondu.

(İnsanoğlu ancak ruhu vasıtasile Ulül Tanrı ile münasebete girebileceğinden, bu kudrete malik bulunmadıkça, yahut bu kudreti günâhile kendinden uzaklaştırıp öldürmüş oldukça, o insan mutluluğa ebediyen veda etmiş demektir! Böylece bir insanın Tanrımızla yeniden münasebete geçebilmesi, ancak ruhunun tekrar dönmesi, yani dirilmesi ile mümkündür ki, bu da ebedî hayata kavuşmakla,

Tanrıya vasıl olmak, onu kucaklamak, onu tanımakla olabilir!)

Dershanenin arka sıralarında oturan çok yaşlı bir adam birden sarardı, başı önüne düşer gibi eğildi ve iki eli yere doğru sarktı.

Profesör Erhardt bunun farkına varmıştı. Hemen dinleyicinin yanına kadar geldi. Ellerini tuttu. Kabarık damarlarla örtülü iri, fakat biçimli ellerinin hafifçe terli ve soğuk olduğunu gördü. Ellerini bırakıp iki elile hastanın yüzünü tutup doğrulttu. Bu dinleyiciyi şimdiye kadar hiç-görmemişti. İlk defa dersine gelmiş olmalıydı. Beyaz uzun saçları, çok ihtiyar, lâkin asıl hatlarla süslü bir yüzü vardı.

Yanındaki İsviçreli dinleyiciye:

— Kimdir, tanıyormusunuz? diye sordu.

— Yüzünün kederi sesinden de belli olan İsviçreli:

— Siz derse gelmeden biraz konuşmuştuk, dedi. Bir Türkmüş. Eski bir hakimmiş. Ömrünün son yıllarını vaktile tasarladığı seyahatlarla geçiriyormuş. Siz İstanbul Üniversitesinde ders verdiğiniz sıralarda o da bir ağır ceza mahkemesinin reisi imiş, sizin şöhretinizi, ilminizi, iyi kalbinizi biliyormuş, son dersinizde bulunmak için Basel'e gelmiş. Biraz garip bir adam, İtalya'ya büyük cezası ve filozof Beccaria'nın, Fransaya'da ebedi Montesqueu'nun mezarlarını ziyaret için gitmiş!...

Erhardt Rewnecke halâ eski hakimin yüzünü iki elile tutmuş, bu yüzün zarif çizgilerine, bir kısmı alnına dökülen bembeyaz saçlarına içinden taşan bir sevgi ve saygı ile bakıyordu. Evet, şimdi onu tanımıştı...

Dinleyicilerin bazıları telâşlanarak eter, kolonya ge-

tirdi. Bunlardan biri de getirdiği bir bardak su ile biçare adamın yüzünü, bileklerini, saçlarını ıslatmağa başladı. Hasta yavaş yavaş gözlerini açtı. İki üç dakika geçmişti. Yavaşça elini pantolonunun küçük saat cebine götürdü. Titrek parmaklarile küçük bir gümüş kutu çıkardı. Açtı. İçinde bir sürü trinitrin hapları vardı. Bunlardan birini aldı. Ağzına götürdü. Dişleri arasında kırdı ve iki dakika daha öylece durdu.

Şimdi artık kendine gelmişti. Temin ders esnasında heyecanlanmış, kalb kifayetsizliği çektiğinden sıkıntı geçirmişti; kendini artık iyi hissediyordu.

Fransızcası mükemmel değildi. Lâkin, merâmını anlatabiliyordu. Yüzüne büyük bir dostluk muhabbetile bakan profesör Erhardt'a hafifçe gülümseyerek:

— Geçti, iyiyim. Eh, yaşlılık tabi'! deye kekeledi.

— Aziz hâkimim, sizi burada görmekle saadet ve şeref duyuyorum.

— Ben de öyle. İsviçre hudutları itibarile dar bir memleket, lâkin halkının mutluluğu, ilme, fenne ve adalete düşkünlüğü itibarile pek vasi, azametli bir devlet.

— Teşekkür ederiz, bunu sizin gibi çok yüksek ruhlı bir hukukçu ifade edince, bir değer taşıyor.

— Ceza kanunuzda bir madde var. Bir yabancı İsviçre'de bir suç işlese, hâkim o yabancının o kanun maddesini bilemiyebileceğini takdir edebilir diyor, öyle değil mi?

— Zannedirim.

— Evet, öyledir. Maalesef, bizim ceza kanunumuzda böyle bir madde yoktur. Kanunu bilmiemenin mazeret sayılamıyacağı esâsı Türkiye'de yaşayan her kese tatbik edilir:

— Üzücü bir şey!

— Amâ, bizde de yeni bir cereyan var. Bu cereyan sizi muhteşem bir devlet yapan bazı derin fikirlerin ebediyen yaşamasını temin eden ebedî adaletin ve aslâ insanlığının felâketine yönelmemiş tabiî hukukun zaferini istemektedir.

Yaşlı profesör gözlerine dolan yaşları sağ elinin başparmağı ile silerek:

— Biliyorum aziz hakimim, dedi. Bu dediğimiz fikrin müdafaasında ben de vardım. Bu cereyanın öncülüğünü de başta siz, iki asil ruhlu hakim arkadaşlarınız ve sıcak kalbli avukat yaptı: Şayet, beşer nev'inin musibet ve şemetine sebep oluyor, adaletin ebedî muvazenesini bozorsa, bu takdirde:

Kanunları kapayıp, kalbleri açmak en iyisi, öyle değil mi?

Kanunları kapayıp, kalbleri açmak en iyisi, öyle değil mi?

İki ihtiyarın şimdi ikisi de ayakta, gözlerinden sızan sıcak yaşlarla birbirlerini bulanık görüyorlar, sevinç ve saadetten taşan heyecanlarını nasıl belli edeceğini bilemiyorlardı.

Şimdi bütün talebeler ve diğer dinleyiciler etraflarını almış konuşmadan, kımıldanmadan onları temâşa ediyorlardı.

Her iki ihtiyarın da müdafa ettiği fikir muhteşemdi. Biri beşer nev'inin ruhunu, diğeri bedenini halâsa götürmek için mücadele etmişlerdi. Böylece, her iki mücadele tümile aynı insanlığının tam mutluluğu içindi.

İki fikir ve felsefenin ittihadı halinde, şu netice çıyordu:

(İnsanoğulları hatâlarını, ya da günâhlarını daima Tanrı'yı bir tarafa iterek, unutarak, yahuttâ inkâra sapaarak işliyorlardı. Böyle yapınca da, bütün kemâlatı kendi hemcinslerinde arayıp bulmak hevesine düşüyorlar! Halbuki, beşer nev'i bütün kemâlat şöyle dursun, hattâ mutluluk için en zarurî anahtarları bile elinde tutamadıklarından, bütün ümit ve hülyâlarının yıkılışile meyûs bir halde hemcinslerine kin, garaz, nefret ve intikamla dolup taşıyorlar!... Böylece bir insandan veremeyeceği şeyi ondan istemiş ve beklemiş oluyoruz. Halbuki, insan kalbinin derinliklerindeki devamlı hasret ve sızıyı dindirebilecek tek varlık Cenabı Hak'tır!...

Daha belirli olarak denebilir ki, Tanrıyı sıkıca kucaklamadıkça, içimizdeki kargaşalıkları düzeltip sükûn bulmağa imkân yoktur. Bütün ıztırap ve felâketlerimizin kaynağı vehimlerimiz, asırlar boyunca devam ettirip gelenek haline getirdiğimiz ve aslâ ona sırtımızı çeviremediğimiz kalıp halindeki ecdat kalıntısı sert, haşin, insafsız, kalb duygularına yabancı, gönül ferahlığına yıkıcı hukukî prensiplerimizdir. Kalb atışımızın enderin ve yavaş olan inanışlarımızı, güvenimizi ve Tanrı'ya yaklaşma azmimizi duymaya savlet üstüne savlet etmedikçe, kurtuluşu düşünemeyiz!

Kalbimizin en hassas köşelerini karartıp kurutarak, birer emir kulu halinde önümüzdeki ecdat kalıntısı prensip ve maddelerin zırhile bütün âdil savletleri yeneceğimizi, bu cidâl ile hemcinslerimizi mutluluğun eşiğine eriştireceğimizi sanıyorsak, vay halimize!...

Bize aynı şeffaflıyet ve vuzûhla görünmiyen mes'eler üzerine eğilip vicdanımızın gümbürtüsünü boğup

KANUNLARINIZI KAPATIN,

susturmak azmile şekil ve merasimlerin, tantana ve debdebelerile etrafımızı iğfal ve teselliye gayret ediyorsak, yine vay halimize!...

XXI

Basel şehri üniversitesi edebiyat fakültesi o gün müstesnâ günlerinden birini yaşıyacaktı. Eski bir Türk hakimi, “**adaletin kalbe olan mesafesi**” adlı konferansı üniversitenin büyük merasim salonunda verilecekti. İsviçre'nin hemen bütün yüksek hakimleri ve büyük otoriteleri mütefekkirler, müellifler hülâsa seçkinler sıcak davetler almışlardı.

Merasim salonu davetlilerle tamamen dolmuştu. Halbuki, tesbit edilen konferans vaktine daha bir saat vardı. Bu zamanı doldurmak maksadile hemen oracıkta bazı ufak musahabeler tanzim edildi.

Nihayet konferans saati geldi.

Takdimci Profesör Erhardt Rewnecke idi. Eski Türk ağır ceza reisi hakkında çok hissi konuştu:

(İsviçremiz bu gün dahi Türk adaletini, Türk hakiminin celâdet ve vus'atı vicdanını lâyıkkile bilememektedir! Şimdi huzurunuzda heybetli bir insanı dinliyeceksiniz

Kendisine tahsilini memleketimizde yapmış, İstanbul barosunun ünlü avukatı Dr. Semih Sahir tercimanlık edeceklerdir. İsviçre hakimleri, kanun hükümlerine iyice nufuz edip adaleti yerine getirmekle iftihar ederler. Şimdi dinliyeceğimiz büyük ruh ise, hakimlerimizce henüz meşhul bir faziletle iftihar edecektir!)

Konferans bittiği zaman, vaktile gök kubbenin altında çok daha küçük, lâkin kıyaslanmayacak kadar muhteşem bir kubbenin altında çılginca alkışlanmış olan üç hakimden müteşekkil ağır ceza mahkemesinin bu artık pek ihtiyarlanmış reisi hakkında yapılan coşkun tezahürden o derece heyecan duyduğu, bir kaç gün önce fakülte dershanesinde olduğu gibi arkasında duran iskemleye yığıldı, etraftan koşuştular, ellerini tuttular. Kabarık damarların örttüğü iri ve pek biçimli elleri hafif terli idi ve buz gibi soğumuştur. Profesör Erhardt Rewnecke dershanede yaptığı gibi çok gayret ettise de, ayıltamadı, gelen doktor ise, ihtiyarın çoktan ölmüş olduğunu söyledi.....

İstanbul, 9 - 8 - 1966

— S O N —

DÜZELTMELER

Sahife :	Satır :	Yanlış :	Doğru :
171	24	ban	ben
174	11	dilayı	dolayı
195	26	Hacayı	Hocayı
206	30	deyorum	diyorum
208	11	Çoktir	çoktur
221	15	tegfekküre	tefekküre
222	9	Kaşmuşdu	Koşmuşdu
225	15	taktirini	takririni
253	13	Kurulmak	kurtulmak
261	9	Aşmışdı	asmışdı
264	29	hasıl	nasıl
271	13	betiremezler	getiremezler
275	12	harişden	hariçden
282	6	Koklatır	koklayabildiyse
294	7	Kabile	Kalble
386	29	Asılı	azılı
388	10	Sakin	sakın
394	20	Curmm	Cürmün
401	4	aşarı	aşırı
404	12	deye	diye
413	21	mamı	makamı
427	12	büyüyordu	büküyordu
430	6	şehabete	şehadete
432	11	varmışdır	varmıdır
440	8	vaye	veyl
443	2	han	kânun
469	16	beldeki	belkide
469	21	sürüklerek	süzülerek